

ఉ పో ధ్ధా త ము

చదువరులారా !

ఈపుస్తకమును బ్రకటించుటకు ముఖ్యకారణము, అవధానమన నెట్టివో అందలి కవిత్వ మెంతరసము తక్కువకలిగియుండునో, అందుఁ గోరెడి కోర్కెలెంతవిషమములుగానుండునో, యను విషయ మెల్లరికిఁ జేటతెల్లంబగుటకే కాని దీనివలన మీమనస్సులను రంజింపఁజేయుటకుఁగాదు. ఇందులో మాయొనర్చిన యవధానపద్యములన్నియును బ్రకటింపక గ్రంథవిస్తరభీతిచే దశాంశమునకన్నను దక్కువగా మాత్రమే ముద్రింపించితిమి. కొన్ని యవధానములలోని పద్యములు రికార్డు దొరకనందున బొత్తిగా పదలివేయఁబడినవి. ఆయా యవధానములలో రచించిన పద్యములు గొన్ని యవసరమును బట్టి యిటీవల మేము రచించిన యితరగ్రంథములందుఁ జేర్చియుంటిమి. అవి పునరుక్తిగా భావించి యిందుఁ దిరిగియు నుదాహరింపఁ బడవయ్యె. కొన్ని పద్యములుమాత్ర మందును నిందును గూడఁ గన్నట్లును. ఏమైనను నట్టిచోట్ల నవధానపద్యములు గ్రంథములలోఁ గలిపినట్లుగ నే కాని గ్రంథపద్యము లవధానములలోఁ గలిపినట్లు భ్రాంతి చెందకుండుటకై చదువరులకు నంజలి ఘటించుచున్నారము. ఈవిషయమున మామాట ప్రమాణముగాఁ జేసికొనఁజేసి యాయవధానరచనాకాలమునకును గ్రంథరచనాకాలమునకును గల పూర్వోత్తరసందర్భముం దిలకింతురుగాక ! ఈయవధానము లెట్లెట్లు బరిగినవో దేనియందలి కష్టమెంతయో తెలియఁజేయుటయే కాక మాయెడల నాయాయాకవులకును రాజులకును నితర భాషాసాండిత్యముగల యువోగ్యగులకును బత్రికాధిపతులకును గల యనురాగమును వెల్లడింపఁదగు పరిశంసాపత్రము లేయవధానమునకు సంబంధించినవి యాయవధానము క్రిందనే చిన్న యక్షరములతోఁ - గొన్నిభాగములు గ్రంథవిస్తరభీతిచే మా యవధానపద్యముల వలెనే పడలినను - గొంచెముగా నిందు ముద్రింపించితిమి. అందులో గుండు అచ్చమాంబగారిచే రచింపఁబడిన కందపద్యములుకలవు. అప్పస్తతఃపేయైనను, ఈమెకొక వేర్లువిడిచిన మేనమామయగు బ్ర॥ శ్రీ॥ వావిలాల వాసుదేవ శాస్త్రిలవారిచే నొసఁగఁబడి యీమెచేఁ బూర్తిచేయఁబడుటయేకాక పదపడి

పడి ఈవిరుషిచే నొసఁగఁబడి మాయరపురిచేఁగూడఁ బూర్తిచేయఁబడిన సమస్య విందుదాహరించుచున్నారము.

(సమస్య) అచ్చాయన్ను కవిత్వభోరణి మహాహ్లాదంబు గల్పింపదే.

శా. సచ్చారితులు పండితప్రవరులున్ సన్మాన్యులౌ వారలున్
మెచ్చుంజాలనిదైనఁగాని మదిలో మేలెత్తు నైబమ్మగా
నిచ్చొ సందియమేల ! శాస్త్రీకవి కెంతెంతో వినోదమ్ముగా నచ్చా.

శా. అచ్చా ! తిక్కన సోమయాజికృతదివ్యశీర్షికావ్యాళికా
మచ్చా ! తిమ్మన ముద్దుపల్కులకు నమ్మకజెప్ప దృష్టాంతమా
యచ్చపైర్తిణకవిత్వసంతతికి నానొప్పారుచున్నట్టి యీ యచ్చా.

శా. సచ్చారిత్ర పరాంబికాచరణకంజాతార్చనానక్షిరా
జచ్చేతోంబుజ విద్యదీద్యకపితాంచద్యంశసంజాత వి
ద్యచ్చంద్రాయితవాసుదేవకవిరాధ్దాయాద యైనట్టి యీ యచ్చా.

కొందఱు కవులు మమ్ముఁగూర్చి తమ యభిప్రాయమును బద్ధమూహముగా వాగిసి సభాముఖమ్మన వినిపించియు, గానిని ముగిడ కంపకుంటచే నయ్యవిమాత్ర మిందు బొత్తిగాఁ జేరలేదు.

ప్రశంపాపత్రములలో వ్యాకరణాదిస్థానిత్యములు మాయాశుకవ్యాయతో పాటు కలిగియున్నవి కాని చేతి సారపాటులులేవుఁ దదితరములు దిద్దుటనీ మా కధికారము లేనందున దిద్దఁబడవయ్యె. ఏవో కొన్ని తప్పు దురుద్దేశములంతగా లేవని విజ్ఞులకుఁ దెలియును గాని ప్రార్థనదశయందుఁబహుళికి మాత్రమన్నియును దురుద్దేశములే యగు నను నూహ కలుగక నూనదు. వాన పద్ధతిగు వారిసడిగి తెలిసికొందురు గాని వృథాగాఁ దమయఁగల పాండితితోడనే తృప్తి నంది యాయాయా కవులనేమి మమ్మునేమి నిందింపకుండురుగాక ! యని యంజలి ఘటించుచున్నారము. ఇంకఁ బ్రకృత మనునరింపునము. మేమిందొముద్రింపించిన యవధానపద్యములు తఱచుగా భిన్నవిషయములుగా నుండునట్లు మాత్రమె విచారించి కైకొంటిమిగాని సరసములను పద్యములను మాత్రముగైకొని నీరసములను పదలినవారము కాము. కావుననే నీరసపద్యములు గూడ నందు విశేషించి కన్నట్టును. మాయపధానములలోఁ గొన్నిటఁ జెరి సగముగను గొన్నిట శాలప వంతుగను వానమామలాపధానములో మాత్రము పాదన్యూ

ఁను సంస్కృతకవిత్వముగూడఁ గల్గియున్నను నయ్యది సర్వసులభము కాదని
 6 బ్రకృతకాలముంబట్టి యాయాంధ్రదేశమున దానియం దంతగా నావ
 కనుపట్టదనియును యోజించి తెలుఁగు పద్యములనే విశేషించి కైకొంటిమి
 గీర్వాణమును బూర్తిగాఁ గాకపోయినను బాలభాగము పరిత్యజించి యువ
 పండితులు మాయాశుధార సంస్కృతమున నెట్లుండునో యను తలంపుకల
 ఁడకపోదురా యను తలంపుతో శ్రీ వానమామల శతావధాన శ్లోకములు
 గ్రము చాలభాగము నిందుఁ జేర్చితిమి. ఇందుఁ గొన్ని యష్టావధానములు
 ధ్యామయములుగా రచింపఁ బడినవియుఁగలవు. ఏమైనను నిందు మాబుద్ధి
 పునే చూతురుగాని కవితారసముం జూడకుందురుగాక. ఇందు మాకవిత్వ
 గల కప్తసాధ్యప్రయోగము లాశుధారాకవిత్వము నవలంబించువారి కక్కు
 నెల్లడించుఁగాత ! “క్షుధాతు రాణాం నరుచిర్న పక్వ” మనునట్లు నాకు
 గాక నయితలకు సుప్రయోగవిచారణమే కాక రసారసవిచారణమును సంత
 ఁడదని కవితామర్మజ్ఞులకు స్పష్టమే. కావుననే “తే॥ గీ॥ ఆశుధారా
 వ్యమ్నలందు శయ్య । బహమ లుత్పేక్షలును లేకయుండుఁ గాన । సంత
 సించినను బద్యమంతసార । సంతమగుఁ గాన నిలుకడవలయుఁ గృపికి”

అని యప్పకవి చెప్పియున్నాడు. మేముగూడ నానారాజసందర్శన
 గో గద్వాలసంస్థానములో “ఆశుధారకవిత్వము నందుకొంటి! మేని యభి
 1 కయు దండ మిచ్చితిఱు” అని వాగ్దానియున్నారము. మేము మహాసభలలో
 ఁచిన పద్యములను యథాస్థితముగనే యుంచుట మాయాచారముగ నేయున్నను
 పచ్చటచ్చటఁ గొన్ని పద్యములు స్వల్పపాఠభేదములు గలిగియుండునోమోయని
 గ్రంథముగా నున్నది. ఏమన మాకు మొదలనుండియు నిన్నియవధానములు
 ముదుమనియుఁ బిదప నిట్లన్నియుఁ గొంచెము గొప్ప సంగ్రహించి శైద్ధాంత
 గ్రంథాన్ని యచ్చొత్తింతుమనియు నభిప్రాయము లేకుంటచే సంత శ్రద్ధచేసి
 యా యవధాన పద్యము లన్నియు సంగ్రహించి భద్రప్రతిమట తటస్థింప
 న్వి. ఈయుపాయముల నాలుగు వత్సరములక్రిందటఁ గల్గినది. అప్పటి
 డి చాలభాగము భద్రముగాఁ గాపాడుచు పచ్చితిమి. అంతకుమున్ను బరిగి
 యుఁ బాలభాగము మామొద్దనున్నను లేనివానింగూర్చి మాకు సహజమైన
 రణనుపయోగించి మేనమామపోలికగా నమకూర్చితి మనుటకు సందియములేదు
 ని యేమయినను నట్టియెడ నించుక భేదమున్నను సుండవచ్చును, కేవలధారణ

IV

చే జరకాలమక్కిందట రచించిన పద్యములు -తూచా- తప్పకుండ సంగ్రహించుట యసంభవమగుటచే నిఱచుక మార్పుగలిగి యుండవచ్చును. ఇదిగాక యప్పటికప్పుడే మాబుద్ధికి “ప్రాయపుర నొద్దంతకొంత పడమటదిరిగె” అను నపథ్యగూడఁ దటస్థించినది. అయినను “చెల్లముపండిన పోయి” గనుక విశేష భేదమెందును గనుపట్టకుండుట ధృవము. ఈయవధానశక్తి గుఱించి యనేకు లనేకవిధములుగా భావించుచున్నారు. అందులోఁ గొందఱి యభిప్రాయములను దెలుపుటకే యందుఁ గట్టకడపటి యుత్తరములు వసుకపచ్చును. అయ్యచి యతిప్రాయాదులలోఁ గూడఁ దలచుగాఁ గొన్ని పడియున్నను నీరయమున కుపవరించుననియే తైకొనలనిపించినది. ఇది యిట్లుండ మేము తలచు దేశాటన మొనర్చు కాలమున నొకప్పుడు మండలేట వెల్గినప్పు డక్కడ మిన్నటియు మహా పండితులగుటయేకాక యాపాదుకాంతదీక్షాపయలగు నుపామంత్రవేత్త లొకరును యొద్దఁ దాము స్వయముగా నుపదేశము నొందఁగోరుటయేకాక తమ తిష్ఠానానా నొకబుద్ధికాలినగూడఁ ప్రవేశపించిరి. వారిరువురితో మాత్రీశక్తి చేత యుపదేశమయెంత చెప్పినను ‘ననగోప్యాని కారయేత్’ గనుకఁ బాదుట్లు చెప్పుచున్నామనియే పండిత మొదలిడిరిగాని నుంతేని విశ్వసింపలేరది. మిదప వెట్టవేలను వారని అనుచునగుట దుర్బటమైనది. ఇంత విచిత్రముగాఁ గాకున్నను ననేకస్థలముల విట్టిదేనియే జరుగుచుపచ్చినది. మేమును గొంతమందిలో నుపాసనాబలమునయే యున్నకొని వారిని సంతోషపెట్టుచుండుటయుఁ గలదు. ఏమని ? యధార్థము చెప్పినచో బొత్తిగా విశ్వసింపదుగదా ! మండలేటలోని సంగతిని 51 వ పేజీలో నేను పద్యము నుడువునుగాన నలసినవారది చూడఁగలరు. మున్నెవరితోని యియ్యదియే యాపాసనము పలననైన లభించియుండునేమో మాకుఁదలచునగుగాని మన మాత్రమట్లు రాలేదని యధార్థముగా వక్కాణించు చున్నామను. ఇందులకు బుద్ధిబలమును సహజమైన యాశుధారయును వానిలో నొకటి పై నిర్వహ్యముగాను వైని కాస్త్రజన్యజ్ఞావాదికమును ముఖ్యకారణములు. అన్నిటినిన్న నాశుధారయు పై ర్యస్థైర్యములును బుద్ధిబలమును మఱియును బ్రధానములు. ఇది మాతాపద్యము. దైవకృపయనునది అన్నిటికిని గాఢయును. అన్నిటితోపాటు దీనికిని నుండ నిండు. కేవల దైవకృపమాత్రము పనిచేయదు. ఇంక ధారణశక్తియుగర్పి యభ్యాసము కారణమని యనేకులభిప్రాయపడుచున్నారు. వారింగూర్చి కొంత వ్రాయఁదలచియు వారును మంత్రశాస్త్రవేత్తలవలెనే విశ్వసింపరని మిన్నకుం

దుము. దాక్షిణాత్యుల యవధానమునకును మన తెలుగు దేశపువారి యవధానమునకును బాలవఱకు భేదముగలదు. అదిగూడ నవసరమనియించి యిందుక వ్రాయుచున్నారము. మనయవధానము నూలుగురికిఁ గవిత్వము చెప్పట. వారు నూలుపనులేవో చేయుట. అందులోఁ గవిత్వము కడు స్వల్పమే యుండును. గూగుఁ బరిశీలించిన మన యష్టావధానము వారి శతావధాన పదమున కర్హమైనదని మాయభిప్రాయము. ఈ సంగతి నానారాజసంపర్కన ములో గద్దాలలో తాతాచార్యులవారి యవధానమునుగూర్చి మేము చెప్పిన యవధానపద్యములు వెల్లడించును. ఇంతకును మనకు శతావధానమనఁగా శత లేఖనవధానమని తేలినది. ఈ యవధానమే భట్టుమార్తి ప్రభృతులొనర్చినది. కావుననే ఆయా కవులకు “శతలేఖనపద్యసంధాన ధారేయః” డనియు “శత లేఖనవధానపద్యరచనాసంధానరత్నావళి” డనియు, చిరుదులు పిదపత్నమ్మ తములైయున్నవి. వైచోప్పననే శ్రీమదభినవపండితరాయ విద్యస్వామిభూషి. కటాచార్యులవారు రచించియున్నారు. ఏలేదనుసానముననే మేము ప్రశ్నమును జేసెదము. తత్త్వావధానసామ్యతనమం పృథ్వి తథావస్తవ । స్వీకృత్య పృథమం శతాయసరయం తత్పాద మేకం జేత । భూయఃకైర్న చబోధతః క్రమ వశాత్పాదత్రయం కీర్తయే । దేతన్నామ శతావధాన ముగచేత్సన్యాని సంప్రదయేత్ ॥ అని శతలేఖనవధానమునకును, శ్లో॥ కావ్యోక్తిః కవితోక్తిగంచితిహ విద్భిన్నహాభావణం । పౌరాణోక్తిరమందతాకిక గిరోవ్యస్తాక్షరోక్తిస్సమం । ధీమత్స్థితరంగగోలనమధో సంభేయప్రస్థాశయో । యస్మింత్స్వగృహపత్ర సేవకృతినామష్టావధానాభిధం ॥ అని యష్టావధానమునకును లక్షణము లేర్పూచు కొన్నాము. ఈ శ్లోకార్థము అనుబంధమున ఈపాధ్యాసహాపయోగినిబంధుఁ బూర్తిగానినరింపఁబడినది యున్నది గాన నిటవ్రాయఁబడవలెయ్యి. అష్టావధాన మునకు మాత్రము తెలుఁగులోఁగూడ లక్షణము చూచేదనే గనింపఁబడియన్నది. అది యందుదాహరించెదము. కా॥ పౌరాణోక్తికవిత్య పుష్పగణనావ్యస్తాక్షరోక్తి తాక్యగం । భీరోక్త్యంచితకావ్యసానకతావిద్యావణంబున్ ముదం । పౌరంగాఁ బతురంగ గోలనము నీ యప్తప్రచారంబు లా । పుష్పగుణ తంకర! పుష్పకాలముననే యష్టావధానమృతం ॥ మేమేర్పాటుచేసికొన్న దింతమాత్రమే యైనను నిందులకు సెన్నియొగట్టు కష్టమునంగీకరించి చేసిన యవధానములు మాత్రమనేకములుగలవు. ఈవిషయమున సెల్లూరు వెంకటగిరులు ముగ్ధుముగా

నచ్చటివారివ్యాతల మూలమున మీకు సాక్ష్యము నీయఁగలవు. ఇతావధాన విషయిక వైలక్ష్యమునకు విజయనగరము పూర్వరీతిగనే సాక్షికఁగలదు. ప్రకృతమిప్పుడైతములో మాకు 30 వత్సరములు వచ్చుటకు బూర్వము రచించిన యవధానపద్యము లున్న భాగమును బూర్వస్థితునియు, అదివలె రచించిన యవధానపద్యములభాగమును నుత్తరార్థమనియం పఱితిమి. ఉత్తరార్థపూర్తి భగవదేకవేద్యముగాన 'సశేషము' అని వాయవలసిగచ్చినది. 'అంశము'యనందుఁ దిరిగియు నెచ్చటనేని యవధానములు రచించుట దట్టస్థించినచో 'నాపద్యములే కాక చిత్తుకాగితములుండియును బ్రకృతము సమయమునకుఁ దట్టస్థించని నర్నారావుశేట మొదలగు నవధానములయందలి పద్యములుగూడఁ జేర్చఁగలము. ఇప్పుటికి మాపయస్సు రమారమి 37 సంవత్సరములు. ఇందు తిరుపతికన్న వేంకటేశ్వరుఁడు నాల్గి మా పదములు పెద్ద. మేమిరువురమును కీర్తిచగ్గ బ్రహ్మయ్యకాస్తులివారి ప్రియశిష్యులము. ఆయా యీ సంగతులు ప్రకృతి గ్రంథమున నెచ్చటచ్చట నెల్లడియగును. అందులో బంధరు పద్యములలోఁ జిన్నయక్షరములలో ముద్రించిన యుపాధ్యాయపద్యముగిల విస్తృతముగా నొడుపుచున్నయదిగాన వలసినవారట చూచుకొందురుగాక ! ఇందలి యవధానము లేవో పదిపదకొండుదప్పఁ దక్కినవన్నియు సుభయకృతములే. నానారాజసంపద్యమున "ఒకచరణంబతండు మఱియొక్కటి నేను" అను పద్యముం జూడఁడు. ఆమాత్రమేని యేకైక కృతములుండుటకు నిరీపల మేము వేఱువేఱుగిట్లు నిశ్చయించుచుంటయు సమయమున కిరువురమును జేరుతుండుటయుఁ గావలయు. "ఒక్కరు రచించిరేనియును గాదగుఁ దర్పటి వేంకటేశ్వరు" అనియు "జాతకచర్య" యను గ్రంథమున వాసికొనియున్నారముగాన నెవరేది వ్రాసిననాదత్కర్తృత్వ ముభయంబకును నుండిరే తీయును. భేదముకూడ నంతగా నుండదనియే లోకుల యభిప్రాయము. నిజముగా నట్లేయైయుండునని నేమును ననుకొందుము. రాజులపై మేము రచించిన పద్యముల నన్నింటిని వేఱువేఱి "నానారాజసంపద్యనమ" ను శేర నింకొక గ్రంథమును గూర్చితిమి. ఇది యుభయ గ్రంథములందును సాధ్యమైనంతవఱకు నాశుధారాకవిత్వమే యుండును. రాజ సంపద్యములో మాత్రము చెటి సగమువఱకు నాశుధారాకవిత్వమే యైనను తక్కిన సగమును నట్టిది కాకపోవచ్చును. ఆనగాఁ గాకితము పుచ్చుకొని వాసినదియని మీ రూహించుకొందురు గాక ! ఆశుకవు లేగ్రంథము రచించినను నెట్టికల్పన

VII

ఘటించినను జిగకాల మాలోచింపరని మా యనుభవము. కల్పన తోచుటయే తడవుగాని పద్యరచనకు నేవిధమైన యాలస్యమును నాకుకవుల కవసరముండదని దృఢముగా మేము చెప్పగలము. ఇది కొందఱి కతిశయోక్తిగాఁ దోచినను వారి యాక్షేపణకు మేము పాత్రులగుచున్నారమని విన్నవించుకొనుచు, నిష్పటిలే విస్తరించి వ్యాసితిమను వినువుతో నింతట విగమించెదము.

ఇట్లు,

లిరువతి వేంకటేశ్వరులు.

ద్వితీయముద్రణ పీఠిక

గ్రంథములు యాచించుచు నితరులు వ్యాసిన పద్యములును, వానికి సంబంధించిన పీఠికయు నీమద్రణమున విడువబడినవి. 1910 సంవత్సరపు బంబరు శతావధానము మొదలుకొని చేసిన యవధానములలోని పద్యము లీకూర్చున క్రొత్తగా చేర్చితిమి. వెనుకటికూర్చున నాయాయవధానములక్రింద చేర్చిన పరిశంసాపత్రాదికము లీకూర్చున గ్రంథాంతమం దనుబంధముగా చేర్చితిమి,

కలనూరగంప కెకి వ పుటలో వినుకొండయను శిర్షికతోనున్న మాడు పద్యములును నీగ్రంథమునఁ జేర్పఁదగినవి.

మా యపరిశీలకత్వమున వాటిల్లిన ప్రమాదాదుల మన్నింప పాఠకభావకమును వేడుచున్నాము.

కాటూరి వేంకటేశ్వరరావు,

ప్రచురణకార్యదర్శి.

విషయ సూచిక.

ఉరు.	పేజీ.	ఉరు.	పేజీ.
కాకినాడ.	1	నర్సారావుపేట.	56
అమలాపురము.	8	కేశవకుర్తి. పండిపోలపాడు.	57
ఏలూరు.	11	అనకాపల్లె.	58
బందరు.	13	శ్రీకాకుళము.	59
చెన్న పట్టణము.	17	ఉల్లూము.	63
నెల్లూరు.	18	మందసా.	64
వెంకటగిరి.	19	తిరుమల.	65
విశాఖపట్టణము.	28	నూజివీడు.	66
బెజవాడ. భవశిల్పం.	20	తోట్లపల్లూరు.	73
పిజయనగరము.	31	ఏలూరు. నూజివీడు.	74
క్రొత్తపల్లె.	33	వానమామల.	75
గద్వాల. నర్సాపురము.	37	బెజవాడ.	85
మొగల్ తుర్తికోట.	40	చెన్న పట్టణము.	87
కాకినాడ.	43	రాజమండ్రి.	88
పితాపురము.	44	బందరు.	89
గుంటూరు.	46	నర్సారావుపేట.	93
కర్లంపూడి.	48	బాపట్ల.	99
వీరవరం.	49	నేమనదం.	101
కోటరామచంద్రపూము.	50	సిసపాడు.	107
ఆలమూరు.	51	గుంటూరు.	109
క్రొత్తపేట. పాలతేరు.	52	బ్రాహ్మణకోడూరు.	111
గజపతినగరము.	54	లక్ష్మీనర్సాపురం.	113
విశాఖపట్టణము.	55		

ఓం

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

శతావధానసారము

(పూర్వార్థము.)

1. ఖర సంవత్సర ఆశ్వయుజ బ॥ ౮ శనివారము కాకినాడలో
శతావధానమందు రచించిన 10వే టికిఁ గొన్ని పద్యములు.

—: సంశయించు సభా నాయకునింగూర్చి చెప్పినది :—

చ. నిలిచియె వేయి పద్యముల నేర్పలరంగను సంస్కృతాంధ్ర భా
షలఁ దగఁ జెప్పనేర్తుమని చాలఁ బ్రతిజ్ఞ పఱించినట్టి మే
మెలమిని నూలు పద్యముల నిష్పాదు చెప్పట కెంత గొప్పయా !
నిల పరబాదమన్వయనదీశ సుధాకర ! వేంకటాభిధా !

—: శ్రీరామమూర్తి :—

సీ. శ్రీమద్ధరణిజాతసీమంతినీమణిహాసద్విగుణితప్రభాబ్జకుండు
నమితనిర్జరసంఘకమనీయమకుటసంఘటితరత్న ప్రభాకలితపదుండు
మహితమస్మృతననూలాకలితగంధవాసితదిక్చక్రవాళకుండు
ఖండితామరశత్రుమండలమణిగదాదండమండితభుజాదండకుండు

తే. గీ. భానువంశాభిసోమండు పరగుణుండు
నైన శ్రీరామచంద్రుం డనంతకృపను
సకల సంపత్సమృద్ధులఁ జక్క నిచ్చి
ధరణి రక్షించు నాచంద్రతారకముగ.

శ. సా. 1

—: విశ్వోరియా రాణిగారు (మత్తకోకిల): —

నీరధారలులేని భూముల నీరధారల ముంపుచుకొ
సారవత్తరమైన ధాన్యము చక్కఁ బండఁగఁజేయుచుకొ
భూరిసౌఖ్యము మానవాళికిఁ బొల్పుమీఱఁగఁ జేయు వి
శ్వోరియాభిధరాణి నెన్నఁ బటుల్ జగమ్మున లేదుగా.

—: స్త్రీసర్వనము : —

నీ. నీరజాతముఁబోలు నెమ్మొగమ్మున పేలుకమ్మరి నామమ్ము కళ్ళలు గుఱక
రంగారఁగట్టిన బంగారుసరిగంచు చీర పాదములపైఁ బెండుకొడు
వలలోఁ బడిన జక్కనలఁబోలి కువపాళి కంఠెల నిండించుకరిచి నిగుడ
నిరువంకఁ గువలయసరములు దాసిన ట్టతినీలనేత్రాంతగఁగులు నెలఁగ

తే. గీ. చెలి యొకతె వచ్చుచున్నది చెలులఁ గూడి
యలరువిల్తుని పేల్పువుట మృనంగ
దానిఁ గూడంగఁగల్గిన మానవులకుఁ
వేతె నాకాబలరతుల్ గోర నేల?

—: ఇంగ్లీషువిద్య : —

మ. తిరిపం బెత్తెడివారి నెయ్యది మహాదేవేంద్రులం బేయునో
పరసీచాన్దయజాతు నెయ్యది మహాదేవోత్తముం బేయునో
ధరణికొ నైదికువైన నెయ్యది తగకొ దా హూణుఁగాఁ బేయునో
పరశోభాకర మట్టి హూణకల నే పర్జింపఁగానేర్చినే!

—: అతిబాల్యస్త్రీ వివాహము : —

చ. జనములు చిన్నికన్నెలకు సత్వర మొప్పుఁగఁ బెండ్లి చేసినకొ,
ఘనమగు తెల్వి లేకునికిఁ గన్నియ లప్పుడు పెండ్లి యాడి, యా
వనమున నాత్మకుం దగనివాఁడయినకొ దిగనాడి యాతనికొ,
ఘనత దొలంగ జారరతికాంక్ష లొసర్చిన దోసమాఁబామి!

—: దేశాటనమువలనిలాభము : —

అ. ప. దేశచాలనము తెల్వి పుట్టఁగఁజేయుఁ
గరుణ మనమునందుఁ గలుగఁ జేయు
నతిథిపూజలందు నాసక్తి పుట్టించు
ధైర్య మిచ్చు రిక్తదశ నడంచు.

—: రామరావణ యుద్ధము :—

౧. రాముం డప్పుడు బాణసత్తుకముచే రక్షింపరుం గొట్టినట్
భీముండై దశకంధరుండు విపులాభీలాతిహేతిచ్చటా
ధామస్ఫూర్జితవీతిహోత్రుఁ డగుచుట ధైర్యంబు పెంపారఁగా
భూమాస్త్రముల రాము నేయ నపు డాపో రయ్యె ఘోరముగఁ.

—: ప్రాతఃకాలము :—

మ. కమలమ్ముల్ వికసించు, గోకవిలతుల్ కాంతిఁ జెలంగఁ, దగఁ
విమలాకాశమహాంతరాళమున దీప్తిబావుల లింపారఁగాఁ
గమలాపుం డుదయింప, దూర్బములపైఁ గాంతిచ్చటల్ తారకా
నముదాయమ్ముల జాతఁ, దెల్విగనియెఁ సర్వప్రపంచములుఁ.

—: బోగముదాని సిగపూవు :—

ఉ. సూనము చూడు మిత్రవగ ! సూనశరార్థ భుజంగసంఘస
న్మానితవారయోసిదిసమాననవాంబుడకేళపాశస
మ్మానము గాంచి మించెడు ఘుమంఘుమవాసితభక్తనిర్మితా
నూనవిభూషణం బయి మహోన్నతభాగ్యదశాపరీతమై.

—: కాకి నాడలోని యుద్ధకనదుసాయము :—

తే. గీ. బచ్చనంకాబ్ధిసోముండు పగగుణుండు
గర్వదూగుండు రామేశఘనుండు పేర్ని
గచ్చతుగ్ధును గట్టించి కడపె నలయు
కాకి నాడపురమ్మునఁ గలన్ బీట.

—: సభానాయకుడు :—

తే. గీ. గుణగణాఘ్నండు గసికుండుఁ గుశలమతియు
పండితోత్తమహృత్పద్మభానుమూర్తి
దాసకర్ణుండు దుర్దనదానవారుండు
సభకు నాయకుడై యుంట సమృతంబు.

—: శ్రీరామమూర్తి :—

తే. శ్రీమత్తణప్రభాస్తోమసంగతమేఘ మన జానకినిఁ గూడి తనరువాఁడు
అబ్జమ్ముపై నొప్పు నశించదమున మొగమ్మున మృగీమదనామ మొనరువాఁడు

అంజనాచలముపై నలరారు వాగ్ధునియనఁ బీతపటము మ్రోచినరువాఁడు
నీలశిలక గ్రాలు నిర్జరాచగ యన నురమున హారముల్ వఱులువాఁడు

తే. గీ. నైనశ్రీరామచంద్రుఁడనంతకృపను
గాకినాడసభాసీమఁ గలసి యున్న
సర్వమానవులను బ్రోచు సకలసంప
దల నొసంగుచు నాచంద్రతారకముగ.

—: ఆదిశక్తి :—

చ. నిరతము మానసమ్మునను నేర్పునఁ గొల్పెన శక్తి భక్తితో
సరసిజనంభవాదిదివిజవృకరార్చితపాదపంకజక
సరసిజమిత్రచంద్రమణిపర్యయిపవిలోచనోబ్ధిలక
దిరుపతివేంకటేశ్వర సుధీమణిగీతసహస్రనామకక.

—: ఉద్యానవనము :—

ఉ. మేలగు పుష్పకాననము మిత్రుఁడ ! చూడుము వేడ్క మీఁదగా
బాలరసాలకాలిసికపాలిమఘున్రతపాలిగానలీ
లాలితంబు సంతతరథాంగమరాశియు గాభిరోభితో
స్మీలదనంతపద్మరమణీయసగోవర రాజమానముక.

—: బృందావనము :—

తే. గీ. డంబు మీఁకెడి బృందావనంబు చూడు
మంబుబాటుండు కాంతాజనంబుతోడ
నిచట వసియించుటమజేసి యిది సమస్త
లోకములలోన మిగుల సుఖోకమయ్యె.

—: లక్ష్మీ :—

మ. కలధాతాంబరదేవి నామనమునక గాంక్షింతు నెక్కొలముక
గలధాతోజ్వలదంగవిభ్రమకళాకళ్యాణబాలాస్పదక
గలధాతోదరముఖ్యనిర్జరమనఃకంబాతనూరాయితక
గలధాతాదిధనాభిరోభితమహాగారావలీవాసినిక.

—: కలవ :—

కా. ధారాపాతము లేక నన్యవీరతుల్ తత్తమ్యులయ్యెంగడుక;
జీతక సర్వజనంబు నీపురము సేజీవింప, వారందఱిక

శ్రీరామేశఘనుండు ప్రోచి మును దా శ్రీపృష్ఠి నామమున్
బాఱున్ దోలెను; దానిఁ గోర మరలన్ బాగెట్లగున్ దెల్పుమా!

—: కావ్యము :—

ప్రగ్విజి. సారరాజన్యులన్ జక్క మెప్పించుచున్
జారువాక్చిత్రవిస్తారపద్యమ్ములన్
సూరిచేతోలసత్సూనసారభ్యమై
మీఱుకావ్యమ్ము నెమ్మిన్ బ్రశంసించెదన్.

—: వేశ్య (భుజంగప్రయాతము.) :—

చలాపాంగదృష్టిప్రసారమ్ము చేతన్,
విలాసమ్ములం జూపి విత్తమ్ము లాగున్.
గలావిద్విరాగిప్రకాండమ్ము నైనన్
గలంచున్ భువిన్ విత్తకాంతాజనంబా.

—: చంగ్రోదయము :—

ఉ. శ్రీరమగేహముల్ గునుకఁ జేయుచుఁ గోకములం గలంచుచున్
బారుచకోరసంతతులఁ జక్కఁగ వెన్నెల నాదరించుచున్
మారునకున్ సహాయుఁడయి మానిసులం గలఁగంగఁ జేయుచున్
మీఁతొడుఁ జంద్రుఁ డుజ్జ్వలతమిద్రమహీధరవజ్రవజ్రమై.

—: మన్మథోపాలంభన :—

ఉ. నీరజవాసదయై తనరు నీరధపుత్రికఁ బుత్రకుండవై
నీరజశత్రుఁ గూడి నవనీరజగంధుల నేయ నాయమా?
నీరజసూనముఖ్యశర! నీరజవిష్టరసోదరా! నినున్
నీరజముఖ్యసూనముల నేర్పునఁ బూజ లొనర్తుఁ బ్రోవరా!

—: కేవలవేదపాఠకుఁడు :—

మగంధి. వేద మెల్ల నభ్యసించి వేత్త్రులవిహీనుడై
మీఁదఁ గర్మజాల మెల్ల వేలుగా నొనర్చినన్
లేదు లేదు లేదు పుణ్యలేశమైన నంచు నా
వేదమే వచించుఁ గాన వేది వేత్త గావలెన్.

—: ఆసుపత్రి:—

కా. నీరోగార్తజనాళికిన్ శరణమై నీరోగులం జేయుచున్
 కారీరాదిసమస్తపుస్తకలసత్సారమ్ము నింగ్లీషభాష
 షారిటీన్ గృతిచేయు డాక్టరులచే జారుపగభాభాసుగం
 బై రాజ్యలైడి యాసుపత్రి గన నాహా! పోల్కు మొప్పారడున్.

—: నాటకులు:—

చ. సలలితనాట్యచిత్రముల సభ్యులచిత్తము లుల్లసల్లఁగా
 బలునడిఁ జేయుచున్ మిగులఁ బాపనమై తనరాని విష్ణున
 ర్యల శివచర్యలన్ గమలజాననచర్యల నెఱుఁ బాడుచున్
 వెలయుదు రిట్లు నాటకులు విశ్వజనీనకళాధునియై.

—: శార్దూలము:—

కా. ఘోరాకారము సగ్వహింసకమునం గుంజాంతి రానాసము!
 రారావద్దరణీక రాకరకవక్త్రమ్మున మహాభీలగం
 భీరారావపలాయమానమహాభీష్టున్దృతాభీలనం
 నారానేకమృగాలిదిట్నచయచున్ శార్దూలమున్ జూడుమా!

—: ఉపగతి, రూపకాంతియొక్క:—

క. ఘనవితతి చంద్రుఁ గప్పెను,
 గనకలతక బూలు ప్రాసె, గనకకనకుల
 దనవసుమం బదరె, నళియఁ
 గనకము దటి జేరె, గాంతి కాంతుని గవయక.

—: సీతాకథ్యాణమ్, (ఉపజాతి):—

ఏనా మనూనాకృతిభాసమానాం
 మత్పుత్రికాం తే ప్రదదే హి జాయాం
 తథాచ కించిత్తు లపామి సంభ్రా
 శాస్త్రం త్వయేషా విధినేవ మాన్యా.

—: త్రిమూర్తయః, (పృథ్వీ):—

పురాంతకమరాంతకద్రుహిణరూప మీడే మహాః
 కృపామృతర్పురీలసన్నయననీరజాతం తతం

సమ స్తమునిరాణ్మనఃకమలభాస్కరం సత్కరం
సురేంద్రముఖదేవతామకుటరత్నశుంభత్పదం.

—: ఆంజనేయః, (రథోద్ధతగతిః) :—

మరుత్సృత మముం సదా హృది భజే
హరిప్రభువరం విశాలకరుణం
కుజారమణపజ్జలేజమధుపం
సదానరజనీచరాళిహరణం.

—: మరణసమయః, (క్షమా) :—

యమభటనికరే సన్నిధిం సంగతే
మతి రతిచపలా జాయతే దుఃఖితా
భయమపి పృథులం బాధతే మానసం
నచ గమనమతి ర్హారపుత్రతాశయా.

—: (సమస్య) బకముక్ వడి మ్రింగుచున్న బల్లిం గనుమా :—

క. ప్రకటతరకవృగంతుల
సుకులోదధిపూర్ణచంద్ర! సూరిజనేంద్రా!
సుకరముగ మక్షికాకా
బకముక్ వడి మ్రింగుచున్న బల్లిం గనుమా!

—: (సమస్య) అంధుం డర్శనిశీఘమందుఁ గనె నయ్యక్కేందుబింబములక్ :—

కా. పుంధక్మేత సరస్వతీకవులతో భూపాలకుం “డాదితే
యాంధస్తీన్మగభస్త్రైబింబముల దీప్యద్వృత్తి వర్ణించి స
ద్గ్రంథముల్ రచియింపుడీ” యనినఁ దద్గ్రంథానుసంధానని
ద్రాంధుం డర్శనిశీఘమందుఁ గనె నయ్యక్కేందుబింబములక్.

—: అనూయచే సభకు రాని కుకవులు :—

చ. తెలుఁగుల నించుకంతఁ గని తేలికకబ్బము లల్లునట్టి వా
రలు వరసంస్కృతాంధ్రకవిరాజవిరాజితమై కరంబు పెం
పలరు సభాంగణంబున కహా! పిలువక్ దగ రాదలంతురే!
యిల వరబాదమన్వయనదీశసుధాకర! వేంకటాభిధా!

శతావధానసారము, పూర్వార్థము.

క. నీరసపు బకము దగఁ దా
సారస మగునా? కఠింద్రసమతం గనునా
నైరిభము? కుకవిజనుఁ డిల
సారతరకవీంద్రుఁ డగునె? చర్చింపంగఁ.

క. నాకబలిపశ్చైరమ్ముల
నాఁకట జీవించు కుకవు లరుగుదురె? లస
న్నాకనిలయకవినమకవి
నాకాధిపు లున్న సభ క నాతురు లగుచుఁ.

తే. గీ. “ఫలవిఘాతము గల్గెడి బ్రాహ్మణున” క
టంచుఁ బల్కుదు రెట గృహమంద పింబి ;
తమకుఁ గల్గెడి భంగమ్ము తా మెఱుంగ
రహహ ! యేమందుఁ గుకవుల యాగడంబు.

సీ. పంకగంధావాహ్నిఁ బరఁగడి నూకరం బరుగునే? పన్నీటినిగ నులకును
నింటఁ బ్రగల్భమ్ము లెలమిఁ బల్కెడి బంటు చేరునే ? గణభూగోరినీమలకును
గోటరమ్ముల మృగ్ధ గుడ్లగుబలపిండు లాసచేయునె? ప్రాతరాత్రపముల
కనవర తాంగనాజనలోలుఁ డరుగునే? కాశ్యపయోధ్యాప్రయాగగయలకును

తే. గీ. ద్విజగఱ త్తమకవిరాజదీప్త మైన
సభకుఁ గుండలి చేరునే ? చనిన శిరము
నెత్తునే? పంచుకొని మూల నిరుకుఁ గాని,
రమ్యతరకీర్తి ! వేంకటరత్నమూర్తి !

2. సంధన స॥ శాన్తినణములో, సమలాపురము శతావధాన
ములో రచించిన నూటికిఁ గొన్ని పద్యములు.

—: కాళియమర్దనుఁడు :—

క. కాళియమర్దనుఁ గొల్చెద
నాశీకవిలాసనయను నతమరపరు గో
పాశీగోపాశీయుతు
మాళిగతమయూరపింఛ మాధవు ననఘుఁ.

—: కృష్ణకృతార్జునోపదేశము, (పంచచామరము) :—

సమస్తముక్ మృషా సుమీ నిజమ్ము పొందునందనా !
భ్రమ న్నశింపజేసి చూడు బంధు వెవ్వఁడో ? మదిక్,
నిమిత్తమాత్ర ముండి నీవు నీదు శస్త్రప్రపంక్తులక్
గ్రమమ్ముగా నరిన్ హరించి రాజ్యముక్ గ్రహింపుమా !

—: భీష్ముడు :—

సీ. ఎవ్వఁడు ఖండించె నేపుమీఁతఁడి పొందునందనుసేన నానంద మొప్పు
నెవ్వఁడు విష్ణుచే నెలమిఁ జక్కమ్ము దాఁ బట్టించి ప్రతినను భంగపఱచె
నెవ్వఁడు శరముల నెనఁగఁ దల్పముచేసి బాగుమీఁతఁగ నందుఁ బవ్వళించె
నెవ్వఁడు మాఖశుద్ధైకాదశీతిథి హరివాసమునకుఁదా నరిగెఁ బీఠి

తే. గీ. నట్టిభీష్ముని సర్వవేదాంతతత్త్వ
నీరరాశిఘటోద్భవు నిర్జరేశ
ముఖ్యసంస్తాయమానసంపూర్ణబలుని
వర్ణన మొనర్చు కొలఁది యెవ్వారి కొదవు!

—: శతావధాన విఘటకాః, (పృహర్షిణీ) :—

యే కేచి చ్చతకవయో యథా పఠేయుః
కుర్వంతు ప్రతిచరణం తథా ప్రియత్నం
లోకే దుర్జనయశసే స ఏవ తేషాం
నో బాధా భవతరుణీపశా త్కృపీనామ్.

—: సీతారామః, (మణిబంధపృత్తమ్) :—

భావయ సీతారామ మమం, కామద మారా దాజినతం
నిర్జరమాన్యం స్తుత్యగుణం, నిర్జితశతుర్గం దుర్జనదం.

(సమన్య) అభిలషతి హి వేశ్యాలింగనం సిద్ధయోగీ.

శ్లో. విపినమధిపసంతం మానిరాశ్చశృంగం
స్వనగర ముపనేతుం తద్గతా వారయోషాః
పర మతియతిబుద్ధ్యా సస్త్రియా అజ్ఞతాయా
అభిలషతి హి వేశ్యాలింగనం సిద్ధయోగీ.

—: (సమస్య) వర్షోదయం వాంఛతి రాజహంసీ :—

శ్లో. కీర్తాస్థిరాయాం భవతే స్థిరాయాం
మందాక్షభారేణ విలోకితుం తాం
అనూయయం త్యాపది మర్దుకామా
వర్షోదయం వాంఛతి రాజహంసీ.

—: (సమస్య) వ్యాఘ్రో మృగం వీత్యహి కాందిశీకః :—

శ్లో. శృతేఽపి మన్నామని కాందిశీకో
రామో భవే దిత్యభయం వదంతం
నీతే త్యవోచ ద్దశకంధరం చే
ద్వ్యాఘ్రో మృగం వీత్య హి కాందిశీకః.

—: (సమస్య) కువిందరాజం మనసా స్మరామి :—

శ్లో. దుశ్శాసనే నాపహృతాంశుకాయాం
హతాత్మభాయాం దుఃపదాత్మజాయాం
తదీయమానాపనప్రదాన
కువిందరాజం మనసా స్మరామి.

—: (సమస్య) చంద్రోదయం వాంఛతి చక్రవాకీ :—

శ్లో. బందీకృతే ఽర్కే దశకంధరేణ
సదా స్థితే చంద్రమసి స్థిరాయాం
వధం విధాతుం కిల తస్య రామ
చంద్రోదయం వాంఛతి చక్రవాకీ.

—: (సమస్య) మృగీ మునిం పుత్ర మనూత సద్యః :—

శ్లో. తపోవశే సత్త్వవివాదశూన్యే
మునేః కశత్రంచ మృగీ చ కాచిత
గర్భం దధా తత్రమునేశ్చపత్నీ
మృగీ మునిం పుత్ర మనూత సద్యః.

—: (సమస్య) భార్యాం నమతి సోదరః —

శ్లో. సుశీలేన సమాయుక్తా, ముత్తమశ్లాఘ్యవర్తనాం
పతివ్రతాగ్రణీం భ్రాతు, ర్భార్యాం నమతి సోదరః

—: (నమస్య) అవందత సుతం తదా :—

శ్లో. ఇవటూరికులాబ్ధిందో, శాస్త్రీక మల్లయనామక
పనుదేవో విష్ణురూప, మవందత సుతం తదా.

—: (నమస్య) మానవతీలలామ కభిమానమె చాలును జీర యేటికిక :—

ఉ. ఓనవనీతచోర ! కృప యుంచి పటమ్మల నిచ్చి వేగ మా
మానము గావుమన్న ప్రజమానిని పల్కుల కెంతో వింతన
వ్యాననసీమఁ దోఁపఁ గమలాత్మండు దా నిటు పల్కె, మానినీ !
మానవతీలలామ కభిమానమె చాలును జీరయేటికిక.

శి. విజయ సం॥ ఆషాఢములో ఏలూరిలోని రెండవధానముల
లోని యేఁబదికిఁ గొన్ని పద్యములు.

—: ముసలిమగఁడు, పడుచుభార్య :—

శి. “ద్రవ్యసంజాతంబు దగ లేదటంటిమా మూల్గుచున్నది మూలమూల లంటి
శయనగృహాదులు సఖి! లేవటంటిమా, యవి యపారముగ నున్నవియెనుమ్మ
వెనుక దక్షత యెవ్వరును లేగటంటిమా, తలవెండుకలకన్నఁ గలరు హెచ్చు
ఉన్నయూరునఁ జెట్ట లున్న వారంటిమా, సజ్జనవ్రాత మేచక్కిఁజూడ

తే. గీ. నయిన నామది కేమొ స్వాస్థ్యమ్మ లేదు
అతివరో ! చెప్ప నాకు సిగ్గయ్యెడుఁజుమి”
యంచు నీలాటిరేవున మించిమించి
పల్కుచుండును వృద్ధుని బాలభార్య.

—: పకోడీ :—

చ. కరకరలాడు కొంచెమగుకారము గల్గఁ బలాండువాసనా
హరమగుఁ గొత్తిమీరియును నల్లముఁ గన్నడు నచ్చటచ్చట
ధరను బకోడీబోలెడు పదార్థము లేదని తద్రసజ్ఞులా
దరమునఁ బల్కుచుందు రది తాదృశమే యగునంచుఁ దోఁచెడిక.

—: జారులు :—

శి. లేనిసింగారంబు మేనఁ బూనెడుబుద్ధిఁ గ్రొత్తబట్టలు కొన్ని కొంచుఁగొంచు
తమశిరోజమ్ముల ననుదినంబునను సంపెఁగనూనెచే దువ్వి పెంచుకొంచు

తండ్రి సంపాదించు ధనము దొంగిలి దాని బోగాలకును ధారఁబోసికొంచు
చెలికాండ్రమాటలు చెవిఁజెట్టి తల్లిజండ్రులమాట విసముచాడ్చునను గంచు

తే. గీ. ధనము దొరకకపోయిన ధనిగృహము
లందుఁ జోరత్వమున ధన మందుకొనుచు
నిందు నందునఁ జెడిపోయి నిందలకును
బుట్టలై యొప్పుదురు జారపురుషు లకట !

—: కలియుగరీతి :—

సీ. వేదవేదాంగాది విద్యల విడనాడి బ్రాహ్మణు లింగ్లి ఘభాఘు లైరి
క్షత్రధర్మంబునఁ జరియించు రాజకులండ్లెల్లఁ జీత హులమ్ముఁ బూసె
వాణిజ్యవృత్తిచే వఱులు కోమటులెల్ల యజ్ఞయాగానికృత్యపరు లైరి
ద్విజనేవకత్వవృత్తిని జీవనము నేయు పాపహృత్ ద్విజసేవ్యపదము గనిరి

తే. గీ. హూణులెల్లను రాజ్యప్రప్రీణులైరి
గౌరవము లేనివారధికారులైరి
పేరులేనట్టివారు కుబేరులైరి
కలియుగపుఁ జర్య లేమనఁగలము మనము.

—: వేశ్యరీతి :—

సీ. రంగుమీఁతఁడు గాగరాలచేఁ బూలచే లేని సింగరమ్ము మేన నూను
మీసాలవై లేనెతో సమానంబైన మాటలచే జారుమనము ద్రోబ్బు
సంసారమున జూని సంచరించెడురీతి జారులతోడఁ దా సంచరించు
జనులందఱును గూడ జారపూరుషులైన లోకోపకృతి యందు లోననెంచు

తే. గీ. జారు ధనమెల్ల ద్రొబ్బి పక్షిరుఁగిసి
మరల వాఁడరుచేర నమ్ము నునుకొల్చి
తాను గన్ముపట్టికయె వానిఁ బోనడంచుఁ,
జెప్ప దటనొప్పి వేశ్యల చెడుగుణములు.

—: గంజాయి :—

క. మందత కలుగం జేయు న
మందానందం బొనర్చు మానసమునకున్
గొందఱి తత్త్వమ్ములకును
గందరగోళం బొనర్చు గంజాయి తగన్.

—: నూత్నవహూః, (పుష్పితాగ్రా) :—

ముహూరపిచముహూ స్వస్తికాళిజాలై । రత్తిమ్మదువాక్యరసేన బోధితాపి
స్వయముపిచ తథావిధానురాగా । శయనగృహం నచయాతి వై నవోధా.

—: అగరసుధా, (వియోగినీ) :—

స సితా నచ గోస్తనీఫలం । ప్రతిమా మేతి రసస్య యస్యవా
పరివిందతి తం రదచ్ఛదం । పురుషో య స్సతు గర్హితే సుధాం.

— భాగవతుల హరికాస్త్రీణః, శ్లోకః —

శ్లో. శ్రీమద్భాగవతాన్వయాంబుధివిధూరాజత్కలాపాలకః
పాణిన్యస్త్రసుదర్శనశ్చ విబుధారాధ్యాంఘ్రియుగ్మాంబుజః
సత్యానక్తహృదంతరో నిరుపమ శ్చానంతగోవర్ధనః
పాయా దేష హరి ర్యథా స చ హరి స్సర్వాఘవిధ్వంసకః.

—: విభూతిఫలం, (పుష్పితాగ్రా) :—

హృదయ మివ సతా మతీవ శుద్ధం
విలసతి కందుకవచ్చ పృత్ర మేతత్
భసితఫల మహో యదీయలేశం
ధృతవతి పుంసి సమస్త దోషనాశః.

4. విజయ సం॥ శ్రావణ భాద్రపదమాసములలో బందరులోని
యనేక శతావధానాష్టావధానములలోని యనేక పద్యములలోఁ
గొన్ని పద్యములు.

—: రాబ్రసన్నేటబజారు (హలిని) :—

లలితరుచి వెలుంగున్ రాబ్రసన్నేట మధ్యన్
జల్లము గలిగి వాపీసామ్యరారాజితంబై
జేలఁగు సరము, క్రయశ్రీకవస్తుప్రపంచం
బలవడి కనుదోయింబండుపుల్ పండజేయున్

—: పచ్చిమిరపకాయ :—

సీ. ఎద్దానిసంబంధ మెలమిగల్గినమాత్రా గూరలెల్లను మంచి గుణము గనునొ
కొత్తిమిరిని నూలుకొని తిన్న నెయ్యది కంచెడన్నము తినఁగలుగఁజేయు

నెద్దాని శిశుజాల మెఱుంగక చేబట్టి కనులునల్పంగ మంట గలుగఁజేయు
నెద్ది తాఁగ్రమముగా నెదిగి పండినమీఁద బోటికమ్మొవితో సాటియగునా

తే. గీ. నూటిదేనిని పుల్లనై మీఱు మెంతి
పెరుగులోఁ గూర్చు స్వర్గము నెఱుంగఁజేయు
నరులకెల్లను, నాపచ్చిమిరపకాయ
మహితభక్తిని నేను నమస్కరింతు.

—: కిరసనాయిల్ (సర్గర) :—

నోక్రిణింతుస్థై కేవా తదిహ కిరసనాల్నామకం తైల మేతి
ద్యద్ధంధః పైత్యరోగం జనయతి సకృదాస్వాదనా త్పూతిగంధీ
యద్దూమో నేత్రరోగం జనయతి నితరాం బాలమానుష్యలోకే
ప్యగ్నో ఊప్తం యదిస్యా ద్యదపి లింగదిదం భస్మసా చ్ఛర్క్కరీతి.

—: బాహ్మణులకును వైశ్యులకు గణింస కలహము :—

సీ. గ్రామపాఠోహిత్యకర్మచే జీవించు వారలెల్లను భాగ్యదూరులైరి
వ్యసహారధర్మముల్ వదిలి కోమటులెల్లఁ బైతృకాన్నంబుల బలుపుఁ గనిరి
తగ న్యప్తమందైనఁ దలఁపరానటువంటి బాహ్మణద్వేషంబు ప్రబలుచుండె
బాహ్మణయాచక వ్రాతంబులెల్లను బ్రాహ్మణయాచక పృథిభ గనిరి

తే. గీ. కాన భూసురవైశ్యులనూనభక్తి
రాగములనొప్పి పలయఁ గారాచి, యెందు
కనుపయుక్తవివాదంబు? లక్కతమున
నేగియేకాని లబ్ధి కించిత్తు లేదు.

—: సంధ్యారాగము :—

సీ. వారుణీకామినీఫలభాగంబునఁ బొల్పొందు కుంకుమపుత్ర యనఁగ
చక్రవాకీమనస్సరసిజంబునఁ జొరఁబారు సంతాపాగ్నివాగ మనఁగ
నస్తాద్రివై కేగు నరుణు నడ్డమువెట్టనేగు పక్కిని యనురాగ మనఁగ
కాలమాయావిచేఁ గాల్చివెట్టిన గురుస్సరదయోమయమునొ కఱకు లనఁగ

తే. గీ. సంజ కెంజాయ చెన్నారె సర్వభూసు
రాధికులు సంధ్య వార్చుగా నాపగాన
మీపముల కేగి రుత్సాహ మింపుగుల్క
మెల్లమెల్లనఁ జీకటు ల్మెందుకొనఁగ.

—: ప్రీతిద్యపూర్వాచార మైనట్లు (ప్రహ్రిణీ) :—

మొల్లాఖ్యా రఘుచరితం పురా కరోద్వై
సంగంబా హరిచరితం తథా చకార
తస్మాద్వై సకలకలావలసజాలం
సర్వాభిః కిల నితరా మపేక్షణీయం.

—: స్తీడర్థ :—

శ్రీ. గెలియనట్టిదియైన గెల్చు నటంచును లాఁ జూచి కల్పనలను ఘటించి
తప్పుఁ జెప్పు మటన్నఁ దప్పుఁ జెప్పనివారి నోటి కబద్దాలు నూటిపోసి
జెడ్డిగారికి నేను జెప్పుమాటలు పథ్యములునుమీ యని వాని మోసపుచ్చి
రేపు నీ జిచ్చెద మాపిచ్చెద నటన్నఁ గాదు తెమ్మని ముందుగానె కొనియూ.

తే. గీ. వ్యాజ్య మొకవేళఁ బోయిన వాని సాక్షి
మీఁద నెవ మిడి, గెల్చిన మీఁదఁ జెట్టు
కొని నటించురు స్తీడర్థ గొంద టిలను
న్యాయవాదులు మించ నన్యాయలీల.

—: ఆటవెలది :—

అ. వె. డబ్బు ద్రోబ్బు మంచి టక్కుమాటలు నెప్పి
పాడునేయు నెంతవాని నైన
డబ్బె మగఁడు గాని తాను గాఁడు మగండు
గాన నాటవెలదిఁ గానరాదు.

—: చీపురుపుడక :—

క. తిరునామం బిడువేళను
పరనైష్ఠపమణులకెల్లఁ బరసాధనమా
నరయంగ నహహ! యీచీ
పురుపుల్ల బుధాళి కర్ణపుటరంద్రగమా.

—: ప్రకృతకవుల గురువు :—

శ్రీ. ఏమహాపండితుం డీమహి ధవళేశ్వరంబను నూర సత్రంబు వెట్టె
నేమహాపండితుం డెంతయు వై యాకరణశిరోమణి యన గణన కెక్కె

నేమహాపండితం దీమమ్మ న ఇ డా మొదలు భాష్యముదాకఁజరువఁజేసె
నేమహాపండితుం డెందఱినో పుట్టుబ్రహ్మచారుల గృహపతులఁ జేసె

తే. గీ. నట్టి చర్లాభిధానాన్వయాభిచరంద్రు
సకలగుణధుర్యు బ్రహ్మయ్యకాప్రివర్యుఁ
ద్రవిధమతవేది సకలసద్వీతివాది
సమితశాంతుని మధురు నభినుతీంతు.

—: లుబులు :—

సీ. పొరుగింటఁ జూపు నీపృష్ఠచేయి యటంచుఁ దన బావమఱుదులు తన్ను నవ్వి
ద బ్బిమ్మటన్న “లేదబ్బి నెత్తనమన” ముండ్లంజె యని మఱి కొందఱు అనఁగ
ధనమునకును బ్రాణమునకు లంకె యెటులీతఁడుచచ్చునంచుఁగొందఱువచించు
చచ్చిన నేమైన వచ్చునా? యొక ప్రాతగుడ్డైన రా దని కొందఱు అనఁగ

తే. గీ. ఇన్నిమాటల నొక మాటకేని మాఱు
మాట పలుకరు లజ్జను మానసమన
నైన నొందరు లబ్ధాత్ములైన జనులు
వారి జన్మంబు గాల్పనా? సారసాక్ష.

—: కోతిచేష్టలు :—

సీ. నెట్లమీదకు నెక్కి చిటిపాటి గంతులు వైచుచు ఫలములఁ బాడునేయు
నెక్కిరించుచు నన్న తిక్కకుఱ్ఱలఁ జూచి పండ్లికిఁలించి కోపమ్ముఁ జూపు
నెవ్వఁడయినఁ దన్ను నొవ్వఁగాఁ గొట్టినఁ జివున గోరలచేత బరుకు
నిండ్లమీదకు నెక్కి యెగిరి గంతులువైచి పెంకులెల్లను బోగుపెట్టు నొకఁడు

తే. గీ. కోతిచేష్టలు మఱియును గొన్ని యింకను
గలవు వానిని జెప్పంగ గ్రంథమొకటి
గావలయుఁ గాన విరమింతుఁ గాంత్రతోడ
వీనిని గ్రహించి సంతోషవిధిని మనము.

—: పాడుముకన్న చుట్టకొంచెము మంచిది :—

సీ. ఎద్దానిసేవచే నింపు గుక్కెడు తెల్లబట్టలకెల్లను రట్టు గలుగు
నెద్దానిసేవచే నింపగు తనముక్కు డొక్కబుఱ్ఱను బోలి యుక్కుమిగులు
నెద్దానిసేవచే నింపుగుక్కెడు తనయింతి ముద్దులవాడనీయకుండు
నెద్దానిసేవచే నద్దమ్మతో నెదుర్కొనఁజాలు మొదఁడెల్లఁ గుల్లిపోవు.

తే. గీ. నట్టి పాడుమును బీల్చుట యనభివృద్ధి
చుట్ట గాల్చుట యనఁ గొంత సొగసె కాని
పాడువాసన గల్గెడు వక్త్రమందుఁ
గాన నివి రెండుఁ గూడ యుక్తములు గావు.

—: రాణిగారు :—

చ. తనయునితోడ నొక్క తటి తామరసాలయ పల్కె “సేమిరా,
వనజభవా ! జగమ్మనకు వారిజనాభునిఁ బెక్కుసార్లు నా
ధుని నొనరించి తెప్పడు నుదాఢధరణ్ ననుఁ జేయవై తి పే”
మని నగు తల్లిఁ జూచి కమలాసనుఁ డప్పడు చేసె రాణిగణ్.

5. విజయ సం॥ మార్గశీర్ష ములో చెన్నపట్టణములో నడియూ
రులో నానేబినంటు దొరసానియొద్ద జరిగిన యష్టావధానములోని
యొక పద్యము.

సీ. శేషునిఁబోలి ‘లెక్కెరు’ చెప్పఁగాఁ జాలు ‘నానేబినం’ టొక్కయండఁదనర
నాపె ‘లెక్కు’ విని యలరు నానా దేశసజ్జనాసలి యొక్కచక్కిఁ దనర
‘తెలియ దేమందురా దేవుఁడా యింగీ’ పటను మాద్యకులు నొక్కటను జెలంగ
“నింగీ ఘ చదివెద నిది మొదలే”నని పల్కువారలు నొక్కప్రక్కఁదనర

తే. గీ. నొప్పు నీసభలోఁ గడుమెప్పు దనరఁ
జలుచుబూనితి నపధానసరిణి నేను
నీదుదయ కొంత నామీఁద నెగడవలయు
లేక యుండిన నెగుట లేదు నేడు.

ఆపట్టణముననే రెంటాల సుబ్బారావుగారి మేడలోని యవ
ధానములోని కొన్ని పద్యములు.

సీ. ఏపట్టణము వింధ్య కీభాగమున నుండు రాణిరాజ్యమునకు రాజధాని
యేపట్టణపుమేడ బెలమిఁ జూచినవారి తలగుడ్డబద్ధుల తత్త్వ ణమ తీటు
నేపట్టణమ్మ వాణిశోపమానవిద్యద్వాితమునకు నావాసభూమి
యేపట్టణమ్మ తా నింగీ ఘభాషకుఁ బెంపుడుతల్లియై యింపుగుల్కు

తే. గీ. నట్టి యీచెన్నపట్టణాఖ్యపురమందుఁ
జేవ మీఱంగ నిప్పుడప్టావధాన
శ. సా.

కష్టకృతిఁ జేయఁబూనితిఁ గాన దేవి!
నీసహాయం బొకించుక నెగడవలయు.

సీ. ఎవని కుశాగ్రబుద్ధివిశేషములు చూడ శతఘంటకవికి నాశ్చర్యమొదవు
నెవని యుక్తిప్రయుక్తి విచిత్రములు గన్న దార్శికుడైన దత్తరముచెందు
నెవని నిర్మలవాక్యనివహంబు విన్నచో నైయాకరణంబు వహ్య యటందు
రెవని యాదార్యరీతి విని బంగరుకొండ 'యొప్పుడేమి'యని భీతిల్లుచుండు

తే. గీ. నట్టి రెంటాల సుబ్బరాయభిధాను
సాధమునఁ బండితావృతసభను జేయ
బూనితిని దేవి ! యష్టావధానకృతిని
నీదు సాహాయ్యమున భవానీ, మహంబ !

6. విజయసంవత్సర పుష్యమాసములో నెల్లూరులో జరిగిన
యష్టావధానములలోని కొన్ని వద్యములు.

—: ప్రకృతసభ :—

సీ. చెప్పినతోడనే తప్తలేక లిఖించు పండితు లొకవంకఁ బరిభ్రమిల్లు
విధివిరామము లేక వేవేగ గంటలఁగొట్టువా రొక్కెడఁ గుల్కుచుండఁ
బాణినీయునునందు బహుగమ్యముగ మాటలాడువా రొక్కెడ నలరుచుండ
సరసమారీతినిఁ జదరంగ మాడెడి బుద్ధిమంతులు నొక్కసాంతఁ దనర

తే. గీ. సంబరపురాణకథయు వ్యస్తాత్మరియును
లొకికోర్తులు నొక్కతలమునఁజేలఁగఁ,
దిరువతియు వేంకటేశుండు సరసరీతిఁ
జేసి రష్టావధానంబు, 'జెడ్డి' చూడ.

ఈపట్టణమందే జిల్లా రిజిస్ట్రార్ గుండు వాసు దేవశాస్త్రులు
గారు చేయించిన సభలోని కొన్ని వద్యములు.

—: అద్వనుఁడు సుభద్రకరమ్మ పట్టుకొనుట :—

సీ. కాసాయపప్రయ్యు గని పాటిపోకుము, నీకైనవేష మెనీరజాక్షి!
పెద్దగడ్డను చూచి దెదరిపోయెదవేల ? నీకైనవేష మెనీరజాక్షి!
రుద్రాక్షపూసలు తొమ్మిత్తు నని పోకు, నీకైనవేష మెనీరజాక్షి!
వెలిబూదె యంటునఁ చులికిపడెదవేల ? నీకైనవేష మెనీరజాక్షి!

తే. గీ. యనుచుఁ దనకర మర్జునుఁ డదిమి పట్టఁ
బెద్ద లేమందురో, యనుభీతిఁజేసి
వదలి పోలేక పోలేక వదలిపోవు
చున్నయటు లీ సుభద్ర తా నున్న దహహ !

— వెంకటగిరినుండి రిజిస్ట్రారుకు వ్రాసినది :—

ఈ. నల్లనివేల నుండఁ దగునా యనియో, వెలిబూచెరవ్వకుం
దల్లడమందియో, మఱి యెదక భయ మే మింక దాపరించెనో,
వెల్లడినాటి ప్రొద్దుటను వీధినిఁ గాలువ కేగువేళఁ దా
మెల్లఁగ బాటె నుంగరము; మీ కిది చెప్పఁగలేక వ్రాసితింక.

—: జెడ్డీగారి విందునుగూర్చి :—

నీ. ఏనాఁడు జెడ్డీలతో నేకపంక్తిగా భోజనమ్ములునేయ బుధుల కబ్బె
నేనాఁడు జెడ్డీలతో నున్నతస్థలిఁ గూర్చుండఁ బండిత కోటి కబ్బె
నేనాఁడు జెడ్డీలతో నేకతంబున మాటలాడఁగఁ గవిమణుల కబ్బె
నేనాఁడు జెడ్డీలచే నీయఁబడు పుష్పమాలికలో కవిభామణుల కబ్బె

తే. గీ. సింహపురమున సివిలుజెడ్డీ పదమ్ము
నను జెలంగెడి రామచంద్రయ్య నాఁడు
గాక, తిరుపతి వేంకటకవుల నాఁడు
గాక, కలిగెనె? యితరుల కాలమందు.

(సమస్య) సంధ్యావందన మాచరింపవలదా? చౌశీతిబంధమ్ములక

ఈ. వింధ్యాద్రి ప్రభనొప్పు బల్కుచములక వే పట్టి పెంపొందు కా
మాంధ్యంబార్చఁగ లేక వెట్టినలె నేలా మంచి యారాతిరిక
వంధ్యంజేసెదు? కాము కేళి యనఁగాఁ బొండిత్యమా? లేక నీ
సంధ్యానందనమా? చరింపవలదా? చౌశీతిబంధమ్ములక

7. విజయ సం॥ మాఖమాసములో చెలికాని గోపాలరావు

గారు వేంకటగిరిలోఁ జేయించిన ద్విగుణితాష్టావధానములో
రచించిన 23 పద్యములలోఁ గొన్ని పద్యములు.

శ్లో. సుబ్రహ్మణ్యసుధీశ్వరప్రభృతిభి ర్విద్యనృణిభి ర్యతే
గీర్వాణాంధ్రకవిత్వతత్త్వనిపుణై రన్యైః కపింద్రై ర్యతే
శ్రీగోపాలస్వపాలకస్య నికటే దివ్యే సభామంటపే
కర్తుం కాళియతే భవద్బలవశా దష్టావధానం మహత్ !

సీ. బాల్యవయస్సులోపలఁ గాకినాడలోఁ గింకవిగజసింహకీర్తి నొసఁగి
యటుమీఁదికాలమం దమలాపురమునందు విద్వత్కవీంద్రసద్విరుదు నొసఁగి
తదనంతరంబు బందరుపట్టణమునందు బాలకలానిధిప్రతిభ నొసఁగి
నిన్నఁగాకను మొన్న నెల్లూరిపురమున బాలసరస్వతీభావ మొసఁగి

తే. గీ. కంటికిని టెచ్చవలె మమ్ముఁ గాచినట్టి
కాళి, మాయమ్మ ! పృథ్వీపకార మేమి
చేయఁగల మమ్మ నీకు, మాచేత నైన
దొక్కఁమొక్కిచ్చెదము, దీన నుబ్బు గనుము.

క. కొందఱు విద్వాంసులు మఱి
కొందఱు వేటొకరుఁ గలిగి కొన్నిసభలు చె
ల్వొందెడి నీసృపుసభలో
నందఱు విద్వాంసులే మహాభాగ్య మహా !

—: కాళికాచరణము. :—

చ. సరసిజనంభవాదిదివిజప్రకరార్పితముఁ భవౌషధం
బరుణసహస్రకాంతియుత మార్ద్రజనాఽనసక్తదీక్షముఁ
దిరుపతివేంకటేశ్వరసుధీమణిసేన్యము నైన కాళికా
చరణము సర్వలోకులకు సౌఖ్యము లిచ్చుచుఁ బ్రోచుఁ గావుతఁ.

—: శ్రీరామపట్టాభిషేకము, (నిషిద్ధాత్మరి) :—

శ్లో. శ్రీజ్యో జాంకభువి ప్రభావరుచిరాః కైకేయికాగర్భజ
ప్రప్తాః పార్శ్వభువి ప్రకృష్టజవకాః కీకాగ్రగణ్యాః పురః
అస్యే చాపి విభీషణప్రభృతయ స్తత్రాపి తత్ర స్థితాః
శ్రీరామస్య తదా ముదా విజయతే పట్టాభిషేకోత్సవః

(దీనిలో మొదటి సగము మాత్రమే నిషేధించినారు)

—: అవధానాంతమందుఁ జెప్పిన స్లోకములు :—

శ్లో. రాజా స్తే యది భోజరాజసదృశః కుత్రాపివా భూతలే
కాళీదాససమః కవి ర్విజయతే యత్ర క్వవా తోఽపివా
ఇత్థం యద్యపి వృద్ధవాక్యముమలం తథ్యం త్వయా రచ్యతే
యః కోవాపిచ విద్యతే యది కవిస్తాదృశస్సై ధుర్లభః॥

శ్లో. జ్యేష్ఠే స్వాగత మాగతం, కిమహహా లోపా గృహం నైవ మే,
విద్వాంసః క్వ మృతా, వసంతి నికటే గోపాలభూమిపతేః,
భప్తా నైవ శివాలయాపి, విధేతేనైవ తేఽపుష్కలతా,
భప్తా కూపతతి నైవ, కిమహం కుర్యా మదృష్టస్య తే.

శ్రీ) ముద్దుకృష్ణ యాచేంద్రులవారు చేయించిన చతుర్గుణి
తాష్టావధానములో 4వ కీః గొన్ని

చ. వెనుకను నెన్నిసారులా వివేక మెలర్పంగ నాశుభారచే
తను నవధానములో బుధులతండము మెచ్చంగఁ జేసి యంటి మం
చును మదిలోన గర్వమున సోలుట మంచిది గా; ద దేమనక,
గనుఁగొనుఁడీ ప్రతిప్రసవకష్టము గాదె! మృగాక్షి కెన్నంగక.

—: పరమాత్మ (మంగళమహాశ్రీవృత్తము.) :—

ఎవ్వనిమహత్త్వము మునీంద్రులు సురేంద్రులు బుధేంద్రులు గనుంగొనఁగ లేరిం
కెవ్వనిపదంబు గనెనేని నుఖదుఃఖముల నెవ్వడును జెందఁడు మనుష్యుం
డెవ్వనిచరిత్ర మొకయింత యని చెప్పటకు నెల్లరు నశక్తులు మహాత్ముం
డెవ్వల నెసంగు పురుషార్థుఁ డిడు సత్కృపను నందఱకు మంగళమహా శ్రీ.

(సమస్య) నిద్రానైతి నిశా నయాతి తరుణీ నాయాతి కా యాతనా

శ్లో. ఆయాతీతి దురాశయా బత నమే నేత్రే నిమేషాకులే
మందోఽయం కిల చంద్రమా విరహిణా మత్యంతశత్రు స్వయం
దూతీ కిం నగతా గతాపిచ పతి ర్వేతాశభూతో విధే నిద్రా

బందరు మొదలగు పట్టణములలోని యవధానములలో నాకాశపురాణ
ములు చెప్పఁబడినవి. కాని గ్రంథవిస్తర భీతిచే నవియన్నియును పదలి యీ
యవధానమునఁ జెప్పిన యాకాశపురాణగాథ యిందుక రమ్యమని యిందుదాహ
రించుచున్నాము. ఇయ్యది శ్రీ వేంకటగిరిరాజావారి రామేశ్వరప్రయాణ
మును దెల్పెడి. ఇందలి పుణ్యస్థలముల శేర్లకు మే ముత్తరవాదులము గాము.

—: ఆకాశపురాణము, రామేశ్వర యాత్ర :—

శ్లో. కించి దాకాస్మహే తేజ స్సర్వలోక శుభవృదం
యత్కృపావశతో లోకే సర్వకార్యజయో భవేత్.

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా మా రచింపఁ బూను రామేశ్వరయాత్రకుఁ గథాక్రమం బెట్టిదనిన.—

క. సురపురము మించి ధనదుని, పురముకొ వెలిఁబెట్టి సర్వపురరాజుండై
ధరణిఁ జెలువారు వేంకట, గిరి యను నొకపురవరంబు కీర్తికిఁ దానై.

వ. అష్టరమ్మన కధీశ్వరుండగు శ్రీరాజు వెలుగోటి సర్వజ్ఞమహారాయచేంద్రిభూపాలుండు,

క. నలవత్సర కార్తికిక బ, హులపంచమి సోమవార మొప్పుగ యాత్రా
కలనాదర మజిముఱిగ బ, యలువెడలెను భటపురోహితామాత్యులతోన్.

వ. ఇట్లు శుభోదర్శనముగ బయలువెడలి యాదినమం దత్రిపరమ్మను ముగ నాఁడు నాయఁడుపేటయును జని యం దొక్కనాఁడు వసించి పిమ్మట చోలూరికరిగి రెండుదినమ్ము లచ్చట నుండి పదంపడి హరివాసరంబునకు నారఁ దాకనత్రమ్మనకు వేంచేసి యం దుపవసించి మరునాఁ డుదయమ్మునకు గుమ్మడి పూడి సత్రమ్మన కరిగి యందు ద్వాదశీస్తోతాచరణం బాచరించి యనంతరంబు

క. వెంగళునామకమగు నూ, రం గల సేరేశ్వ రాజరత్నవిభునిచే
తం గడుఁ బూజంపంబడి, మంగలఁ దిరువళ్ళూరికి మనుకొనిచనియెన్

వ. అచ్చట.

సీ. తత్పురవాసుడై తనరారు వీరరాఘవదేవునకును దత్కాంతయైన
చుళుకృత్తనాంచారి కలఘుభక్తిని మ్రొక్కి భోగాదికంబులఁ బాలుపుమీఱఁ
జేయించి యట సుఖశ్రీయుక్తి నాగోజుఁ గడపియు ధూమశకటము నెక్కి
మరునాఁడు ప్రొద్దుట నరిగి కంపెనిపేట యటనుండి నాగడాఖ్యపుర మేగి

సీ. వైనిఁ దిరుమాళ్ళపూ రేగి పరమభక్తి, దేవదేవుని మణికంఠదేవు మ్రొక్కి
పేర్చినా దేవుమెచ్చించి వితతపుణ్య, రాసులకుసంచి శివకంచిరాజుగాంచె

వ. అయ్యెడ.

సీ. లోకలోకారాధ్యు నేకామ్రనాథుని నేవించి కామాక్షిఁ జిత్తగించి
యట్టొత్తేశతాలయమ్ముల నీక్షించి యట దేవతలకల్ల నంబలి యిడి
సర్వతీర్థమలందు స్నానమ్మగావించి కడువేగమున విష్ణుకంచి కరిగి
వరదరాజస్వామి చరణమ్ములకు మ్రొక్కి యల్ల పేరించేవి కంజరిగొని

గీ. బ్రహ్మతీర్థమునందునఁ బరమభక్తిఁ, దానమాడి నృసింహతీర్థమునందు
నట్లనయొనర్చిత్రోపలో నధికభక్తి, క్షీరనది వేగవలె బాహుసింధువు నొగిం
గలయునెడఁ దానమాడె నా త్సావరుండు.

క. తరువాత నాలజాబా, క్షురమున డిగి పక్షి తీర్థమున కేగెను బా
లురిత్రోపను గడు రయమున, బురోహితామాత్యబంధుముఖ్యులతోడకొ.

ప. అయ్యెడ వేదగిరీశ్వరుని నేవించి నాగమాంబను గొనియాడి తిరు
మందరీభక్తవత్సలేశ్వరచరణారవిందులకుఁ బ్రణమిల్లి, బలివిధ్యనంతరమ్మన
వర్చకుని కరమ్మునఁ జెలువారు ప్రసాదమ్మును నిర్భయమ్ముగ భక్షించి పోవు
పక్షియుగ్మమ్ము నీక్షించి, యటనుండి చెంగల్పట్టుపురి కరిగి మధురాంతకముం
గడిచి తిండివనం బతిక్రమించి విఘ్నేశ్వరంబు దాటి పండ్లెండంగ్రామం బధిక
మించి కొత్తపాళెముఁ జేరం జని,

క. గరుడనదిలోనఁ గుంకిడి, తిరుపావూరికినిఁ జనియు స్థితతరభక్తికొ
గురుపాటలేశ్వరునిఁ గని, తిరువిందపురమ్ము భూమితిలకుఁడు చనియొక్క.

మీ. దేవనాథస్వామి పాపనాంఘ్రిలు మ్రొక్కి యలశంగమలతాయీ కంజలియిడి
సంజీవివర్వతనందర్శనముచేసి కొత్తసత్రములోనఁ గొలుపునీర్చి
తరువాతను మణిముక్తానదిలోఁ గ్రుంకి వడఁపడి యల చిదంబరముఁ జేరి
యటఁ జిదంబరదేవు నాసక్తిఁ గొనియాడి కామసుందరి కృపాకలన వడసి

గీ. చిత్తనకదేవసథలను జిత్తగించి, రాజనాట్యసదస్సుల గంగుఁ జూచి
తత్సభానాయకస్వామిఁదనియజేసి, యాశుగతిమీఱరాజాచిన్యాళిఁజేరె.

ప. అచ్చట మంగళాంబాచరణమ్ములకు మ్రొక్కి, విష్ణుపుత్ర విక్రమనాథ
స్వామి పాదమ్ముల కెఱిగి, కొండమీఁద నుండు చట్టనాథస్వామికిని నుమా
మహేశ్వరస్వామికినిఁ బార్వతికిని నమస్కరించి, దిగువనుండు బ్రహ్మపురీశ్వర
తిరువనందరీ పదారవిందమ్ములు డెందమ్మునఁ బొందుపఱచి యారాజపురం
దరుండు,

గీ. వైద్యనాథమ్మునకుఁజనివైద్యనాథుఁభక్తితో మ్రొక్కిబాలాంబపాదములకు
సారెకును మ్రొక్కిముద్దుకుమారుఁబొగడిగౌధమాయూరమునఁగొంతుకమున

గీ. నకులచేతనుమాయూరనాథుఁదనిపి, భక్తినభయాంబఁగొనియాడిపార్థివ్రండు
సమ్మదమ్మున మధ్యార్జునమ్ముచేరి, యట మహాలింగదేవున కంజలియిడి
చేసె బృహదందరికుచాంబసేవనంబు.

ప. తదనంతరమ్మునఁ ద్రిభువనక్షేత్రమునకుం జని యట శరభావతానందాచార్యుని కంపహారేశ్వరధర్మసుందరులకు నమస్కరించి,

శీ. కుంభకోణముచేరి కుంభేశ్వరుని మ్రొక్కి మంగళనాయికా మహిమఁ గడి
నాగేశ్వరుని బృహన్నాయకు నర్చించి కాశహస్తీశ్వరజ్ఞానజనను
లకు మ్రొక్కి విశ్వేశు లక్షించి యావికాలాక్షి పాదమ్ముల కంజలియిడి
సోమేశ్వరుని నెన్ని సోమనాయకుఁ గొల్చి యభిముక్తదేవున కమృతవల్లి

గీ. కిచ్చి యంజలి బాణపురేశ్వరునకు, భక్తిమ్రొక్కిడి యాచక్రపాణివిజయ.
వల్లులనుజూచి కోమలవల్లిశార్దూలానులకు భక్తిఁబూజించు బాధివుండు.

ప. ఇదియునుం గాక.

శీ. జానకీరాముల చరణమ్ములకు మ్రొక్కి యానరాహస్వామి నాశ్రయించి
మామకతీర్థమ్ము మఱిబ్రహ్మతీర్థమ్ము పాపవిమోచనపరమతీర్థ
కన్యకాతీర్థముల్ కనకపుష్కరిణియుఁ గాశ్యపతీర్థమ్ము కనక నిలయ
తీర్థ నృసింహాఖ్యతీర్థబిల్వాభిఖ్యతీర్థ కదంబాఖ్యతీర్థ చక్ర

గీ. తీర్థములు మఱియీశానతీర్థపరము, లనఁగఁజేలునామతీర్థములందుఁ గ్రుంకె
బరమభక్తిని వేంకటగిరిపురాధి, నాయకుండగు యాచమనాయఁ డెలమి.

ప. తదనంతరంబు తిరువేయారనకుఁ జని,

శీ. పంచనాథేశ్వరుఁ బ్రణమిల్లి ధర్మసంపదనీ దేవికి భక్తిమ్రొక్కి
యాకుమారస్వామి నర్చించి యటుమీఁదఁ గోయలేడను నూరు కోర్కె
యప్పాలరంగన్న కప్పనంబులు చేసి కమలవల్లికి మంచి కాన్కె లిచ్చి
వేణుగోపాలుని వేడ్కతోఁ బూజించి తరువాత జంబుశేషస్వరము చేరి

గీ. జంబుశేషస్వరదేవునిచరణములకు, మ్రొక్కియభిలాండదేవికి మ్రొక్కియగ్ని
రవికళానాథ ఘటపత్నీరామతీర్థ, ములనుగ్రుంకిడు భక్తితో భూవిభుండె.

ప. పడంపడి శ్రీరంగమ్మన తేగి,

శీ. సప్తసాలాంతరస్థాయయై తనరారు రంగనాథునకు సాష్టాంగ మెఱంగి
రంగనాయకి నాదరంబుతోఁ గొనియాడి శ్రీదేవి భూదేవి జిత్రగిరించి
జానకీరాముల నద్భక్తిఁ గొనియాడి వాసుదేవస్వామి వాసిదలంచి
పాలాశతీర్థమ్ము వసుశతీర్థమ్మును శశ్వతీర్థం బగస్తాఖ్యబిల్వ

గీ. తీర్థముల హేమపున్నాగతీర్థములను, జంపకాభిఖ్యతీర్థమ్ము జంబుతీర్థ
మనంగఁ జెలువారుతీర్థమ్ములందుభక్తి, మిఱుంగుంకి జెయఁచఘామివరుండు

ప. అనంతరమ్మునఁ దిరుచినాపల్లికిం జని మాతృభూతేశ్వరసుగంధికుంత
లాంబలకు నమస్కరించి యచ్చోటు విడిచి మనిగండమ్మున కరిగి కోవెలపట్టు
దాఁటి కొట్టాంగుట్టు నతిక్రమించి మేలూరు దరియంజని మధుక్షేత్రమ్మునకరిగి,

సీ. సుందరేశ్వర దేవు సొంపుమిఱుంగ మ్రొక్కి మీ నాక్షికంజలిఁబూని సిదప
వై హోయసాపగాస్పర్శతీర్థములందుఁ దనివిడిచి భక్తిఁ దానమాడి
తగువాత ముత్తురెందలసత్రమునుదాటి పరమగుడినిమిఱి పరమునందు
బోహలూర్ సత్రమ్ము నీహతోఁ బాడఁగాంచి యుత్తరకోశమ్ము బల్లిజొచ్చి

గీ. మంగళేశ్వరుఁబాడఁగాంచిమంగళాంబ, కలఘుభక్తినినతిచేసియమితపుణ్య
దంబగుచు వన్నె కెక్కిన దర్భశయన, దర్భనముచేసె నాతం డడభ్రభక్తి.

ప. మఱియు, నచ్చట.

సీ. శ్రీబగ న్నాథాంఘ్రిరాజీపములు మ్రొక్కి కమలాసనికి మంచి కాన్కలిచ్చి
చివురుకృత్యాభిఖ్య శ్రీదేవి నేవించి కోదండరాముని గోర్కి మ్రొక్కి
సబ్బపాన్పుననున్న దశరథాత్మజుఁజూచి సంతానవృక్షేకు సన్నతించి
రంగ త్తరంగాళిరంగాయితం బగుదక్షిణపాథోధిఁ దరియఁజేరి

గీ. సిదపఁ బుదుమంటపమునకు వేగ వేగి, తమలపాకులసత్రంబుదాఁటి నొక
నెక్కియాదాక్షిపాబలుచక్కిని డిగి, చనియెరామేశ్వరంబురాజన్యమాళి

ప. అచ్చట.

సీ. రామలింగేశ్వరస్వామినిఁగొనియాడి పరవ్రతపర్ధని భక్తిఁ దలఁచి
విశ్వేశ్వరస్వామి వేస్కెతో భజించి యావిశాలాక్షియకదేవిఁ గొలిచి
కాలఘోరపదేవుకాళ్లకు మ్రొక్కిడి నేతుమాధవుపాదసేస చేసి
శ్రీరామచంద్రపాదారవిందమ్ములు డెందమ్ములోఁ దగఁ బొందుపఱచి

గీ. యాంజనేయునిఁగొనియాడియమితభక్తి, నితర దేవతలకుఁ జాలనతులొనర్చి
సాగరమ్మున కెంతయుఁబాగి మ్రొక్కి, మహితుడైనట్టిరాజన్యమాళిమఱియు

—: ఆంజనేయ స్తవము :—

సీ. కావ్యనాటకముఖోద్గ్రంథముల్ చదువనివాని కచ్చిన మంచి ప్రతిభ యేల?
చతురభామామణిసాంగత్య మబ్బనివానిదొ నవ్యయావనమదేల?

అష్టశతావధానాదిసత్క్రియ చేయఁదగని యా కవి కవిత్యం బదేల?
త్యాగభోగాదిభాగ్యము నందఁగాలేని ధనికునిదైన యాధన మదేల?

గీ. నీపదధ్యానసంసక్తి నెగడ నట్టి । వానిజన్మంబదేల? సాభాగ్యమేల?
యహహ! నీతాతదీయపత్యంఘ్రియుగళ, కంజనంసక్తహృదయ, యోయాంబనేయ!

సీ. ఒకరోజుగడ్డు పెంతోకప్తమా, బ్రహ్మచర్య మిన్నా జెట్లు సల్పినావో!
యొకకాల్వ దాటుపెంతోకప్తమా, సముద్రము నెట్లు లవలీల దాటినావో!
యొకరాయి మోయు పెంతోకప్తమా, బర్హతమ్ముల నేరీతిఁ దాల్చినావో!
యొకచెట్టుగూల్పు పెంతోకప్తమా, జెట్లగుంపు లేరీతిఁగాఁ దాల్చినావో!

గీ. నీమహత్త్వంబు నెన్నంగ నేమహాక, వీశ్వరులు చాల రనిన నేసంతవాడ
నహహ! నీతాతదీయపత్యంఘ్రియుగళ, కంజనంసక్తహృదయ, యోయాంబనేయ!

సీ. ఒకనోటనిలువని యుష్టాంశునన్నిధిఁ జదువు నేరీతిగాఁ జదివినావో!
జపతపమ్ములనేని సాధింపఁగా లేని రామునత్కృప నెట్లులోమినావో!
మాయకాండ్రోకు నెల్ల మగఁడైన కాలనేమినిఁ జంపి యేగీతి మించినావో!
నవరత్నకలితసాధవరద్రదీప్తలంకాపట్టణం బెట్లు కాల్చినావో!

గీ. అన్నియునుజూడమాక సాధ్యములుగాని, నీకునిమయన్నియునుమంచినీళ్లుగాఁచి
యహహ! నీతాతదీయపత్యంఘ్రియుగళ, కంజనంసక్తహృదయ, యోయాంబనేయ!

న. దేవతమ్మునం జెలువారు సావిత్రీతీర్థమ్మును గాయత్రీతీర్థమ్మును
సరస్వతీతీర్థమ్మును శంఖతీర్థమ్మును శివతీర్థమ్మును సర్వతీర్థమ్మును సాధ్యా
మృతతీర్థమ్మును మాధవపుష్కరిణియు బ్రహ్మహత్యావిమోచనతీర్థమ్మును మార్క
పుష్కరిణియు గంగాతీర్థమ్మును యమునాతీర్థమ్మును గయాతీర్థమ్మును గంగ
తీర్థమ్మును నాఁజను తీర్థమ్ములఁ దానమాడి,

గీ. గంధమాదనపర్వతక్రమముగాంచి, యచటఁ జెలువారుజాంబవదంగదాల్చి
పంచపాండవహనుమద్విరించితీర్థ, ములనుస్నానమ్ముగాపించిభూపుండ్రంత

గీ. ఉభయసాగరసంగమంబభినుతించి, నెతుసందర్శనంబును జేసి సిదపఁ
గాంచె రాజు జటాయురగస్త్యతీర్థ, ఋణవిమోచనతీర్థముల్ సీతిమీఱ

వ. పిమ్మట వేకాంతరామేశ్వరుం జూచి తదీయాలయమ్మునఁ జెలంగు
మంగళతీర్థమ్మును, నమృతహపీతీర్థమ్మును నీతాకుండమ్మును సముద్రమ్మున
మండుచైరవతీర్థమ్మును బోడఁగాంచి,

క. తరువాత యాచరాజొక, తరినెక్కి సమస్తవిభవతతితో రాజ
త్తరనవపాపాణంబుల, దరికేగె బురోహితాదితతితో గూడక.

- సీ. అయ్యోడ నుండుజనార్దనుఁ గొనియాడి శ్రీదేవి భూదేవి జిత్రగించి
నవశిలామగ్యమునను దానమాడియు దేవిపట్నమునఁ దేజరిల్లు
మహిషాఖ్యరాక్షసమర్దని భజించి చక్రతీర్థమున జలకమాడి
యుప్పురిసత్రము నొప్పుగాఁ గన్గొని నుండపాండ్యముదారిఁ జొచ్చిపిదప
గీ. కోటపట్టణమును బట్టుకోటదాటి, పందిమాగధులెల్లఁ గైవారమొసంగ
భూమినురులెల్లదీవనల్ పొందుపజప, రాజమన్నురుకోవెల రాజుగాంచె

- సీ. అట రాజమన్నురు నభినతుఁ గావించి సత్యభామాదేవి సరవి మ్రొక్కి
రుక్మిణీదేవికి రుక్మము నొసఁగియు హేమాబ్జనాయకి హెచ్చరించి
తనిని దీక్షఁగ హరిద్రాతీర్థమునఁ దానమాడియుఁ గమలాలయంబు చేరి
సల్లవేశ్వరుపాద పల్లవములు మ్రొక్కి నీలోత్పలాంబను జాలఁ గొలిచి
గీ. యభినవతించియుఁగమలాలయంబుపిదపఁ, ద్యాగరాట్కమలాంబులవేగ మెరఁగి
భోగ మర్పించియంతటఁబాలుపుదనర, నరపతియఁజేరెఁగుంభకోణంబుమగల

ప. అట నుండి తిరునణందారు వేంచేసి యచ్చట

- సీ. అరుణజటేశ్వరు నారాధనము చేసి యాబృహన్నాయకి కంబలి యిడి
చూచి యాజయగండవోళవరం బంత నటుమీఁద శ్రీపుష్పమమరఁ జేరి
భూరాహస్వామి సేనయొనర్చియు నంబుజపల్లికి నాన మ్రొక్కి
శ్రీరామనిత్యోత్సవారాధనము చేసి చయ్యన నాపృథాచలముచేరి
గీ. యచటశృద్ధగిరీశ్వరు నభినవతించి, వృద్ధబాలాంబులకు దోసి లిచ్చి పిదపఁ
బారుమణిముక్త యనునది జలకమాడి, రమ్యవిభవముతో శివరాత్రినాఁడు
చేరఁ బేర్చి దిరుక్కోవులూరు రాజు.

ప. అయ్యోడఁ ద్రివిక్రమస్వామికినిఁ బుంగోమలనాయకకును వందన
ములు పచరించి పిదప నరుణాచలముం జేరి యరుణాచలస్వామి సోమస్కంద
మూర్తుల సేవించి తిరువళ్ళూరు గారవించి యారంభాకనత్రం బధిష్ఠించి ఫాల్గున
శుద్ధదశమిదిసమ్మనఁ దనరాజధాని యగు వేంకటగిరిం బ్రవేశించి,

క. నురనాయకుండు నిర్జర, పురముకరణి నక్కుమరభూమిపతి యు
ద్ధరమహిమ నలరి వేంకట, గిరిపురి దాసేలుచుండె గీర్తికిఁ దానై
రామేశ్వరయాత్ర సంపూర్ణము.

పెద్దప్రభువగు శ్రీరాజగోపాలకృష్ణ యాచేంద్రులవారి య
యష్టావధానములలోని కొన్ని పద్యములు.

శ్లో. వందే నందయశోదికాచిరతపఃకందం, నురేంద్రాదిభి
ర్వంద్యం నింద్యసురాదిదుర్మదహరం, వందారుబృందావనం
చందచ్చందనశీతలం, నిరుపమానందప్రదం దేహినా
మిందప్రప్తరసుందరం దరభరం సందారి తాంహస్తతిం.

సీ. చదువజేసితికదా ! శబ్దశాస్త్ర రహస్యసమితి నాలుగుసత్యగములలోనఁ
ద్రోవచూపితికదా ! దుర్గ్రహమ్మగు ధాతురత్నాకరాభి సద్గ్రంథమునకుఁ
జెప్ప జేసితికదా ! శ్రీకాళికాసహస్రాదికాస్యములు బాల్యమ్మలోనఁ
జేయజేసితికదా ! చెలఁగి మూలసౌనవతిమీఁద గంటలోఁ బద్యకృతము

గీ. మతియు నెన్నేని సభలలో మనిచియుంటి
విపుడు శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాద
భూపబహద ర్మహారాజ భూరిసభను
నెట్లుమెప్పించెదో ! భవానీ ! మదంబ!

—: హనుమంతుఁడు సీతఁగాంచి పచ్చట :—

మ. వనధిం దాటి యనేకరాక్షసపశుపక్షగముల్ నమ్మితా
ననయై 'రామ !' యటంచు గన్నులఁ గడువైచి న కన్నీరు నిం
చిన నారాక్షసులెల్ల భీతిగొలుపక జింతిల్లుచుండంగ నేఁ
గనుఁగొంటిక్ రఘురామ ! భూతనయ, నక్కంబాక్షిఁ దేనెంచుమీ.

—: ప్రకృతప్రభువు, శ్లేష :—

తే. గీ. వేంకటగిరీశ్వరనిజాచి వేడ్కలక్షి
వేంకటగిరీశ్వరండను ప్రీతిఁజేసి
యెపుడు నారాజగృహమునందే వసించు;
నాతనికి నాతనికి భేద మరయఁగలనె ?

జయసం॥ ఆమాధమాసములో విశాఖపట్టణములో జరగిన
యష్టావధానములలోని పద్యములలోఁ గొన్ని,

—: రామాయణము :—

చ. ఇనకులమందుఁబట్టి జనకేచ్ఛ వనమ్మున కేగి యచ్చటక
దనసతి దొంగిలించిన కుదానవు నఁహృతుఁ గా నొనర్చి నీ

తను గొని సర్వవాసరులు తక్ గొలువంగ నయోధ్య కేగి పా
లన మొనరించు రాముని విలాసములక వినుతించు నిచ్చలుక.

—: (సమస్య) జ్యేష్ఠలక్ష్మీం నమామి :—

శ్లో. యత్కారుణ్య జగదధిపతి ర్దాయతే గర్భరితో
యస్యాః కోపాన్నిధనమనుజో జాయతే రాజతుల్యః
యస్యాః పుత్రైస్సకలజగతీ భ్రామ్యతే దేవతాం తాం
త్యక్త్వా తామ్రం నిరతమపి మాం జ్యేష్ఠలక్ష్మీం నమామి.

—: దీనికే తెలుగు :—

చ. కరుణ దలిర్పఁ జూచిన నఖండస్వప్నోత్త ముడైన రిప్తఁడౌ
సురుతరకోపదృష్టిఁ గన నొక్కక్షణమున రిప్తఁడైన భూ
వరుడగు సేమహాజననిపట్టి జగమ్ము పరిభ్రమించు నా
సరిదధిరాజు పెద్దసుత చయ్యన నన్నిడనాడి ప్రోవుతక.

—: మీసములవలని నష్టము :—

శ్లో. మొనవుచో నన్నంపుమెతుకు లోఁజిక్కినఁ బై వారి నెల్ల నవ్వంగఁజేయుఁ
దనముద్దిమును ముద్దుగొనినచో నత్తులోఁ దవిలి యత్యంతబాధను ఘటించు
సాడుమునీల్చిన తెల్లకడ లంకవృద్ధి చేసినయట్లు మాలిన్యమునుఘటించు
తేనెపానము నేయుచో నెఱుంగక కొంచెముగఁచగిల్చినఁ దలుపునుఘటించు

తే. గీ. సాట్టిడొచుట్టఁ గాల్చినప్పు డొకకొంత
కాఁకదగిలిన సురసుర కాలి పాడు
వాసన ఘటించఁజేయు; వహ్వ! యమైన
వాసి మీసాలు తొకికాగోసయలకు.

(సమస్య) మీసము చుట్టుకొన్నదిసుమీ! యిటుమో మటు త్రిప్పఁబోకుమీ!

ఉ. హాసము మోమునక జెలఁగ నంగజుఁపేరణచేఁ బ్రియుండు దక్
మోసము చేసి మోవిగొన, ముద్దియ పెన్దఁగ సాగె; నల్ల వాఁ
డాసఖితోడఁ బల్కు నిటు, “లక్కట! యల్లరిమాను, నత్తులో మీసము...”

(సమస్య) ఈ కలసారస్యము నీకకాని తెలియంగారాదు బింబాధరీ!

మ. “కలగంటిక వివరింపు మీ కలవమత్కారంబు నీ” పంచ న
వ్వొలయుక బల్కిన వారకాంతఁగని “యోహో! యీకలా! యీకలా
లలనా! నాకిది చెప్ప శక్యమగునా? లక్షించిచూడంగ నీకల.....

(సమస్య) పంగుస్సుదూరం వ్రజతి త్తణేన.

శ్లో. శ్రీరామచంద్రస్య దయామవాప్య

కష్టం కరిష్యామ్యవధాన మద్య

లోకే యథామయే హి ధూమయానం, పంగు.....

—: (సమస్య) యవతివసనమధ్యే దంతిన స్సంచరంతి :—

శ్లో. కరికరణవ కించి ద్వ్యశ్యతే పశ్యతాం న

స్స భవతి కిము నో వేత్త్యాకులం చాపి చిత్తం

పద విగళితలజ్జం లజ్జయామలంహి కింతే, యవతి.....

—: (సమస్య) తోడియందము చెప్పదగ మె తోయజసేత్రా :—

క. వడివడి పనియున్నప్పుడు

పొడు మెక్కక మిగుల విసువుపుట్టించును నీ

గొడవొకటి లేకయుండినఁ, దోడియందము.....

జయ సం॥ కా ర్తికముల్లో ధవళేశ్వరములో జరిగిన యష్టావధాన పద్యములలోఁ గొన్ని.

—: అగస్త్యేశ్వరుడు :—

ఉ. శ్రీరుచిరప్రభావమునఁ జెన్నలరాచెడి గౌతమీనదీ

తీరమునందు నివ్వటిలి దీనుల నందఱ వేడ్కఁ బోయిచుట

గారణదేహుడై తగి యగస్త్యమహామునిరాట్పురిస్థితుం

డై రహిమిటుడేవు ధవళాచలవాసు నుతింతు నిచ్చుట.

(సమస్య) కలహపుదుంప భూమిపయః గామినిగాడ తలంచ చూచినట్.

చ. కలకలనవ్వునెమ్మెగము గన్నడజీయచు గబ్బిగుబ్బులకొ

గులుకఁగఁజేసినంతిన దిగుల్పడి యెంతటి నీతిశాఁయుకొ

వలచును దాని, నద్ది పెటవానినిఁ గూడిన వానిఁ జంపు నొకఁగలహపు...

జయ సం॥ మాఘమాసము లో బెజవాడలో జరిగిన యష్టావధానములోఁ జెప్పిన పద్యములు 50 కిఁ గొన్ని.

—: నవనాగరికులు —

శ్లో. వై దికరీతిచే వజలు వారలఁ జూచి కోర్కెమై జవ్వుట్లు కొట్టునొకఁడు

పంధ్యానమస్కారవర్య మాననవారిఁ గాంచి యానందమ్ముగాంచు నొకఁడు

పచనకవిత్వమ్ము రచించి నారలే మేలుమేలనిచెప్పి సోలునొకడు
ముండనం బొనరించి ముండలవలె నుండు వారలే మేలని పల్కు నొకడు

తే. గీ. మడినిగట్టకయే భుక్తి గడపువారు
యోగ్యతము లంచు మదిలోన నుబ్బు నొక్క
డిట్టి నవనాగంకులతీ రెన్నదరమె
యహహ, యిది యెల్ల గలికాలమహిమగాదె!

—: జల్లెడ (అనుష్టుప్) :—

శుషానయనే దక్షా | సహస్రయనోపమా
వేణుత్వజ్నిర్మితా నేయం | చలనీ భాతి సుందరా.

—: రామాయణము. :—

కా. నీరేజాప్తకులమ్మునం బొడమి యెంతే యోగ్యయా బానకికా
గారంగా గొని తండ్రియానతి నరణ్యానం బ్రవేశించి భూ
భారంబెల్లను మాన్ప రక్కసులదర్పం బూడ్చి సాకేతమం
దేరామండు సుగుమ్మలం గొనియె నే నీక్షింతు నద్దేవునికా.

—: కృష్ణ (మాలిని) :—

సకలకలుషహంత్రీ సర్వసౌఖ్యప్రదాత్రీ
విమలసలిలశోభా కృష్ణవేణీ నదీయం
నిఖిలమనుజనిత్యస్నానపానాదియోగ్యా
జయతి విజయవాటిప్రాంతదేశే నితాంతం.

బండరులో మరల నవధానము చేయబడియెను రికార్డు లేదు.

మన్మథుని గాదగి పదాశ్చయముజ మానములలో విజయ
నగరములో జరిగిన యవధానమును పద్యములు.

—: ప్రకృతకవుల మనస్సు :—

నే. ఒకడుగోరినస్మృత్త మొకడుగోరినస్మృత్త మనోన్యసాంకర్య మందకుండ
మోకనిస్థానమున వేటొకడు గూర్చున్నచో దానిచే మార్గమ్ము దప్పకుండ
దలక్రిందుగాఁ జెప్పవలె మాకనుచుగోర నందులో స్థానిత్య మందకుండ
మధ్యమధ్యను జెప్ప మాకిష్టమని చెప్ప నందులో విభ్రాంతి చెందకుండ,

తే. గీ. సంస్కృతాంధ్రములందున శబ్దశాస్త్రం
సరణిచెడకుండఁ దప్పులు దొరలకుండఁ
జెప్పుశతఘంటకవివరు చిత్త మొప్పు
వాతచాలితమగు నీరజాతమువలె.

—: ముద్రాయంతోపయోగము :—

చ. లలి నిల నచ్చయంత్రములు లానగుటన్ మనపూర్వభౌ కపి
శులు రచించినట్టి గడుసుందనపుం బలుకబ్బముల్ చెనన్
సులభములయ్యె నెల్లరకు, నూరిపరేణ్యులకెల్లఁ దాటియా
కులపని దప్పెఁ గంటములకుం గతిదప్పెఁ గ్రమక్రమమ్ముగన్.

—: లేట్ ప్రిన్సిపాల్ చంద్రశేఖరశాస్త్రిగారు :—

తే. గీ. శ్రీమదానందగజపతిక్షీతితలేంద్ర
రచితమా పాతకాలలో బ్రనిసిపల్ల
నుండి యాచంద్రతారార్కమండలంబు
చేవగల క్షీర్తిగనె జంద్రశేఖరుండు.

—: ప్రకృతపు ప్రిన్సిపాల్ రామావతారంగారు :—

శ్లో. ఇంగ్లీషుభాషలో యెమ్మయే బియ్యల్ దాకఁబ్యానుచేసిన మహాపండితుండు
సంస్కృతాంధ్రముల శతఘంటకవనమ్ము పదరించినట్టి విద్యత్ప్రభుండు
విజయపురీహూణ విద్యామహాశాలఁ బ్రనిసిపల్ పదవి గాంచిన ఘనుండు
అనందదంతీశ్వరాఖ్యరాజాఖండలున కెంతయును మైత్రిగనినమేటి,

తే. గీ. ధరఁగెశంబ్యన్వయాభిసూధామరీచి
యనఁగ నొప్పారునట్టి రామానుజార్యుఁ
డాననఁగఁ జేసి రక్షధాన ముచ్చిన్ముగ
సరస తిరుకొండ వేంకటేశ్వరు లిరువురు.

దివాన్ కోదండరావు పంతలుగారి కల్పన ననుసరించి యాశుగాఁ జెప్పినది..

శ్లో తృక్తైః సౌమదనో బుధం నపరసేష్వాత్త ప్రచారంశను
స్సంజగ్రాహ నవేక్షుమేకరస మత్యైః స్తే పరంకారణం
సాంగత్యం విబుధే ప్రసిద్ధమిహతు న్యూతానదానంగతా
చిత్రం నైవ నసాంగసంగతి మసౌజానాత్యనంగోధురపం.

—: పైకల్పననే తెలుగునఁ జెప్పట. :—

చ. రసజనియించి యేకరసరాజితమయ్యెను నిక్షుఖండ, మీ
రసఁ జరియించి సర్వరసరాజితులైరి బుధేంద్రు, లట్టి సాం
గమకపులక ద్యజించి విలుగాఁగొనె నిక్షువు నయ్యనంగుడో,
నసదగు సాంగసంగతు లనంగుని కెట్టు లెఱుంగ నయ్యెడక.

(నమస్య) కింవత్సామి కురంగశాబనయనే వ్యర్థా శరచ్చంద్రికా.

శ్లో. ప్రాణేయప్రచురా నిశాః పరిమళత్కుందా లతామంటపా
శ్చూతాః కోకిలసంకులా జలగృహం మాద్యస్త్రయూరస్యనాః
స్వర్ణాస్య ర్న తదగ్ధ మీషదపి మే చింతా పరంజాయతే, కింవత్సామి...

—: అవధానాంతమునఁ బ్రసంగవశమునఁ జెప్పినది :—

మ. ఒకనూతే యన నేమిలెక్క ? వినుఁ డోహో ! పండితశ్రేష్ఠుల
ర ! కడుక పేగమె వేయిమందికయినకొ రమృత్తితుల మీఱ నా
శుకవిత్వం బొనరింప నేరుతుము శ్రీ శూలిప్రియామాననీ
యకటాక్షమ్మునఁ, దగ్గకాలమును మాకర్పించి కూర్చున్నచోక.

9. మన్మథ సం॥ పువ్యఃసూసములో కొత్తపల్లెలో శ్రీ.రావు
జగ్గారాయనింగారి సభలోచెప్పిన 105 కీఁ గొన్ని పద్యములు.

—: శ్రీరామపట్టాభిషేకము :—

తే. గీ. తమ్ము లొకవంక మానిజాతమ్ము లొక్క
వంక మర్కటకుల మొక్కవంక చనుజ
వర్గ మొకవంకఁ దగ రఘువరుఁడు సేత
~~గొడవ బట్టాభిషేక ముడైనాడు నాడు.~~

—: రుక్మాంగనునివేట. గ్రామ్యపదములతో చెప్పట :—

సీ. “బాబిటునూడండి బాసిగాఁ డెటువంటియెనుమోతునైనను నిలువొడును
నీపాదమాన బాబీపాపిగాఁ డెంతలేసిపండులఁ బందెమేసి సంపు
ఈడివంకను జూడుఁడీ యెంతపొగరుమోతులనైన నెల్లల నెలికిమొడును
ఆఁడెమ్మ సీగియ్య ఆడిబాబీఁడునుం డీడికిమించు మొగోడులేడు”

తే. గీ. అనుచు బోయలు ప్రోత్సహమును నొనర్చు
వారిమాటలకును ముఖవారిజమున

హాస మిగులొత్త నపుడు రుక్మాంగదుండు
బలముతోఁగూడి వేటకు బయలువెడలె.

—: అవధానదర్శనమతూహలమునఁ బ్రజలు పల్కెడి పల్కులు :—

చ. కలుగరె రాజు లెల్లరును, గల్గినమాత్రున యేమిలాభమాఁ?
గలిగెను జగ్గభూవరువిక స్వరసత్కరుణాకటాక్షున
ద్బలమున నేటికిఁ శతవధానముచూడఁగ నెల్లవారి, కీ
యిల నిటువంటిరాజు గలఁడే! పరిశీలన చేసి చూచినకా.

—: పృథ్వీతకవులగురువు (కాద్దులవిక్రీడితం) :—

యేన శ్రీధవళాచలే విరచితం సత్రం పవిత్రం చిరా
ద్యస్యానంతవిదేశచారణచణా స్సర్వేపి విద్యాధినః
యత్క్రింది ర్వియదాసగాఢరఘువీరిందాపమా రాజలే
చర్ల బ్రహ్మనుధీశ్వరో విజయతే సోఽయం మదీయో గురుః.

—: శిశిరర్తుః (మందాక్రాంతావృత్తమ్) :—

మలీ వలీ కుసుమసహితా మారుతా మందమందా
శ్శీతో నీతః పరిభవ మితివోహ్యతే దంపతిభ్యాం
కించిత్క్రింది త్వప్రహతి జలం తత్తదుచ్చైః సీమా
మాఘే ప్రాప్తే గమయతి రథం చోత్తరాశా మనూరుః.

—: శిశిరంగ నాయకుఁడు :—

సీ. కోరిన భక్తులకోరిక లీయంగఁ గట్టె నేదేవుండు కంకణంబు
సర్వరక్షఃపరిష్కారమృతకుఁ జేతఁ బట్టె నేదేవుండు బాణవిఠతి
దాక్షిణాత్యులయందు దయాజూపుకొఱకునై చొచ్చె నేదేవుండుచోళభూమి
సరమామనోహరాదరము చూపుటకునై సాచె నేదేవుండు

తే. గీ. వినతము జూచి భివనప్రవీతతకాముఁ
చరవిధాము సుజనాళికుముదసోము
రమ్యగుణధాము ననఘు నారంగధాము
మహితతరమైన భక్తి నెమ్మదిఁ దలంతు.

—: శిశిరాముఁడు :—

తే. గీ. రవికులవృషేంద్రకృతపుణ్యరాశి సర్వ
సురరిపుసధాకులగళఫణునా త్రహర్త

సకలపాపాఘపరిహర్త జనకభర్త
మతకు భర్త జగములకు శుభము లొసంగు.

—: అవధానము జరగినరొజు. :—

చ. పరువడి మన్మథాబ్ధమునఁ బొషమునందున దర్శయిండు నం
దఱికిని నొక్కపాదము ముదమ్మునఁ జెప్పి, యనంతరంబు నం
దఱికిఁ గ్రమమ్ముగా మిగులుదానినిఁ జెప్పి, శతావధానముకొ
దిరుపతివేంకటేశులు విధించిరి జగన్మహాలసన్నిధికొ.

—: దశావతారములు. :—

సీ. మత్స్యమైయెవ్వఁడుమడియించెసోమకుఁ, గూర్మమైధరియించెఁగుఱరమెవఁడు
పందియై యెవ్వఁడు బరిమార్చెఁ గనకాక్షు సింగమై కనిపునిఁ జీరెనెవఁడు
పడుగయి యెవ్వఁడుబలిసంపదహరించె, ద్విజాఁడయిన్మృతమర్దించెనెవఁడు
రాముఁడై యెవ్వఁడురావణుఁగడలేర్చె, బలభద్రుఁడయిపూనెహలమునెవఁడు

తే. గీ. బుద్ధుఁడయి బౌద్ధమత మెన్వఁ డుద్ధరించె
గల్కియై యెవ్వఁడు కలికిక్షణ మొనర్చె
నట్టి విష్ణుని వితతదశావతారుఁ
జేరి రక్షింపు మనుచు జోహో రొనర్తు.

—: రాణిగారు. :—

సీ. కొఱ్ఱలుఁ జామలు కొసరికొసరి భక్షణమునేయు నరుల కన్నంబు గల్గె
నుప్పెల్లదినముల నులుకుచునుండెడి చాటపఱ్ఱలఁ బంట చాలఁగల్గె
దిరిపమెత్తఁగ నూళ్లు దిరిగెడి ద్విజాలకు పాపైవనపల్లకి లెక్కఁగల్గె
నుప్పునూతులనీటఁ దప్పివీర్చికొనెడి వారి కెల్లను మంచినీరుగల్గె

తే. గీ. గడియ కామడలామడల్ గడువఁ గల్గె
దీవులన్నియు జనులకుఁ దేట లయ్యె
లీల నేరాణి జగతిఁ బాలించుచుండ
నట్టి విఘ్నేరియా రాణి నభినుతించు.

—: పాదుము :—

సీ. పడిసెమ్ము పట్టినప్పటివేళ నీటిని హరియింప నెద్దిదివ్యౌషధంబు
హరికథల్ వినువేళ నరుడెంచు నిద్రయిన్ వ్యాధికై యెద్ది తుపాకిదబ్బు

మఱచిపోయినయట్టిమాట తెల్పుటకునై యెయ్యది దేవీనిభృతవరంబు
రాజరాజులనైన రమణ యాచననేయఁజేయఁగా నెద్ది జేజీలచెట్టు

తే. గీ. గట్టిలంకాకు కమ్మగాఁ గాచి నూఱి
సునయు హైయంగవీనంబుఁ జొనిసి పొగపు
నెట్టి బొబ్బిలికాయలో వేసినట్టి
పొడుము చీల్చనివార లీపుడమిఁ గలరె !

—: రైలుబండి ప్రేషనునుండి వెడలుట. :—

తే. గీ. చూచువారలు మదిలోనఁ జోద్యమంద
మంచితాచేళ్ల పంక్తి నా మహిమ నెగడి
సరసమైనట్టి యవతారశాలనుండి
పరుగుపరుగున రైలు దా బయలు వెడలు.

—: వేంకటేశ్వరుఁడు :—

సీ. శ్రీరమాభామినీశ్రితదివ్యవక్షస్థలమ్ముతో మణికీరీటమ్ముతోడ
నమ్మనకుసుమచూల్యశ్రీవిరాజితకంఠమ్ముతో ననకాస్తుభమ్ముతోడ
పటుతరోత్తమవజ్రబాహుసమానవగ్మమ్ముతో మేటిచక్రమ్ముతోడ
మేల్కడానిహూరంగు మించు దుప్పటి పల్లెవాటితో సిరిమించు నీటుతోడ

తే. గీ. శేషభూమిధరమున నశేషసుకృతి
వందితో జ్వలపాదారవిందుఁ డగుచు
నిండు వేడుకఁ గాఁపురమ్ముండు వేంక
టేశ్వరుఁడు మాకు సౌఖ్యమ్ము లిచ్చుఁగాక.

—: మల్లెపువ్వు. :—

క. అలరులకు నెల్లఁ దొడనై
నెలఁదుల కొవ్వలకుఁ దావి వెడఁజల్లు పరీ
మళము గలిగి చెలువారెడి
యల మల్లీనుమముఁ బోలు నలరులు గలవే !

—: ప్రకృతప్రభుకీర్తి :—

క. శారదాశారదపారద
నారదశారదలకాంతి నగఁజాలెడి జ

గౌరాయని కీర్తిసతికి
నీరేడు జగమ్ములందు నీడుం గలదే!

—: శరత్కాలము. :—

మ. సరసీజమ్ములపాలిపంట కడువిస్తారంపు శాల్వోఘముల్
పరిణామమ్మును గాంచు పండుగ చలికై బ్రాకించు చేయూతను
స్థిరకాశప్రసవప్రకాశలహరీదేదీప్యమానంబునై
శరదుద్యత్సమయంబు భాసిలె విరాజచ్ఛితరుకోభియై.

10. మన్మథ సం॥ ఘాల్లునములో గద్వాలనంస్థానములో రచిం
చిన 57 టికి రికార్డు దొరకనందున ఒకటిమాత్రము.

—: రాజుగారి కుమారుని హస్తము. :—

శ్రీ. ఇప్పించు నికమీద సేచిన్నిహస్తంబు కవులకెల్లను మంచి గాగ్రములను
చేయించు మీద సేచిన్నిహస్తంబు బాధతతికెల్లను మహాదానములను
పహించు మీద సంపదమీఱ సేహస్త మగ్రభాగమున రాజ్యాతిశయము
ఘండించు మీద సుత్యటరీతి సేహస్త మెరిరాజభీకరకరశిముల

తే. గీ. శిష్టులకు నభయదమయి చెలంగు నెద్ది
కంకణాలంకృతం బయి కాంతిచెందు
నెద్ది, శ్రీరామభూపాలుమద్భుతనయ
కరము నద్దాని పర్తింపఁ గలమె మేము!

11. దుర్ముఖ సం॥ జ్యేష్ఠములో సర్వాపురములో జరగినశతావ
ధానములోఁ జెప్పిన 60 పద్యములలోఁ గొన్ని.

—: శంకరాచార్యులు :—

శ్రీ. అదఁగించె నెవ్వఁడు కడలేనిమోహంధకారమ్ము దివ్యవిజ్ఞానకలన
స్థాపించె నెవ్వఁడు పల్కులమ్ములను బౌద్ధాదిదుర్మతముల హతముచేసి
రచించె నెవ్వఁడు బ్రహ్మాదులకశక్యమైన శ్రీనూత్రభాష్యాదికంబు
నిర్మించె నెవ్వఁడు నిర్జరశ్రేష్ఠావతారుఁడైనట్టి విద్వాంసు నొకని

తే. గీ. నట్టి యస్మత్ప్రతాపరజార్యభిరుదు
నపరసాంబళివాపతారాధ్యు బ్రహ్మ
బోధపారీణు నానందపూర్ణు ననఘ
శంకరాచార్యవర్యుని సంస్మరింతు.

—: పరమేశ్వరుడు :—

ఉ. ఏమహానీయుప్రాభవము నెట్టిమహాత్ములైనఁ జెప్పలే
రేమహానీయు లేజమున కెంతటివారును నిల్వనోప, రిం
కేమహానీయువర్ణనము నెంతటివారును జేయఁజాల, రే
నామహానీయు నెంతుఁ బరమాత్ముని విఘ్నవిनाశగీలునికొ.

—: హూణులీ దేశమునకు వచ్చినరీతి :—

సీ. భిక్షుపాదాంబుజప్రక్షేపణన్యాయమున మొదలీ దేశమునకు వచ్చి
క్రమముగాఁ గొంతదేశము వర్తకమునకై మైత్రికల్పిని నాక్రమణమొనర్చి
యటుమీఁద మఱికొంత యార్జించి యద్దాన స్వల్పముగానేన సంగ్రహించి
పిమ్మటఁ గొండఱిఁ బృథ్వీకుల నడంచి యచ్చటచ్చటఁ గోట లాకగ్రమించి

లే. గీ. క్రమముగా నెల్లభూమి పశముగఁ జేసి
సర్వరాజస్యమును బన్నొసంగ నిష్క
డేలుచున్నారు మనదేశమెల్లయెడల
హూణు లెంతటికార్యప్రవీణులొకడ !

—: వార్తాపత్రికలవలని యుపయోగము. (శిఖరిణీ) :—

స్వదేశేవా నోచే దపరవిషయేవా ప్రతిదినం
భవేద్వ్యధ్యచ్ఛిత్రం కిమపి రమణీయంప్రతిగృహం
తదేత తస్యేషా మపి సులభ మాసీత్కిల యతో
విరాజంతే వార్తాహరణచణపత్రాణి బహుశః.

—: కణ్వునకు శకుంతల చొరకుట, (మందాకారింతావృత్తమ్) :—

విశ్వామిత్రాభిధమునినరా శ్రేయకాయా మగణ్య
జాతాంత్యక్తా మపిచ జనకేనాపి మాత్రా తయాచ
దృష్టే కణ్వ స్వతనయతయా మానసే తాం విభావ్య
ప్రొద్వత్ప్రీత్యా స్వగృహ మనయత్తత్ర సా వృద్ధిమాప.

—: గాలివాన :—

మ. పశియెక వృక్షము, లెల్లలోకములు కంపం బండ, నొకలో జలం
బులలో ముగ్ధున, నావికుల చదిసి, రేపుం బాసి, తాటాకుఁ గొం
పలు చెల్లాచెదరై నశించె నహహా ! ప్రారబ్ధకర్మమునకొ
గలిగెం బో యొక గాలివాన భువనోత్కంఠము సందిల్లగకొ.

—: పరస్త్రిగమనమువలని నష్టము, మాలినీవృత్తమ్: —

పరసరసిజనేత్రా సంగమార్థం యియాసో
రృపతి చరణరక్షాతాడనం తత్ర తత్ర
అపితు చికురహానిః పాణహాని స్తథైవ
ప్రథవతి ఋత మేత స్మానహానిః కదాపి.

—: యావనావస్థ :—

చ. సుకృతపు బుద్ధి మూలబడు సుందరియే గురువంచు దోచుదు
ప్రకృతులె యాగమమ్ములగు జావళులే నయబోధకమ్ములౌ
నకటకటా! యొకా నొకని కగ్గలమై తగు జన్యనంబునం;
దొకనికి బుద్ధిమార్పడకయుండు బురాకృతపుణ్యసంచదక.

—: జరావస్థ :—

ఉ. చూచినయంతమాత్రమున సుందరులెల్ల హసింతు, పిల్లబుక
గోచిని బట్టి లాగుదురు, కొందఱు “తాత” యటంచు గేరిదో
బూచుల నాడఁ బూనుదురు పో! జర మూడినమీద నక్కటా!
యేచవి గానుపించదు మతెయ్యదియొక నుళి మీయ దేరికిక.

—: అకాలవర్షమ్మునందు రాత్రి వీధిపంచసు పరున్న మార్గస్థుడు :—

శీ. తనయింట నున్న వెచ్చనిశయ్య పలుమాటు మాననమ్మునను సంస్మరణచేసి
తనయింట నున్న గుత్తపుగుబ్బలాడి మేల్లికిగింతలను మాటికిని స్మరించి
తనయింట నున్న చక్కనిపచ్చడమ్ముల బలుమాటు మనమునఁ బలనరించి
తనయింట నున్న మెత్తనికోటతండమ్ము లేల తేలేదని యెంచి యెంచి.

తే. గీ. కడుపులోఁ గాళ్ల నిఱికించి గడగడగడ
వణచుచును నిద్రపోసాగె బాంధుఁ డొకఁడు
వానతుంపురు లొకకొన్ని మేనఁ బడఁగ
గాలి దగిలెడి యొక పంచపాళిలోన.

—: జగన్మోహిన్యవతారము :—

శీ. అమృతంబుపేరు దైవ మెటుంగుఁగాని యాయనుపమాకృతిహతమనెడివార్య
చూచుటకేమి యీసుందరీరత్నమ్ము నటు చననీకుఁడీ యనెడివారు
అట్లెల పోవు నాయందుఁ దాత్పర్య మీయంగన నూచించె ననెడివారు
వీయందు నూచించెనే? కాదుకాదు నాయందున నూచించె ననెడివారు

తే. గీ. నైరి రక్కసులెల్ల మోహాభిమగ్ను
 లగుచు శ్రీమజ్జగన్మోహనావతారుఁ
 జూచి యంతియ కాని శ్రీశుండు మోస
 గాఁ డటంచును మది నెఱుంగ రకటకట !

—: ప్రబోధ చంద్రోదయములోని “లభ్యం లభ్య” మను శ్లోకమునకు
 తి॥ శా॥ చెప్పిన తెలుఁగు :—

చ. “ఇది లభియించె నింక లభియించు లభించిన దాని వడ్డిచే
 నదనము నేతు” నంచు మదియందు సదా ధనముం జపించు నీ
 కిది తెలియంగ లే దకట! మోచ్చిన యాశ విశాచిరీతి నీ
 కుదురు నశింపఁజేయుఁజూమి కూకటిదుంచలతోడ మూర్ఖుఁడా!

ఉ. చేకుటఁ జేకుటం గలదు చేకుటినట్టిధనంబు పెంచినక
 జేకుట నింతకన్నను విశేషముగా ధనమంచు లోభముక
 జేకొని యన్న నిన్ను నతిశీఘ్రముగా నొక పెట్టె మిరింగఁగా
 నాఁకొనియున్న దయ్య మని యాశ నెఱుంగ నడమి? మూర్ఖుఁడా!
 స॥ శా॥ చెప్పినది.

దుర్ముఖ స॥ ఆపాశమానము లో మొగల్తుర్తికోట లో
 జరిగిన శతావధానములోఁ జెప్పిన 50 పద్యములలోఁగొన్ని

—: ప్రకృతప్రభువు :—

క. శీలమ్మన వంశమ్మన
 నాలాపమ్మనను మేలో నయమ్మనను మఱే
 రీ? లోకమ్మన నృపతులు
 శ్రీలక్ష్మీనారసింహస్వపవరఁ బోలక.

—: అంజనేయులు :—

సీ. దాటె నెవ్వఁడు ప్రోద్దామవేగాటోషమున గోవృద్ధిమ్ముగా మున్నువాల్చి
 మీటె నెవ్వఁడు గంభీరరాక్షసరాజకులమెల్లఁ దనకొనగోటిచేత
 దూటెనెవ్వఁడు బంధురతరాగ్నిజ్వాల గల తోకతో లంకఁగల గృహములు
 నాటె నెవ్వఁడు విన్నాణంపు జయపుఁగంబంబు లంకాపట్టణంబులోన
 తే. గీ. నతఁడు గుణవంతుఁ డతిశాంతుఁ డరికృతాంతుఁ
 డమలసుస్వాంతుఁ డనుపమానంతకాంతి

మంతుఁ డతిమంతు భక్తదుర్మంతుహరణ
వంతుఁ డలతారు శ్రీహనుమంతుఁ డెలమి.

—: “కోశద్వంద్వ మియం దధాతి” యను శ్లోకమునకుఁ డెలుగు :—

చ. “నళిని ధరించె నంచ ముకు నాటిన మొగ్గలు రెండు, చూడు చూ
తలత ధరించెఁ బుంస్పికవిచారితమా నవపల్లవంబు నె
చ్చెలి! గనుఁగొంటివే?” యని వచించు చెలిం గని దీర్ఘికాతటిన్
గలికి కుచాధరోష్ఠములు గప్పికొనెన్ బయటన్ గరమునన్.

—: పీఠేశలింగము గారు చేయు విధవా వివాహములను గుతించి :—

శీ. “మాడబ్బుచెడద్రొబ్బెమాపుబుద్ధుఁ” డటంచుమంగలివాండ్లుతన్నుంగుణించి
పెండ్లములకు వండిపెట్టఁగా నుభయించు వారల్లెల్లరు తన్ను దూఱుచుండ
విద్యార్థులును పెట్టవేదాంతులును గూడి తన్ను సేవేళ నిందను నొనర్చ
“మును చచ్చినట్టి మగనితద్దినం బెట్టు?” లని బుధవరులు వా దొనరఁజేయ

తే. గీ. నన్నిటికి నోర్చి విధవతా సంగనలకు
“భూమిహత్యలు జరగక పోవుఁగాక”
యంచుఁ బెండిండ్లు సేయ యత్నించుచుండె
గందుకూరి పీఠేశలింగపృథ్వాని.

—: పృథ్వీతప్రభువు, (మందాకాంతావృత్తమ్.) :—

స్మేరం వక్త్రం హృదయ మమలం శీతలా చ పృష్ఠతీ
రూపం తాపాపహ మనృతవాగ్ధ్వరణీ ధోరణీచ
తుష్టి స్తుప్తా బహు వితరణం పుష్టి రత్యంతపుష్టా
బాగర్తి శ్రీకలితనిలయే నారసింహక్షీతీంద్రే.

—: రాజుతమ్ముడు :—

కా. సారాసారవివేకయుక్తుఁడు యశస్సంపాదనాత్యంతశో
భారోచిష్టుఁడు, రూపచతుఁడు కళాభ్రాజిష్టుఁ డత్యున్నతా
గారారామవిశేషభానురుఁడు శృంగారప్రధానుఁడు సు
శ్రీరమ్ముండు కరమ్ముఁ జెన్నలరు లక్ష్మీకాంతరా జెల్లెడన్.

—: మన్మథుండు :—

క. కలుకుల కన్గొన లను న
మ్ములఁగొని విటరాజహృదయముల్ పగులఁగ గా
శ. సా. 6

సిలఁజేయుచు మారుడు తో
య్యలులకు దాసానుదాసుడై చరియించుకొ.

—: రామాయణము :—

తే. గీ. శివునివిల్ ద్రుంచి జనకునిచెల్మిగాంచి
నీతఁ బెండ్లాడి ననికి వేంచేసి సిదప
రావణునిఁ దున్మి శ్రీరఘురాముఁ డతివ
తోడఁ బట్టాభిషిక్తుడైనాఁడు నాఁడు.

—: నలచరిత్ర :—

చ. నలుఁ డల యంచకారణమునకొ దమయంతినిఁ బెండ్లియాడి, పె
న్దుముల నంది, జూదమునఁ గాఁగలకార్యము లొంది, మీఁదఁ గా
నలఁ బలుకష్టముల్ వడి, యనంతర మాముతుపర్వుఁ జేరి, వే
డ్కులు చెలువార నాపయి సుఖిమ్ముననుండెను దానుఁ బత్నియుకొ.

—: సోమరితనము :—

ఆ. వె. చదువు మట్టుపడును సంస్కృతి చెడిపోవు
సంపదలు తొలంగు సౌఖ్య ముడుగు
గౌరవంబు వోవుఁ, గావున సోమరి
తనముకన్న హీనదశయుఁ గలదె!

—: వైష్ణవులు స్మార్తులు :—

సీ. శివునియాఖ్యానమ్ము చెవిసోకినంతన నిష్పత్రొక్కిన కోఁతినియతిఁగాంత్రు
శివు నాలయంబు కన్గవఁదాకినంతన గాలిసోకినరీతిగాఁ జరింతు
శివదేవుఁ డూరేగునవసరమ్మునఁ దల్పు మూసిపెట్టుక యొక్కమూలనుండ్రు
వెలిబూచె నొసటను బెట్టువారలఁ జూచి పకపకనగుచుఁ బప్పట్లుచరతు

తే. గీ. రహమా, యేమందు వైష్ణవులైనవారి
చర్యలను! శివకేశవ స్వాములందు
స్మార్తులగువారు సమభక్తి నలుపుచుందు,
రదియ న్యాయ్యం బటంచు మా కభిమతంబు.

దుర్ముఖ సం॥ ఆశ్వయుజకార్తీకములలో రెండవసాతి
కాకినాడలో జరిగిన యనేకావధానములలోఁ గొన్ని పద్యములు

(సమస్య) మాకులదాస! యెంత యభిమానము లేదుర చంద్రశేఖరా!

ఉ. “నాకు విభూతిరాయఁ డొకనాయకుఁడా” యని నీదుభార్య ర
త్నాకరుచెట్టపట్టు టది యారసి యుండియు, సిగ్గు లేక ర
త్నాకరుఁ జంకఁ బెట్టికొని యక్కులటక దలఁ దాల్చితోర! భా
మాకులదాస! యెంత యభిమానము లేదుర చంద్రశేఖరా!

—: “యః కామరూపః” అనుశ్లోకమునకు తెలుఁగు :—

సీ. చిన్నారిపొన్నారిచిటుతప్రాయముచూడఁగొన్నవాఁడెప్పియుండుకోమలాక్షి
తఱపివెన్నెలలతో నొఱపు గల్గిననాటి చైత్రరాత్రులెకదా ! సరసిజాక్షి
మాలతీపరిమళవ్యాలోలములు నాటి నీపవాయువులెకా ! నీరజాస్య
తలఁపులొక్కటిగాఁగఁగలసికుల్కిననాటిదాననేకద ! యేనుఁ దలియఁబోడి

తే. గీ. నాటినురతప్రసంగమే బోటిమిన్న
యైన నామన మదియేమొ కాని మేటి
నాటి రేవానదీతీరవాటి నొప్పు
వేతనీతరుమూలమ్ము వెదకఁబోవు.

ఈపద్యములో రెండుచరణములన్నరపఱుకును సమస్యగా నీఁబడ్డది.

సీ. (నిలువుటద్దమెదుట నిలిపిచూపితిఁగాని పలుకెంపు లేమని పలికినాన!
పసమిటుదుప్పటి పైనిఁ గప్పితిఁ గాని పసపురం గేమని పలికినాన!
విరులనురటిదెచ్చి విసరుచుంటినిగాని) చెమటదేమనిపుచ్చచేసి నాన!
పసలింప విరిపాన్మునపరించితిని గాని యాయాసమేమని యడిగినాన!

తే. గీ. మొగము వెలవెలఁ బోయిన మూలమేమి?
యెఱుపు గనులందుఁ గల్గిన హేతువేమి?
నాభ! నాయందు లోపమున్నను త్నమింపఁ
బాడి యగుఁగాక తప్పులు పట్టఁ దగునె?

—: (సమస్య) రండల దర్శింపఁగోరు రాజులమనముల్ :—

క. పండితవాక్యశ్రవణము
దండుగఁగానెంచి దానఁ దగులుకొనవువో
కుండలు గడిగెడి దాన్యపు; రండలదర్శింపఁగోరురాజులమనముల్

—: (సమస్య) ఒడ్డాణమలంకరించె నువిదకుచంబుల్:—

క. ఆడ్డమయినట్టి విటులకు

బిడ్డలంగని బిరుదుదక్కి చింకముచెడి యా

బిడ్డలుపాలకునీడ్వంగ, నొడ్డాణమలంకరించె నువిదకుచంబుల్.

—: వాడకట్టు బుల్లిరాజు జాతకమునుగూర్చి :—

మ. శనిమూటకొ శశిరెంట భార్గవబుధుల్ వ్యవంబునకొ సప్తమం
బున రాహుమాన్వకరుల్ పదింట గురుడుకొ భూపుత్రుడుకొ ద్వాదశ
మ్యున నొప్పారంగ వృశ్చికంబునను దా బుట్టెకొ దగకొ వాడక
ట్టనువంశమ్యున బుల్లిరాజు తనయుండై కామమాంబాభ్యుకుకొ.

మర్మము స॥ మార్గశీర్షములో పితాపురములో నాడ్రేపు
వారింట జరగిన యవధానములోఁ జెప్పిన 70 కిఁ గొన్ని వద్యములు.

—: పార్థసారథి, (పుణ్యీవృత్తమ్) :—

కళాం కరతలే పహన్నపిచ చోదయక సత్వరం

తురంగమచయం జయం సహకీరీటినా ప్రస్తుపక

రణేఽతనుత సారథిత్వకృతి మాదరాద్యః పుమాక

స మా మసతు దేవకీరచితపూర్వపుణ్యోదయః

—: చర్లబ్రహ్మయశాస్త్రులుగారు :—

సీ. బాల్యమ్ములోనన పండితుల్ మెచ్చంగ నఖిలవిద్యలు కాశి నభ్యసించె
దరువాత జేశాన కరుదెంచి ధవళేశ్వరమ్మున నన్నసత్రిమ్ము పట్టె
నిదిగాక విద్యార్థి లెందఱిన్ పండితులఁ జేసి దాన సంస్తుతులు గనియె
నది యెట్టులుండ ద్రవ్యములేని తనశిష్యులెందఱికినిఁ బెండ్లిండ్లుచేసె

తే. గీ. “పాట్ట పోషించికొనియెడి బుధులు మెక్కు

కలరు, గాని జగమ్మునఁ గలరె యిట్టి

పండితు” అటంచు నుతియింపఁ బ్రబరె నార!

చర్లవంశ్యుండు బ్రహ్మయశాస్త్రీ ఘనుఁడు.

—: రామచట్టాభిషేకము, (ప్రహర్షిణీవృత్తమ్) :—

సోదరైర్మునిభిరపిచహృష్టచిత్తైః | స్సుగ్రీవప్రభృతిభి రుత్తమైః కవీశైః
యైక్త శ్రీరఘుశులనాయక స్సభార్యో | రాజ్యక్రివిలసితపీత మారుగోపా

—: తిరుపతివేంకటేశ్వరుడు :—

శ్రీ. కాచినాడవుకదా కరిరాజుప్రాణమ్ము కఠిననక్రమును జక్రమునఁద్రుంచి
పోచినాడవుకదా పూర్వదైతేయడింభకుని వేవేగఁగంబమునఁబాడమి
దాచినాడవుకదా దోషదీమానమ్ము సభలోనఁ బెక్కువస్త్రమ్ము లొనఁగి
చూచినాడవుకదా సోదరుక్ విడనాడి శరణుచొచ్చిన విభీషణునిఁ బ్రీతి

తే. గీ. ననుచు నినుఁ జేరినార మత్యాశచేత
మమ్ము రక్షించు టెంత యమ్ముక్క! నీకు
సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరకపింద్ర
శరణ తిరుపతివేంకటేశ్వర ! నమోస్తు.

—: కుంఠీమాధవుడు :—

మ. స్థిరభక్తిస్నుతియింతు నెమ్మదినిఁ గుంఠీమాధవుక్ శీర్షిభవుక్
జరణద్వంద్వమువక్ శిరం బునిచి వేసారుల్ నతుల్ సల్పుచుక్
గరుణాసాగర్, కావవే ! నను జగత్కళ్యాణ! రక్షింపవే
పరమోదార యనుగ్రహింపు మనుచుక్ బల్కారువాక్రుచ్చుచుక్.

—: ఆమర, భ్రమర, సమర, కొమర అనుపదములతో మధుకైటభయుద్ధము :—

చ. కొమ రలరంగ నెంతయును గోర్కె దలిర్ప మనోజనంగర
భ్రమర రహిమిఱ రక్కసులు పద్మ దళాక్షునితోడఁజేయు నా
సమరము మాని దేవిని వెనక్ గొన నెంచి పరాంబమోముపై
సమర నిగుడ్చుసాగిరి కటాక్షములక్ జెలరేగి మాటికిక్.

—: యౌవనపాగ్నిగుర్భావము (శార్దూలవిక్రీడితమ్) :—

వక్షోజౌ లికుచోపమా ప్రతిపదం వృద్ధ్యస్మృశౌ దృప్తయ
స్సారంసార మధీయతే ప్రతికలం చారుత్వపకృత్వయోః
మధ్యం కార్య ముపైతి గచ్ఛతి గతి ర్మాంద్యం విలాసోదయా
నావిందంతి పచాంసి నీరజదృశ స్తారణ్యబాల్యాంతరే.

—: విప్రలంభము (మందాక్రాంతావృత్తమ్) :—

తా వక్షోజౌ తదపి పదనం తాదృశా దృష్టిపాతా
స్తదైవ యానం సచ కచభర స్తాదృశ శ్శోణిభారః

ఇత్యంగానా మనుకల మపి స్ఫూర్తి మాలోకమానః
కాలం నిన్యే ప్రియసహచరీవిప్రయోగేణ కశ్చిత్.

—: రంభారావణసంవాదము :—

చ. పలికితి వీవు 'కోడలను బట్టకు న'న్నని, వారకాంతకు
గలుగునె యిట్టిభేదములు? గన్గొను, తండ్రియుఁ బుత్రుఁడు
మృలరఁగఁ గూడి యొక్కనదియందునఁ గ్రుంకుట లేద! యేల యీ
చల, మధరామృతం బిప్రుడొసంగి ననుకొ దయఁ జూడు కోమలీ!

—: కుమారలింగేశ్వరుఁడు (పృహర్షిణీవృత్తమ్) :—

భక్తానా మభిమతదాయినం మహాంతం
ధ్యాయామో మనసి నదా కుమారలింగం
నీరేజాసనముఖదేవతావతంసా
యన్నామ ప్రతికల మాదరా జ్జపంతి.

—: పరకీయావిషయికయోజన :—

మ. మితికాలం బరుచెంచునే! చెలియు నా మేలెంచి కీలెంచునే!
ధృతి పూనన్ సమకట్టునే! యితరసందేహంబు పోకార్చునే!
పతి గ్రాహంతర మేగునే! యితరనిర్బంధమ్ము లేకుండునే!
కుతుకమ్ముల్ నెఱవేటునే! ప్రియసఖా! కోర్కుల్ తుదల్ ముట్టునే!

—: ప్రసంగవశమునఁ జెప్పినది :—

చ. ఇతరకవుల్ ప్రయాసపడి యెంచి రచించిననూటి కెన్ని పె
ద్రుతనముగాంచి చిత్తమును దన్పునో, మే మవధానసంగత
స్థితిగని యాశుగా రచనచేసినపద్యములందుఁ జూచినకొ
శతమున కన్ని పద్యములు చక్కఁగనుండు నసంశయమ్ముగకొ.

హేవిలంబి సం॥ చైత్రమాసములో గుంటూరులో జరిగిన
శతావధానములోని 30 పద్యములలోఁ గొన్ని పద్యములు.

—: ఆంజనేయునిచర్య, వీరరసము :—

కా. అక్షం జంపి తదీయవత్సమునఁ బ్రోద్యతోద్గ్రవిస్తారసం
రూక్షప్రభ నొప్పి యెంతయును బోరుం గోరి పైపమ్మ నా

వత్సస్సైన్యమునెల్ల మాపి తను వీరవ్రాతముల్ మెచ్చ బల్
దక్షుండై దశకంధరాత్మజునిమ్రోల నిల్చె గీశేశుడున్.

—: శరత్కాలచంద్రికలో నౌకావిహారము (వసంతతిలకావృత్తం) :—

నౌకాం గతస్య మనుజస్య శరత్తు పాయాం
గాఢాంధకారయుజి వేగవతీప్రవాహే
చింబీభవద్విమలసద్గణపం క్తిరాసీ
ద్వప్రప్తేస్తు వజ్రశకలస్య సమానకాంతిః.

గ ద్య

ఇది శ్రీ కింకవీంద్రతిరుపతి వేంకటేశ్వర కృతంబగు
శతావధానసారమ్మనఁ బూర్వార్థము.

శ్రీమత్పరమేశ్వరాయనమః

శ తా వ థా న సా ర ము

ఉత్తరార్థము

విలంబి సం॥ ఆశ్వయుజము లో కిర్లంపూడి జమిందారు శ్రీ
యసుగంటి చిన్నారావుగారు చేయించిన యష్టావధానములోఁ గొన్ని

—: రత్యంతమునందు శ్రీలహర్ప :—

ఆ. వె. కనులు వింతలైన కళలను వర్షించు
మేన మిగులఁ గ్రొత్త మేల్మీ దోచు
నూర్పు లినుమడించు నుష్ణత గన్పట్టు
సంగవలతు నిధువనాంతమందు.

—:(సమస్య) గణచతుర్థినాఁడు ఫణిచతుర్థి:—

ఆ. వె. “ఎన్ని దినములాయె నిట నన్ను డించి నీ
పరిగి” యనినఁ బత్నికసయె భర్త
“నేటి కెన్నఁగఁ బదిసెల లాయెఁగా! నేఁడు
గణచతుర్థి ; నాఁడు ఫణిచతుర్థి.”

—: పృథ్వీ ప్రభువు :—

శ్రీ. నీవేళఁజూచినఁ బ్రాజ్ఞులరారు కవులతోఁ గాలమ్ము గడపువాఁడు
ఎపుడు చూచినను నింపెనలారుమందస్మితంబు వక్త్రంబునఁ దనరువాఁడు
దారిద్ర్యబాధ నెంతయును జిక్కిడివారిపైఁ గరుణాదృష్టిపఱపు వాఁడు
ఎన్ని సార్లడిగిన నెచ్చటయే కాని లేదు పొమ్మ నమాట లేనివాఁడు

తే. గీ. మేలుమేలనఁ బ్రజలను నేలువాఁడు
చిన్న భూపాలరాయఁడు శ్రీవిశాలుఁ
డనుచు జనులెల్ల నుతయింతు రనుదినంబు
సమ్మహారాజు రక్షింపు మఖిలజనని!

—: ఉపరతి :—

మ. చెమటల్ చిమ్మంగ, నూరుపుల్ నిగుడంగ, జిన్నారిపొన్నారిమే
గమర, జక్కనిగుబ్బదోయిపయి మేల్కొంతుల్ పినాళింప, నా
రమణీరత్నము దాఁ బెనంగి నుఖవార్భంగమ్ము గన్నట్టి సి
గ్గుమెయి. న్నాధునియక్కుజేరె, మదిఁగొంతుల తొల్యముగ్రమ్ముగ

—: మంచిగందపుఁజెట్టు :—

చ. మలయనగమ్మునందుఁ దగు మన్నిని జన్మము నంది, చుట్టునుం
జెలఁగెడిచెట్లకుల మిగులఁ జేప ఘటించుచు నొప్పు నీకు నే
నడువున సంభవించె ఫణిసర్గముతోడను జెల్మి, మేటి దా
తల కతిలుబ్బనంగతి విధమ్మునఁ జందనవృక్షరాజమా!

—: సభజరిగిన తారీఖు :—

సీ. లలితమై యొప్పు విలంబివత్సరమున నాశ్వయుజమ్మున నల చతుర్ద
శీశుక్రవారాన శ్రీకరంబగునట్టి యింద్రమహాలునందు నింద్రుఁ బోలు
నినుగంటిపంశపావనుఁడు శ్రీచిన్నావనీశుండు మిత్రు గణేశరావుఁ
గలసి వెన్నెలలోనఁ గడుమోదమునఁ గూరుచుండి యాదరనీతి మెండుకొనఁగ

తే. గీ. సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరులచేత
మిగుల శృంగారరసమున మేల్మి గాంచి
యనుపమానమ్ము లనఁదగునట్టి మంచి
పద్యములు చెప్పజేసె సంపత్కరముగ.

వికారి సం॥ చైత్రమాసములో పెద్దాపురముతాలూకా వీర
వర గృహములోని యష్టావధానములోని కొన్ని పద్యములు.

—: రాయబారము (శార్దూలవికీర్తితమ్) :—

త్వయ్యేవం విముఖే నితాంతమదనావేశేన సా సాంద్రతం
త్వామే వాలపతి, త్వదీయసుగుణాణ్ గాతే హి వీణాదినా,
దూతీః ప్రేషయతే పునఃపునరహో! అస్మాదృశస్త్యం, తతో
ధగోదాత్తగుణోత్తరో భవ, నతే కోపోఽస్తు తస్యైవ వృథా.

—: చంద్రాస్తమయము (మాలినీవృత్తం) :—

కువలయనముదాయే కాంతిభాగ్యేన శూన్యే
విరహిజననమూహే శాంతకామగ్నితాపే

శ. సా. 7

ధనయుపతికదంబే ముక్తనైవధ్యవేషే
చరమదిశి పయోధా చంద్రబింబం పపాత.

—: (సమస్య) సరసునినైపు వీపు నల చానమొగం బటుగోడనైపు :—

చ. సరసునినైపు వీపు నలచానమొగం బటుగోడనైపు, నా
సరసుఁడు తేలుచాపు నలచానయుఁ జెన్నులఁజేయిమోసె, నా
సరసుఁడు తోర్కెఁజూపు నలచాన నొడందొడఁగోనఁగోపు, నీ
వరుసనె తెల్లచార నొకనైపురి నొక్కని నొక్కవేశ్యఁగోఁ.

—: సభకు వేశ్యలను పిలువకూడదనట. (సంతతిలకా) :—

వర్ణనవా నచగురు ర్నచ వృత్తిరీత్యా
నోవా గుణై ర్నచ ప్రసర్తనలోపి నూనం
అహూయతే తదపి గానవిరోధనాగ్ధం
వారాంగనాజనవిశేష ఇదంతం గుప్తం.

వికారి సం॥ ఆమాశమానమాలో కోట రామచంద్రపురం
రాజుగారి సభలో రచించిన పద్యములలోఁ గొన్ని.

—: తెల్లవారుసమయమందలి నక్షత్రములు :—

మ. పరమందైన తిరస్కృతిం గని సభక భావింపఁగారాని దుశ్శీ
ఖరసావేశత నొప్పు పండితునిపక్తముక విడంబించుచుక
జరమప్రస్థితపాండుగోగినఖరచ్చాయానుకారిసితిక
ధరణిక దారక లొప్పు నస్తమితుఁడౌ తారేశుకాలమునక.

—: సమీపమందున్న యురిశిక్ష కలవాఁడు :—

ఉ. లోకము కుంగినట్లు పనిలోపల న్యాఘ్రముఘమ్మనందుఁ గా
నూకొని పడ్డభంగిని నమానరుజాప్యతుపోకెన్ నెంతయుక
“హీ! కడుదుష్టమైన పని యేల యొనర్చితి” నంచుఁ జెంతమై
నాకులుఁ డయ్యె నొక్కఁడు సమాగతమృత్యుముఖాంతరాఘటై.

—: ఇంద్రచాపము :—

మ. పరిణామోజ్జ్వల పంచవర్ణయుతమై భవోద్భయంబై మహా
పరిలోపాస్పదమై మయూరవిఃసద్భంగోపమానమునై
సరవిక హాళికజాతి కెంతయును నుత్సాహంబు సంధించుచుక
పటలెక మేఘగతంబునై మఘపుచాపం బెంతయుక వింతగాక.

వికారి సం॥ శ్రావణమాసములో ఆలమూరులో జరిగిన
యవధానములో రచించిన 56 పద్యములలోఁ గొన్ని.

—: శ్యామలాంబ (మత్తకోకిల) :—

కోమలాంఘ్రిసరోరుహా మదకోకిలాపృతిభస్వనా
శ్యామలాంబ నుతించునెంతయు సంతసం బిగురొత్తఁగ
భూమినేజగదంబఁ గొల్చిన పూరుషుండు సదా సుఖ
శ్రీమహాత్మ్యవిభుత్వకీర్తలఁ జెంది చెన్నలరారెడిక.

—: ప్రకృతావధాన విషయమై సభ్యులయోజన :—

సీ. “శతఘంటకవనమ్మ నల్పటిట్టిదియొక్కొ ! తెలిసె నేల”డనిలోననులుకువారు
“మొదటఁజెప్పిన పాదమున విస్మృతియులేక చెప్పిరే” యని ప్రీతిఁజెందువారు
“ఇదియట్టెనుమొ లేకయే దేవుకరుణయొ గురుకృపయొ” యంచుగొలుగువారు
“కాదిది యుచ్చిష్టగణపత్యుపాసనాఫల” మంచు లోలోనఁ దలఁచువారు

లే. గీ. “బ్రైనుశక్తియ యిది” యంచుఁ బల్కువారు
“పూర్వజన్మ మకృత” మని పొగడువారు
నైరి సభనున్నవారు శతావధాన
మరసి తిరుపతివేంకటేశ్వరు లొనర్ప.

—: మన్మథోపాలంభము (తోటకము) :—

అనయమ్మును బాంధులయంగనలక
ఘనబాణపరంపర గాటముగాఁ
జెనకందగునయ్య ? యిసీ ! మదనా
పనిఁబూనకు మియ్యది పౌరుషమా?

—: నీరీయని డెట్టానూపరెండెంటు :—

మ. పొలముల్ కాంతికిఁ దక్కి, నాకుమడులుక బోల్పేదె, ద్రావంగఁ జె
ఱ్ఱుల నీరైనను లేకపోయె, మఱి నీర్గొక్కమ్ముఁ జెల్లించినక
జల మీవైతివి, నీకొకింతయును విశ్వాసమ్ములేదాయె ; మా
టలచే నేమగు ? నంద్రు రైతు లొగి డెట్టానూపరెండెంటులక.

—: అర్థనారీశ్వరుడు :—

ఉ. ఏశతవక్రశేత్రకును నెట్టిమగండు నొసంగనట్టి బల్
శేలమైన దేహమును జేయిసి కిచ్చిన దేవదేవు వా

గీశరమేశసన్నతు సహీసవిభూషితకాయు నర్థనా
రీకు నుతింతు మొక్కుదు నతీంద్రియసౌఖ్యము గోరి నిచ్చులున్.

—: తాపేశ్వరమ్మన నుండు నగస్త్ర్యేశ్వరుడు :—

కా. వాతాపిఁ వెనమై వధించిన జగద్వంద్యుం డగస్త్ర్యుండు తు
ల్యతీరమ్మన నాగమోక్షమగు లీలన్ దాఁ బ్రతిష్ఠించె ఖ
ద్యోతుండున్ శశి యుండునంతకును నెందుం గీర్త వాటిల్ల శో
భేతంబై తగు లింగ మొక్కఁడు నగస్త్ర్యేశాఖ్య చెన్నారణన్.

వికారి సం॥ శ్రావణమాసములో నమలాపురం తాలూకా
శ్రాత్తపేటలో జరగిన యష్టావధానములోఁ గొన్ని పద్యములు.

—: తుపాను (సగ్ధరావృత్తమ్) :—

అత్యాభీలానిలేన ప్రచలదురుమహాభంగసంగే సముద్రే
గ్రామాస్తత్తీరసంస్థా విలయ ముపగతాః కించ వృక్షాశ్చ భగ్నాః
పశ్చాన్నాకా స్సమస్తా అపి జలమధితా మగ్నతామభు రున్న
స్సర్వేషాం కప్టమాసీ, త్సుఖమితితు పరం ద్యోసుమప్రపాయ మాసీత్

శార్వరి సం॥ వైశాఖమాసములో పాలతేరు గ్రామమున
జరగిన యవధానములో జెప్పిన 40 కీఁ గొన్ని పద్యములు.

—: పాలతేరు (లయగారిహి) :—

ఇమ్మగుకవిత్వము రసమ్యునినగాన మధికమ్యునిన శాస్త్రమును సొమ్ముగ సదా
యుక్తమ్యుగఁజరించుసుకృతమ్యునఁజెలంగుపుడమి మృనెడివేల్పులుగరమ్ముఁ
జెలువమ్మున్. సొమ్మును భరమ్మగుయశమ్ము నెపుడుంగలిగి తమ్ముభిలసత్కవులు
సమ్మతిసుతింపం గమ్రొజయు వెల్పుదొరలు మృహితరీతిఁ దగ నిమ్మహిఁ
బయోరథపురమ్ము తనరారున్.

—: వసంతర్తుః (వసంతతిలకా) :—

సన్యాసికోఽపి హృదయం భవసక్తమాసీ
ద్వర్ణీ వివాహవిషయే యతమాన ఆసీత్
వేశ్యా నిరంతరరతాభిరతా బభూవుః
ప్రాప్తే వసంతతిలకే సుమనోభిరామే.

—: బొబ్బిలిరాజుగారు :—

శ్రీ. పోషించుచున్నాఁడు బుధవర్గములఁ జూలినంతద్రవ్యమునిచ్చి యనుదినంబు
ఆర్జించినాఁడు ద్రవ్యంబు లక్షలకు లక్షలు స్వీయమైన రాజ్యము పొంది
కట్టించినాఁడు చక్కనిరీతి గోపాలదేవుని కొప్పుగు దేవళంబు
కావించినాఁడు నాకామార్గమున లండనునకేగి రాణిదర్శననుకృతము

తే. గీ. ఏలుచున్నాఁడు బొబ్బిలి నేలఁగలఁడు
పోచుచున్నాఁడు ప్రజలను ప్రబోవఁగలఁడు
ఇచ్చుచున్నాఁడు కవులకు నీయఁగలఁడు
రమ్యగుణపాతి శ్రీరంగరాయమాలి.

—: సభ్యులలో నొక రిచ్చిన కల్పన :—

చ. మొగమను పద్మమందుఁ గరముం జెలువారెడి మోవిలేనెఁ గ్రో
లఁగ భ్రమరద్వయంబు మిగులకొదమి నయ్యెడ తేగుచెంచి “నా
స గనకపుష్ప” మంచు మది నందియ మంది గతాగతములకొ
దగులక నిల్చెనో యను విధమునఁ బొల్చెను గన్ను లింతికికొ.

—: బాలవిధవలు :—

శ్రీ. శీల మడెంత గల్గినను జిన్నతనమ్మన భర్తపోవు న
బాబ్బలిక లందఱుకొ గడు నపారవిషాదముపాలుగా మదికొ
సోలుచు సొక్కుచుకొ దమకు సూనశరం డతిన్దెరి యంచు న
మాటలవిధాతఁ దిట్టుదురు మాటికి మాటికి దాప మాపమికొ.

—: పూలతోట :—

శ్రీ. సారసశోభితములగు చక్కనిమేటిసరస్సులుకొ మహా
దారములైన తీవలు నుదాత్తములైన ధరాజమున్ ముదం
బూరఁగఁజేయ నెంతయును నొప్పెసలారెడి పూలతోట కే
కారవకోకిలారవవికస్వరమై నుమనోభిరామమై.

—: వేశ్యలు :—

చ. తలమును వృత్తముకొ పయసుఁ గోవిదభావము రూపవత్తయన్
దలఁచక ద్రవ్యమే తమమనములఁ గోరెడి వేశ్య లెల్లరుకొ

దలఁపగరానివార లని తారు మదిం దెలియంగలేక చం
చలమతులైన దుర్విటులు సారెకు వారి రమింతు రెప్పుడుకొ.

—: సూర్యుడు :—

క. జగమునకు లోచనంబై
ఖగరాజత్వమ్ము గాంచి కడు నల్లెడు సూ
ర్యుఁ గడున్ భక్తిం గొల్తు న
పగమితనకలామయున్ బ్రభాసంప్రార్థున్.

—: ప్రకృతావధానులను దీసికొనివచ్చిన శ్రీచిన్నారావుగారు :—

క. “తిరుపతివేంకటకవులన్
సరసముగాఁ దోడి తెచ్చి నభవవధానం
బు రహింజూపించెను జి
న్నరాయనరపాలుఁ” డని జనము లని రిచటన్.

12. శార్వరి సం॥ వైశాఖ మాసములోనే గజపతిసగరములో
చేసిన యష్టావధానములోని కొన్ని పద్యములు.

—: ఇష్టదేవతాప్రార్థన :—

చ. “తరతమభావ మెన్న కిటు తల్పమునందుఁ బరంజి నెప్పఁదో”
“తరుణి ! కపర్ది, నాదయినతల్పమునందుఁ బరంజియుంటి” “నా
వరుఁడు తదేకభూతి గలవాఁడు దరిద్రుఁడు గాఁ” డటంచు శం
కరుని హసించుగౌరి యొసకంటిడు మీకును మాకు నిచ్చులుకొ.

—: విజయనగరం మహారాజావారిమరణమునుగూర్చి జనులు చింతించుట :—

శ్రీ. వర్షాశనార్థంబు వచ్చు పండితకోటి పాలుపుమీఱఁగ రాకపోకలుడిగ
నెలజీతముల గృహమ్ముల నుండి జీవించుగాయకుల్ పరదేశగతినిఁజేంది
రతులితైశ్వర్యమ్ము లలరారునుద్యోగితతులకుద్యోగముల్ తప్పిపోయె
నతిదూరమున నుండి యరుఁడెంచుపాంథుల కన్నదానంబు లేదనుట గల్గె

శ్రీ. గీ. కవులు వచ్చుటమానిరి గాయకులు వి
చారవారిధి మునిగి యిచ్చటికి దూర
దేశములనుండి తారని తెలివి గల్లు
వారలనందన్యపునెంచి వంతగాంత్రు.

13. ఈ శార్వరివత్సర నైశాఖమాసములోనే మరల విశాఖపట్టణములో జరిగిన యష్టావధానములోఁ గొన్ని.

—: ఇష్ట దేవత :—

ఉ. విక్రమదేవవర్మ పృథివీపతిరత్నము కోర్కెమీద న
మృక్కృతిక ర్తౌ ననగ నష్టసధానము చేయువార మీ
ప్రక్రియాయందు లోపములు పాల్పడకుండఁగఁ జేసి పోవుమీ
వక్రవచఃప్రసంగిమదవారిణి, యోజగదంబ ! సత్కృపణ్.

—: రామాయణము (మత్తకోకిల) :—

సారసాస్తకులమ్మునందు నెనక జనించి యరణ్యమున్
జేరి మీటి విరాధముఖ్యులఁ జీరి వాలిని మారి వి
స్సాగశక్తి యెలర్ప నాలను వార్ధిఁ గట్టిచలంబుమై
గూర్చు రావణుఁ జంపి నీతను గొన్న రాముఁ చలంఁచెడన్.

—: (సమస్య) పాదమ్ములు లేని తరులు పరుగిడఁజొచ్చెన్ :—

క. ఏడస వానలు గురియన్
గోదావరి సొంగివచ్చె గుములుగ నందున్
వే చొలి నీట దృఢతర
పాదమ్ములు లేని తరులు పరుగిడఁజొచ్చెన్.

—: (సమస్య) సతి సతిఁ గవియంగఁ బుత్రసంతతి కలిగెన్ :—

క. అతికుతుకం బలరారఁగఁ
జతురత మెఱయంగ మదనశాస్త్రనిధమునన్
పితృతంబగు తనసాధవసతి సతిఁ గవియంగఁ బుత్రసంతతి కలిగెన్.

—: (సమస్య) దిగిచను లేతమాడఁగను బియ్యముదంచె లతాంగివేడుకన్ :—

చ. అగణితమైన వేగమున నట్టిటు పంగుచు లేచుచున్ ఘనం
బుగఁ దగురీతిఁ బాటలను బొల్పుగఁ బాడుచు “నువ్వినువ్వి” యం
చొగి ముసలమ్ము కేలఁగొని యూఁగుచు జోగుచు, తొమ్ముగొట్టుచున్
దిగిచను లేతమాడఁగను బియ్యము దంచె లతాంగి వేడుకన్.

ఈ శార్వరి సం॥ జ్యేష్ఠమాసములో ఈ విశాఖ పట్టణములో
రచించిన మఱియొక యష్టావధానములోఁ గొన్ని పద్యములు.

—: (సమస్య) గుమ్మములో నున్న మద్దుగుమ్మకొ గాంచెకొ :—

క. కమ్మవిలుకాని చిల్కన

సమ్మద మొనరించుచున్ బ్రశస్తంబగు రీ

తిమ్మనమును గరఁపఁగఁ దా, గుమ్మములోనున్న

—: (సమస్య) పండ్రం గిక్కడి కెంతదవ్వు చెపుమా, పంకేజపత్రేక్షణా! :—

కా. గుండ్రా కావలె నంచు నే నడుగ నాకుం బల్లెవా రెండఱున్

బండ్రంగిం గల దంచుఁ జెప్పి రది నాభావములో నెంచి య

వ్యాండ్రన్ మెచ్చుచు దానిఁగొంటకయి యీప్రాంతస్థాన చీరతిన్

బండ్రం గిక్కడి కెంతదవ్వు చెపుమా, పంకేజపత్రేక్షణా!

—: (సమస్య) శృంగారాదపత స్త్రోగస్య రుదతో బాష్పాంబు భూమండలే :—

శ్లో. గత్వాకశ్చన భూపతి ర్మృదుగతి ర్భూధాతలం కాననం

ధృత్వైకం ధనుషా శరం ప్రహతవాన్ మగ్ధం శిశుం కోపతః

పుత్రం బాణహతం విలోక్య సగతో భీత్యా తదా భూమిభృ

చ్చృంగాగ్రా దపత స్త్రోగస్య రుదతో బాష్పాంబు భూమండలే.

—: (సమస్య) రంగులు ఘోషించె మేఘరావము పోక్కెకొ :—

క. రంగుమెయి చూణులందఱుఁ

బొంగుచు వందలకొలంది'బోయర్హు'పయిన్

సంగతముగఁ గాల్పించు నీ, రంగులు ఘోషించె మేఘరావము...

—: (సమస్య) సింగములన్ మట్టై గంధసింధుర మయయో :—

క. పొంగుచుఁ గొందఱు రాసలు

సింగారములొక వేటనేయంజని వే

డ్డం గెలవఁ దిరుగ నారాసింగములన్ మట్టై

శార్వరి సం॥ ఆశ్వయుజములో నర్నారావు వేట యవధానములో

—: కొండపీటిసీమనుగూర్చి :—

శ్లో. నదిలోన స్నాన మేనాఁ డెఱుంగవుగదా! పాతాళగంగాజపమ్మే కాని

కాల్యాణమునకున్న సౌ రెఱుంగవుగదా! గోఁగాకులును జొన్నకూడెగాని

శాకపాకాదుల చవియెఱుంగవుకదా! దోసకాయల యడియాసె కాని
సాధముల వనించు జాడెఱుంగవుకదా! మట్టిమిదైల యున్కిపట్టెకాని

తే. గీ. “ఒక్కకోటిశ్వరుండు నాయొద్ద నుండె”
ననుచుఁ గడు విష్ణువీరద వతఁడుఁ గూడ
నాదిభిక్షుకుఁ డంచు నీ పరయవొక్కొ
విగతసుఖభూమి, యొకొండపిటిసిమ!

శార్వరి సం॥ మార్గశీర్షములో కేశనకుర్తి యష్టావధానములో

—: రామాయణము :—

పీ. దశగణేశ్వరు నపత్యంబయి జనియించి, యపనిపుత్రికను బెండ్లాడి మించి,
వరకురామునివిల్లు భగ్నమ్ము గావించి, యటుపిమ్ముట నయోధ్య కరుగుచెంచి
తండ్రియానతిని గాంతారమ్మునకు నేగి, ఖరదూషణాది రాక్షసులఁ జంపి,
యయ్యెడ భార్యాపహర్తయకా రావణుఁ జెనక సుగ్రీవుతోఁ జెలిమి నేసి

తే. గీ. కొని, వనధిఁ గట్టి యవ్వనిఁ దునిమి, పిదప
సీతతోఁ దనపురికి విచ్చేసి, పట్టి
భద్రుడై యొప్పు శ్రీరామభద్రుఁ డరిత
మెవ్వనికి నేని శుభముల నీయకున్నె!

—: చందోదయము :—

క. కుముదమ్ములు వికసించెన్
గమలమ్ములయందుఁ దగు వికాసము లడఁగెన్
దమి హెచ్చెఁ బాంథసతులకుఁ
గ్రమమునఁ జందురుఁడు వెలుఁగఁ గా సంతంతెన్.

—: ప్రతిభనుగూర్చి (దుగితవిలంబితము) :—

అనుపమానతయా ప్రతిభాతిన్దై, సులలితా ప్రతిభా గతిభాసురా
ఇయ మతీన లనేదితి నిశ్చయం, రచయితుం భువి కోసు భవేత్సుమాన్.

స్లవ సం॥ నిజశాసనములో రెడ్డిపోలవరములో నవధానము.

—: పట్టనపు వీరభద్రుఁడు :—

ఉ. కాశశరత్సుధాకరవికాసశరీరుని భూషణీకృతా
హీను మహీను సర్వజగదీశు సతీశు సతేశు ద్యౌస్థరీ

కేశుఁ గృపానివేశు నలకేశహితుఁ మనపట్టనంపు వీ
రేశు నుతింతు నాకు శుభమెప్పుడు గల్గుటకుఁ మనమున్నక.

—: శ్రీ పోలవరపుజమిందారుగారు (లయగారిపా) :—

కమ్మవిలుకానిసాగను మ్రొలుగువెట్టెదగు నిమ్మయినమేనిసాబగు మ్మతివివేకి
త్వమ్మదగుపోలవరపుమ్మహిపుఁడెల్లప్రబలమ్మనుచుమాతృకవిధమ్ముగనుపట్టన్
ఎమ్మెయిననవ్విభుమనమ్మధిక శాంతగతిపమ్మి చెలఁగున్ జగతినమ్మహిపుఁబోలం
గమ్మహితుఁడొక్కఁడు నిజమ్ముగనులేడతిఘనమ్మతనిచిత్రచరిత మ్రొననికబ్బుక

—: సైరంధ్రీ సింహబలులనుగూర్చి, (మందాకాంతాపృత్తమ్) :—

సైరంధ్రీం తా మధికనుషహం కీచకో వీర్య రంతం
దోష్టా చేలాంచల మధికసంరంభత స్వీకరోతి
సా ప్యేతస్మా త్కథమపి పునర్గతు మిచ్ఛం త్యతీవ
ప్రభృష్టాత్మా ప్రకలితభయా వేపతే తాపతప్తా.

స్తవ సం॥ ఆశ్వయుజమానమున అనకాపల్లెలోని యవధానములో

—: స్కూలు :—

క. పలుమందికి నుపయోగం
బాలయ ననకపల్లెలోన నొప్పారు మ్యుని
స్వలువారి స్కూలు దానం
గల గురువులుబాలకులును గడు సాధుమతుల్.

—: జగత్తు మిథ్య యనుట. (వసంతతిలకము) :—

ఏత జ్జగ న్నహి మృషేతి సదాసి మూఢో
మత్వా పునశ్చ గమతే పరమార్థహీనః
జ్ఞానీ త్యసత్య మితి చేతసి నిశ్చినోతి
ప్రీతిం పరం త్యజతి తత్ర తతశ్చ హేతోః.

—: పోలీసుజవానులు :—

క. యమదూత లెట్టిరో యెఱుఁ
గ మనెడి లోపమ్ము దీర్చగా పోలీస్వా

రి మహిఁ బ్రభువు లేర్పఱచిరి,
తుమతులకే వారు పీరుఁ గూర్తురు బాధల్.

—: “యాంచితయామి” అను శ్లోకమునకుఁ దెలుఁగు :—

తే. గీ. ఏను గోరెడియింతి దా నితరుఁ గోరు,
వాఁడు మఱియొక్కరితఁ గోరు, పనితఁ వేఱి
కర్తు ననుఁ గోరు, నేనునఁ గలదు మదను
వర్తనమునకు మా మనోవైఖరులకు.

స్తవ సం॥ కార్తికమూర్గశిరమాసములలో శ్రీకాకుళములో
జరిగిన శతానధానాష్టావధానములలోఁ గొన్ని పద్యములు.

చ. తిరుపతివేంకటేశకవిధీరులలో నొకరుండ, వేంకటేశ
శ్వరుఁ డనువాఁడ, ని న్నొకటి ప్రార్థనఁజేయఁగఁ బూనినాఁడ నీ
కరుణ శతావధానకృతికారణ మాటను నేఁడు నాకు మా
తిరుపతిశాస్త్రి రానివెలితిక సవరింపుము దేవి మ్రొక్కెదన్.

—: పరమాత్మునిం గూర్చి :—

చ. సిరు లిడు నేమహామహుని నేవన, మెవ్వరికేని సౌఖ్యముల్
పరఁగఁగఁజేయు నేమహితుపాదనమస్కృతి, జ్ఞాన మిచ్చు నే
పరముని నామసంస్మరణ, భద్రద మెవ్వని వృత్తి, తాదృశున్
జిగతరు నాదిపూరుషు భజింతు యజింతు సృజింతు సత్కృతుల్.

—: భక్తినిగూర్చి, (వసంతతిలకావృత్తమ్) :—

దారా స్సతాశ్చ ద్రవిణం గృహ మంబరాణి
కాయం చ నిత్య మితి మాభ్రమ మాధచేతః
భక్తిం కురుష్వ పరమాత్మని నిర్గుణేవా
నోచే న్మహాగుణయుతే తరణాయ నిత్యం.

—: సప్త సంతానములలోఁ గృతి యధికమనుట :—

తే. గీ. తనుజుఁడు తటాకమును గృతి ధరణిదివిజ
వరుని నిల్పుట నిధియును పనము శివుని

కాలయము గట్టుటయు నివి యగును నస్త
సంతతులు వీనిలోపల సతము కృత్యము.

—: తలిదండ్రులలో తల్లి హెచ్చని సాధించుట :—

తే. గీ. కనుట యెంతేని నుత్కృష్టకష్టమునను
నేవమున కియ్యకొని పెంచు టించుకంత
నేగి గల్గిన నెప్పుడిది జీత గొనుట
తల్లి కగుటను నాపె యిద్దఱును హెచ్చు.

—: తలిదండ్రులలో తండ్రి హెచ్చని సాధించుట :—

క. తలిదండ్రు లిరువురందుకొ
నులలితమతికాలి నాత్మజునిఁ జేసెడివాఁ
డిలఁ దండ్రిగాన నతనికొ
బలుకందగుఁ దల్లికన్నఁ బ్రబలుఁ డటంచుకొ.

—: ఆద్యైతసిద్ధిని గూర్చి :—

క. క్రమమున నజ్ఞానము నా
శమగుడు నశ్యమగు నెల్లజగ మాపైఁ ‘ప
త్వమసి’ యనెడి వాక్యము ని
క్కమగుట నద్వైతసిద్ధిగలుగుకదానకొ.

—: సభలో నొక రిచ్చిన కల్పన :—

ఉ. సారయశస్కులౌ ఘనుల సచ్చరిత్రములు గాంచి యన్యులుకొ
ధీరతఁ గాంతుని, వారిఁగని తెల్వినఁ గొంచురు వారిసంస్కలుకొ,
భూరిరజోపలిప్త మయి పొల్చెడి తోఁగివను బట్టి యేగు న
వ్వారిపదములకొ చెలియవచ్చెడిఁగా పథ మెట్టిదేనియుకొ.

—: అన్నదానప్రశంస :—

కా. దానమ్మల్ వివిధమ్ము లుండినను నద్దానమ్ములందెల్ల నా
త్మానందం బొనఁగూర్చు జాలు నది యన్నాఖ్యంబు, ద్రవ్యంబు నెఱ
తేనికొ చెచ్చి యొసంగినకొ మనము తృప్తి జేందఁగాఁబోవ, దే
దేనికొ దృప్తి గాంతు రన్నమున, నేరిద్దాని శ్లాఘింపరో!

—: అగ్నిపెట్టె:—

క. ప్రతిదినము నగ్ని కంచుక
సతి ప్రతిగేహంబుఁదిరుగఁ జను పని తప్పెక
మతిమంతు లగ్ని పెట్టెను
గతిగాఁ గల్పించుటక సుఖం బలరాచెక.

—: బాలవిధవలకుఁ దల గొలుగఁదగ దనుట :—

శీ. అతిబాల్యమున భర్త గతియించినట్టి యక్కన్నెకు విజ్ఞాన మన్న సున్న,
యట్టి చిన్నతనాన నప్పసిగోలకుఁ దల గొఱిగింప యత్నంబొనర్చు
కన్నను నజ్ఞానమున్నె ? యేమన్న సన్న్యాసికే యది గొను టతిధరమ్ము
గాఁదోచు, నెట్లేనిఁ గానిమ్ము ప్రకృతమ్ము వచియింతు సర్వానుభవమగుగతి

తే. గీ. నేరికేనియు నైరాగ్య మారయఁగ స్వ
బుద్ధిసమ్మతమైనచోఁ బొలుచు సుఖద
మై, బలాత్ప్రొప్పమైన నయ్యది యసహ్య
మగుటవారికిఁ గామంబు లవఁగు టెట్లు?

—: సభలో నొకరు చదివిన శ్లోకమునకుఁ దెలుగు :—

చ. నలుదెసలన్ భ్రమించు మదనాగ మనంజను నిమ్మనమ్ము నే
గ లలి రమేశుపాదమను కట్టును గట్టఁగ సారమైన జ్ఞా
నలవము తాను సంకెల యనక దనరారు మఁటెట్టివారికిక
సులభము గాని దయ్యదియెనూ ధరణీసురపంశరత్నమా!

—: పునర్జన్మము మాన్సుకొనుట కుపాయము :—

శీ. యోగ్యతగాఁ గాల మొక్కరీతినిఁ బుచ్చి సంసార మొకభంగి సాగఁజేసి
యనివార్యగతిఁ గర్మ జనితమ్ములైవచ్చు కష్టసుఖమ్ములకలిమి గనియుఁ
బద్ధు పత్రము నీటఁ బరిభవల్లెడిరీతి సకలకార్యమ్ములఁ జక్కఁజేసి
తనమన మెవ్వేళ “దత్త్వమసీ”తి వాక్యార్థమ్మునందుఁ దా నతుకఁజేసి

తే. గీ. యెవడు చరియించు నాతఁ డహీనుఁ డతఁడె
యోగి యవ్వాని కిహమున నొక్కఁడేని
లేదు కష్టమ్ము సంతతాహేదుఁ డతఁడె
వానికిఁ బునర్జన్మయు లేదు వాస్తవమిది.

—: మహిషాసురమర్దని :—

చ. చిరముననుండి మత్తతను జెంది త్రిలోకవిభూతి దానయై
వరమున మేను గానక ప్రపంచము నప్త మొనర్చబూను దు
ర్భరు నల కానరాసురునిఁ బట్టి పధించి ముదమ్ము గాంచి శాం
కరి మధుషానమత్త యయి గ్రాలె నురల్ తనచుట్టు వాఁగఁగ్.

—: మిత్రుఁడు :—

క. ప్రతిఫల మపేక్ష నేయక
ప్రతికార్యమ్మునకుఁ దోడుపడుక, గప్తసుఖా
న్వితుఁ గాంచి తాదృశుండగు ;
హితునకుఁ దుల్యుండు గలఁడె యెందు వెలకనఁగ్.

—: సత్యము :—

చ. తప మొకఁ డేల, పెక్కులగు దానము లేల, యనేకతీర్థముల్
నెవమునఁబోయి గ్రుంకిడఁగనేల, యనేక పురాణజాలముల్
చపలతఁ జూడ నేల, బహుశాస్త్రములఁ బరియింపనేల, స
త్యపువెల గురైఱింగిన మహాత్ముల కూరక యేల జన్మముల్?

—: సర్వసములు :—

చ. అరియును మిత్రుఁ డొక్కటియె, యాత్మజుఁడుం బ్రేమవాఁడు నొక్కటే,
కరియును దోమ యొక్కటియె, కానుకయున్ మఱియొందు నొక్కటే,
పురి వని యొక్కటే, మఱియు భూషణు నెమ్మను నొక్కటే, సమ
స్తరతులు వీడి వర్తిలు బుధప్రవరణ్యుల కన్ని యొక్కటే.

—: విఘ్నేశ్వరుఁడు :—

చ. కరములుమోడ్చి మ్రొక్కిడుదుఁ గంజభవాదినతున్ మహాన్నతున్
బరుచగు బొజ్జవాని నులభమ్మగు చిత్తమువాని నారోఁ
శరసరసాదనాదరు నలంఘ్యపరాక్రము నాగరాజశే
ఖురు గణనాధు భక్తజనకంజదివాకరు నద్భుతాకరున్.

—: లక్ష్మీ :—

క. సరసిజగేహనివాసిని
గురుదారిద్ర్యమ్ము పగులఁగొట్టెడిదానిన్

హరియారము శయ్యగాఁ గాఁ
పుర మొనరుచు సిరిసి మొక్కల బోలెడ యేరుక.

—: రామాయణము :—

క. ఇనకులమునఁ బొడమియు నీ
తనుఁ గొని నన మేగి వార్ధి దాఁటి తననతికొ
గొనిన దనుజుఁ గడతేర్చి ను
ఖనిధి యయి యయోధ్య కేగు ఘను మది నెంతుక.

14 ప్రవ సం॥ మార్గశీర్ష మాసమున నుగ్రాము సంస్థానములో
జరిగిన శతావధానాష్టావధానములలోని కొన్ని పద్యములు.

—: అరటిచెట్టునుగూర్చి :—

శ్రీ. కాయలు కూరకేకాక పండ్లకు నుపయోగించు, నాకులు నొక్కభోజ
నమునకె యా, దొప్పలు మఱి యయ్యవి లేనియప్పుడు విస్తరులయ్య నుపచ
రించు, దూటయు నావనించి పచ్చడిచేసికొననాను, దుంపయుఁ గొన్నియకాదు
ఘములకు ననుపానకృమమున నుపయోగదశ చెందు, గానఁ గదలి కెన యగు

తే. గీ. తరువు గేస్తున కింక లేదు; ధరణి నిదియుఁ
దియ్యసీటికూపమ్ము గేదెయును గాదె
గలుగు గేస్తులయింటి కెక్కాలమందు
బందుగులు వచ్చినను గౌరవమ్ము జరగు.

—: వేశ్యానమానితుడగు పేదబ్రాహ్మణుని విచారము :—

ఉ. ఏను జరమ్మునుండియును నేటిసమాపములందు మేటిక
ప్తైన గడించు కాను నకటా! వృథ చేసితి, 'నేలవచ్చి'తం
చా నలి నాయతాక్షి నను హాస్యము చేసె, నికేటి జన్మ! మీ
మానస మెంతచేసె! నపమాన మి దెవ్వరితోడఁ జెప్పినక.

—: జప్తుబంట్లోతు :—

మ. “అరె సర్కార్ హుకుమండి జర్దీ” యని యత్యైలాపములో నేయుచుకొ
ద్వరతో పంటయిలుక జొరంబడి పొయిం దాగొన్నపాత్రమ్ము ని
ష్కరుణుండై వెలికిద్య, గేస్తపు “డహా! సాహే బిటుల్ చూడుమా!
కరుణంజెందుము రూక కైకొనుము నక గాపాడు మీమా”రనుక.

—: దరిద్రురాలైన తల్లి పిల్లవాని నూరూపుట :—

ఉ. “కోరెద వెన్నియేనియను గోరిక, లేమియొనర్చుఁ శండ్రి! నీ
వారయఁజాల వింటఁ గలయట్టి దరిద్రత, పూర్వజన్మను
స్మార మనీదృశం బయినఁ గల్గునె సంపద లేరికేని” యం
చూరడఁ బల్కు తల్లలకు నొయ్యన దేవుఁడు కల్పి శిచ్ఛుతక.

—: (నమస్య) మహాదరీ మరపథుఁ ర్విభాతి :—

శ్లో. శిరీషపుష్పాదపి కోమలాంగీ విశేషకాంత్యా పరిభాసమానా
ప్రపూర్ణగచ్ఛేణ విరాజమానా మహాదరీ మరపథుఁ ర్విభాతి.

—: ఈ ప్రయాణమునందలి విశేషములను తిరుపతికాస్త్రోత్తో షెప్పినట్లు :—

శ్లో. శ్రీకాకుళమునుండి చెచ్చెర లుపలాముతోఁగి నుర్లాము సంతోషమొసఁగ
నేగితి, నయ్యెడ నెల్లయుద్యోగులు గొరిన మెంతోనిఁ గడఁచుకొని
మొదల శతవధానము నొనర్పఁగాఁజేసి యష్టావధానమ్ము నంతమీఁదఁ
జేయించి యధికనుశ్రీ నొప్ప పూర్వరాజులు కవులకు నిడు సూక్తిగ బహు

తే. గీ. మతి యొసంగించుటయ కాక మానపూర్వ
కముగ “త్రావణపూర్ణిమ కరుగుచండు
నార్జికము మీ కిదియ” యంచు వారు ప్రతిన
చేసియున్నారు; వినుమోయి, శ్రీపతికవి!

స్తవ సం॥ పుష్పములో మంజసా సంస్థానములో నవధానము

—: శ్రీరాజ కుమారుఁడు పట్టదేవుగారినిగూర్చి, (భుజంగప్రయాతము) :—

శ్రీయో వానవీషప్రసిద్ధప్రతాపా గుణైరుత్తమై స్సంతితం భాసమానః
ఉదారప్రచారో రతీవాపతాగో జయేత్పట్టదేవో మహారాజపుత్రః.

—: పరీభాతకాలము :—

కా. నీరేజమ్ములు కాంతిఁ జెన్నలరె వన్నెక గోకముల్ గాంచెను
శీరంజిల్లె దెనల్ నభమ్ము వెలిగెక జెన్నారి రెల్లకజనుల్
సూరుల్ సూరున కర్ణ్యముల్ విడువఁగా శుంభద్రతిక స్నానముల్
ప్రారంభించిరి తారకల్ జుణిగె నప్పట్లక బ్రభాతమ్మునక.

—: (సమస్య) ప్రాతః పశ్చిమపర్వతే దినమణిః పూర్వాచలే చంద్రమాః:—

శ్లో. ధాత రేరుమహీధృలంఘనధియా వింధ్యాద్రిణా సర్వతో
వ్యాప్తం వ్యోమతలం, దివేతిచ నిశే త్యస్తం ప్రతీతి ర్గతా
దూతే నైవ మభాషి సత్య ముత నోసత్యం “గతే వాసరే
ప్రాతః పశ్చిమపర్వతే దినమణిః పూర్వాచలే చంద్రమాః”

స్తవ సం॥ మాఘమాసమున కిర్లంపూడివద్ద తిరుమాలిలొ
కరణంగారి కోరికపై నాశుగా రచించినవి.

—: ఆయాతి కరణము లోగిటిని గూర్చి :—

మ. కలుముల్ గల్లగఁజేయు నింతి కిరవై కళ్యాణభూయిష్టమై
పలుచిత్రమృల కాకరంబయి సుసంపన్నమృతై దోసతోఁ
ట లలిత బుత్రులుఁ బుత్రికల్ దగ నిరూఢంబైన యోలేటి కొం
డలరాయండు పసిండుగేహము పృథన్ దా రాజిబున్ వృద్ధ్యమై.

—: పరకీయాసక్తుఁడు :—

శ్లో. రాత్రి యెప్పుడు వచ్చురా దైవమాయంచుఁ బలుమాటు మదిని జపమొనర్చు
నది వచ్చుపైఁ దనదైన సంకేతమ్ము చేరు పెప్పు డటంచుఁ జింతగాంచుఁ
జింతించి యచ్చోటు చేరినపిమ్మటఁ “గలికి రాదే” యని కళవళించుఁ
గళవళించుచు దేనిగాంచిన “నదియే” యటంచు విభ్రాంతిచే నాత్మనెంచు

తే. గీ. నెంచి కాకున్నఁ దత్పతినెంచి తిట్టుఁ
దిట్టి యేమేమో మదిఁ గోర్కె దీటుకొలుపుఁ
గఱచు పాము నెఱుంగఁడు పఱచుభూత
మెఱుంగఁ డన్యోంగనాసక్తుఁడేని జనుఁడు.

—: ఉపరిసురతము :—

శ్లో. అతిరహస్యపుఁజోటు లరయఁగానుంకించు ధవునికన్దవమాయఁడలఁచి మఱచు
నేమాటయొచ్చెప్పు నెదలోనఁదలపోసి పలుకు వేటొకమాట; పలికి కొంతు
సిగ్గడఁ బోవునో, చే లేడకేగునో! నిశ్శంక రతికృతి నేర్పు చూపు
నెదురోత్తుల నొసంగునెడ మోదమందు నా యెనకమ్ములేనిచో నేపగించు

తే. గీ. ఇట్లు పలుభంగుల నటించి యిత్తుధన్వ
శివ మొకించుక డిగనేనిఁ జెలువ గాంచు

సిగ్గుఁ జేటును, వచియింపఁ జెల్ల దేరి;
కది తమఃకారి యగు కంతు నానఁగాదె.

15. శుభకృత్సం॥ మాఘమాసమున నూజివీడు సంస్థానములోని
సంపూర్ణశతావధానములోని కొన్ని పద్యములు.

—: లక్ష్మీ :—

చ. సిరి నరవిందవాసిని విశేషతనూరుచిభాసమాన సుం
దరి హరిరాణి రిక్తజనతాపరితాపనివారిణిక్ బురం
డరముఖదేవతాబ్రహ్మదనానతపాదసరోహాక్ గృహ
కర నరవిందలోచనఁ దగ న్నుత్యించెద సుపదధిసై.

—: నిర్గుణబ్రహ్మము :—

కా. నీరూపు నిగమాంతపండితగతి నిష్కామసేవ్యున్ నుహ
ధీరు నిర్గుణు నిర్మలు నిరుపమం దేజోమయున్ భాస్వరుక్
నై రాదిప్రతిబద్ధచిత్తులకు నెన్నండేనియుం బొందఁగాఁ
జేరంగా నతిదుర్లభం బగు మదిం జింతింతు నశ్రాంతముక్.

—: ఎడవర్ణచక్రపత్తి :—

మ. ఘనుఁ డత్యంతకలావిదుండు రుచిరాకారుండు శాంతాత్మకుం
డనఘుం డెంతయు దానశీలుఁడు సితాస్యస్వచ్ఛవంశ్యుండు స
జ్జనమాన్యుండు సమస్తరాజమకుటీసంలగ్నరత్నప్రభా
కనదంఘ్రిప్రతిభాసమానుఁడయి వేడ్కంజెందు నెడ్వర్ణిలక్.

—: దారిద్ర్యము :—

నీ. ఎద్దానిఁ గనినవాఁ డెంత యుత్కృష్టఁడైనను గవ్వకైనను బనికిరాఁడు
ఎద్దానిబాధచే నిల్లాండకును భర్తలకును వివాదంబు లనుఘటించుఁ
గామరోగాదిదుర్గ్రంథిచ్చిదంబయి యెయ్యది విజ్ఞాన మెసఁగఁజేయు
రైలు పుట్టకమున్నె రహిఁ బరదేశముల్ త్రిప్పె నెయ్యది తన దీమసమువ

తే. గీ. అద్ది దారిద్ర్య మనఁగ; నయ్యదియ మా శ
తావధానమ్మునకు ముఖ్యమైన హేతు,
విదియు నిక మాకు దూరమై యెసఁగుఁగాక
రసికుడగు రామచంద్రాష్టరావు కృపను.

—: యా వ స ము :—

ఈ. హీనతగాంచె నెన్నడుము, హెచ్చుగఁ దోచెఁ గట్టితటంబు న
స్మానము నేర్చె నుంబలుకు, మన్నన చూపులయందుఁ దోచె న.
న్యూనరసాతిరేకముగ, నుగ్మలికిక వయసంకురించు నా
లోనన చిత్త మెంతయును లోలత కాన్పదమయ్యె భూపరా!

—: వార్ధక్యము (మత్తకోకిల):—

చూపుతగుట దేహదార్ధ్యము నున్న యాట మనమ్మునకొ
గోపమబ్బుట చిన్ని కుఱులకుకొ హితంబులు దెల్పుట
“శ్రీపతీ! కరుణాకరా! నను జేరిప్రోవర” యంచు న
య్యాపదుద్ధరు వేడుకొంటయు నబ్బు వృద్ధత గూరినకొ.

—: మఱి చెట్టు :—

చ. సలలితమైన కొమ్మలను జల్లనినీడను గల్గఁజేయుఁ బే
శలతరమైన యాకుల ద్విజన్మలకుకొ బొనరించు సత్కృతికొ
పలనగునట్టి పాల బలవద్రుజలకొ బెడఁబాపనోపు నీ
యిలఁగల చెట్లు మఱి కెనయే? పరికించిన నప్పురాడ్విభూ!

—: నూజివీడుపురం (సర్గర) :—

విద్యదాజై ర్మహద్వి ధరణిసురగజై స్తాదృశై ర్భూమిపాలై
రవైర్ధన్యైశ్చ వైశ్చై స్తదితగమనజై శ్శీతలక్రీడజాలైః
దివ్యై ర్దీప్యత్సగోభి ర్విలసతి నితరాం నూజివీడ్రాజధానీ
యామాహు స్థానమాధ్యం చిరతరయశసా మప్పరాయాన్వయానాం.

—: చీపురుపుల్ల :—

తే. గీ. తిరుమణియుఁ దిరుచూర్ణంబు తివిరి దాల్చు
నైష్టవమతస్థులకు నెక్కువ యుపయోగ
మెద్దియగు దానియోగ్యత నెన్నఁదరమె
పుల్లమాత్రంబె! పూచికపుల్ల, భూప!

—: ఎడ్వర్డుచక్రిసర్రి (థార్వాలవిక్రీడితమ్):—

శ్వేతాస్యాన్వయదీపకం నృపపరై రారాధ్యమానంచుచూ
ర్విష్టోర్యాకృతపూర్వపుణ్యనిచయం విజ్ఞానచింతామణిం

సచ్చిలాన్వయసద్గుణోజ్వలదలజ్ఞాండ్రాసనాథం జనా
పందంతే సమవాత్తకాసన మహా నెడ్వర్జభూపాలకం.

—: పెన్నిల్ :—

ఆ. వె. కవితసెప్పికొనెడి ఘనులకు మఱియును
గవిలిచాయు వర్తక గణమునకుఁ
“బెనిసి” లుపకరించు బెనిలేఘనులకన్న
దీని నెన్నవలదె మానవేంద్ర!

—: శ్రీరామచంద్రాష్టరావు (కాన్యులవిగ్రహితం) :—

శ్రీరామంహృదయేన సంతతమహా యస్సేవతే భక్తితో
యస్యాభిభాతి మతి స్సదా సుకవిరాట్సమ్మననే భూభృతః
యచ్ఛిత్తం సహజప్రచారసచతశ్శాంతం సతీతీయతాం
నీతాకాంతకృపావశా చ్చిరతరం శ్రీరామచంద్రాష్టరాట్.

—: దారము :—

క. హారములు గ్రుచ్చికొనుటకు
దారములగు సప్త్రములను దగఁ గుట్టుట కా
ధారమగు దారమును నే
వారేనియు మేటియునుచు బలుకఁగవచ్చుకొ.

—: భారతయుద్ధం (జలధరమాలా) :—

భీష్మద్రోణో పృథురపి కౌరవ్యాణా
మశ్వత్థామా కదనకలాభ్యః కర్ణః
పాండవోఃపుత్రై ర్యజాతరచారత్రై స్తై
ర్యధ్వాప్రాప్తాః పరిభవ మన్యైస్సాకం.

—: పకోడి (శతాహ) :—

సెనగపిండి యుల్లిపాయ చిన్నిమిర్చకాయలుం
జొనిపి యందు నల్లమింత చొనిపి ముద్దచేసియుం
అనలత ప్రమైష నేతియుందు నైచి వేచినం
జనుఁ బకోడి యనెడుపేరఁ జక్కనైన ఖాద్యమై.

-: వేంకటేశ్వరః. (పరహ్నితీ) :-

నేవేహం తిరుపతివేంకటేశ్వరం తం
శ్రీవాణీధనముఖనిర్జరాభవంద్యం
శ్రీనీలావిలసితపార్శ్వభాగ ముద్య
త్రైజస్కం కలియంగ దైవతం జనానాం.

—: చంపకపుష్పము (సుగంధి) :—

చంపకమ్ము భాసిలుం బ్రశ స్తమైన శోభచే
నింపు పుట్టజేయుచుకొ మహీశుపూలతోటలో
లంపటంబుగాదు భృంగరాజి దీనియందు, నీ
కంపు దాని కింపుగామిఁ గంపమానచిత్తమై.

—: కాముకః (చాతోర్కీ) :—

ద్రవ్యే నష్టే స్వసతీమాననేలం
రుష్టేఽకిర్త్యాం పగిసరంత్యా మతీవ
శంకాం నాహ్నో త్యథ యద్యద్భవేద్వా
కామీ స్వర్గంసురతం వీక్షమాణః.

—: నూ ది :—

ఉ. కాలసు గుచ్చిమౌన్న ములు గ్రమ్మనఁదీసికొనంగ, బట్టలకొ
మేలిమిఁగుట్టుకోఁగ, నెలమింగరణంబయి యొప్పు సూదితోఁ
బోలఁగ నేర్చువస్తువును భూమి నిఁకొక్కఁడు చూడనేర మి
క్కాలమునందు జీవనముగా నిది యెందటిఁ దెంచుచున్నదో!

—: న స్య ము :—

జా. శ్రీరంజిల్లెడి లంకయానుగొని వాసింబొల్చు హైయంగవీ
నారూఢమ్ముగు సున్నముం జొనిపి యందత్తర్పు నొక్కింత యెం
తే రంజించియు బిల్వసత్ఫలమునం దెక్కించి యామార్గమిం
పారం బీల్చుటకన్న వేఱుగలదే యానంద ముర్వీధవా!

—: హూణకాంత :—

పీ. మంచుదాలునుజూచి యించుమించుగనవ్రవ మేనిమేల్లిగి మిఱుమిట్లుగొలుపు
వాపాదమస్తకంబై యొప్పుగాగరా నడుమునందొకవింత బెడఁగుదెల్పు

తలకసూన్యంబయి దీపించు నెమ్మోము నిష్కళంకాబ్బుని నేరమొంచ
అత్యంతమృదులములై యొప్పు పల్కులు వినువారిపీనుల విందుగాఁగ

అ. వె. భర్తృసంగృహీత బాహుయై చల్లని
గాల్చితే పికారుగా నుమాళ
మైన రీతి రాఁగ నరసితి నొక హూణ
కాంత, దాని చెలువు కనుల విందు.

—: నూ జి పీ డు :—

నీ. ఎచ్చటఁజూచిన నింపుమితైడి రాజసౌధముల్ లేన్గులు సంచునించు
నెయ్యెడఁగనుఁ గొన్న నెలమినించెడి మంచయశ్వములొక నులకు హాళి నొసఁగు
నేచక్కి నీక్షింప రాచబిడ్డల పికార్సరటుల్ గనువారి నూగఁజేయు
నేవంకఁగనిన బారావారపర్యాయములు తటాకములు మెప్పునుము నించు

లే. గీ. నెచటఁ జూచినఁ జెంకుటిం ద్లెచటఁ గన్నఁ
బూలతోటలు మదికి మేల్ హాళిఁ జెంచు
నూజివీడుపురం, బది రాజధాని
యప్ప గాయాస్వయజ్ఞులైన యధిపతులకు.

—: క వి త్వ ము :—

ఈ. నరసత చక్కుఁగా నెఱుంగు నజ్ఞులను ముడమందఁ జేయుచున్
విరునులవంకఁబోక వృధిపీతలమెల్లెడ స్వానునర్జులన్
దిరుగఁగఁజేయుచున్ నృపుల లేజము శాశ్వతమైన ఫక్కిమై
నజలఁగఁ జేయు సత్కవితసంటి కలలో మఱి యెంచుఁ గల్గునే!

—: పట్టు ద ల (కార్డులవిక్రీడితం) :—

ఎంతేప్రవృత్తము వమ్మునరుపుటకు లో నింతేని శంకింప రా
సంతక ధర్మ మధర్మ మంచు మదిలో నాలోచనంజేయ గ
త్యంతం బాత్మజుఁ డంచు చమ్ముఁ డనుమం దారించు నొడ్డంచునుకొ
బంతంబుకొ గనువారు చూడ రిలఁ గోపంబొండు దక్కకొన్నపా.

—: జూ ద ము :—

క. వ్యసనము లన్నింటికన్నను
బసగలయది జూదమగును బొండవు లిద్దా

న ససిచెడి యడవిపాలై
చనమరి రని వినమె దీని వలవను తవులన్.

—: తే లు :—

క. తన సహజగుణము కతనన్
బనిగొని యెద్దానినీని పడఁగుటైడి తే
లునకున్ ఖలునకు భేదము
గనుఁగొనిన నొకింతయేనిఁ గనుపడదు నృపా!

—: బై సి కిల్ (శార్దూలవికీర్ణితం) :—

నీరుంగోరరు గడ్డినడ్డ దొకకొన్నే నుల్వలన్ పేడ దే
వారే నెక్కినఁ గ్రిందఁ ద్రోయ దొకఁడున్ బజ్జన్ భటుండుంట చే
కూరంగావలదెందు బైస్కిలునకుం గోపం బొకింటేని లే
దారా! వాజికి సాటియైన యిది నిశ్వామిత్రస్మప్తంబాకో!

—: గుట్టపు సవారు (మాక్తికమాలా) :—

వేగవశేన ప్రిచలతి వాహే, చిత్రవిచిత్రై ర్మృదుగతిభేదైః
తద్గతపుంసో భవతిహి సామ్యం, వ్యస్తవిలాసానుగతతరుణ్యా.

—: తమలపాకు :—

క. కడు తెలుపు గలిగి యెంతయు
నిడుపును వెడలుపునుగలిగి నిగ్గఁగవైఁ బొ
ప్పడు తమలపాకు భోజన
మడరినపై లేకయున్న నది భోజనమే?

—: ఎడ్వర్డు పట్టాభిషేకం (శార్దూలవికీర్ణితం) :—

ట్రానస్కూరునృపాలకోఽపిచ మహీశూరాధిపా హైదరా
బాదాపట్టణసార్వభౌమ యవన శ్చాన్యేపి భూపాలకాః
యస్యాన స్మరదా స్సభాతి నితరా మెడ్వర్డుభూపాలకో
ఃకుర్యాకృత పూర్వపుణ్యవిభవః పట్టాభిషేకోత్సవే.

—: ఆంజనేయులు :—

శ్లో. వారిధి దాటి నావు బలవంతుల రక్కసులన్ జయించి శీఘ్ర
భూరమణీసుతన్ గని విభుండగు రాముని క్షేమవార్త నిం

పారఁగఁ దెల్పినావు జగదాదృతమాఁగద నీచరిత్ర మో
ధీరసుతా ! కపింద్రనత ! దివ్యమతా ! లనదంజనానుతా !

—: స్థిడరులు :—

శీ. ఆబాల్యముననుండి యగ్రవ్యయముచేసి తల్లిదండ్రుల వీడి తనదుగ్రామ
మనక పొన్నూరన కనయమ్మ విద్యకై పలుపాట్లుపడి మీఁదఁ బ్యానుచేసి
యాపయిఁ గోర్తునకరుదెంచి పట్టాను గైకొని చుక్కఁగాఁ గ్రామచేయు
నేర్పు సంపాదించి నీతిబాహ్యుఁడుగాక న్యాయరీతి నెనంగు న్యాయవాది

తే. గీ. పేరు ఘృతకోశసావ్యమ్మ గూర దింక
నూరక జమినదారుల కుబ్జనర్పి
‘వ్యాజ్యములు వేయు’మనెడి క’పటమతులకు
న్యాయవాదిత్వ మేరీతి సార్థకమగు?

—: శ్రీరంగాయప్పారావుగారు :—

శా. చంగత్కిర్తివిరాజమానుఁడు కలాసామ్రాజ్యధీశంధిగీ
భంగీసంగి మహానుభావుఁడు కృపాపారంగతుం డన్నదా
నాంగంబుల్ పలుసత్రముల్ నిలిపె నే యాధ్యక్షుం డతం డొప్పు శీర్ష
రంగా ప్రాసభిధానుఁ డుత్తమకవిసర్వసాధిధీయాశ్రియఁడై.

—: స్నానపు రేవు :—

మే. పొడిబట్టలను విప్పి తడిబట్టలను గట్టు శేగటాం డొక్కఁడంక సొరునింప
నీర్కావిదోషతుల్ నేర్వమైనుడికెడి పర్మిసంఘస్మృక్కు సంకఁజలఁగ
“నాకిమ్మరిత్తుఁడనాకి” మృనుచు నీరుకానుబొపలుననొక్కఁటఁజలంగ
నాభరణాదుల నవహరింపఁగఁజూచు పశ్యతోహరు లొక్కచక్కఁడనంగ

తే. గీ. దీర్ఘములయందు రేవులెంతే నెనంగుఁ
గనెడివారిల కెంతయుఁ గనులపండు
వగుచు శ్రీయప్పరాయ వంశాభిషంధి
యభిలకవిగేయ! రామచంద్రాప్పరాయ!

—: ఆశీర్వచనం (కార్దులవిక్రీడితం) :—

శ్రీరాజత్సుతరాజితో విజయతాం శ్రీరామచంద్రాప్పరా
టద్రైతైరపివార్షికైః కవివరా గచ్ఛంతు మేదం భృతం

తద్వివృత్తస్యదసి ప్రవృత్త మిదమప్యస్తాం వధానం చిరం
యేనాత్యంతముదం నుధీనముదయో యాతుంచబోధూయతే.

శోభకృత్సం॥ వై శాఖమాసము తోటవల్లూరు సంస్థానముతో.

—: అవధానస్థలము :—

క. బంగాళాతోటను ముద
ముంగొలుప శతావధానముం జేయించెన్
సంగతమగుగతిఁ గవు లు
చ్చాంగఁగ శ్రీ భావ్యకారభూపతి బళిరే!

—: వల్లూరి గోపాలుఁడు :—

మ. పరముల్ భక్తులకెల్లవేళనిడు శ్రీవల్లూరి గోపాలకుం
డు రహిన్ బ్రోవుత బమ్మదేవరకులాధ్యక్ష భావ్యకారాధిపున్
గరుజానాగరు సర్వలోకహితుఁ జంగత్రాచివోపేతు భా
స్వరవల్లూరిపురాధిపాలకు యశస్సత్యప్రభాభిషేకుఁ.

—: పట్టాభిషేకమునుగూర్చి :—

సీ. అన్నతోబోగాడి యన్నికోరుటులును దిరిగి తుదకు జయంపురహిఁ గాంచి
బహుసంపదలతోడ భద్రపీఠమ్మునఁ దగుగతి శోభకృద్వత్సరమున
మాధవమాసాన మంత్రిపురోహితాదులు గొల్వ మిగుల సంతోష మెనఁగఁ
బత్నియుఁ దానును బ్రజతోడఁ బట్టాభిషిక్తుడై యెనఁగె నుశ్రిదలిర్ప

తే. గీ. ప్రజలకెల్లను గన్నులపండు వయ్యెఁ
జూపరులకెల్ల మిక్కిలి చోద్యమయ్యెఁ
బండితులకెల్ల మనమునఁ బ్రమదమయ్యె
భాసురంబయ్యె వల్లూరిపట్టణంబు.

—: పట్టనవీరభద్రః (సగృహ) :—

యోవా దక్షాధ్యక్షేభూ దతికుపితశివస్వేదధారాప్రభూతో
యోవైతూర్ణం చకార ప్రకుపితమనసా భాస్కరం భగ్నదంతం
యోవా దేవా నశేషా నకురుత వికలాన్ కాందిశీ కాంత్య పాయా
దక్షుద్రో వీరభద్రో హుతఃప్రహతులితః పట్టనక్షేత్రపాలః.

శ. సా. 10

శోభకృత్సం॥ జ్యేష్ఠమున నేలూరునం దష్టావధానములో

—: హయగ్రీవః, (సగ్ధరా) :—

శ్రీమంతం సర్వవిద్యావిహరణసతిం వాజీవక్త్రం మహాంతం
విద్వద్భిర్నమ్యమానందరితవనహరం దుష్టరక్షోఽపహం
త్వంగత్కరుణ్యపూర్ణం సకలభువనసంరక్షణే బద్ధదీక్షం
భక్త్యాబద్ధాంజలిస్సక్ శుభవిభవకృతే నామి లోకైకనాథం.

—: “ఆయాసా యాహి” యను శ్లోకమునకు తెలుగు :—

చ. జనకజ ! రమ్మిటుల్ చనుము సాధ్య నగస్త్యునిభామఁ జూచి, మై
వినుచుము రావణాదులను వేచినచంగలి నిర్భయమ్ముగా,
వననిధి గట్టు ముచ్చట రసంతయుఁ దెల్పుకు, మాప దాని మ్రిం
గిన మునినాథుభార్యసుమి, ముగ్ధరొ ! నీకెఱుంగంగఁ జెప్పితిం.

—: నారికేళః, (రథోద్ధతగతిః) :—

క. కుజే వ్యతిష్ఠా ఫలాని దపతే
ఫలేతు జలమ ప్యలం ప్రసగతి
అనేకవిధయా కరో త్యుపకృతిం
తతోలసతు నారికేళపదపః.

—: పద్మినీలక్షణము :—

క. తెలుపగు చీరలు గట్టుక
సలుపుక బతిభక్తి మిగుల సద్గుణగరిమక
బాలుచుక స్త్రీజనమునకుక
దిలకంబై యెందుఁ బద్మినీభామ భువిక.

16 శోధి సం॥ పుష్యములో నూజివీడులో అష్టావధానములో.

—: జపాక రహ్యయుద్ధము, (రథోద్ధతావృత్తము) :—

వర్తతేఖిల జపానుభూపతే
రష్యకాపనిపతేరపి శ్రీయై
సంయుగోఽయ మసమాన కక్షయా
వృద్ధి రద్యతు జపానుభూపతేః.

(సమస్య) —: అల్పాచమాన మరవిందముఖీ చకార :—

భర్త ర్యతీవ విటశేఖరతాం ప్రియాతే
తత్త్రైవ చిత్తమనఘం సతతంచకృత్వా
తస్మిక్ కదాచి దభిగచ్ఛతికోపభంగా
2-నల్పాచమాన మరవిందముఖీచకార.

—: లోలప్రీతి :—

చ. తన వయస్కలఁ బోవుటయుఁ దద్దయు డస్సిన మేనిచాయకుఁ
గొనము ఘటించనెంచి తనకుం గలసామ్యులు లేనిసామ్యులుఁ
బనిగొనిదాల్చి ప్రాయమున భాసిలువారల మోహపెట్టఁగాఁ
గను, మదిఁ దృప్తిగాంచదు సుఖియైన లోలఁ ద్యజించు టొప్పునుఁ.

—: ప్రకృతసభ :—

కా. సారాచారులు పండితోత్తములు విశ్వస్తవ్యులౌ భూపులుఁ
ధీరుల్ హూణకలాప్రవీణులును వర్ధిష్ఠుల్ సదుద్యోగులుఁ
శ్రీగంజిల్లఁగ నెల్లచోట్లఁ దగఁబొల్చెన్ నేటికచ్చేరి య
ప్పారావారగభీరుడైన మనయప్పారావు గారామునఁ.

—: (సమస్య) వటబీజములంతలేసి వనిత కుచమ్ముల్ :—

క. చటులాక్షి వయసు ముదురని
మటమట నీ కేల ? మధ్యమపయస్కట, యో
విట ! కొబ్బరిబొండాల్గా, వట! బీజము.....

—: (సమస్య) సుధేఽసుధేఽవాఽరివధాత్నురాణాం :—

శ్లో. అయంహరిశ్చంద్రమతః కలావాఁ, మృతోఽభవత్సర్వవిషాభిఘాతాత్
ఘనస్సజీవం విరచయ్యశీఘ్రిం, సుధేఽసుధేఽవాఽరివధాత్నురాణామ్.

17 వరాధివ సం॥ మాఘబహుళములో నూజివీడులోనే శ్రీవాసమా
మల జయ్యంగారిసన్నిధిని జరిగిన సంపూర్ణశతావధానమునఁగొన్ని.

—: అస్వామింగూర్చిన మంగళము :—

కా. “ఏమెయి నొప్పు దేవుఁ, డెవ, రెచ్చటనుండు?” నటించు వేదవి
ద్రావిడులు లెవ్వనిం దెలియఁగా గమకింతురొ యట్టిదేవుడే
యామెయి నుద్భవించెనని యెల్లరు నొప్పెడి వాసమామల
స్వామియే తోడు మాకు వెఱవఁ బనిలే దవధానపూరితఁ.

—: శ్రీ రామచంద్రప్పారావుగారు, (స్వర్గరా) :—

శ్రీమన్ ధీమాన్ కలావాన్ గుణనికరనిధి స్వానుసంతానశాలీ
దాతా సేతా వినీతో విబుధపదరజోభూషితాగరపూతః
రాజా ౭ నాదిప్రసిద్ధో పృథగతమహైశ్వర్యగర్వోనసపాయో
ద్భూయః పుత్రపౌత్రై శ్చిర మనతు మహిం రామచంద్రాప్పరాయః.

—: స్వార్థపరత :—

చ. సుకృతము దుష్కృత మ్మనుచుఁ జూడఁగనీ దినుమంతయేని, యె
ట్టికృతులు సేయుటందును గడింది మగంటిమిఁ జూపుచుండు, నిం
దకు జడియంగనీయదు సదా ధనతత్పరతాపికాచి; నీ
నికెఁగల దుర్గుణంబులు గణించఁగరావు బహూర్తు లేటికిఁ.

—: పరపరముని, (నసంతటిలకమ్) :—

శ్రీ వైష్ణవపరసనృతతత్త్వవేదీ
తోతాద్రినాథపదసారసదంచరికః
జ్ఞానీ మహా శ్రునిజనై రపిపూజ్యమాన
స్సోయం ముని ర్వరపరశ్శగణం మమాస్తు.

—: ఆలంకారికః, (మత్తమయూరమ్) :—

తత్తద్వస్తూ న్యాత్మని బుధ్వా నిజబుధ్వా
చిత్రంమార్గం స్వాద్యరసానాం ప్రతిపన్నః
రమ్యం వ్యంగ్యం కల్పయమానః కవీకృత్యే
కర్త్యః ప్రజ్ఞాం భాషణిక స్సంవితనోతి.

—: విదేశవస్తు త్యాగము :—

చ. ఇతరులదేశమందలి మహీయములై తగు వస్తువుల్ త్యజిం
చి తనదు దేశమందుఁ దగు చిత్రపువస్తువులే కొనందగున్
గతి యగు దానిచేఁ గడుపుకాలెడి దేశపు నీదవారి కీ
గతి నొనరించినన్ మనకుఁ గై వసమూఁగద లాఁతి ద్రవ్యముల్.

—: హంసపరమహంసశ్లేషః, (మాక్తికమాలా) :—

శుద్ధతయా మానసపరిరోధా, ధ్ధంస సమానో భవతిహి హంసః
యద్యచనాని శృవసి నిధాయ, ప్రీతిమనంతాం సుదృగపి ధత్తే.

—: స్త్రీవిద్యా, (శాద్దులవిక్రీడితమ్) :—

విద్యాభ్యాసవశేన నీతియదయ త్యాచార ఉజ్జ్వంభతే
సాధ్వీనాం చరిత్రై ర్మతిః ప్రయతతే తస్మాద్గ మాలంబితుం
ఆదాయస్యయయోః క్రిమం విలిఖితుం శక్తావ కాంతా భవే
త్తస్మాత్ స్త్రీషు కలా కదాపి నకరో త్యేవాపకారం బుధాః!

—: వ్యాసః, (వాతోర్మీ) :—

వ్యాసో మానీ నిగమానాం విభేత్తా, దాసీకాంతః కురువంశప్రతిష్ఠా
సూత్రోపమా నాంకవిరాసీన్మహాత్మా వృత్తంచిత్రం భజమానాహి సంతః!

—: వేదః, (శాద్దులవిక్రీడితమ్) :—

పూర్వార్ధం పఠతాంతు కర్మనిచయే స్వాసక్తి రుజ్జ్వంభతే
వాక్కుద్ధిం భజతే నివాసమయతే తేజోముఖే బ్రాహ్మణం
అర్థజ్ఞానవివేకశూన్యహృదయో ప్యాలంబతే యోగ్యతా
మన్వార్ధం పఠతాంతు ముక్తినితా వామాంకమారోహతి.

—: శ్లోకశ్రియం, (ఆర్యా) :—

ఆకాశపర్తమానా, గ్రిహాః ప్రమాణంహి యస్య శాస్త్రస్య
తచ్ఛాస్త్రగ్రత్నమేత, స్నేత్రం లోకస్య కేవలాంశస్య.

—: తిరుపతివేంకటేశ్వరస్య ప్రకృతకవిభ్యాంశ్లేషః, (ప్రహర్షిణి) :—

సేవేహం తిరుపతివేంకటేశ్వరంతం బ్రహ్మయద్దురురభవన్మహానుభావః
లక్ష్మీర్యత్ప్రియతరుణీప్రసిద్ధశీలా, నిత్యంయ స్తిరుపతినాకృతానుషంగః

—: సేవకవృత్తి :—

చ మృతిగననెంచినన్ సమయమియదు, సౌఖ్యముమా టటుండఁగాఁ
జాతురిమ గల్లువాఁడయినఁ జాతురి లే దనిపింపఁజేయు స
మృతమగు వర్తనంబుగల మానిసిలేనియు లోటు తెచ్చు మం
చితన మడంగఁజేయుఁగద ! సేవకవృత్తి మరెట్టివారికికా.

—: నూపురః, (సంగ్ధరా) :—

రత్నైః ప్రత్నై ర్విచిత్రై రనుపమఘృణిణి ర్మండితైః ఖండితానైః
స్సంయుక్తః కాంతికాలీ ఘటఘటితరవః కామినీపాదలంబీ

నాట్యదా కింకిణీభి స్సమ మనుకరణం తద్ధ్వనే రాదధానో
వ్యస్తానాం కామినీనాం మద మపి వితర స్నుపునో భాతు లోకే.

—: స్వామికిరీటః, (శార్దూలవిక్రీడితమ్) :—

రత్నై ర్నూత్నతరై ర్విచిత్రఘృణిభి ర్నానావిధై రంచితో
మాళిన్దో జయతి స్వయం మణిమయ శ్శ్రీశేషశాయిత్రభోః
యత్కంఠ్యా విజితో రవిః ఖచదవీ మాలంబతే లజ్జయా
యద్దీప్యాతు పలాయతేఽంధతమనం భక్తాంతరస్థాయినా.

—: మోటార్కారు :—

మ. లలిత బాశ్చత్యుల బుద్ధికల్పిత గడుపేలాగాములేవారు మి
క్కిలిగాఁ దా ముపయోగముం బఱపఁగాఁ గీర్తింపఁగా నేది ప్రై
స్కిలుకన్నఁ జన మెక్కుడెక్కడగుభక్తికై పైలువేగంబు బా
డలతోఁ బోయెడి యంత్రరాజ మది మోటార్కారు సామాన్యవేది.

—: రంగనాథః (భుజంగప్రయాతమ్) :—

కవేరాత్మజా తీరవాసం మహాంతం
సదాపూజితం రావణ స్సానుజేన
నిరాధారభూతాన్ జనాన్ పాలయంతం
ముదా రంగనాథం భజామోర్ధస్థిధ్యై.

—: రంగనాథః (మత్తకోకిలా) :—

రంగనాయక మాశ్రయే గుణరంగ మంగజనుందరిం
మంగళాస్పద మంఘ్రిసంభవంగం మద్భుతసంగం
సంగహీనజనానుపంగధురంగతం చతురంగితం
సంగతం సతతం శ్రీయా రుచిభృంగ మింగితవేదినం.

—: కీచకశ్లేష :—

క. పాచకుడైన భీముడు నెబ్బానని నజ్జనులెల్ల మెచ్చుగాఁ
గీచకమట్లుగాఁ బ్రబలు కీచకుని నివృణ్ణిచెన్ దటాకునన్;
“నీచకృతుల్ పొనర్చు నవివీతుల కల్లర కిట్టి శాస్త్రీసం
తోచము లేదు కల్లు నిదిగోఁ గనుగొం” డని తెల్పుకైవడిన్.

—: చెన్నపురి, (సగ్గరా) ప్రతీపాలంకారః :—

చెన్నాఖ్యారాజధానీ విలసతినితరాం సాగరస్యానుతీరం
రాకాచంద్రోపమావైర్లజగతిభి రలం కామినీనాం సమూహైః
అకాశాగ్రపరిమంబిప్రవిమలవిలసత్సాధరాజైర్ధరాజైః
కాంతాదేహానుకారిప్రతతివితతిభి ర్భాసురోద్వానభాగైః.

—: గుట్టపుసవారు, (మత్తకోకిల) :—

కాలిడెక్కలతామచే పడిగాఁ బరాగము రేగఁగా
హేలగాఁ జను వారువమ్మలనెక్కి యింపుఘటింపఁగా
గాలితో సమ్మెన నైశము గాఁగ వేడుకతోడ వా
హ్యళికేగడివారిఁజూడఁగ హళిపుట్టకమానునే.

—: నూజివీడు చెఱువు, (రథోద్ధతా) :—

శోణితస్యసదృశేన వారిణా, పర్వతో పమవిశాలనేతు నా
నూజివీడునగరాంతికే సరో, రాజలే సకలజీవజీవనసె.

—: కాంచీవరదరాజః (శార్దూలవిక్రీడితమ్) :—

కాంచీపట్టణవాసినం గుణఖనిం కందర్పరమ్యకృతిమ్
నాభిస్థోరుమణిప్రభాకవచితస్వావాసదేవాలయమ్
వేధోయాగసమిద్ధసంస్కృతవపాగంధోజ్జ్వలలోష్ఠం పెరుం
దేవీనాథ ముమాసతీపతిసుతం దేవం శిర్షియై సంశ్రయే.

—: హంససూర్యయోజ్ఞేచః, (శిఖరిణీ) :—

సరోజై స్సంబంధం ప్రజతి భజతే సత్పథగతిం
సదాప్రీత్యాధత్తే కుసుమశరనూనం తమనఘం
పదం రక్తం ధత్తే సుదృగుపకృతిం చాపి తమతే
తతో హంసో నూనం భవతి ఖలు హంసో యతివిభో!

—: గ్రామోఘోను, (మందాకాంతా) :—

యేయే గానప్రకలితధియో యత్రకుత్రాపి గాతే
యాయా గానప్రకలితధియో యత్రకుత్రాపి గాతే
తేహం తాసాం ధ్వనిముపగతో భేదలేశేన శూన్యం
గ్రామోఘోనూ రచయతి తమానందమే వాద్వితీయం.

—: రథః, (ఉశేంద్రవ్రజా, ఉల్లేఖాలంకారః) :—

పికారసాలాగ ఇతి భృమంతి, సురా విమానభృమ మానహంతి
జనాస్సుపర్ణాద్రి రితిభృమంతి, రథోత్సవే దేవరథం విలోక్య.

—: రాజుల యవ్యవస్థ :—

పీ. ఆయ మృ డంతయో వ్యయ మెంతయో ఋణ మెంతయోనుం లేని యెఱుంగలేదు
పాత్రు లెవ్వారో యపాత్రు లెవ్వరో వితీర్ణి కేగా నొకెంత గుర్తింపలేదు
యోగ్యు లెవ్వారో యయోగ్యు లెవ్వారో రవం లేని యానవాల్పట్టలేదు
కప్ప మెట్టిదియో సుఖమృన నెట్టిదో యాత్మ నొక్కింత తా మగయలేదు

లే. గీ. ఒరులఁ బోషించుకొఱకుఁ గా మండపలేనె

భాగ్య మిది యంతయును స్వాసుభవముకొఱక
యనుచుఁ దెలియంగ నేర రయ్యయ్యో ! కొంత
మందిరాజులు వారి నేమనఁగవచ్చు?

—: సులోచనము, (ఉత్సాహ) :—

మునీతనముచేత సేత్రములకుఁ దెరులుగప్పినన్
సరిగఁ గన్నడంగఁ గాచనంస్కృతమగు యంత్రమున్
గానఁగదాల్చి దానికల్పిఁ బొత్తముల్ పఠింతు రిం
పెనఁగ నవనరంబు గల్గ వృద్ధపండితే ఘముల్.

—: విశిష్టైష్వర్యతసిద్ధాంతః, (మందాక్రాంతా) :—

భక్తిర్యుక్తా నిగమవిహితే కర్మజాలే నిరాస్థా
సర్వత్ర శ్రీహరిపదసగోబాతబద్ధా ప్రపత్తిః
స్వప్నస్మృత్య స్సగుణవిషయా బుద్ధి రర్చా సమగ్రా
లోకే రామానుజమత మిదం సంపత్ సుప్రసిద్ధం.

—: ఆదైవతం, (ఉపజాతిః) :—

మృషాప్రపంచ స్వయమేవ చాత్మా, సమస్తనస్తస్వపిచాత్మనైక్యం
ఐదంతి యచ్చంకరపాదగప్తా, సమగ్రమదైవత మిదం యతీంద్రాః.

—: మంత్రుల యవ్యవస్థ :—

పీ. యశ మెట్టిదో యపయశ మనెట్టిదో, యించుకేగియులోన నెఱుంగలేదు
కార్య మెట్టిదియో యకార్యం బదెట్టిదో, యర్థప్రసక్తిచే నరయలేదు

ద్రోహ మెట్టిదియో యదోహం బడెట్టిదో; కార్యప్రసక్తి చేఁగాంచలేరు
ఉచితమెట్టిదియో యనుచితంబడెట్టిదో, ధైర్యవ్యర్థమడముచే నరయలేరు

తే. గీ. కల్లకృత్యములను బన్ని కాసుకొఱుకు
గుల్లనేతురు రాజుల కోటలెల్ల ;
వారి నననేల, యట్టి దివానులకును
జన వొసఁగుచున్న రాజుల ననఁగవలయు.

—: ఆర్పతునాటుత్తరము :—

సీ. ఉద్యోగములుచేసి యూళ్ల నెల్లనుదోచి, యర్జించినట్టి ద్రవ్యంబుకొంత
భూములన్నిటి నమ్మి పొలఁతుల నగలమ్మి, సమకూర్చినట్టి విత్తమదికొంత
వ్యవసాయములుచేసి వర్తకమ్మలొనర్చి, కైకొన్నయట్టి రొక్కమ్మకొంత
పిల్లికైనను భిక్షపెట్టకార్జించిన వసుమతీశ్వరుల ద్రవ్యంబుకొంత

తే. గీ. దేశదేశములకుఁ బోయి తిరిపమెత్తి
యార్జనముచేసికొన్న ద్రవ్యముకొంత
'ఆరుబతునాటు' పొరియించెనార ! వీరి
త్తరమున కీడువచ్చెడి త్తరమున్నె !

—: గర్వముగలవాఁడు గాడిద, (మత్తకోకిల) :—

మానవుం డెవఁడేనియుం దనమానసమ్మున గర్వముకొ
బూనినం దన కెంతతెల్వియుఁ బొల్పు గెల్పును గల్గినం
గాని వానిని గాడ్డెయం చనఁగావలె నృదిఁగొంక కే
వానికైనను గర్వమన్నది పంచనకొ ఘటించదే.

—: ద్రౌపదికృష్ణానద్యోష్ణేష్టమః, (మణిమాలా) :—

సద్వర్తనశీలాం సాధ్వీ మమలాంగీం
నీరేరుహపక్త్యాం హంసేంద్రగతిం తాం
కోకస్తనభారాం కూర్మప్రపదాం శ్రీ
కృష్ణాం కమలాభాం మనులే కిల కృష్ణా.

—: ద్వైతమతము, (మత్తకోకిల) :—

జీవుఁడుకొ మతియాత్మయుకొ వెనఁజేరుటన్న హుళిక్కి యా
దేవుఁ డుం డెడిచోటికికొ దమదేహమే చను దివ్యమై

యావనుంధర యెల్ల నిత్య మనేకు లుందురు జీవు లీ
త్రోవ ద్వైతమతమ్మునం గలత్రోవ పండితమాన్యముకా.

—: విదూషకః, (సగ్ధరా) :—

సగ్ధారీ దండధారీ వివిధవసనయుక్తోశధారీ వికారీ
సంచారి హాస్యకారి కుటిలతరవహో భాష్యకారానుకారీ
దూరీభూతోచితోక్తి ర్విసయవిరహితో నామధారి ద్విజాతీ
రాజ్ఞా మత్యంతమిత్రం రహసి విజయతే దూషకోయం విపూన్యః.

—: రాజద్రోహము :—

చ. క్రమముగ నాడునాటికిని గన్వకునేనియుఁ జేయి సాచు, రా
జ్యమునకు హానిజేయుఁ, గడునదృఢతగోప్యకృతులొ సొనర్చును
త్తములకు భారమాఁ, దుదకుఁ దాఁ జెడిపోవును, దిన్నయింటివా
సములను లెక్కపెట్టు నృపసత్తమచంచకుఁడెందు మన్ననే!

—: రాజభక్తిః, (పంచచామరః) :—

నృపస్యసత్కృపావళా దభూ నృమాస్యశీవనం
తతోఽస్య సేవనం సదాకగోమి జీవనావధి
ఇతిస్మ యస్తనోతి చింతనం సదాసదాత్మకం
సవేద రాజభక్తిమా న్పరం నతస్య నశ్యతి.

—: స్వదేశాభిమానము :—

కా. సొమ్ముకొ పమ్మొనరింపఁబోకుఁ డిట గచ్చుకొ విచ్చుకొగా నేయున
స్త్రొమ్ములొ గట్టుఁ డిఁకన్యవస్త్రొములఁ గోరంబోకుఁ డో యార్యు ! లీ.
సమ్మానంబును జూపిరేని మన దేశస్థులొ నుఖంబొందువా
రిమ్మార్గమ్ము పరిత్యజింప కెటులే నీదేశముం బ్రోవరే.

—: పక్షాకాలః, (మందాక్రాంతా) :—

మేఘా విద్యు త్కనకరుచిభి ర్భాసమానా అభూషకా
వషాకాలో విలసతి తరాం నీరగర్జన్నదీకః
సర్వేపూర్ణా గిరిధురవళా దాతటాంతం తటాకా
జాయాపత్యో స్సమజని నుఖం సంతతాన్లేషజన్మ.

—: దారిద్ర్యమే మంచిది యనుట :—

మ. పరమేదో యిహమేదో మాన్యులెవరో ప్రఖ్యాతినా నెట్టిదో
యెఱుంగవచ్చును, భక్తి హేచ్చ హరిపై, నింతింతనకరానిదై
కరమబ్బుం దయ, హింసయన్న వెఱవంగాజేయు దారిద్ర్యమే
వగ మారార! సమస్తసద్గుణములం బ్రాపింపఁగాఁ జేయుటక.

--: జడ వెనుక నుండుటకుఁ గారణము, (మాలిని) :--

పలువురు గనరంచుక భామకుక వెన్కఁగూడక
గలుగును సిరి యంచుక గంటక మ్ముండదంచుక
గలికిచెయిదులందుక నాట్యముం జేతువంచుక
దలచి నిలిచె నారా! తన్నికిక వేణి వెన్క.

--: సభా, (ఇంద్రవజ్రా) :—

విద్యత్రకాండై ర్విపులాధినాథై । ర్జియ్యర్ యతీంద్రైశ్చిరీర్తికామైః
సభావిభాతి శ్రయమాదధానా । పరా చతుర్వర్ణవిరాజమానా.

--: కామినీగర్హణం, (మందాక్రాంతా) :—

సంసారస్య ప్రబలకలుషపారకూపస్య హేతు
గోత్రహంధస్య ప్రచలితేధియః కామిలోకస్య మృత్యుః
జన్మాగారం ప్రతిపద మసత్యోక్తివాచాలతాయాః
కంకేపాశః పురుషవితతేః కామినీ కేన సృష్టే.

—: చెదపురుగు —

శా. శ్రీమంతం బగునట్టి గేహమునకుక జేట్పూటు వాటించు నెం
తే మేలై తగునట్టి పుస్తకముల నిర్మిన్నముల్ నేయు న
త్యామోదం బొడఁగూర్చు వస్తువుల సత్యల్పంపుఁ గాలంబులో
నే మాపుక గద! వమి యక పురు వజాండేలాగు సృష్టించెనో!

—: వేణుగోపాలుఁడు (అచ్చతెలుఁగు) :—

ఆ. వె. ప్రేచెలందు లెపుడు వేవేలుగొలువంగఁ
బిల్లిగోవి నల్లనల్లనూఁడు
కొనుచు వేడ్కమీఱఁగను నాటలాడెడి
గొల్లపిల్లచానిఁ గొల్తుమేము.

--: సంస్కృతభాషోపయోగః, (పృథ్వీ) :--

చతుర్విగమసంగతా న్యఖిలధర్మ మర్మాణిచ
ప్రకర్త మనఘాం ధియం దిశతి తత్త ద్ధోదయాత్
సుపర్యజనభారతీ సకలధర్మ సంబోధినీ
స కస్య ముదమాతనో త్యఖిల వేదవేదాంగభూః.

---: రాజనీతి, (వసంతతిలక) :---

దీనాంధపంగుషు దయాం కలయేత రాజేన్య
పృథ్విర్నయేత కరమార్యసుతం నిరాశః
విద్యతక్రపింద్రకృత సత్కృతిరత్నజాల
మంగీకరోతు సృపతి ర్యదిక్తి మిచ్ఛేత్.

---: సేతుబంధనం, (శాలినీ) :---

తంపాలస్త్యం! హంతుకామస్సరామ, స్సేతుంచక్రేసాగరస్యాంతరాశే
తద్వారాదారాపహరారమేనం హత్వా యోధ్యాం ప్రాపభూయోపిక్తితైః

---: ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణమ్, (సంగ్ధరా) :---

పాంచాలీ మేకవేణీం నదసి నరపశు ర్వస్త్రై ఆకృప్య మూఘో
దౌష్ట్యం! చక్రే తతస్సా హర మురహర మే వ్యాపదం దీనబంధోః
ఏవం చక్రే నుతిం శ్రీ హరి రపి కరుణాసాగర స్తక్షణేన
తేమా న్యన్యాని దత్వా పునరపి చ పునారక్షితాంతామకాషీత్.

---: శ్రీ వానమామలస్వామి, (విద్యున్మాలా) :---

స్వామిశ్రీమాజియ్యర్నాథో, జీయాత్పయాత్సౌఖ్యందేయాత్
వానాద్రిట్పదాజ్ఞానక్తో, గేయశ్చియ్యై రన్యై రాత్రన్యైః.

---: శ్రీ వానమామలాప్రాసధానము :---

ఇంద్రదేవసహ ప్రకృత యతీంద్రస్య సామ్యమ్ (శార్దూలవృత్తమ్)

సర్వై స్సేవ్యతమా బుధై స్సమధిక శ్రీదృక్సహస్రాంచితో
రాజా దివ్యనదీ సరోధవశతై స్సంపూజిత శ్రీపతిః
దీప్యద్దివ్యసుదగ్ధజై స్సతత మప్యామేది తాభ్యంతర
సోన్యం గోపురనాయకో విజయతాం రామానుజాశ్శ్యంతిః.

—: చంద్రుని మణితోఁ బోల్చుట, (మందాకాంతా) :—

మందాకాంత స్ఫురచతి దిశా పర్వతస్యాగ్రభాగం
దేశందేశం సరసకిరణచ్ఛాయ శుభం వితన్వత్
నీరేజాక్షీ ప్రియజనసమాయోగ సంధానచేట
శృంగద్రోభాతి క్లమహరకరో వ్యోమపేటీమణిస్సత్.

—: హరిశ్చంద్రేణసహ శ్రీ రామచంద్రాప్పరాయస్య సామ్యమ్, (సద్గరా):—

విశ్వామిత్రాయ దత్వా సకలమపిధనం సత్యవాక్యప్రతిజ్ఞాం
నానాకష్టైసుభూతిం దధదపి భువి యః పాలయామాస రాజా
సోఽయంరాజా గుణాధ్యో భవతు బత హరిశ్చంద్రభూపాలవర్యో
యత్కించి త్కష్టసూన్యం పరిచరతియుతం రామచంద్రాప్పరాయః.

స్తవంగ సం॥ మార్గశిరములో బైజవాడలో శతాష్టావధానములలో

—: పృథ్వీతపండితుల స్థితి, (మాలిని) :—

సృపతిజనసమూహే రాద్యహీనే కపింద్రా
విమలతర యశస్కాః పండితా శ్శాస్త్రవిత్తైః
భృతకథనవశేన ప్రాప్తకుక్షిప్రచారాః
కథమపి నగరేషు పార్యయశః పర్యటంతి.

—: వసంతయుతువు :—

శా. కూయకొజొచ్చెను గోకిలప్రతతి కూకూరావమొప్పక జగ
ద్దేయంబై తగు పల్లవప్రతతిచే దీప్తయ్యులయ్యెం దరుల్ .
మేయకొజొచ్చె జకోరదంపతులు మేల్మీకొ చెన్నెలల్, మారుడుకొ
డాయకొజొచ్చెను బాంధభామినుల నాడంబులుతో నామనికొ.

—: కోవెలమూడి రామయ్యగా రప్ప దున్నరీతి :—

శ్రీ. చలువఁ జేసినయట్టి చలువ మూపుననుండి వక్షమ్ముపై జీరువాటుచుండ
నాజానులంబంబులైన కరమ్ములు కోటుజేబులలోనఁ గొమరుమిగుల
నాకాశమునకునై యభిముఖుంబగు నాననంబు దా నాలోచనంబు దెలుప
వంతగా నాభరణాడంబరము లేమి నెగడు నిగర్వంబు నీటు దెలుపఁ

తే. గీ. గవులు నుతియింపఁదగిన లక్షణములొప్పు

నేటిసభ నెంతయేనియు నీటు మెఱసె

నలరు కోవెలమూడి పంశామ్రమునకుఁ
గోవెలయొనాఁగ రామయ కుతుకమలర.

—: ప్రకృతహిందూదేశస్థితి :—

ఉ. భూపతులందు రాజ్యమున బొత్తిగ భక్తి నశింపఁజే"చ్చె లో
లోపల రాజులెల్లరకు లోచన యెక్కువ కాఁదొడంగ "లో
కాపకృతుల్ పొనర్పఁదగునట్టిరు హూణు" లటంచు నెల్లచో
వ్యాపకమయ్యె నీపయిని వచ్చెడి చిత్రము నెట్టివోగదా.

—: కనకదుర్గ :—

మ. ఘనమైయొప్పెడి యింద్రగీలమున వేడ్కలోమీఁకాఁగఁ గాఁపురం
బునుజేయక దొరఁకొన్న దేవి చరణాంభోజాతమత్తన్విత
ఫనికాయాయిత సర్వదేవనిచయప్రస్తుత్యచారిత్ర చ
క్కిని మాయవృత్త పాఞ్చి యో కనకదుర్గా! మహ్మ రక్షింపుమా

—: సువర్ణముఖి, కాళహస్తీశ్వరుఁడు :—

సీ. ఏనదీజలము నొక్కింటేని గ్రోలినఁ బతితులెల్లరును బావనతగాఁపు
ఏదేవుపాదంబు లెంటేని నేవించి తిన్నందు భక్తిసందీప్తుఁడయ్యె
నేనదీ స్నానంబు నెనసి బోగపుగ న్నె యిరువురు ముక్తికిఁ దెలుపఁజేరి
ఏదేవుమహిమంబు నెఱిగి తా వ్యాళంబు మునులు గాఁదఁగలేని మోదమండె

తే. గీ. అట్టి నది, యట్టి దేవుఁడు, నట్టి దేవి,
యట్టి పట్టణమును భువియంద కాదు
స్వర్గపాతాళములనేని దుర్గమంబు
కావుననె దాని "దక్షిణకాశి" యందు.

—: నూర్యోదయము :—

సీ. పృథ్వీపంక్తులమీఁద విరివిగాఁదగు నపశ్చాయమెల్లను రూపుమా యుచుండఁ
జెట్లమీఁదను గూళ్ళజీబులోనుండు కాకములు కాకారపక్రమముదెలుప
సచ్చాతులగుచు ద్విజపక్రమములు స్నానార్థమై సరస్వతులుచేర
నభిసారికాంగన లటునిటు పంచబంగాళమై తమ యిండ్లకడకుఁ జేరఁ

తే. గీ. గలఁగి తేరెడు నీరంబువలెనె కటికి
చీకటులు విచ్చిపోవఁగఁ జేరుచుండె

బ్రాగ్మిణీభామినీఫాలభాగమందు
నలరు బొట్టన రవి యుదయాదిగడకు.

—: న ల్లి :—

క. ఉల్లాస మెంత కల్గిన
నల్లీ! నీ పున్నయెడల నరునకు నిద్రా
భృల్లసనం బది సున్నయె
తల్లిగలుగు వేశ్యదగులు తరుణు సుఖగతిక.

—: గు లా బి :—

చ. పలుచనిరేకులుక సాబగు పాల్పడు నాకృతియుక బరీమళం
బొలసెడి రీతియుక సకలమున్నది నీకొక లోపమున్నదే!
లలితగులాబిపువ్వుమ ! విలాసమునెల్లను డిండలేయ ముం
డులు భవదీయచూలతఁ గడుక వికృతిక గల్గింపకుండినక.

---: (సమస్య) కవిగాంచునె పగఁటియందుఁ గవికులతిలకా :--

క. అవిశేషంబగుగతి జం
తువులు దివారాత్రములు గనుంగొననేర్చుక
రవియనిన నడలు నల ఘాకవి గాంచునె.....

---: (సమస్య) అంగములేనివాఁడు తనయాలినిగూడి సుఖించె నెట్లనో :--

ఉ. “భంగముపచ్చె నో హర ! కృపాకర ! మత్పతి దోషికాఁడు పే
ర్పిం గరుణింపవే నుపశమయింపదు నా పరతాప” మ న్మనో
జాంగనకై హరుండు కరుణాకరుడై పరమిచ్చె మీద న
య్యంగములేనివాఁడు తనయాలిని గూడి సుఖించె నెట్లనో.

18. స్లవంగ సం॥ పుష్పములలో చెన్నపట్టామున పొగ్గెనరు రంగా
చార్యులు, ఆర్. కృష్ణమాచార్యులవారింగుఱించి ఆశుగాఁజెప్పినవి.

శ్లో. విద్యతైవ నుదుర్లభా యది భవేత్తే నిస్సృతాదూషితా
స్తాదృతై అపి గర్వపర్వత శిరస్సంచార పంచాననాః
కింతేషాం ధనసంచయేన భవతాం సర్వంచ సంపన్న మ
ప్యేకోవాపి నదోష ఇత్యహమహో రంగార్యరంఘముదం.

శ్లో. గైర్వాణ్యాఅపి గౌరవం కవివరై రేవంపురా సంచితం
భోహూణా అపితత్కలాకలనత స్సంపాప్తగర్వా బుధాః

హాజ్యావన విశేషగౌరవమితి వ్యర్థమతి స్త్యజ్యతా
మిత్యేవం ప్రథయత్యయం ద్వితయవి చ్చీకృష్టమార్యాగ్రణీః.

జ్ఞో. అభ్యస్తా భవతా సితానకలా గీర్వాణభామ తత శ్చ
బంశాస్త్ర మధావ్య దేత దితరై రాలంబితుంశక్యతే
కాంతి హ్వాణకలాక్షనంకిల పరశ్రేయస్సహత్వం కథం
లభంకృష్టసుధీమణీ నఖిలు తన్నామ్నః ఫలం శ్రీహరేః.

స్తవంగ సం॥ పువ్య బ గర శుక్రవారం రాజమండ్రి
కాలేజిలో జరగిన యష్టావధానములోఁ గొన్ని,

—: స భ :—

చ. పలువురు పండితోత్తములు పావనకీర్తులు సుప్రసిద్ధులు
జ్వల మతులైన టీచరులు సజ్జనులైన తదవ్యులుకొ దగ్గ
నలుగడలకొ కెలంగఁగ ఘనంబగు రాజమహేంద్రవట్టణ
స్థలవిలసత్కలాలయము తద్దయునొప్పె సభావిభాసిర్ము.

—: పం దేమాతరమునకు సంబంధించిన ప్రసిద్ధులు :—

కా. శ్రీమంతుండగు పాలునకొ దిలకు వాసికొబొల్పురాయందు ను
ద్దామంబౌ తమదేశ దుస్థితికిఁ జితంబొంది దేశంబు తా
నేమాడ్కికొ దెలివొంది కష్టముల కొక్కింలేని సంధీక ను
క్షేమంబందునొ యట్టినద్విధుల లోఁ జింతింతు రక్రాంతముకొ.

—: (సమస్య) మందారముఁ జూడనెంతురె ఘనంబగునట్టి గులాబిముందరకొ :—

మ. ధీరతగల్గి చక్కనగు తెల్వియుఁ దేటయుఁబొల్పి మేల్మి బం
గారము తీతిగాఁ గవిత కల్పనచేసెడివార లుండ శు
ష్కదురతతో క్షులకొ గొనఁగ నొప్పుదురే నుకపింద్రులెందు మం
దారముఁ జూడనెంతురె ఘనంబగునట్టి గులాబిముందరకొ.

1910 సం॥ ఒండరు హిందూస్థానులో సలహార్ శతావధానం.
సభారంభమందు శెప్పినవి.

ఉ. ధారణ నిల్చనా ! నిలువదా ! యమసందియ మొందు దక్క గా
ధారచనావిశేషమున ధార కొకింతయు లోటు లేదు భూ

ధారిణి స్త్రీవిదూషకవిదారిణి యస్మదుపాస్య యమృతహో
దారచరిత్ర యియ్యేడలఁ దా రచియింపకపోదు సాయమున్. వెం|| కా||

ఉ. ప్రియంబెంతయొ కొంతయేగ నికఁ జత్వారినశదబ్బంబు రా
నాయెన్ విస్మృతి మెండుగాఁ వోడఁగె విద్యాపక్షపాతంబునన్
బాయెన్ లేక శతావధాన మొనరింపం బూనినా మమ్మరో !
హేయం బైన సభాపరాభవము రానీకమ్మ, కార్త్యాయనీ ! తి|| కా||

—: శంభునటనం-గంగాలహరీ బాలాతపసంగ మవర్ణ నమ్ :—

హిమాగనికటా దతిరయా దనుగతః కిల సురాంబువిసరో భవ తదా
మహేంద్రదిశి భాస్కరరుచిర్నవనవా ప్యనుగతారణతమా ఖిలు మదా
తతః ప్రతిఫలత్సరసిజా ప్తరు గపారపరమాం రుచిమగా దపిపురః
కపిశ్వరచయేన నుతి మీడితతరా మగమదేవహి తదంబువిసరః.

—: సమద్రము :—

సీ. ప్రియకాలానల జ్వాలచేఁగ్రాగినయంబుజాలంబు ఘేనంబుడంబు
తటమందుఁ దటతటాత్కారంబుగా రొద గావించు పెనుతరంగములగములు
ఒకటిపైకొకటి కొంకక మీఁదఁబడి పైకి గవయు నీరస్థజంతువులతతులు
కమనీయవిద్యుమకాంతిచే దెనలెల్ల భ్రాజింపఁగాఁజాలు భవ్యరుచులు

గీ. గలిగి చెలువారు సంద్రంబు గాంచియొక్క
యాటవికరాజు “చెలువు మేలైన దైన
నీర మిందునఁ బెట్టిరి ఊరమెందు
కతననో” యంచు పగఁజెందఁ గాఁవోడంగె.

—: సమస్యాపూర్తి :—

క. “కింయాతి చోర్ధ్వలోకమ
యం యోగీ మేన కాన్వితోఽభూ” త్తని వా
చయములు గుండ గాధిజ
(సంయమివరుఁ డూఁగుచుండె సంసారమునన్)

—: దండకపరిభేదః—రామస్తోత్రమ్ :—

సులలితజలదం పున రాభస్వరాభీ రుచిర్భిన్నదా హ్రేపయన్నిర్విశంకంవృతః
కనకరుచి విభాసురాం మైధిలీం రంజయన్భుషయన్మానిలోకం సదారాఘవః.

రజితగిరి మహారాజా బలప్రాభవే నోత్పపాటాఁగ బానాయకంభావయ
స్సక్తతనుతపతాదృశంతదిపోః పారుషంసంస్తునన్యోయగోహాసనంతంభశ్శే

—: ముసలియెద్దును గటికివాని కమ్ముట :—

సీ. అపసరంబగునపు వ్యవసాయ మొనరింప నజీతి కాయలు గాయునట్లు దున్ని
వీఁపుపై నింతింత పెద్దకాయలు గాయ మోపైన గోపెలు మోసి మోసి
బాడి గెక్కు నటంచుఁ బదిమంది నెక్కించి పరువులెఱ్ఱింపఁగా బండి లాగి
తోటలోపలఁ జెట్లతోపులఁ బాదుల ముంచు నట్లుగ నీళ్లమోటు లాగి

గీ. కాలవశమునఁ బని నేయఁజాలకున్న
ముసలియెద్దును గటగటా ! మోటుపైఁతు
కటికివానికి నొకని కక్కటిక లేక
విక్రయించెను దుష్టనీతిక్రముండు.

—: లక్ష్మీపార్వతలయన్యోన్యపరిహాసపంచనములు :—

సీ. గంగాధరుండు నీమగం డని నవ్వంగ నేషుధరుండు నీపిన్ని టనియె
నెద్దునెక్కును నీదు నెమ్మెకాఁ డనినవ్వ గగ్గెద్దు నెక్కును నీమగం డటనియె
వల్లకాడిట్లు నీవల్లభున కనంగ నశినంద్ర మిట్లు నీనాధున కశే
నాట్యంబునేయు నీనాయకుండన నంగుఁ గావించు నెన్న నీ కాంతుఁడనియె

గీ. ముష్టి కెక్కడికేగె నీ యిష్టఁడనిన
బలిమఖంబున తేగె నో లలన ! యనియె
నిట్లు లన్యోన్యమర్మంబు లెంచుకొనెడు
పర్వతాంభోధికన్యలఁ బ్రస్తుతింతు.

—: తిరుపతివేంకటేశ్వరుల సఖ్యంబు :—

కా. నీరక్షీరములట్లు లెల్లపుడు నీ నేస్తంబు గైకొంటి మ
కూర్మరంబైన మనంబుతో నిదియ మాకుం దచ్చెగ్గిర్త్యాదికం
వేరే నైత్రినికూర్చి చెప్పుకొనుచో దృష్టాంతమాఁగాక పెం
పారం దిర్వతివేంకటేశ్వరులసఖ్యం బెల్లకాలంబునకా.

—: శివకేశవస్తనము, (అచ్చలెలుగు) :—

సీ. తాల్పెనెవ్వాఁడు కెందమ్మిదండంబోలె నెదుటొమ్ముపై నీరు లిచ్చుచాన
మ్రొంగెనెవ్వాఁడు నేరెడిపండుచందానఁ గడలిలోఁ బుట్టిన కాటువినము

పూనె నెవ్వఁడు వెన్న ముద్ద కుద్దిగఁ గేలఁ దెల్లసంచులనించు నల్లనఁకు
అనె నెవ్వఁడు మల్లెయలరుగుత్తులపేరు పోల్కిగా మెడనిండఁ బున్నదండ

గీ. వేవెలుంగుల దొరయును రేవెలుంగు
నెవనికన్నులు నిప్పుగ న్నెవనికెక్కు
డట్టిమున్నీటియల్లుఁడు, నట్టిమంచు
కొండయల్లుండు మీకుఁ గోర్కులనొసంగు.

—: సూర్యోదయకాలమున నెమలి నాట్యము :—

చ. గగనమునందుఁ గార్మ్యగులు కప్పిన చందముఁజూచి సమ్మదం
బగుగతిఁ బించియంబు విడునట్లమరించి నటించు బర్హిపిం
ఛగతదివాకరపరిభల చందము కన్గవకింపుఁ జేసె నూ
రిగణములెన్న నభ్రకపురేకులలోపల దీపమట్లుగఁ.

—: శార్దూలవృత్తమ్—పరిహాదస్యప్రపర్తనమ్ :—

ప్రహాదః కమనీయవైష్ణవకథాకల్లోలీలీలానదీ
నాథోత్తుంగతరంగరింగణనిమగ్నాత్మా మహాత్మాదరః
మానామస్మర దైత్యవైరిణ ఇతి ప్రోక్తోఽపి రక్షఃపతే
ర్బాధా మాప పితు ర్మతు ప్రతిపదం తత్యాజ నారాయణం.

—: స్రగ్ధరావృత్తం—భారవికవిత్వశైలీ :—

అర్ధపాదాన్యరీతి స్సకలకవిమతా భావసందర్భ శైలీ
ప్రోద్యచ్ఛ్రీ నారితేళపరిభటకలనాకల్పనాసక్తవృత్తిః
స్థైరప్రాగల్భ్య లీలా యమకపరిచితి ర్బంధసంబంధభావ
స్సర్వాలంకారధారా విలసతి కవనే భారవే స్సర్వపూజ్యే.

—: శార్దూలవృత్తమ్—బందరురైలులాభః :—

సాకామత్కుణబాధయా హృది సదా జాజ్వల్య మానక్షుధా
నిద్రాం లభ్య మశక్తువ న్నసుదకాం కుల్యాం సదా నిందయన్
రాత్రీ ద్వేషిపి పర్యుపోష్యచ యయా వృద్ధే స్సమంబాలక్తే
హ్యేషై సోద్యైసుఖేన ధూమశకటే నాయాతి బందర్పరం.

—: మత్తేభవృత్తమ్—బ్రహ్మచర్యమ్ :—

వేదాదిభి స్సకలవిద్యాభి రాత్తగురుబోధో జితేంద్రియచయ
శ్రృద్ధాయతో గురుషు బద్ధాదరోఽపిచ నిషిద్ధక్రియానభిరతిః

రాజాధిరాజునతతేజా విభూతియుతఫలలోఁపి పుస్తకగణ
వ్యాలోల ఏష గురుశీలశ్చ వర్ణి జనమాళి శ్శుభాయ భవతాత్.

—: సత్రాధికారిపాట్లు :—

శా. “మున్నెవ్వారలో సత్రములో నిలుపఁగా భూదేవతాకోటికిం
బున్నెం బబ్బు నటంచు; జీటి నిడఁగాఁ బోవేమి నీయబ్బ సా
మ్రొన్నంజేని నొకింతయే నిడితివా ! యిం” దంచు సత్రాధికా
రి న్నిందింతురు సత్రభుక్తులు తుధార్తిన్ ధూర్తమర్యాదులై.

—: సమస్యాపూర్తి, (వసంతతిలకా) :—

ఘోరేవనే నిరతదుప్తమృగాలికీర్ణే, పాంథం సగంత మతిభీతినమాకులం తం
దృష్ట్వ పితాచవనితా ప్రజఘానకాఽపి, (నాసాప్రతీహాసతికోపిపితాచవనీక)

—: (సమస్య) “సూర్యుఁడుదయ శిఖరినెక్కెఁ జుక్కలు పొడిచెక్” :—

(కందములోఁ దప్ప నేవద్యములోనైనఁ బూర్తి చేయవలెను.)

తే. గీ. గ్రహణదినమైనకతమునఁ గబళనంబు
సలిపె రాహువా శేతునో గిలితుఁ డయ్యుఁ
గాద్యభరమున నట్టులే “సూర్యుఁడుదయ
శిఖరి నెక్కెఁ జుక్కలు పొడిచెక్” సశముగ.

—: సమస్యా పూర్తి :—

క. కమలాక్షుఁ డొక్కగోపిక
“యనువస” యని జంక, నద్దమం దచ్చెలిసా
లముఁజూపి యనియెఁ గను మెటు
(లనువస నియండు లోఁచె నద్దమరేయిక్)

—: శరదాశ్రావ సరసి ప్రతిబింబితశ్చంద్రః, (పృథ్వీ) :—

సరోవరజలేఽమలే పృథిభలీభవచ్చంద్రమః
కలారుణతరేఽంతరే పరుణదేవతాసుప్తయే
జపాకుసుమ గుంఫితాం మృదులకుందమాలామయీం
చకార శయనస్థలీ మితి మతిస్తు సంబాయతే.

—: అన్యతరస్యకవేర్విచారః, (మేఘవిస్ఫూర్ణితమ్) :—

కపి ద్వా విద్యేతే మృతి మనుగత స్తత్ర చైకస్తు దైవా
త్తలోఽన్య శ్శౌకార్తః పృథ్వీ వికృతీ రిద్ధముల్పేక్షితే హి

అతా నృతా యూయం కథమివ హిమం ముంచ థాజన మనం
కథం శ్వేతా మేఘా భవథ రజని త్వం కథం శీతలాఽసి.

—: ఇంగ్లీషులోని కల్పన, (శిఖరిణీ) :—

స్వకీయై ర్ముక్తాద్యై ర్విరచయతి వేలానవసథూ
శుభాలంకారం త త్కిము సమనుకూలం న కి ముత
ఇతి ద్రష్టం గత్వా పరిచరతి వీచీమయకరైః
పునర్యాతాయై శ్చలతి జలధిః కామకఇవ.

—: సమస్యా పూర్తి, (శార్దూలవృత్తమ్) :—

పద్మపూహ ముపాగతే గురువరే తస్మి న్ప్రవిష్టం రయా
చ్ఛారం పార్థమతం జహూన గదయా దౌశ్యాననిః కూరియా
దృష్ట్యా తద్వదనం గదావికలితం ప్రోచుర్మిథో నిర్జరా
(మధ్యాహ్నే శశిమండలం కబళితం క్రూరాత్మనా రాహుణా.)

19

1911 సం॥ నరసారావు పేటలో నవగ్రాసములు.

—: సభారంభమందు జెప్పినవి :—

చ. “భయపడినారు రా” రనుచుఁ బట్టినవాఁ డట యెవ్వఁడోమహా
శయఁడు భవత్సమీపమున; జం కనునట్టిది మాకుఁ జెప్పదు
ర్జయుని తమించు తావకఘనత్వము శ్లాఘ్యము సత్యవాది దు
ర్జయము, యథార్థవాది యపరాధము, నింతకుమున్ను పత్రికా
స్వయముగ వెల్లడింపఁగని వారలవారణమెట్లటంచు నూ
హ యెదియుఁ దోఁపకే నగచు నస్త్రదళింపఁడుషాగ్నికీలకీ
వ్యయితదురూహు దుర్జయము లాజ్యము గావుట కించుకేని సం
దియమునుగల్గునే! యకట! తిర్పతి వేంకటేశాస్త్రిలెందులో
భయపడుటలో; రిపులమునుపె పాటిరి దూటిరి తోచినంతయున్
నయమొక యింతనేరని యనాధలు వాగుటతప్ప నన్యమొ
ద్దియు భయకారణం బరుగుచేరదు, వాగల నోరుమూయ మీ
కె యనఁగనేల! రుద్రునకునేని యశక్యమె; దేవుఁడెందు ని
శ్చయముగలే డటంచినెడి సాహసులన్ భగవంతుఁడేని యే
మియు నొనరింపనేర్చునె! యమేయనకేని యనత్యవాది దు
ర్జయుఁడె స్వయంకృతమ్ము లపరాధములే తుది రూపుమాపునో

గయ కరుగవలె దుగితకారకులొ మొఱకులొ; తదీయ ని
 ర్ణయతరపర్తనం బడఁపరా దది వృద్ధికివచ్చుటేనుండీ
 యయ మొనఁగూర్చు నజ్ఞనుల కద్దిరె ! పైకి నమస్కృతులొ మృ
 సాప్రియములుపల్కుచుకొ సలుపుఁ బేరును మాటిచి దూఱినేర్పు సం
 భయశముకోసమై మిగులఁ గష్టమొనర్చెదనంచు వాగు, ని
 ర్ణయము నమస్తముం దెలిసి నాస్తికుడై యనృతమ్ములాడు గో
 మయజలసేచనార్హుడగు మానవుఁ; డా యవివేకితోడ నా
 భయరహితాత్ముతోడ నల పాతకపుంజముతోడ నట్టి సం
 శయలవహూన్యుతోడ నలసాహసికాగ్రణితోడ నట్టి మృ
 ణ్మయయకుతోడ నట్టి పితృమాతృవిరుద్ధునితోడ నట్టి యా
 వృథాముఖుతోడ నట్టి ఖలమాన్యునితో నటునంటి జెప్తుతో
 నియతదురాశుతో జితమనీషివరేణ్యునితో నపాత్రుతో
 నియమితలజ్ఞుతో నెవఁడు నేర్చుచెనంగఁగ; మిమ్మునంటివా
 రి యశమునందె యెట్టులా పరిశ్రమచేసి కళంకునింప ని
 ర్ణయుండు యతించెఁగా ! అపుర దంభ ! మహా యవివేక ! మూఁ దు
 ర్జయ ! మపురా కుతంత్ర ! మపురా కలికాలము ! పత్రికామహా
 శయులనుబోలె మిమ్ముఁ దననంచిన నించఁదలంచెఁగా దురా
 మయుడు ! మయుండు పన్ను నల మాయలు పన్నెడి వీని సాహసో
 దయమిటులేప్రవృద్ధిఁ గని తద్దయు వానికిఁ జేటు జెచ్చుఁగా
 క ! యతనితోడనేమి ? కఱకంఠుఁ డెదుర్పగ వచ్చెనేనియుకొ
 భయమనుమాట మాగృహము పజ్జనసిం చెడి కుక్కలేని లే
 దయ మొనఁగూర్చుకాళిక జయంబెపుడుకొ నమమార్పిత్తురు దు
 ర్ణయులు హతాశులై చెడి యనాధవివాహపుమంగళధ్వని
 ప్రయఃపఘలై యడంగుదు, రుపేక్షయొనర్చుట మేలు వీరి బై
 సి యింక మఱింతకాలము నశింపకనిల్చునొ చూత, మోమహా
 దయ ! నరసింగరాయ ! మమతకొ మముఁ బిల్చినమిత్రు నిన్ను నె
 మ్మెయిఁ గితురింతు ! మెవ్వఁడొ యమేధకుఁ డేమననేమియో ? దురా
 శయులు నశింతుగాక ! విలసద్యశమబ్బెడుఁగాక నీకు ! మా
 కయి శ్రమజేసినందులకు నందిక మీకు శుభమ్ముగూర్చి మా
 జయమునకొక్క కంబముగఁ జక్కఁగ నిల్పెడుఁగాక యిచ్ఛరికొ.

శ్రీ. స్నేహితుల్ పిలిపించి చేయించునభకంటె శాత్రువనభయె యశఃపరిదంబు
జయముగోరెడి నభానదులకంటెను బరాజయముగోరెడి నభానదులె హితులు
వీరసప్రశ్నముల్ గోరువారలకన్నఁ గఠినసంప్రశ్నకుల్ కరము హితులు
సమ్మాన మొనరించు సజ్జనాపతికంటెఁ బడఁచిట్టువారె యా ప్రవృజంబు

తే. గీ. మాకనుచునెంచు లోకసమ్మతులె కాని
శత్రుసభయంచు మదిలోన జంకి పాటు
పంచకశత్రావధానుల పంచలోని
వారు తిరుపతివేంకటేశ్వరులు కారు.

అష్టావధానము

—: నిషిద్ధాక్షరి :—

శ్రీ. యత్రోక్తిషో మతోనో సౌ కామ్యో రామో గురుస్సదా
తన్నశ్శంకుండతాం నూత్నం కొజంభాగం పగంత్రగం.

—: బందరు హైస్కూలులోని ప్రకృతవిద్యార్థుల విచారము :—

శ్రీ. నాయత్వేవగురుః కథంభవతిసో వినోదయః కింసువా
కర్తవ్యంహిస కోఽపిచాత్రులితో విద్యాక్రమద్యేతనై
తత్త్రస్థాన్ గసికాన్ విహాయదివాఽఽ గచ్ఛేద్గురుర్విద్యయా
యుక్తస్సాస్యమ సచే న్నచేతి నితరాంశోచంతి విద్యార్థినః.

—: సూర్యకాంతి, ప్రాతఃకాలము, సరస్సు :—

శ్రీ. రవేః కాంత్యాం ప్రాత స్రవసి ప్రసరంత్యా మతితరా
మభూ త్తత్రాంతస్థం జల మఖిల మత్యంతమరుణం
కుసుంభాక్తం చేలం హస దసమతేజః పరిగతం
పునర్మండేహానామపి గురుతరాన్రం పరిహసత్.

శత్రావధానము

—: తిక్కన సోమయాజికవిత్వము :—

క. చక్కని పదములపొందిక
చుక్కలదొరనుండి జాటు సుధయనఁగాఁ జెం
పెక్కిన రసప్రసారము
తిక్కనకేకాని లేదు దేవునకేనికా.

—: తొలకరియైనపిదప పచ్చిక మొల్పుట :—

- ఉ. పచ్చనిపచ్చికలో వొలయు భద్రతరంబగుకాంతినొప్పు ని
పువ్వురమైన నేలయును హసలచే జగ మెల్ల నిండుచోఁ
బచ్చనివింటిజోడున కుపాయముకొ ఘటియింపసెంచి భూ-
భృచ్చయరాజు కంబళము వేసినటుల గనుపట్టుచుండెడికొ.

—: సమస్యపూర్తి :—

- శ్లో॥ వీరాయితాయాఃకమలాయతామ్యై
గతప్రభాయాం ముఖచంద్రికాయాం
కచైః పతద్భిః పరితస్సరద్భి
(రాసీదమాయాం గ్రహణంసుధాంశోః.)

—: సభారంభమందుఁజెప్పినవి :—

- ఉ. మాకొఱకొక్కబ్రహ్మను సమస్తకళాకరు స్మృతిచేసి యా
వ్యాకరణామృతాంబుధికి వారిదములో పొనరించి మహ్మ మా
స్వీకృతశిష్యులకొ నదులఁజేసి యశం బనిశంబునించి లీ
లాకలనంబునకొ సరసులకొ దనియించు పరాంబ నెంచెదకొ.
- ఉ. రెండవసారి యర్జునుఁ డరిండమయాత్రకు నేగుపట్టునకొ
భండనమందు గాండివము పార్థుని హస్తమునుండి జూరిన
ట్లాండొకచో స్థలద్గతియునుండిన గేలియొనర్పకుండు మా వెం. శా.
చండిక పచ్చి వెంబడినె సర్వము నిర్వహణంబొనర్చెడుకొ.
- ఉ. ఎందులకై జనించితిగొ యేపనికై మఱి పూనియుంటిగో
యందులకై శ్రమంపడక యందునునిందుఁ జరించుటేల యం
చుం దరిలేని నీదయను జూపఁగ నెంచితి వోమదంబ ! యీ
చందముగా వధానములు సాగఁగనిమ్ముటలేని యీశ్వరీ. తి. శా.

—: స ర స్వ తి :—

- ఉ. శ్రీరుచిరాంగి సర్వకవిశేఖరవంద్యపదాంబుజాత పం
దారుమనోరవిందములఁ దా వికసింపఁగఁజేయ సూర్యరు
గ్భారముపూనుతల్లి ! బుధవర్గముపాలిటి కల్పవల్లి ! ర
మూ ! రసవాగ్గిసీమ నిలుమా ! నలుమోములవాని మానినీ.

—: నానాశాఖలవలని నష్టము :—

కా. నానాశాఖలుగట్లు దేశమునకున్ నానావిధంబైన య
న్యూనాపారవిరోధముల్ పెరుంగవొక్కో! యట్లుకానన్ దయా
స్థానుల్ బ్రాహ్మణులేని నేకగతులై తారున్నచో నెంతయో
పూనున్ సౌఖ్యము హిందుదేశ, మదియే పొల్పారదిత్రావునన్.

—: దోమకాలు, (మహానర్థర) :—

ఎలమిన్ నా రీతి గానం బెవరు సలుపలే రేనెగానాంబురాశిన్
జెలువున్ గావించుచుందున్ జెలువల లలితశ్రీల సాంపారునెజ్జన్
లలి నిట్లానందబీలాలనతరగతివైలాస్యమున్ జేసెదోనీ!
ఖల! నీకాలెంత! నీకుంగల గరువపు బింకంబుదాసెంత! దోమ!

—: చిల్లపెంకు :—

నీ. ఎద్దిదా నీటిలో నెగురవైచినయంతఁ గప్పగంతులు వైచి గుప్పచుండు
నెద్దిదా వీధిలో నేగువోఁ గాలిలోవలఁ గ్రుచ్చుకొని బాధపడఁగజేయు
నెద్దానిఁ ద్రొక్కుచో నెగిరి తిట్టుచు ముసలమ్ములు మడినీళ్ళు గ్రుమ్మరింతు
రెద్దాని బాలు రెంతేఁ ద్రొక్కుడుంబిళ్లయాటలో నుచయోగమనుచుఁగొండ్రు

తే. గీ. అట్టి చిల్లపెంకు దరినిబుట్టి బీట
పాదు చేదుబీటనుపేరఁ బరఁగుచుండు
దాని వర్ణించుచును గవితను రచించు
చారికవనంబు చేదుగా పలుకుసేమొ.

—: రెల్లుపూత, (అచ్చలెలుఁగు, మందాక్రాంత) :—

చాలన్ దెల్పుల్ బొదలఁగఁదగున్ జక్కనా తేజవోఁపన్
బోలన్ జొచ్చెన్ గలికినగవున్ బొల్పుగా రెల్లుపూతల్
పోలన్ దానిన్ బొలుపునఁగనన్ బువ్వులన్ మేలటం చం
దా రెంచంగఁ దగునె యకటా! తావులా! వల్లకాడా!

—: వానలేనిపంటకారున రైతుల జాతీయోక్తులు :—

నీ. ఏనోయిరాయెడా! యాయేట సద్దులు బొంతుతోనే సరిపోవునేమొ
“వుత్తర వచ్చింది యెత్తరా గం”పండ్రు బంగపెట్టిందిరా వాన మన్ని
వుండయా! పాలేళ్ళ కొకనాటి కులికినైన జొన్నలు సద్దలైనఁగాని
యింటి యాడోండ్లింది యీ యగసాయమం చగచాట్లుననుఁబెట్టుటాలకింతె

—: అలక, పలక, కలక, గిలక, ద్రౌపదీపరమందు. :—

చ. అలకలు తుమ్మెదల్ మఱియు నయ్యబలామణి చెక్కు పజ్జిపుం
బలక పసందుగాడనరు, వాతెఱి మంకెనపూవు సాంపులుం
గల కరియాన ద్రౌపదికే గల్గునె యచ్చట నల్వచెయ్యిచే
గిలకలనీరు తోడుపని కేవలమయ్యది రాజ్ఞికృత్యమే!

—: రాసక్రీడ :—

లయవిభాతి—

ఒకవనిత కృష్ణుడు, మఱొకవనిత కృష్ణుడు,
మఱొకవనిత కృష్ణుడును, బ్రకటగతి నొప్పన్
సకలసురలుం జదల రికములు నుతింపంగను
మొకములను హాసముల చకచకలునొప్పన్
మకరముగజూడంగను నొకపరి ఘటిల్లె మును
పాకవిపులకేళియుఁ గుతుకము దయివాగజ్జ
సకలశుభసంతోషులు మకవులకొసంగునది
యొకద వినుతింపంగను నికఁబలుకులేలా.

—: గోదావరియందు కాముక్తి నైజాగోపణము. :—

శ్లో. నీరేజాతముభీ సుమీననయనా కూర్మావతారాంఘ్రికా
కోకాకారకుచా మనోహరకచాకాగోరుశైవాలికా
ఉద్వేగా కలసారసోరురశనా గోదావరీకాముక్తి
లోలత్తుంగతరంగబాహులతికా రత్నాకరం గామాతే.

:— నెలబాలుడు :—

పీ. కొండపీటనునుండు కొమరాలుమోముపై బొలుపారు పాపటబొట్టనంగఁ
బడనుటిదెనబోటి పలుపుపైఁ బెనిమిటిఁ దనుపఁదాల్చిన పూవుదండయనంగఁ
దమ్మితివనెలంత యమ్మెయినుండి జొత్తిలి న గండంపు బెత్తికయనంగఁ
బెరిమ నాకసమను పీర్లపంజాను నిల్విన లాలసామోటు పీర్లనంగ

గీ. సంజయెలనాగ తన చేతి నందు నందుఁ
బెలఁగు గాజులయొటిపిడిచేతఁ దెగిన
తోరమనంగను లేత చందురుని కేక
నెలయుమండెను నమపస విదియనాఁడు.

—: స మ స్య :—

గీ. ఎలమి సాంబుని కర్థమై యెసఁగుకతన
హరతృతీయాంబకాగ్నిధూమాతిరేక
మల్లనల్లనసోఁకిన నద్రిచూలి
(కలువకంటికిఁ గుంకుమ గరళమయ్యె.)

—: చంద్రికశంకము :—

కా. నాకాశో యమపారవారిధి రిమాన్తో తారకాబుద్బుదాః
చంద్రోనాయ మనంతశేషఫణిరాట్ దేహోస్తదంతర్గతః
యశ్చేతేకిల తత్రనీలజలదాకారస్తదంఁగోహరిః
సాయంసాంద్రతరేందుకాంతివిసరః పాథోధివీచీచయః.

—: బాపట్లనుంచి నెఱ్ఱునప్పుడు చెప్పినవి :—

మ. సరసీజాలయ నీయెడ న్నిలువ నిచ్చల్ భావనారాయణ
స్థిరకారుణ్యరసాతిరేకమున పృథ్విం జెందుచున్ మమ్ములన్
స్మరియింపంగదవమ్మ, చూపఁగదవమ్మా! నీదయాపూరసం
భరితాంతఃకరణప్రచారమెపుడున్ మాపట్ల బాపట్లగో!

మ. చిరసౌభాగ్యము కల్గి ప్రాగుదధివీచీమాలికాడోలికా
చరవాతార్థకనేవ్యమాననిజవత్సంబైన బాపట్లపూ
రదకాంభోజదళాక్షి! మాకు నెలవిమ్మా, బ్రోవుమా! యెల్లవ
త్సరముల్ తిర్పతివేంకటేశ్వరనిఖాతంబున్ జయస్తంభమున్. తి॥ కా॥

20. శ్రీవేమవరాగ్రహార శతావధానము.

అవధానారంభమందుఁ జెప్పినవి.

శ్లో. కళ్యాణం రసనే నమ స్సుకవితే భద్రంపదేభ్యో నమ
స్కారః కాల్యునికోత్తమాయ మనసే వృత్తానివో వందనం
అస్తు స్వస్తి శతావధానవిధయే విద్యజ్ఞనాయాంజలి
ద్యుక్తాయుక్తవివేకినే సుకవితాసారస్యసంగ్రాహిణే. తి॥ కా॥

కా. అంబా! మొక్కెడ నీ పదద్యయికి దీవ్యద్వివ్యగంగాప్రవా
హంబో! బంభరనాదమో! పరభృతవ్యాహరమో! సింహవా
దంబో! స్ఫుర్జ్జఘఘోషమో! యని నితాంతమృత్ భ్రమంగొల్పుధా
టిం బల్కించి యనుగ్రహింపును నుగోష్ఠీనైష్ఠికుల్ మెచ్చగన్.

తే. గీ. అనుచు రైతులు వానలేనట్టి వాన
కాలమందున నొండొరుల్ గలిసికొనిన
జాతిసముచితమైన భావణము లలరఁ
జేసికొందురు వానిని జెప్పఁగలమె.

—: కంటిలోనిపాప, (విచకలిత) :—

మన కఖిలజగము గనుఁగొన మహితమగు కరణమునై
ననువుమెయి నలునులు పడఁగ నలుప మిగుల శ్రమమునొ
కనుల కమితమయిన రుచిని గలుగఁ దనరు నలుపు పా
పను భ్రమరమునకు సమముగఁ బలుకుదురు కవులు ధరణ్.

—: క్రొత్తగా ముండమోసిన జన్మని యేడుపు :—

శీ. “సిగ్గుచే మృగముఁ జేటుఁ జెందితిగాని బిగువుకాఁగిల్లలోఁ దనఁగనైతి
‘పొగ్గిడవైతివె యింత పాటనం బేమ’నునను భీతిచే మాటలాడనైతి
నెన్నియో సోబగుల నెంచుకొంటినిగాని గంగపాలెనంచుఁ గాంచనైతి
నల రజస్వలయప్ప డత్తవారిచ్చిన చీరముచ్చటయైనఁ దీఱదయ్యె
నిరుపదేఁడైన నిండవు మృత్యువెట్లు
దాపరించెనొ నాదు భర్తకు” నటంచుఁ
బొగులు కాంతల నొగులును దగవుమాలి
మాలదైవంబు వినఁ డేమి మాయయొక్కొ.

—: ఇప్పటి కొండవీటికిమనైఖరి :—

కా. జొన్నన్నంబులు పోయె నెల్లరకు మెచ్చుల్ గొల్పు మేల్ రాజనా
లన్నంబు ల్లభియించె మిన్నయగు గోగాకన్నఁ గర్వయ్యె సం
పన్నంబై తగు హూణపాలనము సంప్రాప్తించు నీకాలమం
దన్నా ! జాడ్లివృషాల ! నీదుకృప నెంతైశ్వర్య మిం కబ్బునో.

—: అవధానంతమునఁ జెప్పినవి. :—

మ. వితతాత్మీయ శతావధాన కవితావిద్యాపయోరాశి సం
భృతశిష్యాంబుదివాజ్ఞయామృతరసప్రీతాఖిలాంధ్రక్షమా
ధృతరజ్యద్రుసికావతంసకృతపందిస్తోత్రమాలావిభూ
షిత మా.వేంకటాస్త్రి సేఁ బొగ డెదక శిష్యస్వరూపమునక. ౨౪౩౩

చ. కలదొ వధానపుంగరిమ గాకది చెట్టునెయొక్కెనో యటం
చలదురు నాకు మీకతన నష్టవధానములోని ధారణా

బలమది మున్నువోలెఁ దగుపాటిగ నున్నదటంచుఁడేలె నో
యలఘులు నర్పరాట్పురపరాంకులు మిమ్మునుతించఁ జెల్లదే.

చ. అలరు శతావధానమున నత్యధికంబగు కష్టమంచుఁ బ్రా
జ్ఞులై వచియింతుగాని యది నూన్వృతమంచనుకోసునేను సాం
పలరఁగ నెవ్వరేనియును నప్తవధానమొనర్ప మెత్తు నో
యలఘులు! నభ్యుదయ్యదియు నాత్మకు మీకును వచ్చియుండెనే. వెం॥కా॥

21. 1911 సం॥ బాపట్లలో నవధానము.

సభారంభమందుఁ జెప్పినది.

లే. గీ. అందఱునువచ్చుకతన నానందగరిమ
గలుగుట యటుండ శ్రీనోరికులుఁడు నాకు
గురులలోనొక్కరుండు వ్యాకరణవార్ధి
గూడవచ్చె నుబ్బిహృద్యుకోవిదుండు. వెం॥ కా॥

—: గోలకొండ, పూలదండ, మాలముండ, క్రొత్తకుండ :—

రామాయణార్థము.

గీ. ఏటికిగోల కొండపై నేలదాఁగ
నొక్కమొగిగాఁగ నత మాలముండఁ బోదు
దనుజనాయక! నీపూలదండ వాడు
కొడుకుచేతికి వచ్చురే క్రొత్తకుండ.

—: గులాబీక్రిందస్పటికము, దోషవ్యాప్తి :—

చ. అలెడు స్వచ్ఛకాంతిగలయట్టి భవత్ప్రకృతిగ్ గులాబి. పు
వ్వలుహరియించి యత్యరుణపుం బ్రకృతిగ్ ఘటియించుచున్కి నీ
కలసడె రత్నరూప మపురా! స్ఫటికోపలరాజమా! మదిగ్
ఓలఁపకు చింత నీదు నిజధామ మెటుంగకపోరు ధీవరుల్.

—: భోజరాజు బోగముదానింటికేగుటను కాలిదాసు నివారించుట :—

చ. తగునొకొ మాంసభక్షణము? తద్దయనొప్పు సురాయంతంబుగాఁ,
దగునొకొ కల్లుద్రావ? విదితంబుగ బోగమువాండ్రొతోడఁ గూ
డఁగ, నదిచేయు పొంటె నకటా! ధనమెక్కడిదన్న, కాద మా
డఁగదొరకుగ్ ఘటిల్లు నది డంబుగ దొంగటికంబుఁ జేయఁగగ్.

—: అలక, పలక, కలక, గిలక, ద్రౌపదీపరమందు. :—

చ. అలకలు తుమ్మెదలో మఱియు నయ్యబలామణి చెక్కు వజ్రపుం
బలక పసందుగాఁదనరు, వాలెఱ మంకెనపూవు సొంపులుం
గల కరియాన ద్రౌపదికిఁ గల్గునె యచ్చట నల్వఁచెయిచే
గిలకలనీరు తోడుపని కేవలమయ్యది రాజ్ఞిక్పత్యమే!

—: రాసక్రీడ :—

లయవిభాతి—

ఒకపనిత కృష్ణుఁడు, మఱొకవనిత కృష్ణుఁడు,
మఱొకవనిత కృష్ణుఁడును, బ్రకటగతి నొప్పక
సకలసురలుం జదల రకములు సుతంపఁగను
మొకములను హాసముల చకచకలునొప్పక
నుకరముగఁజూడఁగను నొకపరి ఘటిల్లె మును
పొకవిపులకేలియఁ గుతుకము దయివాగజ్జ
సకలశుభసంతోషులు నుకవులకొసంగునది
యొకద వినుతంపఁగను నొకఁబలుకులేలా.

—: గోదావరియందు కాముకీనైజారోహణము. :—

శ్లో. నీరేజాతముఖీ సుమీననయనా కూర్మాచతాగంఘ్రికా
శోకాకారకుచా మనోహరకచాకారోరుశ్చైవాలికా
ఉద్యేగా కలసారసోరురశనా గోదావరీకాముకీ
లోలత్తుంగతరంగబాహులతికా రత్నాకరం గాహితే.

:— నెలబాలుఁడు :—

పీ. కొండవీటనునుండు కొమరాలుమోముపైఁ బొలుపారు పాపటబొట్టనంగఁ
బడమటిదెనబోటి పులుపుపైఁ బెనిమిటిఁ దనుపఁదాల్చిన పూవుదండయనఁగఁ
దమ్మితీననెలంత యమ్మెయినుండి జొత్తిలి నగందంపు బెత్తికయనంగఁ
బెరిమ నాకసమను పీర్లపంజాను నిల్విన లాలసాహెబు పీరనంగ

గీ. సంజయెలనాఁగ తన చేతి నందు నందుఁ
జెలఁగు గాజులయొటిపిడిచేతఁ దెగిన
తోరమనఁగను లేత చందురుని కేక
చెలయుచుండెను నమవన విదియనాఁడు.

—: స మ స్య :—

గీ. ఎలమి సాంబుని కర్ణమై యెసఁగుకతన
హరత్పతీయాంబకాగ్నిధూమాతిరేక
మల్లనల్లనసోఁకిన నద్రిచూలి
(కలువకంటికిఁ గుంకుమ గరళమయ్యె.)

—: చంద్రికశంకము :—

కా. నాకాశో యమపారవారిధి రిమాన్దో తారకాబుద్బుదాః
చంద్రో నాయ మనంతశేష ఫణిరాట్ దేహ స్తదంతర్గతః
యశ్చేతేకిల తత్రనీలజలదాకార స్తదంకోహరిః
సాయంసాంద్రతరేందుకాంతివిసరః పాథోధివీచిచయః.

—: బాపట్లనుంచి నెళ్ళునప్పుడు చెప్పినవి :—

మ. సరసీజాలయ నీయెడ న్నిలువ నిచ్చల్ భావనారాయణ
స్థిరకారుణ్యరసాతిరేకమున వృద్ధిం జెందుచున్ మమ్ములన్
స్మరియింపంగదవమ్మ, చూపఁగదవమ్మా! నీదయాపూరసం
భరితాంతఃకరణప్రచారమెపుడున్ మాపట్ల బాపట్లగో!

మ. చిరసౌభాగ్యము కల్గి ప్రాగుదధివీచీమాలికాడోలికా
చరవాతార్థక నేవ్యమాననిజవత్సంబైన బాపట్లపూ
రరుణాంభోజదళాక్షి! మాకు నెలవిమ్మా, బ్రోవుమా! యెల్లవ
త్సరముల్ తిర్పతివేంకటేశ్వరనిఖాతంబున్ జయస్తంభమున్. తి॥ కా॥

20. శ్రీ వేమవరాగ్రిహార శతావధానము.

అవధానారంభమందుఁ జెప్పినవి.

శ్లో. కళ్యాణం రసనే నమ స్సుకవితే భద్రంపదేభ్యో నమ
స్కారః కాల్పనికోత్తమాయ మనసే వృత్తానివో వందనం
అస్తు స్వస్తి శతావధానవిషయే విద్యజ్ఞనాయాంజలి
య్యక్తాయుక్తవివేకినే సుకవితాసారస్యసంగ్రాహిణే. తి॥ కా॥

కా. అంబా! మొక్కెడ నీ పదద్వయికి దీవ్యద్వివ్యగంగాప్రవా
హంబో! బంభరనాదమో! పరభృతవ్యాహరమో! సింహనా
దంబో! స్ఫూర్ణభుఘోషమో! యని నితాంతమ్మున్ భ్రమంగొల్పుధా
టిం బల్కించి యమగ్రహింపుచు సుగోష్ఠీనైషికుల్ మెచ్చగన్.

మ. పయసా హెచ్చెడి, బట్టకట్టి తలత్రిప్పక జొచ్చె నానాట, నీ
దయయుక బ్రాజ్ఞుల ప్రేరకత్వమును విద్యాపక్షపాతంబు ని
న్నియు నేకీకరణంబుగా గృహమున న్నే దీరికూర్చుండలే
క యెదోనేయగ వచ్చినాడను జూమి కాత్యాయనీ కావుమీ.

చ. గిరిగిరిగిరిగిరిగిరి గిరిగిరి గిరిగిరి గిరిగిరిగాఁ
దిరిగెడి శ్రీరమేగతిని దేవి! పధానమొనర్చునేర్తు నం
చరయక నీకటాక్షమది యాదరు వుండుటఁజేసి సాహస
స్ఫురణకుఁబూనినాడఁగృహపాంపిరివో భరియింపుమింపుగక. వెం॥ ౧౩॥

చ. సుజనులు మెచ్చఁగాఁదగు యశోధనముల్ గల చెన్నయాదిక
ద్విజవరు లగ్రహారముగు వేమపరంబున నన్నదాతల్లై
ద్విజుల ననేకులక దనిపి తెచ్చిన పుణ్యము నేటికొల్వల్
విజయపుటాటపట్టు లనిపించుతఁ దిర్పతివేంకటేశులక. తి॥ ౧౪॥

అవధానపార్వరంభము.

—: చంద్రోదయః (శిఖరిణీ) :—

అభూ ద్రక్తా ప్రాచీ పరమపితృ తారావిరళతాం
గతాః కాంతా జాతా గళితతమభేదా స్స్వపతిభిః
అభూ చ్చంద్రః పాథోనిధితటగతో రత్నకలశో
బభూవు ర్ద్విగోషాః ప్రచితశశిసాంద్రామలరుచః.

—: విదాలవర్ణనం, (మందాక్రాంతా) :—

మర్జాలోఽయం చకితచకితం పశ్యతి ప్రేక్షమాణాక,
క్షీరాగారే విచలతి సదా బంధ్రమీతి త్రియామాం,
అగ్రే దృష్ట్యాయమపి విధవాం తుల్యతా మామనంతీ
పాజ్ఞా బుద్ధిశృకునవిషయే నిందతిన్య ప్రయాణే.

—: చీకుముల్లు :—

శ్రీ. నిన్నఁగాల్చినఁగాని నీబుద్ధి మానవే చీ! యేమనందునే, చీకుముల్లు!
దొంగరీతినదూఱి దొరకకుందువుగదే చీ! యేమనందునే, చీకుముల్లు!
పొలలోపలం జేరి పోటుగూర్చెడుగదే చీ! యేమనందునే, చీకుముల్లు!
మదమాశ్రయించియు బాధపెట్టెడుగదే చీ! యేమనందునే, చీకుముల్లు!

తే. గీ. నిన్ను మర్యాదగాఁ జూచునేని యెట్టి
దట్టుఁడేనియు నీదు కోఁతలకు లోఁగు
చెప్పుచెప్పుకుదప్పు నీ చెడ్డగుణము
చీకడుసుమీ, యిసీ, యిసీ! చీకుముల్ల!

—: మల్లె మొగ్గ :—

మ. పొలఁతుల్ దాల్చు బులాకితో మఱియు నప్పుఁబోండ్ల లేనప్పుతోఁ
బొలయల్కల్పిడి భర్తలంగలియు పూవుంబోండ్ల నెమ్మేవ న
ర్తిలు ఘర్మాంబుక జాలితో దొరయుచున్ దేవీకిగోజాసల్లి
కలితాలంకృతి నైన నిన్ గొలుతు వేడ్కన్ మల్లికానూనమా.

—: దేవాలయమునకుఁబోవు స్త్రీలు :—

నీ. ఫలపుష్పములతోడ విలసిల్లు పల్లెరం బంజలియందు నృత్యంబు నలుప
చరణాబ్జములయం దెసంగు నూపురములు లయతప్పకుండఁ దాళములు వైవఁ
తైటకొంగులగాలి పలుమాటు నెమ్మేని చెమటబిందువుల మొత్తము లడంపఁ
గడకంటిచూపులు కల్వదండలఁబోలె నలుప్రక్కలను దొరణములు గట్టి

తే. గీ. భక్తియాకారమును దాల్చి పరఁగురీతి,
పావనతరూపుదాల్చిన పగిది దోఁప,
దేవి యాలయమునకుఁ దోఁతెంచునట్టి
సాధులఁ గృతార్థులను మొగ్గింతు సలుపుటొప్పు.

—: తాత్కాలికసంధ్యాకాలః (శిఖరిణీ) :—

ఇదానీం సంధ్యాయాం నజవతి ధరాదేవనికగోరవిఃకుత్రోత్సవా
కిముభవతి సాంధ్యారణయచిః । కదా ప్రాదుర్భూతా తిమిరమభవ
త్కాన్వైపిచకదా । నబానీతేవిద్వత్కలితమతితా కారణవశాత్.

—: అగ్రాసనాధిపః (నామప్రయుక్తశ్లేషః) :—

శ్లో. సత్యాసక్తం సదాపాణి న్యుప్తచారునుదర్శనం
యశోదయాలాల్యమానం కృష్ణం కృష్ణం నమా మ్యహం.

—: (సమస్యా) :—

శ్లో. స్వామిన్ శ్రీమన్ మహాభాగ నవయం తత్రసంగతాః
తత్ర వృత్తస్తు తానేన (నోవినామంతురింగతి)

—: సమస్యా :—

శ్లో. పాణిన్యపచితే నూత్రే సభాయాం కుకవి ర్యథా
సాకం సుకవిభిస్తద్యత్ (శ్వా మఘోనానమంశితః)

—: ఆవధాన సమాప్తయందుఁ జెప్పినవి :—

ఉ. చెన్నపురంబుచేసె నొక చెన్నఁడు వేమవరంబు నేడఁడఁహో
చెన్నపురంబుగాఁ దొడఁగెఁ జెన్నయగారి యుదాగతాప్తిచే
సెన్ని వధానముల్ నలిపి యేమిఫల మ్మిటువంటి యన్నదా
నోన్నతి యిట్టిత్వస్తియును నొందొకటక గనమో మహేశ్వర.

ఉ. ఎందఱు పెద్దల న్నిలిపి తెందఱ పాదరసంబుచేత ని
మ్మందరముక బవిత్రగరిమమ్మన నించితి చెంతమంది నా
నందమునందు ముంచితివి నవ్వులు గొంద అదేమొకాని నిజ
జెందఁగనాడువారట ! యిసీ ! యిసి ! యోసి శతావధానమా !

ఉ. అన్నమకోన మామడలకామడ లేగడి కాలమన్నతో
సున్నయు హల్లియయ్యె, నినుఁ జూచుతలంపునఁజేసి గాక యీ
యున్నతు లిందఱిట్టి క్రియ నొక్కటఁ గ్రిక్కిరియంగనేల ! మా
యన్న ! శతావధానమ ! కృతార్థమస్తతి ! నేయునేటికిక.

తే. గీ. “భాగి” పదమిప్పటికిఁ బుణ్యభాగియయ్యె
“జెన్న” పదమిప్పటికి నుతిం జెన్నమీఁకె
వేమవర మగ్రహారంబు హేమవరపు
నగ్రహారంబుగా మాత్ర నంబ ! యిపుడు.

అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చూపిన యత్యాశుకవనానంతరము చెప్పినది.

కా. అన్నం బెక్కడనో భుజించితివి విద్య న్నాకడ స్నేర్చితం
దు స్నేయందులవంబు గాననుజామి దోషంబు; దుక్కాత్రపుల్
నన్ను మాక్కొన వారియాశువుల చందంబెల్ల నవ్వారి ను
బ్బన్నా! చూపి ఋణమ్ముఁ దీర్చితివిసమ్మా, శిష్యచూడామణి! వెం||కా

—: సభముగించునప్పుడు చెప్పినది :—

చ. జననఫలగ్నమం దలరు శక్రగుండను శుక్రగుండక గుజం
దును నలరాహువుక నను ఘనుంబొనరించెడి సంతెకాని యే
నును నొకసత్కవీశ్వరుడనో “తిరవయ్య”యు నొక్కమేటియో
యనఘకవిగ్రహంబులు, గ్రహంబులు గవ్వనజేయు ప్రజముక.

—: ఊరేగింపున కించుక పూర్వము :—

సీ. మరల నెప్పుడు మీరు మాకు లభింతురో, వందనంబయ్య ! విద్వాంసులార!
మంచిపద్యములకమ్మట వినుటెన్నఁడో, జోహారులయ్య ! యోనుకవులార!
కన్నులు చల్లఁగాఁ గాంచుటేనాటికో, మీకుఁబ్రణామముల్ నిత్రులార!
మరల నెన్నఁడు కనంబడునో మీ కన్నీరు, మీకు మంగళ మె యమితులార!

తే. గీ. మరలమాచేత శారద మాన్యచరిత
ఉరకయెన్నఁడు చేయించునో ? శతావ
ధానమా ! దివ్యకీర్తిప్రభావిధాప్ర
ధానమా ! నీకుఁగూడ వందనములమ్మ !

సీ. విశ్వజనీనుండు వితతభాగ్యుండు భాగ్యవ్యవాయుండు చెన్నయ్యగారు
పరిమసాధువు మేల్మచ్చెఱువు సంకాంభోధిచంద్రముడైన శేషయ్యగారు
యజ్ఞోపవీతాస్వయాంభోధి కజ్జుండు వేంకటాచలపతి వితతయశుండు
భాగి పంథ్యుండు వెంపటివారికిం దత్తుడైన వెంకటసుబ్బయ్యార్యవరుండు

తే. గీ. అశ్వమేధంబో ? రాజనూయంబో ? సత్ర
యాగమోనాఁగ నవధాన మలవతిచిరి
సాటి వెల్నాఁటివారును సాటిలేని
వారు వారికిఁగూడ నా వందనములు. తి॥ శా॥

—: శిష్యులుచేసిన ప్రసంగానంతరము వెం॥ శా॥ చెప్పినది :—

చ. తిరుపతి యేస్తుగాఁగ గడిదేటిన శిష్యు లనేకు లొప్పుమైఁ
గారిఁబారి గోజుచుకొ దనరుపాంతను బెబ్బలిపిల్లలట్టుచూ
చులులకుఁ దోఁపఁ గేల నొకపాటిది బెత్తముఁ బూని వేంకటే
శ్శ్రీయండు శతావధానమును “సర్కను” జూపెడిఁ జూడుఁడో బుధుల్.

చ. తిరుపతి వ్యాఘ్రమై బయలుదేటిన శిష్యులు గున్నయేస్తులై
చులులఁగఁదేఱఁగాఁదగినవారలు బెబ్బలిపిల్లలెల్లమా
ర్తురు కపికుర్కురమ్ములయి తోఁపఁగ వేంకటశాస్త్రి వీరతే
నరిగ శతావధానమును “సర్కను” చూపితివమ్మ, శాంకరి ! తి॥ శా॥

—: బ్రహ్మరథోత్సవానంతరము చెప్పినపద్యములు :—

సీ. “కానుచొప్పున నింతగా నార్జనముచేసి తేంతఁదెచ్చినను మాకింతలేదు
గడగడలాడి నికొ గానఁగా నేతెంత్రు గానఁబోయిన మమ్ముఁ గాంచుటరిది

శ. సా. 14

ప్రీతితో నీకు నర్పించుచున్నదైన మా కింత యిచ్చియు నెంచు చెంతోయనుచు
నేవించి నీకు వాంఛితము లిత్తురు నేవ గావించినను మాకుఁగాను నీరు”

తే. గీ. అనుచు మను పెన్నెడో యాడినట్టిమాట
కన్యభాత్వంబుగూర్చి సిగ్గందఁజేసి
తైన నేమయ్యె నీయుత్సవాదికమ్ము
లీవకైకొమ్ము ! యో వేంకటేశ దేవ !

—: వేమవరమునుండి బయలుదేలునప్పుడు చెప్పినవి :—

ఉ. కాళికనుండి యొండెడకుఁ గాల్గదలంపనివానిఁ గాళివి
శ్వేతుని దెచ్చి యొక్కయెడ నింటికిదాపున నిల్పె నద్యభో
రాశి భవత్ప్రీతామహుఁడు ప్రాజ్ఞుఁడు; తిర్వతి వేంకటేశ మా
రీకుల నీవు తెచ్చుటయేమి విశేషము చెన్నయాగ్రణీ ! పం॥ ౯॥

ఉ. ఎవ్వరు నిన్ గ్రహించిగొ బుధేంద్రులు రాజులయొద్ద వారిపే
రివ్వనుధన్ జెలంగునటు లెంతయు నోమిన చెన్నయాదులం
దెవ్విధి నేనిఁ బేర్చి భరియించుచు మేల్ నిరినింపుమమ్మ, మా
యవ్వరో ! యింకమాకు సెలవా ! యల వేమవరాగ్రహణిమా ! తి॥ ౧౦॥

—: తోగ్రలలో ననుభవపూర్వకముగాఁ దోఁచిన కల్పనలు :—

సీ. ఎక్కించితవిగదా! యేగుచో మేనాల సర్వత స్సుమనృష్టి సంకులముగఁ
బట్టించితవిగదా! బ్రహ్మరథముఁగూడ స్వస్తివాచనపురస్సరముగాఁగఁ
గల్పించితవిగదా గాఢోత్సవమ్ముల వారాంగనా కదంబములతోడఁ
దాల్పించితవిగదా తలలపైఁ బాదరజంబు నాబాలస్పర్ధంబుగాఁగ

తే. గీ. దురభిమానగ్రహవేశధూమధూపి
తాప్రయోజకగర్తపురాంతరస్థి
తాత్మపద్ధతిపక్షానుయాయినజన
సంకలితనిత్యమూర్ఛ! ఆననపుంజరచ్చ.

సీ. పాదరజం బాసపడక యూరక వంక వంక దండముపెట్టువారు లేరు
బ్రాహ్మణత్వం బూడిపడ్డదే యాకసంబందుండి యను కూళ లెందులేరు
భక్తిసారస్వప్రసత్తి సత్తావిత్త్య మలవడకున్న బ్రాహ్మణులు లేరు
చరమపాతివ్రత్య పరిపాకగరిమఁ జెన్నె సలార్థకున్న గోహినులు లేరు

తే. గీ. ఒక్కపద్ధతి దౌర్భాగ్యముండుఁగాక
అని యుపాసదుపాయ సంపదకు నొదుఁగు
దూరగు లెఱుంగ రకట! నీసౌరు, నుకవి
వినుతనుఖభూను! యోకొండపీటిసీమ! వెం॥ కా॥

సీ. ఏయింటఁజూచినఁ బ్రాయికంబుగఁ జేతి జిడ్డు వాయని మంచి గడ్డపెరుఁగు
ఏపాలంబరసినఁ గాఁపుటాండ్రు చరించు పలుకఁబాటినచాలు పంటచేలు
ఏబావిగనుఁగొన్న నేబాసనఁగఁ జాలు నమృతంబుతోఁ బోరునట్టి నీరు
ఏగామి మేగిన నింతలంతలుఁగూడఁ బదధూళిఁ దలఁగోరు భక్తివారు

తే. గీ. బ్రహ్మశబ్దంబుదాల్చిన పాడుదండి
కుజనులను దాల్చు పద్ధతికొఱకుఁ గాదె
పాదరక్షలు దాల్పంగపలయు నీదు
విధమెఱిగినామ! యో కొండపీటిసీమ! తి॥ కా॥

—: సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి చెప్పిన యత్యాశుకవిత్వానంతరము :—

చ. ప్రకటతరాశుధారను సభాసదులందఱు మెచ్చుచుండ నా
యకమణి సంతసింపఁగ నయారె! రచించినవాడవీపు వా
రక యరవిందనుందరమరందఱురంబుస్రవించుచుండు నీ
నుకవిత గాచుకోఁగదవె నుబ్బనశాస్త్రి జగద్ధితంబుగఁ. తి॥ కా॥

(21) 22-9-11 తేదీ వినపాటి శతావధానము 66 పద్యములలో.

—: అవధానారంభమందుఁ జెప్పినవి :—

ఉ. ఒక్కొక్కచోట నొక్కగతి నోజగదంబ! భవద్విలాస ము
మృక్కఘటించు పస్తుచయమంతయు శక్తిమయంబు దానికిం
దక్కినవార లెందులకుఁ దా మసమర్థులటం చెఱింగి నే
నిక్మృతికిఁ గడంగెద నిహి యనిపింపకుముమ్మ, శాంకరీ.

ఉ. మానియుఁ జేయఁబూనిరని మాపయి గోపమచేల నీకు, మా
పై నెనరూను పేరకులపై ననురాగమచేల? యెట్లులో
పూనితిమిపు పొమ్మనినఁబోదువె? టోటశిరమ్మఁగ్రుక్కి జం
కునఁ బనేమి రోకలి, కెటో నటియింపు శతావధానమా. వెం. కా.

మ. సృయమేపార శతావధానకవితా సామ్రాజ్యమేలించి త
చ్చయశోమూలముగాఁగ, నీపగటివేమలెన్ని నాల్కింక, మా

పయి కేరే నరుదేర వారల నదల్పంబాలు శీశక్తియి
చ్చి యెటోమప్పుట నీక భారముగు నీచిత్తంబు కామేశ్వరీ. ౭॥ కా॥

—: తాళవృక్షసంగతయమునా-మనినీ :—

శ్లో. నిరుపమదళశోభై స్తాళవృక్షై రుపేతా
ప్రజశిశుచరితానాం సాక్షిణీ యత్తటోగ్ని
కపికులలులితేలా భాతి యస్యాస్తు వేలా
మమపమణివిసీలా వాతి సా నూగ్యబాలా.

—: బాసుగారిచట్టము :—

మ. కలికిక గంటికిఁ బ్రీతిగొల్పునెడ వేడ్కొక దేనినేనిక నగుం
డెలమికొనవచ్చు; దానిపయి నెండే బిర్బున నప్పుడ
క్కలికిక వీడఁగవచ్చు; నొండొకట భాగ్యంబున్న విశ్వస్థతో
గలియకవచ్చును 'బాసు' చట్ట మురరీకాగంబు గావించుచో.

—: వైదికనియోగులకు సఖ్యమునుసూర్చి :—

ఉ. ఎవ్వరువైదికుల్, మఱియు నేరు నియోగులు? నొక్కచిత్తపులే!
చివ్వుకు డీకొనక గలుగుఁజేటికక దక్కినజాతివారికిక
నవ్వఁగ నందుగాఁడ! యటునవ్వఁగఁజేయుట ప్రాజ్ఞధర్మమే
యెవ్వగనైన వీరిరువురకముగాఁ జరియించుటోష్ఠనే.

—: తెల్లవారుఝామన దీపములు :—

చ. కలుకులు భర్తలం గలిసి కంతునిమంతనముల్ యశోచ్చగా
నలుపుచుఁ గ్రిందమీఁదఁబడుచందము దాఁ గనులాఁగఁగాంచి న
లెల్లఁగనె సిగ్గుచే ననఁగ వేకువదీపపుఁగాంతు 'అంతయుక'
దెలతెలనాయఁ దూర్పుదెన తెల్లఁబడెక శశి తెల్లవకజనెక.

—: సమస్యాపూర్తి :—

శ్లో. పురందదాహనకలం । వరాండాసన్నిధాపితః।
వాయునా పటలంసీతో । (దీపో2-యంహనుమానిన)

—: “చత్వారఃప్రథయంతు” అను శ్లోకమునకుఁ దెలుగు :—

శ్లో. ఏపాణు లఖింబు స్పష్టేజేసెడి బ్రహ్మ ఫాలంబులక వ్రాయు వర్ణసమితి
ఏపాణు లొనఁగు నెంతేఁ జందనంబు శీఘ్రనలి నాక్షిగండ స్తనములయందు

నేపాణు లేపారు నేవేళ విద్రుమాంకురముల నెనయు సంగుళులతోడ
నేపాణు లలరు నెఱేబాటలంబులై కోకవదచ్చాయ గొమరుమిగులు

లే. గీ. నట్టిపాణులు నాల్గు లోకైకరత్న
జాదరుండగు నాడి నారాయణుండు
శ్రేయములు మీకుఁ గూర్చి రక్షించుఁగాక
సభ్యజనులార ! సుకవితాసక్తులార !

—: “చరమగిరితురంగీ” అను శ్లోకమునకుఁ జెలుగు :—

చ. అల చరమాగమందలి యొయారపుఁజ్రేయసి ముట్టిచేత నిం
పలరఁగ గోకఁ జంగురుని యందలిలేడి సుషుప్తిఁజెంచెడుక
నెలలవి నిండి లోన ధరణిక్ ధరియించిన ప్రాచి పాపురా
పలుకులపేరి హుంకృతు లపారముగా నొసరించు నద్దిరే.

—: సమస్యపూర్తి :—

శా. “కుంచాలక్ గొలిపించియిచ్చితినిగా గుగ్గిళ్లకై యుల్వలక్
గంచాలం దిడఁబోకు మన్న మిపు డెక్కఁకబోదు సంసారి పా
వంచాలం డిగి దప్పిగొన్నవిర, నుబ్బా! నీళ్లు వేవేగఁ దె
(మృం”చాలక్ బిగియించె గుంజలకు నమ్మ బిందియక్ దేఁగదే.)

—: సమస్యపూర్తి :—

శ్లో. నహిసంతతి స్తునరకార్ణవాపహే
త్యతిదుఃఖమాత్మపితరం నిరీత్య సా
తనయా దదౌస్వతనయంతత స్త్వహో
(అనుజోబధూప తనుజోఽపియోషితః.)

(22) 1911 సం॥ గుంటూరు శతావధానము 4వ పద్యములలో

—: అవధానారంభమునఁ జెప్పినవి :—

చ. కలరుగదా ! రసగ్రహణ కాముకు లీనభ నెంద తెందటో
కలరుగదా ! మహాకవులకారణకారుణికుల్ మంతెందటో
కలరుగదా ! యధార్థగుణకాతుకులంచును బూనుకొంటి మిం
దులకు వయఃప్రయుక్తమగు దోసము చేసెడిచేప్త నైఁపుడీ.

ఉ. చేసితిమో ! యెవం డెఱుంగుఁ, జేయనెలేదో? శతావధానమం
బా ! సకలేశ్వరీ ! గతము లందఱు నమ్మరు, నేఁడెటో రసా

భాసముగాకయుండగఁ గృపకృతు “మెప్పటికప్పుడేయిటుల్
దోసిలిన్ గొనునీతఁ”డని తోచి త్యజించెదవేమొ కాంకరీ.

ఉ. ధారణ సేయుపట్టుననె తావకమాదయగాని కావ్యపుం
భోరణియందు లేకమును దోడితరంబున పీక్ష్య; మొక్క చూ
పూరకమాపముకొ గొలుపు హాజగదంబ ! యిదెంత? సర్వముకొ
ధారుణిదాల్చు నీదు బిరుదంబు నెఱింగియె దేవరించితీక. పం॥ కా॥

చ. తల నరయందోడంగెఁ గవితాపనితామణియుకొ బలివ్రతా
తిలకము నీడుజోడయినదేయగుటకొ భయభక్తియుక్త కాఁ
గలదిఁక ధారణాతరుణి కాదుణికత్వపుఁ బ్రేమజూపఁగాఁ
దలఁచునో, లేదో ! యంచు మదిఁదత్తఱ మిత్తఱిఁ గొత్త గొల్పడికొ.

ఉ. త్రిప్పితివెల్ల దేశములు త్రిప్పినచోటులనెల్ల భంగపా
టెప్పడురాకయుండ జయమే సమహర్షిత్వినన్న యూహతో
నిప్పడు చేయఁబూనిన యొకించుక గర్తపురావధానమం
దెప్పటియట్లు నీదుదయయే మదిఁగోరినమ్మ, యీశ్వరీ ! తి॥ కా॥

—: పెండ్లి, గుడ్డివాండ్రు కుంటివాండ్రు :—

శ్రీ. “బోగాలమేళంబు పుట్టెఁడదృస్యంబు వెచ్చించి వీరు తెప్పించినారు
సంగీతములు పాడు సానులఁ బిలిపించి భూరిధనంబు గోల్పుచ్చినారు
బాంధవోఽఘమునెల్లఁ బరువుమైరావించి వింతగా విందు గావించినారు
ఊరివారికిఁ బోరుగూరివారికిఁ గూడ సంభావనలఁ దుష్టి నల్పినారు

లే. గీ. గుడ్డి కుంటుల కొకయింత కూడొసంగ
వెనుకదీయుచు నున్నారు వీరలకట”
యనుచుఁ బెండ్లింటి యెదుట నాహారపంబు
లాచరించెడి దీనుల నరయఁడెసఁడు.

—: పిడుగులు, వాన—మణిగణనికరము :—

దడదడఁబిడుగులుదగఁ బడునపుడుకొ
బెడిదపుఁజినుకులు విడివడిశిలుకొ
బడ నెడనెడఁ దగుపథమున నడువకొ
జడిసిరి మనుజులు జడి యురవడికొ)

—: సమస్యపూర్తి :—

తే. గీ. సరగ నానేన యీనేన యురవడింపఁ
దాటుమాటయ్యె మాటుతాటై రహించె
నాటుపదియును బదియు నాటై యెలంగె
(నుటుకఁదటుమంగఁ దటుమంగ నుటుకుటయ్యె.)

—: ఎండుచెట్టు — విధవలు :—

తా. ఎండై బెండు వడంగ నొప్పనల నీవృజ్జాలముల్ వొల్పువీ
డుండుంబో ! కడుముండమొపులకు నాయుర్దాయితాపునకొ
రెండుకొ వంటయొనర్పసాధనమగుకొ వేయేల తజ్జాలముల్
నిండాకొ జరిగించుటే విధవ పెండ్లిండ్లారఁగాఁ జేయుటల్.

—: సమస్యపూర్తి :—

యామాతీతు గతాపియానయనతస్సాద్యాపి నాయాతివై
శీతాంకుశిరణోత్కరైర్నభ ఇతస్సర్వత్రబాధాసతే
ఆగచ్ఛత్యతివేలమిత్యతి తరాం నేతే నిమేషాతిఫీ
(నిద్యానైతి నిశానయాతి తరుణీనాయాతి కా యాతనా.)

—: సమస్యపూర్తి :—

శ్లో. సఖేమయి ప్రీతిభరాలసాపి
రుదంతమాలోక్యశిశుం మృగాక్షీ
తదామనోయచ్ఛతిభాగశస్త్రత్
(ప్రియానుతంనోర్ఘ్నికామతంత్రే.)

—: పైదానికే పూర్వార్థంతరం :—

శ్లో. పండఃపుమాకొ కశ్చనభాగ్యశాలీ
వృణాతుకాంతాశ్చతశోభిలాషాత్
గృహస్థమేనం రవయంతు వా కా
(ప్రియాను తం నోర్ఘ్నికామతంత్రే.)

(24) 10-9-11 బౌద్ధాధ్యక్షులచే శతావధానము.

—: అపధాన ప్రారంభపద్యములు :—

ప. “వయసు గలించు చున్నదిక వల్లపధానము” లంచు మేము త
ద్దయు బలిమాలి యేటి కపధానములకొ సమకూర్చెదన్న “నా

దయ కొకడున్నె వార్ధకము తాత!" యటంచు నచించెదేమె యట్లయిన "తథాస్తు" నీయభిమతార్థమె తీర్చెదమమ్మ, కాంకరీ. తి॥ కా॥

కా. ఊరేగించుటెకాక మాయెడల మీయూరల్లఁ జూపించు విస్తారోదారపు గౌరవమ్మునకు నేచాయెక బ్రతీకారము పూర్వ జేయఁగ నేర్తు మేము! గవవద్యావ్యహారముల్ గొన్ని శ్రీ వారింగొల్పి గడించుకొన్న వెటులో వాక్రుత్తు మాలింపుఁడీ. వె॥ కా॥

—: బ్రాహ్మణకోదూరు :—

మ. గణనీయుల్ ద్విజు లల్లరాజులు యశస్కాముల్ కిరాటుల్ లన ద్దణగంభీరులు కమృవారు తనరక దోరమ్ముగా ధాన్యపుం గణముల్ గోట్లగఁ బుట్టు పండఁగల భాగ్యంబెందుఁ బంపారు బాగ్ పూణికోదూరుపురంబు చెన్నలయ లక్ష్మీవ్రాహ్మణము వాసిమె.

—: ఆంగ్లేయుల ప్రభుత్వము :—

కా. పాఠంజీ"చ్చె నృశంసవర్గములు, దైవారంగ నీరెల్లచోఁ బాఠంజీ"చ్చె సమస్తమానవులకుక బల్ సౌఖ్యసంపత్తి పంపారక"జీ"చ్చె సితాస్యరాజ్యమున నాహా! యిట్టిరాజుల్ ముదం బారక వర్ధిలఁగావలెక మనకు విద్యాసంపదల్ గావలెక.

(23) 1914 సం॥ లక్ష్మీసరసాపుర శతావధానము 50 పద్యములలో

అపధానారంభమున జెప్పినవి.

క. ఏ మొక్కపాటిసంగతి

కేమెయి లోఁగ మని లోకమెల్ల నెఱుఁగు నీ

దే మాభారము తల్లీ!

కామేశ్వరి! నీవు గల్గఁగా వెఱకేలా.

చ. దినదినముక బృహత్తిమెయి రేహబల మ్మృడివోయి యున్న పట్టన ననఁ జెల్లయాంబిక కడుక బ్రయమారఁగఁ బిల్వసంపుటల్ మనమున ఫేదిమోదము లమర్చుకతమ్మున "లంఘనమృతము" మనుగుడు" పన్న సామెతకు మించియుదాహృతి చిక్కె నేటికిక.

ఁ. కాయబలంబు శాశ్వతము గాదు శరీరబలావలేపమే ధీయువతీమణిహృదయ దీప్తికిఁ జూలిన పట్టుగొమ్ము స్వ శ్రేయస మిచ్చగించు కవిశేఖరు లీ ద్వితయా నకూల్యముక బాయకయే వధానపరిపాటిని గోటను మీటు టొప్పునక.

చ. జ్వరపడియున్న హేతువున సాయము నీ కొనరింపజాల నో
తిరువతిశాస్త్రి! నీకు నల దేవి పరాంబిక యుండ వేంకటే
శ్వరుఁ డొనరించు సాయ మొక బాగ్గతియో? నీవు దలంచినట్ల ధరా
ధరములు పిండిపిండి యగు ధారుణి క్రుంగు నభం బభంబగుట.

ఉ. పూనుము కార్యభారమును “బూన నుదర్శన” మన్న దేవకీ
నూను కథావిధానమును జూపఱు లాత్మల సంస్కరింప నే
మానముఁ బూని నీతుభనమగ్రతకై జపియింపుచుందు నీ
పై నొకచూపుఁ దక్కునభవై నొకచూపును గా మెలంగుచుట.

చ. గురుపదపద్మభక్తి సమకూఱనివాడవు గావు దైవతా
దరము పహించ మానవు కృతజ్ఞత కాకరమై కృతఘ్నుతా
భరతిమిశోపమర్దన దివాకరమూర్తివియై మెలంగునీ
యురపడి కెవ్వ రడ్డు కవిలోరుధునీపతివోయి, శ్రీపతీ!

మ. జననీ! రమ్మ, శతావధానమ! భవత్సామ్రాజ్యసంపత్తి మా
దనియుంట్ల మే మలదాని వీడుటకునై యత్నించినట్ల దగ్గ నా
ధునిలేమిట్ల మముఁ దాను వీడదనియుంట్ల దోల్చొల్ల “బెల్లంబుపం
డిన దీసా య్య”నియుంట్ల దలంచుజనులన్ దేలింపుమీనూత్తులట్. పం॥ ౧౫

కా. ప్రాయంబెల్ల గతించుచుండె మతియుం బ్రాల్మలుచుండె ధుతా
పాయంబైన భవద్దయారసము మాపై హెచ్చుచుండె మహీం
ద్రాయత్తంబగు గౌరవంబునన పాయంజాల ముద్యాపిత
ప్రాయంబౌ నవధానముం బ్రసవనై రాగ్యంబుచందంబునట్.

ఉ. ఏయమయన్నముం దినుచునే చదువెల్లను నేర్పి సర్వభూ
నాయకులం గరంచితివొ నవ్యవచోవిభవంబు మీఱఁగా
నాయమ చెల్లయాంబ నిను నారయలేని యభాగ్యరేఖయుం
బోయెను నేటితో ముదముఁబొందుచు యింక శతావధానమా! తి॥ ౧౬

—: కుక్కుటేశ్వరస్తవము :—

కా. శ్రీరాజేశ్వరితోడఁ బీతనగరీసింహాసనాధ్యాసియై
శ్రీరాజిల్లఁగఁ కుక్కుటేశ్వరుఁడు మించెన్ దీవ్యదేలానదీ
తీరస్థాయి పితృణమోచనపటుస్థేమాభిరామప్రథా
ధారాపూరితవారటత్పదగయాధాత్రీ ప్రదేశంబునట్.

—: లక్ష్మీస్తవః, (పృథ్వీ) :—

సరోజనిలయాం సరోజనికరాం వరాం భాస్వరాం
మురాహితకుటుంబినీం సకలలోకసంచారిణీం
శుషారకరసోదరీ మమృతవారిధేః పుత్రికాం
భజామిచ నిజే మనస్సరసిజే సదా భార్గవీమ్.

—: సమస్య :—

చ. జంభరిపుండు తుల్యముని సల్పు తపంబు నడంచుపొంతు సొం
రంభముతోడ నచ్చటికి రంభను బంపంగ నామెయుం జెలుల
దంభపుదృష్టి జూడగను దన్మని లోపఫలత్పలాయనా
(రంభలతోడ రంభ ఘనరాగమునన్ భయ మాపుడీ యసెన్)

—: అలనాటులేక నన్యము పీల్చుట :—

ఉ. పట్టునుబట్టు నేరుపది పాల్పడమిన్ గళమందుఁ దూలు సొం
ఘట్టనచేత నెంతయు వికారముచే నమనంబు వృట్టుఁ జే
పట్టు నకాలజటులేవిపత్తులచేఁ దలదిమ్ము లుగిలే
పెట్టెడువారితోఁ బొడుముఁ బీల్చుట క్రొత్తగ నభ్యసించినకా.

—: ప్రథమవర్షపాతాంతరాటవీధిని :—

సీ. నలుగడ ధూమముల్ చెలరేగఁ గాల్చు దావానలం. బెల్లఁ బల్లఱుమండఁ
బచ్చని కెంపులు పఱచినరీతిగా మరువైనతృణములు మొలకల్తెత్తె
సెలయేళ్ళదాపునఁ జెరలాడు భీకరవ్యాఘ్రానమ్మగములు బయలుదేఱఁ
గ్రొందీవగమియందుఁ గ్రొత్తకెంజిగిరింపు కన్నులపండువై గానుపింప
తే. గీ. సంభవించిన తొల్కరినమయమందు
నడవి నూతనమైనదో యనఁగఁ దనరు
దానిఁ జూచినఁ గాని యెవ్వారికైన
వర్ణనము నేయరా దిది వాస్తవంబు.

—: సమస్య :—

మ. కలికికై రంభను రావడాసురుఁడు దుష్కామంబుమైఁ బట్టి వ
న్నెలుమీఱం దమకించి యా పిదప వానిం గోరులం గుచ్చుగన్
బొలుపుం బాయుచు నామె యాధనదహానం గాంచి యచ్చటికిఁ
(న్నెలఁ జూపించి లతాంగి యేడ్చెనట ! కన్నీరొత్తుచుం బయ్యెదన్.)

—: శరచ్చంద్రిక :—

ఉ. ఆర్యుఁ బిండి భూమిపయి నాఱఁగఁబోసినయట్టులున్ దధిన్
బోరగిలంగఁ బోసినటు పుష్పచయంబుల నొక్కకుప్పగాఁ
జేరిచినట్లు సున్నమును జిల్గినయట్లుగఁ గానిపించె నా
తారదరాత్రులందు వికసన్నవసారభవంద్రికలొ.

—: ప్రకృతావధానుల పృస్తుతావధ :—

చ. పరువము తప్పచుండినను బాయక నన్నిది వేచుచున్న దీ
పరువగ నెన్నియేండ్లు గడపన్వలెనో యిఁక సన్యసింతు మం
చురువడి బుద్ధిపుట్టు నటు లుండియు రాజులు పిచ్చినప్పుడో
మరల జనించు దానిపయి మాననీతి శతావధానికొ.

—: అవధానాంతమునఁ జెప్పిన పద్యములు :—

ఉ. కొప్పరిపుం గవీశ్వరులకోసము, వెంకటరామకృష్ణులకొ
చిప్పడుత్రోవనుండి సుపథమ్మునకుకొ మరలించుకోసముం
చిప్ప మఱొండుకోసరము తావకభారము పూసలేదు నీ
కొప్పని తీర్చుకోఁకై యిఁక నక్కఱలేదు శతావధానమా!

నీ. సూర్యపత్నివిగాన సూర్యకించనతాతపచ్చాయ యని పేరువదసినావు
రావుసంశ్యేవుగాన “రావుకష్టములాశ్రితులక”న్న పృఖ్యాతి నలరినావు
చెల్లంకిపంశ మావిర్భూతికృతిగాన దుష్టపిశాచికాదూరవైతి
చెల్లయాంబవుగాన నెల్లవారును గల్పనల్లి చెల్లెలునాఁగఁ బ్రబలినావు

తే. గీ. నీకుసాటి జమిందారు నెలతలెనరు
నిరుపమానగుణాలంబ నరకదంబ
సుత్యమానయశఃపూర సత్యవీర
శ్రితబహుకుటుంబ శ్రీరావు చెల్లయాంబ.

నీ. పూటపూటకు నొక్క పుట్టెడుబియ్యమ్ము పాచకప్రకరమ్ము పంటపండె
హరికిధానుకపిగాయకసమాహములకుఁ బర్జన్యఁ డెఱుంగని పంటపండె
సహనంబులేక దుస్తంత్రముల్పన్న దుర్మార్గుల కడుపులో మంటపండె
నతిధక్తియుత్తులై యాశ్రియించినవారి కెల్లయభీష్టమ్ము లింటనుండె

తే. గీ. నేటి కఱుపదియేండ్లును నీకు నిండె
నెల్ల యుత్సవములును జేయించుచుండె

నీవధూమణి రామమాంబావధూటి

శ్రీతబహుకుటుంబ! శ్రీ రావు చెల్లయాంబ!

ది. తి.

—: సెలవుసమయమునఁ జెప్పినవి :

కా. మీ రిప్పించు బహూకృతిన్ గొని మదిన్ మీ మేల్గడుం గోరి మీ
సారజ్జత్వము నాత్మ మెచ్చికొని యిచ్చుక సారకున్ మీమహా
దారత్వమ్ముగణించి బందరుకు ఛాత్రశ్రేణితో గూడ నే
నీరాత్రిం జనుచుంటి స్త్రీజనమత్తలీ! తల్లి! చెల్లాంబికా. చె. వేం.

కా. సంతోషమ్మునఁ దామొసంగిన లసత్సమ్మనముంగొందు మీ
కంటే దీవనలిచ్చుచుక వదలలే కట్టెట్టులో మీ పుర
ప్రాంతంబున్ బెడఁబాసి కాకపురికిం బైనంబుగావించు నా
యంతేవాసుల నన్నుఁ బేర్చి గనుమమ్మా, రామమాంబామణి. ది. తి.

అనుబంధము.

1. శతఘంటకవిత్వము చెప్పట మిగుల నరుదైనకార్యము. ఈ యాంధ్ర శేషమ్మున నిట్టిపనులు చేసెడివారిలోఁ బ్రసిద్ధులు. శ్రీనాథ మాడభూషివేంకటాచార్యులవారును బ్ర॥ శ్రీ దేవులపల్లి నుబ్బారాయశాస్త్రి, తన్నున్న శాస్త్రి గార్లును నై యుండిరి. మైవారు బాల్యవయస్సులోఁ బ్రస్తుతపుఁ బండితులవలె నీతం త్రమును సమర్థించినట్లుగావినము. ఇది బహుకష్టతరమగుపనియును బూర్వకపులలోఁ గూడ నొకరిద్దరిచే మాత్రమే చేయఁబడినట్లునుగానుపించును...ప్రస్తుతపుఁబండితులు తర్క వ్యాకరణములలో మంచి సమగ్రులగుటచేతవీరుశేవలకపులకాక విద్వత్కపులనియుఁ జెప్పఁదగియున్నారు. వీరిఁబట్టియే వీరిగురువులగు బ్ర॥ శ్రీ చర్ల బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిలవారి పాండిత్యాధిక మూహింపవచ్చును.....ఈయిరువురు పండితులును.....శ్రీ బాదము వెంకటరత్నముగారియింట నొక పరియును అష్టావధానముచేసీయున్నారు. అందరి విశేషములు మఱియొకసారి ముచ్చటించఁదలఁచి యిప్పటికీ యుదంతము సాంతంబు చేసెదము.....

(రాజియోగి పత్రిక)

2. చ. సురుచిరఘాధురీమహిమశోభిలుచుండెడి యాశుధారచే

సరసులమానసమ్ములనుసస్యములెల్ల నిగుర్పఁజేసి పెం

పలరఁగఁ గోనసీమను మహాప్రతిభం గని తేజరిల్లు నీ

తిరుపతివేంకటేశకవిధీరుల నెంచ విరించి శక్యమే.

క. ధారుణి నీనద్యశమే, పారెడు వరతారహీర హారాబ్జన

చ్చారద వారదసారద, పారదముల గెల్పుచున్ సభాస్థలి నెంచున్.

విధేయుఁడు,

భాగవతుల కృష్ణశాస్త్రి. (అనియున్నది.)

3. శతావధానాటవిం జెండాడఁదగు వీరి కవితాధార కిదియొక యడ్డని కాదు. వీరలు సదిశోకమ్ము లెంతలోఁ జెప్పుదురో యను క్షుతూహలమ్ముచేతనే తోరితిని. అది వారిరువది నిమిషములలో నెరవేర్చినసంగతి యిత్రటి యెల్లరి మృదయమ్ములకుఁ దేటతెల్లమకదా ! (దేశోపకారి పత్రిక)

4. బ్రహ్మశ్రీ చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటేశ్వరిగారును దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిగారును విజయ నగర ఆశాఢ బ ౯ ఆదివారమురోజున నీ బందరుపురమ్మున జరిగించిన శతావధానంబునను అష్టావధానంబునను గొంద అనేకభంగుల భంగములు కలుగజేసినను భంగములేమిండేని వారిపైఁ దాతృర్యపద్యముల నీక్రింద నుదాహరించుచున్నాఁడను.

ఉ. మాయలుగావు చూడఁగను మర్మ మొకించుక గానరా దిదే
చాయఁ బరీక్ష చేసినను నభ్యులు కొందఱు సంశయాత్ములై
కాయము వాక్కుఁ జిత్తమును గట్టినిగోధముచేసి సద్గురుం
బాయక చెందు విద్యయని పల్కురు నామదిలోఁ దలంచెదన్.

చ. పురుషుఁడుగానిచో యశముఁ బొందఁడు నత్సభనంచు సెంచి తా
సరసిజపాణి కారద విశాలమనమ్మున నిద్ధరితి నీ
తిరుపతి వేంకటేశు లను ధీరకవీంద్రుల రూపమొంగి న
త్పురుషసభాశులన్ యశముఁబొందుచు నున్నదటంచు సెంచెదన్.

విధేయుఁడు, చల్లవల్లి రామచంద్రియ్య. (అనియున్నది)

శ్లో. యదపిహి గురువాక్యసక్త చిత్తే, తిరుపతి వేంకటేశ్వరివ్యగతామ్
త దధిగత కలాకలాపకానాం, హృది విదధీత మహాద్భుతం బుధానామ్.

శ్లో. ఆశ్చర్యమేత దనజిహ్వా మహో యదేతా, వస్త్రావధాన సగణిం సముపక్రమేతే
యచ్ఛబ్దకాస్త్రం బలగ్నే రవధర్మగాహే, స్థిత్యాపి హంతవయసి ప్రసమప్రధానే.

శ్లో. సాహిత్యసీతి రసయో రభివర్ణనీయా, హంతా నయ్యైశ్చతపద్యధానకాణే
సాధ్య క్షిరచ్యుతతరాత్మగురావుతస్యా, తోన్వీహస్యప్రపతసహజనిసంస్థురీర్వా.

శ్లో. రాబంధకాస్త్రం సకల మధికృత్వాత్మమేధామహిమా, విద్యద్రోయం దిశిదిశి
సమాసాద్య దీప్రం యశశ్చ । ఆచార్యాణామపి సుచరితం వ్యాకరణదాభ్య
మమూర్భ్యాం మాతాపితో స్సుకృత మధికం భ్యాసితం భాగ్యవదాభ్యమ్॥

శ్లో. జనిత్వా కింనుస్యా త్కిమపియదికాస్త్రం నవిదితం । నశాస్త్రేణా స్త్యర్థో
నతు యది సదాచారనిరతిః । తయా నాప్యస్త్యర్థోనయది విసయో నో చతు
రతా పరం త త్సా నేయం దధతి పద మస్మిన్ కవియుగే॥

శ్లో. ఏకస్మిక్ తుణమపి బుద్ధియోగభావో । యోగీంద్రా ఇతి మహా నద్భుతం
వదంతి జ్ఞప్తిస్సా కథ ముపనర్జనీయశ్చక్తి । ర్యత్రాప్తైమతి మధిరోదుహత్య
ధార్థాః॥

శ్లో. ఏతద్భక్తుటతరధీపథప్రచారా । ధీరేంద్రాతిరుపతివెంకటాభిధానా । విందే
తామధిక మితో యశోవిభూతిం । సంజేయు ర్విబుధవరా యథావిదిత్వా॥

శ్లో. బృందాననే వానవతా పురేఽస్మిక్ । హిందూకలాళికపండితేన
రంగార్యకే జాను వినిర్మితేయం । పద్యానళి న్నూనృతవాక్యహృద్యా॥

విద్యావిచిత్రములు.

దివ్యజ్ఞాన సమాజముయొక్క హిందూదేశశాఖకు సహాయకార్యదర్శియగు
పి. డి. పి. ఎడ్వీ. వారంగారు ఈనెలలో నిచ్చటికి వచ్చినపుడేకవీశ్వరులయద్భుత
శక్తి కానందమునొంది యీసంవత్సరము డిశంబరునెలలోజరుగబోవు దివ్యజ్ఞాన
సామాజిక సాంవత్సరికోత్సవమునకుఁ బ్రతిపూర్వకముగా నాహ్వానముచేసినది
వని యెంతయు సంతసించుచున్నారము.

ఇప్పుడిరుపది సంవత్సరములకంటె మిక్కిలి యధికముగాని నయస్సుగలిగి
పంస్కృతవ్యాకరణమందుఁ గాకినాడ, బందరు, మొదలగు పురములలో సుద్ర
సిద్ధులగు పండితులచేతఁగూడ శ్లాఘనీయమైన ట్లంగీకరింపఁబడి ఆంధ్రగీర్వాణ
భాషలయందు మృదుమధురరీతిని మహాసభలలో శతఘంటకవిత్వము చెప్పటయే
కాక, అప్రసాదానము వ్యస్తాక్షరి ఆకాశఘరాణము మొదలైన నైచిత్ర్యములచే
గూడ విద్వద్భృందములను మెప్పించి యిదివఱకే విద్వత్కవులని పిరుదొందిన
బుద్ధిమద్రగీసరుగీర్దరినిగూర్చి యెవ్వరైనను మిక్కిలి యుల్లాసముతోనే చదువుదు
రని నమ్ముచున్నాము. దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రులు చెల్లెపిళ్ల వేంకటశాస్త్రులు అను
సీకవీశ్వరులు శతఘంటకవిత్వము చెప్పనపుడు, ఇద్దరిలో నొకరు ప్రథమచరణ
మును రెండవవారు ద్వితీయచరణమును తిరిగి యీవిధముననే చెప్పి పూర్తిచేయు
దురు, వీరి కవిత్వము పరీక్షించినచో పైనిచెప్పినవిధముగా నిద్దఱు చెప్పినట్లుగా
పట్టుపడఁదగియుండదు. శత ఘంటకవిత్వము అనఁగా నూలునుందిజనులు వారి
వారి యిష్టమునుబట్టి కోరెడు నొక్కొక్క విషయమునుగూర్చి వారువారు నియ
మించెడి నృత్తములలో కవిత్వము చెప్పట, ఎవరు ఏయంశమునుగూర్చి యేవిధ

మైన పద్యములను చెప్పమని కోరినదియు జ్ఞాపకముంచుకొని యొక్కొక్కచరణము చెప్పుచున్నెల్లి తిరిగియు నేమియు నడుగకుండనే మొదటినుండి చివరవఱకు నెవరుకోరినపద్యములు వారికిఁ బూర్తిగాఁ జెప్పుచుండవలయును. ఈకవులు సంస్కృతాంధ్రభాషలు రెంటియందును ధారాళముగ నాశుకవిత్వమును సైతీ తిని జెప్పగా మేమిపట్టణమున నాలుగైదుచోట్ల ప్రత్యక్షముగా కని వినియున్నాము. వీరిక్కడఁ జెప్పిన శ్లోకములు కొన్ని యిందు వ్రాయుచున్నాము. వ్యస్తాక్షరి అనఁగా యేభాషలోనైనను ఒక వచనములోనివికాని పద్యములోనివికాని మాటలకు సంఖ్యలు వేసి వరుసవెంబడిని గాకుండ చెల్లుచెదురుగా ఒక్కొక్క మాటను దాని క్రమమయిన సంఖ్యసహితము కాగితపుముక్కలమీఁద వ్రాసి వీరు ఆప్తపథానము చేయుచున్న సమయములో నప్పుడప్పు డిచ్చుచురాఁగాఁ జివరకు నాయమాటలను తిన్నగా కూర్చి యొప్పగించుట. ఈపట్టణములో (1) యిష్, నైజ్, నిష్, వాస్, సోల్, యెస్, బిడాయి, టెప్టు, డాస్, యిష్, యిష్, సో, ట్రపరిష్, బిస్, అయెక్, మెర్కెక్, హాస్, యెట్రెక్, లైటెక్, డాస్, కంపెట్, నూర్, జౌస్, డెక్ అను జర్మనీ భాషయు. (2) యూయం, తత్ర, సిడౌక్, తథాపి, పరివల్, తస్మా, నృమాయా, శశి, నోగోసార్, మదరాసు, కాయకరితం, హింగేందు, బాయేందునం, నింగత్పూరయ, నింగకూడ, విడుదల్, నీవాడ నంటిం, గడా, కిస్నాస్తేమయిబోల్తహం, ఆజ, నునో, లెస్సీర్, న, మేలే, ఉపర్, అని నానాభాషలలోని మాటలతోఁ గూర్చుండి “మినలేని యస్ బలే శ్లోకమ్” అని నామధేయమీఁదగిన శార్దూలవిక్రిడిత రూపశ్లోకమును (3) హిందూహైస్కూలులో ప్రధాన సహోపాధ్యాయులగు బ్రహ్మశ్రీ ముత్తుఅయ్యరుగారు వీరిశక్తి నర్జునుని బాణపర్వముతోఁ బోల్చి వర్ణించుచు నూతనముగా రచించిన “అట్టవదానిగళ్” శయ్యపట్టే మేక్ ద్రుపై పుహుండు । తట్టామలేళిలర్ తత్తలిప్పార్ విల్లితక్ శరంబోల్ । ఎట్టేపుహుండు) పిన్నెట్టెట్టెట్టెట్టింగివరై యొప్ప । మట్టదు శయ్యపట్టారిల్ల యేయిండ్ మొయిణిలత్తై” అను ద్రావిడభాషా శ్లోకమును వ్యస్తాక్షరి కొఱకుపయోగింపఁబడఁగా నీమహాప్రవీణులు క్రమమయినరీతిని జెప్పిరిని వ్రాసినచో వీరల సామర్థ్యమును మాచడవరలు గ్రహింతురుగాక. ఆకాశపురాణము అనఁగా సభికులలో నొకరు ఏకథనైనను వినిపింపఁగా దాని వాధారముచేసికొని యీ కవులలో నొకరు గ్రంథమును చదువుచున్నట్లుగా నప్పుడే కల్పనచేసి పద్యములను జెప్పుచుండఁగా రెండవవారు పురాణమును జెప్పుచున్నట్లు ఆపద్యముల కర్థముచెప్పట, నోడిలు కాలేజీలో బైబిలులోని యొకయితహసమును కేర్పొవఁబడినవి.

ఉపాధ్యాయోపయోగినీపత్రిక.

I am very pleased to add my testimony to the ability of versification and extraordinary powers of memory shewn by the two pandits Challapilla Venkata sastri Garu and Divakarla Tirupati Sastri Garu. I was especially struck by their readiness to extemporary poetry on all sorts of subjects.

Noble College. } (Sd.) Willam C. Penn, M. A.
4th September, 1893 } Professor, History.

I was much pleased with the skill in versification and the wonderful powers of memory displayed by the two poets Ch. Venkata Sastri Garu and Divakarla Tirupati Sastri Garu, especially on the occasion of a meeting in our College Hall, when they exhibited their powers before a large audience.

Masulipatam. } (Sd.) H. J. Tanner,
15th September, 1893 } Ag. Principal, Noble College.

I have witnessed a public exhibition by Tirupati Sastri and Venkata Sastri Garu of their wonderful power of astavadhanam or faculty of attending to Eight different things at a time.

I consider their power a very wonderful one and every one should avail himself of the opportunity of witnessing an exhibition of it.

These gentlemen while possessing the faculty of composing verses can also commit to memory words and sentences of foreign languages.

Masulipatam. } (Sd.) Sydney V. Edge.
18th September, 1893. }

I was present at an entertainment given by Ch. Venkata Sastri and D. Tirupati Sastri and derived great pleasure from their feats of memory. Professor Loissette must look to his laurels.

Masulipatam. } (Sd.) J. W. Hughes,
18th September, 1893. } Assistant Collector.

5. I have much pleasure in stating that I was present at the remarkable exhibition given by D. Tirupati Sastri and Ch. Venkata Sastri, of the powers of memory they possess. It entirely excelled any thing I should have thought possible. Judging by ordinary standards and in addition to feats of memory the sastries showed great powers of improvising verse in difficult metres and nimble wit in repartee.

Adyar, Madras. } (Sd.) Annie Besant.
28th December, 1893. }

ప్రకటన.

6. ఆర్యులారా! నెల్లూరు హిందూమహాజనసంఘమువారివలన శ్రీ విజయ చంద్రాపుర ప్రవృత్తి శుభ్ర ఆదిత్యవాసరమున పగలు మూడుయ్యామములు మొదలు సాయంతనముదనుక నొక విద్యత్సభ జరిగించబడెను.

అందు గోదావరీమండలమునుండి విచ్చేసిన యరువురు బాలసరస్వతులునాఁ దగిన పిన్నవయసులోనుండి శ్రీ కంకపీండ్ర ఘటాపంచానన విద్యత్కవి బాల కలానిధులను భిరుదువడసిన బ్రహ్మశ్రీ దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రిలవారిచేతను చెళ్ల పిళ్ళ వేంకటేశ్వరశాస్త్రిలవారిచేతను అష్టైవధానము అతివిచిత్రముగఁ జేయించబడెను. అందుఁ జేయబడిన యవధానము లీక్రిందఁ బొందుపఱచబడుచున్నవి.

1. తొమ్మిదిమందికి వారువారు కోరుకొనిన వర్తనలు వారువారు కోరుకొనిన స్తోత్రపద్యములలో వారు ఏర్పఱచిన నియమములతోడను తెలుగున సంస్కృతమున వారు నిషేధించిన యత్నములు రాకుండ నవలీలగ నొక్కొక్క యత్నమే చెప్పమనినవారికి నొక్కొక్క యత్నమువంతునను మూడేసియత్నములు గోరినవారికి నట్లేయును నొక్కొక్క చరణముచొప్పునఁ గోరినవారికి నట్లేయును మొదటి చరణము చెప్పచుండ నంతట నిలిపి రెండవ మూడవ చరణములలో నొక్కొక్కపదము నడిగిన నట్లే చెప్పచును నందులో నడిగినవారిచ్చిన నేదియో మూడయ్యరముల పదమునుగూడఁ గల్పి చెప్పఁడనిన నట్లేయును నొనర్చుచుఁ గవిత్వము చెప్పఁబడినది.

2. సభికులలో నొకరు యేదియో యొక జర్మనీదేశ చారిత్రములోని యొక్క యుతిహాసమును జదివి వినిపించిన నద్దానిని మనమం దిదికొని తిరుపతి శాస్త్రునివారు సంస్కృతమున స్తోకరూపముగ నొక్క పురాణముగా విరచించి రాగయంత్రముగ వినిపింపుచుండ వేంకటేశ్వర శాస్త్రునివారిచే నతిశ్రావ్యముగ దానికంతయు రాగయంత్రముగనే యర్థము వక్కాణింపుచు నాకాశపురాణము చెప్పఁబడెను.

3. తెలుగు, అరవము, ఇంగ్లీషు మొదలగు నానాభాషలలోని పదములు ఇరుపది క్రమముతప్పించి యొక్కొక్కపదమును దానికి పరుసలో నివ్వఁబడిన సంఖ్యసంతముగ నొక్క కాగితపుముక్కమీఁద వ్రాసి మిథ్యమధ్యనిచ్చుచుండ నవియన్నియు పరుసగా మనస్సున నమర్చికొని యపధానాంతమందుఁ దప్పకుండ బ్రతిపదమును వినిపించుట యనెడు వ్యస్తాత్మరియును జేయఁబడెను.

4. అనేకమారులుగ వేలువేలుసంఖ్యలుగ కనుజాటుగఁ గొట్టఁబడిన గంటల మొత్తము తప్పకుండ నెనుబదియొక్కటి యని చెప్పఁబడియె.

5. వ్యాకరణశాస్త్రములో నొక పండితునితో శాస్త్రసమ్మతముగఁ బండితుల నానుమోదముగఁ బ్రసంగంబు చేయఁబడెను.

6. రఘువంశములో నొకవిద్యార్థికి నొక్కస్లోకము కృమముగాఁ బాఠము చెప్పఁబడినది.

7. లోకవిషయములు చమత్కారముగ సయంతిముగ మధ్య మధ్య నభానురంజకముగ నడిగినవారితోడనెల్ల ముచ్చటించఁబడినవి.

8. చతురంగములో బాగుగా నాడఁగలము అని పేరువడసిన యొక యిద్దరు గొప్పవా రొక్కప్రక్కనుండి యాడఁగ వారితో నాడి గొప్పగొప్ప మొహరా అనుగూడ నోడించి యెత్తులనడిగిన నిచ్చుచు నాడఁబడినది.

ఈ యవధానము లన్నియు నేలోపము లేక సమాప్తి నొందిన పిదప నభ నాదరించి వచ్చిన విద్యజ్ఞులలో బ్రహ్మశ్రీ గాడేపల్లి వేంకటరామశాస్త్రిల వారును బ్రహ్మశ్రీ పురుషిశ్య ఆదినారాయణ శాస్త్రిలవారును వేంకటగిరినుండి వచ్చిన బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి శ్రీరామశాస్త్రిలవారును సంస్కృతాంధ్రములలోఁ దమతమ సంతోషములఁ జెలుపుచు నుపన్యాసము లిచ్చిరి.

కుప్పచ్చి లక్ష్మయ్య, పె్కెపండు గోపరునీయరు.

7. చ. ఆలరఁగఁడే నె నీసభ, నయారె ! మహామతి వేయిగోళ్ళతోఁ
జిలువలఁతుండు వేడుకను చీలిహరిసన్నిధి మాటలాడులా
గలనడ నేడు గోపవసుధాధిపు సన్నిధియందు నిజునా
వతులమనంబు లదృశ్యము పొల్పడ వేంకటశాస్త్రి యెంతయున్.

బిరుదురాజు "నేమోద్రరాజు".

బ్రహ్మశ్రీ వేంకటసుబ్బాశాస్త్రిలవారి యుపన్యాసము.

శ్రీమన్మహిమండల మండనాయమానే వేంకటగిరినిగ రే విజయసంవత్సర మాభిషేక చతుర్దశ్యాం మహారాజరాజశ్రీ పరితాని వేంకటగోపాలరామచరీ కృతాయాం బుధజనవిరాజితాయాం మహాసభాయా మహ్యం శతగుంటకవిత్వ పారావారసంజాతకీర్తి శీతభాను ధవళీకృతదిగంతాభ్యాం పండితమలావతంసా భ్యాం తిరుపతివేంకటకవి మల శిరోమణిభ్యాం విగచితం విశ్వాతిశా య్యస్త్రాన ధాన మహలోకయతామస్సాకం సంజాతమానంబాతిశయం స్వయంతుం ద్విసుమాస రసనావిలసద్వదనాగవిందోఽనంతో ఽపినసమగ్గ భృతి మన్యామహే సయ మేతత్పట్టణవిరాజమానా విద్యన్మయః.

శ్లో. గోదావరీపరిసరా దిహచైతవంతా, సస్మాక్ స్వవాగ్మృత పూరత రంగమగ్నాక్ । ఏతౌసమాచకలతాం కిల దుష్కువీనాం । వాగాతపేన పరి తాపిత కర్ణయుగ్మాక్.

శ్లో. సంధ్యాకాలనటన్మహానటశిరోదోధూయమానామర । ప్రోతస్విన్యద యత్తరంగవితలే ర్భంగ ప్రదా గుంభనాః । జాయంతే భువి కస్యవా తిరుపతి శ్రీవేంకటప్రాజ్ఞయో । ర్మృద్వీకాకదళీ సితామధురూరీ సంవాదినీనాం గిరాం.

శ్రీ. ఉ. పావని! యొక్క స్నానమునఁ బాతకముల్ హరియింతు రెంటిచేక
 ధీరుఁ డేతుపంచ జననీ! నినుఁ గూర్చిన పల్కులెల్ల సఁ
 భావనఁ జేయుబుట్టిరి ప్రథకౌ గవులిహ్వరు, నీకిఁజేమి గో
 దావరి! నీమహత్త్వములఁ దల్పఁగ నేరికి శక్యమిద్ధరక.

విజయనగరము, }
 20-9-95

తురగా వేంకటాచలము,
 బి. యే. క్లాసు.

INTELLECTUAL GYMNASTICS.

(Reprinted from the Telugu Harp Dated 20th Sep 1895.)

The week has itself signalized by the advent here of the two famous impromptu poets Messrs, D. Tirupaty Sastry and Chellapilla Venkata Sastry of the Godavary District. On Saturday afternoon the 14th instant the upper hall of the Maharaja's College was a great centre of attraction, as our learned Visitors were to give their maiden performance in Vizianagaram. The assembly was a large and representative one and included most of the elite of the town. The poets are both very young men, evidently little above twenty. Both are simply clad and unassuming manners. As regards personal appearance, they are remarkably swarthy for Brahmans, but have pleasing intelligent faces and one of them in particular possesses prominent well developed nose that is so often the index to a clever brain. The performance on saturday was a capital proof of what these gentlemen could do in poetic line. Among the audience were many both able and willing to put them through their faces and trot them up and down the slopes of Parnassus. Twenty-five gentlemen were selected to do so and right vigorously did they perform their parts as will be seen from

the miscellaneous character of the subjects they prescribed for versification. Each wrote on a sheet of paper the subject of a stanza as well as the particular metre and rhetoric required. One of the poets then began to extemporise the first line of a verse on each subject and after finishing the whole round twenty-five, was called upon to supply the next lines not in the order in which the first were given out; but in a random and haphazard way which was enough to drive a person of ordinary intelligence crazy. This crucial test was devised by Mr. K. Ramanjachariar M. A. B. L. the learned Principal of the college, who before he entered upon his distinguished career first as a student and then a teacher of English Literature had already won his laurels as a Sanscrit and Telugu Poet. The difficulty of the test was however completely surmounted and the first poet left it to his learned colleague to supply the remaining lines of the stanzas. This was done with equal success the glibness which the two hands dealt with these subjects being simply marvellous. Both in Telugu and Sanscrit their achievements caused astonishment and delight and they are justly looked upon as prodigies.

The following Sanskrit Slokas were read by Pappu Sastri.

శ్లో. ఇమాకవీశ్వరావృథా సమాఘటిత సన్నిభౌ । సహ ప్రశస్తవాక్సుధా
భరా నిరస్తకాపథా । సమస్తపండితస్తుతప్రక్షీర్తిమండిత సదా । సదస్సహో
త్కృపా స్వయం వికస్వరసరస్వతి.

శ్లో. సహస్ర శక్తిర్ద్రవ్యాక్రవాహ ధాతుర్విధాతుః కృతచిత్రస్మట్టే ।
ముఖే కవిభ్యాం ఒహువక్త్రతయా । భారోజరాగ్రస్త మతేర్పభూవ.

9 శ్లో॥ భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారు రచించిన శ్లోకములు.

- శ్లో॥ శ్రీజగ్గరాయాధిపతే స్సభాయాం, విధిత్సతోమంజా శతావధానం
కపింద్రయగృన్య సరోజయోని, శృతంశతంకిం విదధామనాంసి.
- శ్లో॥ తిరుపతి పరవేంకటేశశాస్త్రి, ద్వయకృత సాధు శతావధానపద్యం
దశభిరిహగుణై కిమేకమేకం, గదితుచు నాః ఘణిరాట్సహస్రనక్త్రీః.
- శ్లో॥ వేంకటేశ తిరుపత్యభిఖ్యయో, యైన మేన విదుషోస్సరస్వతీ
సంవిధజ్య తు మాతృనోద్విధా, వర్తతే తదవధానసంవిధా.
- శ్లో॥ గజాననపరాననా కిమధరస్వతో వారదో
రఘూద్వహయంగం భవే త్క్రిమధ తద్వితీయంభవేత్
నురేంద్రభిషజావహో గురుకపికిమేతాకపి
ఇతిస్మహ్మహియేజనా భృశతరంహి సంశేరతే.
- శ్లో॥ అష్టోత్తరశతనామభి రేతా నానర్చతుర్హివాగ్దేహిం
తస్మాత్ప్రయలేభాతే శతమష్టాచావధానవర్ణాణి.
- శ్లో॥ శ్రీజగ్గరాయేంద్రసభాజనానాం, వితానరత్నప్రతిబింబితాని
చకాసతి శ్రీ మధురావధాన, సమత్కచిత్తా ఇవభేవచంద్రాః.
- శ్లో॥ శ్రీజగ్గరాయాధిపతే స్సభాయాం, యాసంవిధత్తా మహాధానయగృం
తావేవచేత్త త్వత్రిభావిశేష, ముద్యోజయేతాం వివరీతుమహ్నా.
- శ్లో॥ అచీకరద్య స్తవధానయగృం, యేచాస్యజామాతృ సుతాదివర్గాః
యాసంవ్యధత్తాంసచలేచతాచ, భూయానురారోగ్య శతాయుషాధ్యాయే.

సశ్యవోలు సోమసుందరకవి విరచితములు.

- చ. తిరుపతి వేంకటేశ్వరల దివ్యకలామహిమానుభావ మీ
తిరుపతివేంకటేశ్వరల ధీవిలసత్ప్రతిభావిపర్తమై
పరిణతిచంద్రా గాన రసవత్కవితాష్ట శతావధాన వి
స్ఫురణము మీఁకొ వీరలకు సూరిజనప్రభు! జగ్గరాడ్విభూ.
- మ. విత్తప్రజ్ఞ శతావధానతయు నేవేశక్ సహస్రార్పణ
నతయుక్ గల్గిన వీరి చిత్తమునకే నాశీక నామంబులె

శతపత్రంబు సహస్రపత్ర మనుటలో సందర్భమాఁగాక స
మృతమా! యెల్లెడ మానసాబ్జమును సామాన్యోక్తి చర్చింపఁగఁ.

కీ. ఎవరేమి పుత్రంబు లెన్నెన్ని కోరిన నాకుగాళ్లొకంబు లపుడె చెప్ప
నెవరెట్టికల్పన లెన్నెన్ని యిచ్చిన బయ్యన పండితులలో చదివినవ
నెవరేమివర్ణన లెలమిలోఁగోరిన నిమిషమాత్రమున పట్టించిపలుక
నెవరేసమస్యల నింపుగా నొసఁగిన సంతలో నవియెల్ల నలరఁగూర్చు

కీ. వీరిలోనొక్కొక్కరె విమలధీరు, విద్వరును గూడియున్నచో నెన్నఁదగ మె
సరసతిరుపతి వేంకటేశ్వరులమహిమ, రావుకులదీప! క్రిజగ్రరాయభూష

(Stamp of Gudwal Samastanam)

At the Sabha held at Gudwal in my presence on the 21st February 1896. two pandits named Brahmasree Chellapilla Venkateswara Sastri garu and Brahmasree Divakarla Tirupati Sastry Garu showed their skill in performing Satavadhanam. 57 persons seated in a row. They began one after another to give the poets subjects on which to compose verses. The subjects named by each member was chosen by him then and there. Some of the members asked them to compose Sanscrit verses and others Telugu. The pandits performed thier task in the following manner.

Beginning with the first member they gave him first charna of the verse on the subject given him; then proceeding to the next they gave him the first charna of the verse composed on his subject and in the same manner they gave the first charnas of the verses to all the other members in the order in which they had been given; after this they gave the members one after another the 2nd charnas of the verses; when this was finished they gave the members in the same order the second halves of the verses. The verses both Sanscrit and

Telugu were of different metres. I was much pleased with the skill in versification and the wonderful power of memory displayed by the two Pandits.

(Stamp of Rajah in Parshi.)

GUDWAL, 9th March, 1896, } *Raja of Gudwal Samstan.*

11 చ. కరువలి పట్టియు న్నిష్కధకాంతుఁడు స్వర్గమునంటునట్టి పా
కరచనమించిరంచు మఱి గఱ్ఱలుకూడఁ జిగిచ్చెనంచు నం
దఱునుటె కాని చూడముకదా ? మునుపెప్పుడో చక్రపాణి నుం
దరియయి తీపిబువ్వనిడెఁ దా నమరాళికటంచు వారికే
సరసిజవైరియున్ సుధనొసంగెనటంచునుగాని గ్రంథముల్
తరిచి నిజంబో కాదో యిఁక దాని గనుంగొనువారులేరు గా
పురిసరసాపురంబునను మొన్నను మీరు రచించినట్టి నుం
దరకవితాచమత్కృతి యొనర్చినవిందెటు నెప్పువాఁడ నె
ల్లరకును మోదమిచ్చె నకలంబగు శ్రోతలమోహపుచ్చె న
చ్చెరువును నించె మీకవితఁజెప్పఁదరంబె నుధోపమానమో
తిరుపతివేంకటేశ్వర సుధీమణులార ! కవీంద్రులార మీ
యిరువురి పద్యముల్ పుడమి నెల్లెడ నిల్చెడు శాశ్వతంబుగన్.

తే.గీ. ఉభయకవిమిత్రుకవితయందొకటిగానమర్థహీనంపుఁబడమనియంద్రుగాఁడె
ఆశుకావ్యంబునందైన నట్లెచ్చెప్పి । మించిరిపు డీయుభయకవిమిత్రులార.

28th July 1896:

(Sd.) K. Narasimham,
Narasapur.

12. పీ. 'ఏధన్యగుణులు' దేవీభాగవతము సుధీమణులలర నాస్థీకరించి
శేషత్యగతులు కాళీనహస్రము సంస్కృతంబునవాసి యశంబుఁజెంది
శేకపుల్ ధాతురత్నాక్షరంబు నొనర్చి యందఱకుపకార మాచరించి
శేషహామహులు కవీంద్రులెల్లరు మెచ్చుకొను శ్రవణానందమునురచించి

గీ. 'శేషహామహుల' నామువిని యెడఁదఁ గుకవులు గడగడపడఁతుచుండు.
రట్టితిరుపతివేంకటాష్టయలనెన్న । నలవియే మర్త్యమాతృల కవనియందు.

పా ల తే రు. }

18-5-09. }

శ. సా. 17

ఇట్లు సుకవిజనవిధేయుడు,
వా హి నీ ప తి. నూ ర క వి.

- శ్లో. తత్రాద్యతై కవితాసుత్ర వివక్షౌ లసత్ప్రజ్ఞా
వ్యాకరణపారగా వాక్ష్మికధునీనద్యశమమలహృదయంచ.
- శ్లో. శ్రీమచ్ఛతాపథానాష్టపథానాది ప్రశస్తవిషయేషు
శ్రీమత్తిరుపతి వేంకటరాజౌ ప్రథమగణనాహౌ.
- శ్లో. ఏతాద్యకవిరాజౌ నపురాదృష్టౌ మయాన్వేషాన్వైః
జయత స్తిరుపతి వేంకటకవివర్యౌ కుకవిహస్తీపంచాస్యౌ.
- శ్లో. కాశీనహస్రదేవీ భాగవతప్రముఖ సద్గ్రంథాక్
స్వకపోలకల్పనాభిశ్చాన్ద్రీ కరణేనచస్వచ్ఛం॥
- శ్లో. పండితపామరముఖ్యాక్ సంతోషయితునిబద్ధ సద్గీతౌ
ప్రభవతలర్యౌ శ్రీమత్తిరుపతి శ్రీవేంకటేశ్వరాభిగౌ.
- శ్లో. ద్విజరాజౌ మద్దత్తం శ్లోకానాం పంచకంకృపయా
ద్విజరాజస్తంతుమిన స్వీకృత్యమహామదం యాతాం.

పాలతేరు } పండితకవి ప్రియశ్రీగౌమరచిన పంకటరాయః.
18-5-1900 }

- సీ. ఎఱుంగని భాషలో నెర పెచ్చస్తాక్షరి యసాహ జ్ఞాపకత క్రియనినుతింప
మాటలనందడి మఱపించి వాయించుగంట లేన్నుట గాంచి గణుతి నేయ
నంతలోఁ జతురంగ ముండెత్తువేసెడు బుద్ధిచాతురి గాంచి పొగడుచుండ
కొరిసచద్యముల్ కొనల నందియకముండ చెప్పంగ మోడమంది మెచ్చ
- తే. గీ. నడుమను బురాణమునునర్థమడుగఁజెప్పి యారయస్త్రైసథానము నాచరించి
మేల్మ్రొబొట్టాపెదచ్చన మెప్పుగాంచి రరసి తిరుపతివేంకటేశ్వర సుకవులు.

గజపతినగరం.

దేవగుప్త సన్యాసిరాజు.

13. సీ. సంస్కృతాంధ్రములఁజక్కఁగమిప్రజ్ఞలనుజూపమోదంబుగనుటెకాని
భాగ్యవంతులరీతి బహువిధసత్కారముల నాచరింపఁగఁ గలనెమితు
విద్యాధికులభాతి విని మెచ్చుటయొకాని సరసతనొప్పు తప్పరయఁగలనె

... ..

- తే. గీ. కుకవినికరంబుచాడ్చునఁ గూయఁగలనె । యెందునను మందుడను గాన
నెఱిగి నాడు । చిన్ని విన్నపమాలించి యన్నలార । తగువిహితులార
సుకవివతంసులార.

విశాఖపట్నము. } విధేయుఁడు.
28-5-1900. } మంలేన అడినారాయణమూర్తి పంతులు.

మ. ఇతఁ డాసేతుహిమాచలాంతర ధరిత్రీశానసంసత్ స్థలీ
వృతదుర్వాదిజనోత్తమాంగపటలీవిన్యస్తపాదాంబుజో
ద్ధృతిసంతోషితతన్నప్రాత్రధనముక్తాహార భూమ్యాది స
త్కృతులక బేర్పివహించె నీనుకవిని నీర్తింపగాశక్యమే.

తేశనకుర్తి.

నిశ్శంకుల కృష్ణమూర్తి.

సీ. కడియనున్ద్రామంబు కాపురంబైయొప్పు ధవళేశ్వరాన విద్యాభివృద్ధి
ఆసేతుశీతాచలాయతదేశంబు వేడుకకై చూచు విపణివీధి
గద్వాలవిజయనగరమాది ప్రభు సభా భవనముల్ కీర్తిదాభవనసములు
సుభయభాషాకవితోక్తి స్వభావసంభాషణంబైన వాగుభాషణంబు

తే. గీ. లే కవిగ్రామణికినొప్పు నెల్లయెడల । నట్టి వెంకటశాస్త్రి శుభాభిధానఁ
డతులచతురతఁజేసె నప్తపదాన । మిప్పుడీ పోలవరమున నొప్పుమీఱు.

చ. పడిగల వాక్ప్రవాహమును వర్ణనసేయుట కష్టమేమనం
గడియకు నూలుపద్యములఁ గల్పనఁజేసెడిశక్తి యుక్తికిం
గడియమువేయు రాజులకు గైవసమై దగుగేలు ముద్దుగా
విడిపడి వచ్చుబల్కులును వెంకటశాస్త్రిక చెల్లియుండుటక.

రెడ్డిపోలవరం.

చ్రాలు తెలియలేదు.

సీ. విజయనగరమున వేంకటగిరిలోనఁ బ్రభులనమ్మనమ్ముఁబడసినావు
ఆత్మకూరు ష్టితీంద్రార్పిత చంద్రహారాది సత్కారమ్ము లందినావు
గద్వాలభూపాలకప్రదత్తంబైన బంగారుపతకంబు బట్టినావు
ఆసేదినంతిస్వహస్తాక్షరాంకిత యోగ్యతాపత్రంబు నొందినావు

తే. గీ. మఱియు నితరమహిపతిమణుల పండి । తాగ్రణులమన్ననకుఁ బాత్రమైతి
వీవు । “చంద్రునకు నూలి పో” గన్న సాటి నిద్రి । గైకొనుము చెళ్ళపిళ్ళ
వేంకటకవీంద్ర.

అనకాపల్లె.

బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి

చ. ఘటికకు నూలుపద్యములు కల్పనసేయ సమర్థనాహ్వయా
నటుల శతావధానములనైన నొనర్పఁ బ్రవీణుసంధ్య నా
నటదగజేశమాధి చలనభ్రమదభ్రాధునీరుధి సమ

త్కటవచనప్రవాహం సముద్రగమహోభయసాహితీవధూ
 విటుని సభామనోహరనవీనకథారచనాధురీణు ది
 క్కటనముదీర్ణకీర్తిలితకాతతి శాబ్దికతార్కికవ్రజో
 ద్భటుఃబటుగానకోవిదుని బ్రాహ్మణసత్తము చెళ్ళపిళ్ళ వేం
 కటకవిసారస్వశామునిఁ దగ్గఁ విసుతింపగ శక్యమే యగ్రే.

ముక్కవిల్లి సాంబయనామకవి రచితం.

శ్రీమద్వేంకట పరబ్రహ్మణీనమః.

తే. గీ. పంగపెరటికి మనిబామ్మవడువునోఁప । వెంకటాద్వైని సరసకవిత్వమునకు
 దృష్టివోషంబుదగులక దీప్తిగలుగఁ బ్రక్కవనుగొన్నికొక్కిరిపద్యములను.

క. తిరుపతిఁబాసిన వెంకన । స్థిరమతి వెంకననుబాఁయఁ దిరుపతితోభా
 కరతంబరగునెయనుద్వా । పరమేశ్వరును నేడు మనకుఁ బరికింపంగఁ.

ఉ. ఆశుకవిత్వమందు రసమబ్బట దుర్లభమన్నయట్టి యీ
 యాశ నిరర్థకంబనఁగనౌను స్వబాంధవ బుద్ధిచేత నా
 నాశను లేనివాక్యముల నాడుటకాదు నిజంబువచ్చెదఁ
 పేళల చెళ్ళపిళ్ళకుల వేంకటాస్త్రిని నన్నపార్యుగఁ.

చ. యమకము నభంగౌరవము నాశువు పేళలమైనచేలి సాం
 కము రసపుష్టి సౌష్ఠవము కల్పన చాతురి వ్యంగ్యనైభవం
 బమలత శాస్త్రసిద్ధతయు నాదిగగల్గు కవిత్వసర్వముల్
 సమతనెసంగు చెళ్ళపిళ్ళ సత్కులవేంకటాస్త్రి భారతిఁ.

చ. ఉభయకవిత్వ తత్త్వనిధియుఁ ద్రిముహూర్త శతావధానియుఁ
 సభగలయట్టి సత్కవుల స్వాంతములం గరఁగింపఁజాలు వా
 గ్విభవము గల్గువాఁడు గురువిద్యులకెల్లను చెన్నిధానమై
 శుభకర చెళ్ళపిళ్ళకులసోముఁడు వేంకటాస్త్రి యొప్పెదుఁ.

చ. ధనమనఁ బుత్రమిత్రపశుదారగృహాదికమానె వట్టిదం
 ధనమిది శాశ్వతంబె “కవితాయదిరాజ్యతః అప్రికిం ప్రియో
 జన” మితి నూక్తిచేత బుధసమృత్తమైన పదాద్యజంతసా
 ధనమున న్నేహదంబు కవితాధనమే ధనశబ్దవాఙ్మయ.

క. మనుగుడుపుల ముచ్చట, లంఘనములఁ జెప్పికొననేల కవితాకష్టం
బునుబడితి కొన్నిదినములు గనుక నితనికవిత కేను గౌరవమిడుదున్.

ఉ. నేను శతావధానము ననేక నృపాల సభాస్థలంబులన్
మానుగఁజేసి పెక్కు బహుమానములందితి శాంతినొందితిన్
మానసవృత్తి గోధకసమాధిని గావున నిద్రి నాగురు
స్థానమటంచు నెంచెదను స్వాంతము నిశ్చలమాట దీనిచేన్.

చ. “దినమున కొక్క కబ్బమును దేటగఁ జెప్పెడువాని కొక్కరా
త్రిని నెడమియఁగాఁదగునె తెంపుగ నూటిటిఁ గూర్చునోపఁడే”
యనఁదగ దొక్క రే నిదురహానినిఁ బూనిన వానికేగతిన్
మనమున స్ఫూర్తికిన్ బెరిదిసంబున పచ్చుచు? నూలుపద్యముల్.

తే. గీ. హద్దులేనట్టి వెంటార్దమహిమంబు, నెన్న నామాటలకు శక్తియెట్లుగలుగు
నంతమింతయులేని యనంతమందు, దిరిగిఘడిఁజూడఁఖగములకరయఁదరమె.

క. వియ్యంకుఁడు నాకగుటన్, నెయ్యమునన్ జెళ్ళపిళ్ళ నిర్మలకుల వెం
కయ్యకుఁ గట్నంబొసఁగితిఁ, జయ్యన నీపద్యమలఁ జంద్రగుణముగన్.

క. త్వరితంబుగ నీఁగందము | విరచించితిఁగాన నిందు విస్తృత దోషో
త్కరముండు దానిఁబెద్దలు | మఱచి దయారసముచేత మన్నింపఁదగున్

14 ఉ. శ్రీమహాలక్ష్మీపాలితము నేవ్యము పండితకోటికర్థి సం
ఘామరభూజ మార్యజనతాదరణీయము శారదాపరీ
క్షామలమణ్డపంబు నగునంచునుధీతతియిచ్చ మెచ్చున
ల్లామున నెయ్యరార ! తొవరాఁదలపూవుగఁ బూనుకాళికన్
నేమముతోడఁగొల్చి మదినిల్చిన కోర్కెలనెల్లనంది యెం
తే మనవీనులందనదులేజానరాజిలు పల్కుముతైపుం
గోమల కర్ణపూరములకుం దగువానిఁగఁజేసె నంచనన్
బూమెలుగావు వీని సరిబుద్ధిగలాఁ డలవేల్పునొజ్జ వే
మోముల వాఁడితంఁడెయగుఁ బూని యొకేతటి నూలుగంటముల్
నేమముదప్పకుండఁగ బరే ! యిటుకైతనుజెప్పె నార ? యే
నోములనోచి గాంచిగొ తనూభవుగాఁ దలిదిండుర్చి లీమహా
ద్దామఁడు వేంకటేశ్వరుని దార్జ్యుఁడు గూర్పుతఁగెల్పులీతనిన్

శ్రీమహాలక్ష్మి కొల్లుననుజేసిగదా ? మనబోఁటివారికి
 టీమహనీయుఁడాదిగ ననేకులఁగాంచి వినోదమందు టిం
 కేమెయిఁగల్గుఁగాన మన మేకముగా వచియింతమొ పెత్త
 దామరసాప్త జన్మఁడిడుత స్సుచిరాయు వటంచు నిచ్చుటఁ.

ఉద్ఘాము.

బంకుమల్లి మల్ల శాస్త్రి.

శ్లో. భూమాకోపినహీ దృశస్సుకవిరాజ్యే కాళిదాసాదయో
 భూతా నోసమధీపరీక్షణ విధా పృత్యక్షతాం నోగతాః
 ఊహ్యః కిన్త్వసుమానతస్తదపి హ సత్సంశయాలంబనం
 సోఽయం వెంకటసత్కవీంద్ర నిపుణః పృత్యక్షతామన్నతే. ౧

శ్లో. లోకేయద్యపిసస్త నామకవయ స్తేషాస్తస్యైతాద్భుతీ
 రీతి నీకరసపద్యమాత్ర రచనాచాతుర్య ధుర్యాత్మ నాం
 అస్యాశుస్ఫురదచ్చ సూతన మహాకావ్యామృతాం భోనిధేః
 కోవావర్ణయితాస్తి వెంకటకవేళేషం పినా మృగ్యతాం. ౨

శ్లో. లోకా స్సద్గుణచాతురీముపగతా నూక్తి ప్రదా సుందిరీ
 సద్వృత్తా సరసాఽసమాసమగతా సాలంక్రియా కావీనీ
 లోకానస్తవిధాయినీ సుకవితా నూనం హినోత్సేత్యతే
 వ్రవే వెంకటసత్కవీశ్వరవరం నోచేదిదంకింభవత్. ౩

శ్లో. శ్రాపం శ్రావమతీనలోలుపతయా శాతాపధానీం గిరం
 కర్ణాకర్ణికయా విదేశ విషయాంగస్తున్న శక్త్యాపయం
 ఇత్యేతన్మనసాతురాం నుజనతాం యా తద్విధిం కారయి
 త్రామైదం నయ తీశ్వరోఽపతుసదా తా మతృలత్కృత్యంబికాం.

పుద్గాము.

!చాగంటి సీతయ్యశాస్త్రి.

సంస్థానపండితులగు శ్రీమాన్ రంగాచార్యులవారిచే వ్రాయఁబడినది.
 శ్రీ శోభనాద్రిస్వామి న స్సహాయోస్తు.

15 శ్లో॥ శోభనాచలశృంగారః శ్రీనృసింహపపుర్వరిః
 సర్వదస్సర్వదాపాయాదప్పారాయమహీభృతః॥

కృష్ణామండల మండలాయమాన నూజవీణగరాధినాథే శ్రీమన్నారయ
 ప్పారాయ ప్రభుతిలకపుత్రరత్నే సతతవిబుధగోష్ఠీ వినోదసహృదయ హృదయే॥

పుత్రమిత్ర బంధుబృందప్రధాన పరిజనపరివేష్టితే । కాణాదపాణినీయాది సకల
 శత్రుపారిణవండితమండలీ పరివోభితే । హూణభాషావివక్షజైరధగతసకలకలా
 కాశనై రుపాధ్యాయా గ్యోత్యబృందై రభినందితే । శ్రీరామచంద్రాపు రాయ
 నామని నరపతిశేఖరే నిజనభాభవన మలంకుర్వాణీ । నృపవరానుదేశానుసారతః,
 తథాస్థానవివశ్చిత్సృషరై రభిచోదితః । అధిగతపాణినీ యాదితంత్రః । ఆంధ్ర
 గీర్వాణ భాషాద్యయకవితాకల్పనాకుశలః । గౌతమీసరిద్వగ పరిసరవస్త్రీ శతావ
 ధాని బిరుదాంచితః । బ్రహ్మగ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటాశ్రీ సభాజనసంతోష సంధా
 యినీం । ప్రప్యజనాభిలషిత పరిపూరణ కుశలాం । ఆంధ్రపద్యపంచాశతం,
 అపివ అతివిచిత్ర వృత్తఘటిత గైర్వాణ పద్యపంచాశతం దినత్రయపర్యాప్తేన
 కాలేన అనతి పరిశ్రమ భాజాప్రయత్నేన విరచయన్ సభాస్థారాన్ అమితా
 వందసాగరసమృగ్నా స్కుర్వాణః । అదృష్టపూర్వాం । అతినై చిత్ర్యదాత్రీం
 ఆవధాన నైచిత్రీం అభిదర్శయన్ స్వవిరుదమన్వర్థయాం చకార । తతశ్చాపధాన
 కలాసందర్శన సంజాత సంమోదసంభరితః । సరసహృదయః । శ్రీరామ చంద్రా
 ప్సారాయః । ఏలా లనంగ జాబీ క్రమక శకలసంమేళిత నాగవల్లీపర్ణ పూర
 ప్రదానపూర్వకం రాంకపసౌవర్ణరేఖాభిరంజిత పట్టాంబరాది సహిత షోడశాధిక
 శతద్యయముద్రికాః పారితోషిక మకల్పయత్ ఇతి । తదనధానసమయ సంకలిత
 హృద్యపద్యానళిః మంగావాణీ ముద్రాక్షరకాలాయాం సమ్ముద్రితా విజయ
 తేతమాం॥ శ్రీ. శ్రీ. శ్రీ.

శ్రీ. ఆశుధారసుమాట లట్టిట్టుగాకుండ నూలుపద్యము లొక్కనోటఁజెప్పె
 సభికులందఱు మహాశర్మంబునందగాఁ గోరిన వృత్తముల్ కూర్చొనరై
 నొనరఁజేర్చినదాని నొప్పగించినరీతి నష్టపై కల్పన లమరఁజేసె
 బొర, జ్ఞాపకశక్తి నహహ ! యేమనవచ్చుననంగ నూటని దుదనఁజైచదివె
 గీ. రమీనిశ్రీరామచంద్రప్సరాయవిభుని, మందిరంబునదొరలునానందమంద
 శంక లేకను వెంకటాశ్రీఘ్నసుఁడు, మేలుభగవంతుఁడైనను మెచ్చననంగ.

శ్రీ. ఆంధ్రగీర్వాణంబు లందెల్లవృత్తముల్ రపలు కెంపులుగాఁగ రాల్చిపోసె
 వరుసగాఁదాఁజేయు వర్ణనలందున నింపుసొంపులను వర్ణింపఁజేసె
 సమయ మబ్బినచోట కాస్త్రప్రమాణముల్ నూర్లకొలదిగ నూర్చిపోసె
 సభికులహృదయాంబుజంబులనానంద వార్తిలోఁజేర్చి దెప్పలుగఁజేసె

గీ. వారు వారును వారును పర్వతలను, కోరివేడినయట్టుల క్రమమృరించె
శంకలేకను వేంకటాస్త్రిఘనుడు, మేలుభగవంతుడైనను మెచ్చుననఁగ.

శీ. చెప్పనా ? యీతని శాస్త్రవిజ్ఞానంబు మిసిమివన్నెలంజిల్లు పసిడిగాదె
వ్రాయనా ? యీతని వాక్యమాధుర్యంబు కండచక్కెర పానకంబుగాదె
మెచ్చనా ? యీతని మేల్కవిత్వకన్నె మించిరాజుల వలపించుఁగాదె
పొగడనా ? యీతని పూర్వాశుభారను రంగుమీసిన పాలపొంగుకాదె

గీ. ఇట్టిప్రజ్ఞలచేత హా! యేమిచెప్ప, నట్టెసభికులనెల్లఁదాఁ గట్టిస్త చె
శంకలేకను వేంకటాస్త్రిఘనుడు, మేలుభగవంతుడైనను మెచ్చుననఁగ.

Raja's High School }
Nuzvid, 22-2-03. }

B. Bhagavanta Row,
Drawing Master.

శ్రీ వేదం దేవీనమేత శ్రీ దేవాధిరాజస్వామి నేనమః.

శ్రీమతే రామానుజాయనమః

శ్రీవానాచలరామానుజయతీంద్రగురవేనమః.

17 శ్లో. సదా తనోతు మంగళం సవానశైలయోగిరా
టస్సుమస్త లోకకాంక్షిత స్వపాదపద్మదళానః
వధంతి యస్యమందిరం రమాగృహం నటద్రుమం
సమస్తలోకమానితం సరోజయ క్షదీర్ఘికం.

శ్లో. మధురకవిసామభాషం । వానాచలయోగిరాజ మనఘం తం ।
మానవకేసరిసామ నమామి । దాసోహ మన్వయం భక్త్యా.

శ్లో. వందామహేవిబుధ బృందానతాంఘ్రియగపందారుడుష్కృతిపారం
కుందాభదంత మరవిందాననం శ్రీతసుమందార భూరహావరం
స్కందాదిరన్నత మకుందాంఘ్రి భక్తిరుచి సందాయమాననతలం
భేదాభిదాదిమతవాదాపన్న క్తి సరవానాద్రిలత్పూణమునిం.

శ్లో. శుభ్రవస్తవయత త్వస్థారసరణీసంచారబద్ధాదర
శ్రీమతేన్మయపరాష్టద్గజవరేష్వా ద్యాసనాధిస్థితః
వానాద్రీశకృపారురీజలనిధిః కాయణ్యపూర్ణోనిశం
శ్రీవానాద్రీ కలిఘ్నలత్పూణముని కేజీయతాం సంతతం.

శ్లో. శ్రీవానాద్రీకలిఘ్న లత్పూణమునేఃప్రభాతవిద్యజ్ఞుషి
శ్రీమచ్ఛ్రీపతి వేంకటేశబుధా విద్యచ్ఛిరోభూషణౌ

గీర్వాణాండ్రకలాకవిత్వరచనా చాతుర్యలీలాగృహా
లోకేఽదృష్టచరం సదస్యకుదుతాం చిత్రానధానక్రమం.

శ్లో. శ్రీరామచంద్రాహ్వయభూపతీశ | సంహృదనా ద్వేంకట శ్రీపతిభ్యాం
కృతానిపద్యాని శతాపధానం విలోక్యకాతూహల మాప్నుయామ.

శ్లో. నాథశ్రీగగనాద్రిలక్ష్మణముని స్వర్వజ్ఞచింతామణి
శ్రీరామానుజయోగిపుంగవ మహాసిద్ధాంతనిర్ధారకః
వేదాంతాదిమనర్వతంత్ర చతురో యస్యాంరసజ్ఞాబుధా
స్తస్మాద్ద్వేంకటకాస్త్రి వాగ్విసృతయే నైష సత్తైవాహతతి.

శ్లో. లోకేతావ దనేకపండితవరైః ప్రోక్తా న్యనేకాన్యహం
పద్యాని శ్రుతవాక్ కదాపి న మయాస్తభ్యత్వ మాలంబితం
యోగిత్యం కవివాగ్విజృంభణఘనీపీయూషసంనేకజ
బ్రహ్మనందజడీకృతోహ మధునా యోగంవినాఽఽలంబయే

శ్లో. పూర్వం భోజవిమానితా కవివరా ద్వైసుప్రసిద్ధౌతయో
రేకోఽభూ ద్భవభూతిరన్యకవిరా ట్పీకాళిదాసాహ్వయః
తావుల్లాసయితం పునశ్చన్యపతిప్రహం జరీజృంభితౌ
మన్యోశ్చివతివేంకటేశ విబుధాభిఖ్యాం వహంతావతి.

శ్లో. ఇమాకవీపూర్వకవీంద్రతుల్యా | విలీరితుం నాల మహం కదాపి
ఇమాతు దేవాంధ్రకలాప్రవీణౌ | శ్రుతంకదా తత్కృధితాండ్ర వద్యత.

శ్లో. శ్రీమచ్ఛ్రీపతివేంకటేశ కవిరా ణ్ణానాపధానక్రమం
శ్రోతుం వీక్షితు మేకఏవ ఫణిరాటో ఛక్రొహి చతుశ్రవాః
శ్లాఘానూచి నిజోత్తమాంగచలనం కర్తుం సహస్రావస
స్సోస్యేవేతి విదామహే కుపలయే నాన్యోస్తి నద్వాపరః.

కింబహునా

శ్లో. శ్రీమచ్ఛ్రీపతివేంకటేశ కవితా మాధుర్యభుక్తేః పరం
ద్రాక్షాక్షారసమాభవ నృధుముధామాధుర్యకూన్యాత్మకం
ఆకాలేశపరానరాస్సమభవత్ మోచారసాస్వాదనే
పీయూషే జనితంచ భేషజమతి ర్దేవాసురాపేక్షితే.

శ్లో. సన్మానసాంబురుహచింతితపద్మజేశ | మూర్యస్త విష్ణుపదనేవనలాఱ
సాత్మా | భూయాదభీష్ట ఫలదస్సభికాగ్రగణ్య | విద్వద్దణస్య గగనా
చలరాజహంసః.

శ్లో. చిరంతనోక్తిహాలియుగృతత్వ చింతకోత్తమ | ప్రకృప్తవానభూధరేశ
లక్ష్మణార్యయోగినః | కృపాకటాక్షవీక్షయా చిరంవిరాజతు క్షితౌ |
సనూజవీడుభూపమాళి రామచంద్రయప్పరాట్.

శ్లో. శ్రీవానాద్రియతీశాజ్ఞాం పహతా కలితా ముదా
రమాన్మసింహవిదుషా శ్లాఘాపూర్వకపత్రికా.

శ్లో. పరాభవాల్లి కుంభాచ్ఛతృతీయాయాం భృగోద్గిసే
శతావధానంకశితం సభాయాం ఖాద్రియోగినాం.

గద్య. శ్రీనూజవీడాఖ్యపత్తనే శ్రీమత్తోతాద్రి రామానుజయతీంద్రులం
కృతే విద్వన్మణి గుంభితే నదసి శ్రీమద్రాజాధిరాజ శ్రీరామచంద్రప్పారావు
బహదర్ జమీన్ దారాఖ్య మహిపాలవర్యణ ప్రచోదితాభ్యాం శ్రీపతివేంకటేశ
శాఖ్య కవిమణిభ్యాంవిరచిత శతావధానకవితా చాతుర్య సందర్శన సంతత
సంజనితసమ్మోద భరితేన శ్రీమద్వానాద్రి కలిఘ్నలక్ష్మణయతీంద్రాజ్ఞాను
సారిణా శ్రీమత్తత్సన్నిధి శ్రీకార్యదర్శి విబుధవర్యణ శ్రీమద్వీరలతాకులపయః
పారావారరాకాశశాంకేన స్వస్తి కరిహస్తిగిరిమస్తకతల స్వస్తరు శ్రీపేయందేవీ
సమేత శ్రీదేవాధిరాజచరణ సరశీరుహలాంభిత శ్రీమత్కాంచీ పురనివాస రసి
కేన లక్ష్మీన్మసింహాచార్య కవినా ప్రకలితా లిఖితా పఠితా ప్రచల్తాచేయం
శ్లాఘాపురస్కృతిపత్రికా విలసతు తరాంసమ్మదే.

18. I have some knowledge of Pandit Satavadhani Challapilla Venkata Sastri's poetic composition in Telugu, and consider them to be of high merit. They indicate an extraordinary command of both Telugu and Sanskrit; and their linguistic accuracy and easy flow are quite striking. His power of appreciating and enjoying true poetry is also noteworthy, and it is indeed this power which has made him the poet that he is. His wide and

accurate knowledge of Telugu and Sanskrit, combined with his power of producing as well as appreciating good poetry, ought to make him a very worthy and useful teacher of Telugu in Colleges where that language and its literature are taught. He is both rational and critical, and is in no way an old-fashioned Pandit.

(Sd.) M. Rangachariyar,
 Proffessor of Sanskrit and comparative Philology
 Triplicane, Madras, 25-1-08. Presidency College,

I am sincerely glad to record my impression of M. R. Ry. Venkata Sastrulu. I have read some of his published works with no less profit than pleasure. This morning he came to see me and I have spent over three hours with him, during which he recited to me a great many from his large store of verses still in M. S. form. They markedly display his versatile powers. He is one of three or four of his abilities I have come across these many years. Great as are his prodigious memory and the spontaneity of his extempore versification, which many others have admiringly testified to what I specially value is his extensive, profound and accurate scholarship in Sanskrit and Telugu. Such is his vast and varied learning in both these languages, so lucid, simple and chaste is his style and so studded is his poetry with striking and sparkling gems of wit and fancy, that if his lot had fallen on olden days, and Macaenas of those days would have eagerly taken him into his patronage. What is now open to him and the like of him is only one of the higher panditships in our Colleges and they are but few. By his mastery of Sanscrit as a foundation for his

Telugu learning, he will be quite an acquisition in the best of our Colleges. He is, besides, young and vigorous enough (humanly speaking) to put in a service of over twenty years I heartily wish he would have an early chance and a successful one.

Lakeside
Kilpauk,
26th January 1908. } (Sd.) P. Ananda Charyulu,
High Court Vakil,

Office of the Telugu Translator to Government.

MADRAS.

27th January 1908.

Tirupati Venkateswara Kavulu, are twin-poets of a high order, well known in the Telugu Districts, for their ready, off-hand intelligent and superior compositions in Telugu and Sanskrit poetry. Their works are not a few and they display the rare merit of appreciation of what real poetry is. Besides they are Satavadhanies, not as generally recognised by courtesy their actually tested exhibitions of their powers.

I have asked the Junior Pandit Venkateswarulu to teach an imaginery class in Amuktamalyada and Sringara Naishadamu, two of the great classical works in Telugu. He has satisfied me by giving critical notes to the class on modern lines, bearing on all important points—Grammar, prosody, rhetoric, allusions &c., within the prescribed time. Any college may be of its aquisition of him.

S. Rungaiah Chetty.

I have much pleasure to state that the bearer Satavadhanam Venkata Sastrulu Garu of Masulipatam is a well-known Telugu scholar. His poeti-

cal productions are good and his smoothflowing verses have won my admiration. This combined with his knowledge of Sanskrit makes him perhaps the best fitted to occupy a Telugu Pandit's Post in First Grade Colleges.

Puraswakam,) R. Krishnamachariar,
28th January 1908) Sub-Asst. Inspector of Sanskrit Schools
MADRAS.

బంధు.

శ్లో. సర్వాలంకారయక్తా రుచితరగుణా సర్వరీతిప్రగల్భా
వాణీ కల్యాణశీలా పదగతివిలసచ్ఛారుమంచీరనాగా
శ్రిరమ్యే వేంకటేశే తిరుపతిసుకవౌ సా నరీనర్తినోచే
ద్వాచాం మాధుర్యమాసాం ప్రతికవిసులభం కిం భవేద్ధారణా వా.
శిష్టా సరసింహతాస్త్రిగారు.

చ. తిరుపతి వేంకటేశకవిధీరులు వీర బుధార రాట్సుభాం
తరపరికీర్తనీయ వితతస్ఫుటకీర్తులు వీరి నెన్నఁగఁ
దరమే! సమీకమానకవితామహిమంబు మహాద్భుతంబగున్
సరసిజఘాలసద్వదనచత్వరస్పత్యవిలోలవాగ్వధా
చరణరణత్సునూపురవిశంకటచాయరుణంరుణాఘన
స్ఫురణమనోజ్ఞమై, తదభిశోభివతంసకహల్లకాగ్రసం
చరదళిపక్షవిక్షుతిః శ్రవసరస్వకరందలించుమా
ధురిమ నెనంగి, యప్పలుకుఁదొయ్యలి బంగరువీణకాయలం
జెరసిన గబ్బిగుబ్బకపదిత్తరపు న్విరిమల్లెదండలం
దరికొను కమ్మతావులకుఁ దానకమై విలసిల్లుచుండు న
ద్దిర ! నుడికారపుం బలుకులేటలు రత్నపుమాటలై తగుం
దిర మెటలేరు త చ్చతవధానముఁ జూడ మహాద్భుతం బగున్.

అడివి సాంబశివకవిగారు.

చ. పరిచితభారతీప్రముఖపద్ధతులం దగ గద్యపద్యమూర్
సరసవచస్థితిం దవిలి సర్వజను ల్పొత్తియింపఁ జెప్ప నె

స్వరికగుఁ ! బూర్వపుణ్యపరిపాకవశంబున, వీతకల్మషుల్
 పరమతి నన్నపార్యుఁడును వాఙ్మయలోకవిధాత యజ్ఞయుక్త
 సురుచిరబంధుఁడగు నూరివలేఁబ్బుఁడు శంభుగానుండుట
 పరివితాపితామహుఁ డవంధ్యచరితుఁడు పెద్దనాధ్యుఁడు
 పటలగఁజూచి సంతసిలు భాగ్యములేని కొఱంత నేడుగా
 మరలె సరస్వతీమహిత మంగళవిగ్రహుడైన మీదయన్
 “బరుసము దప్పిపోయె”నని పల్కెడు మాటయొగాని బాగుగా
 నరసినఁ జేప దా నహరహంబును హెచ్చుట దోచుచుండు మీ
 యరుదగు బుద్ధిసీమల మహాప్రతిభాయతిఁజేసి యెన్నిటం
 దరుగునె కాంతిదాగ్ధ్యములు తధ్యపు నజ్రపుతున్నకెయ్యెడక!
 సురుచిరవాఙ్మయూఖముల నూరిమనోబ్జము లుల్లసిల్లి నూ
 ర్వురికొకతూరిఁ బద్దెములఁ బూనిరచించిన భూరితేజు ల
 త్యురుతర ధీవికాలులు సముజ్జ్వలవాగ్రచనావిశారిదుల్
 తిరుపతి వేంకటేశకవిధీరులు గైకొనుఁడయ్య మా నతుల్.

చెన్నావ్రగడ భానుమూర్తి బి. ఏ., యల్. టి; గారు.

19. నరసారావుశేట.

- నీ. చంద్రుఁ డెప్పుడై నఁ జల్లగానుండఁడా! పద్మలభాగ్యమాపాటిగాక
 వెలు గేరికై నను జేలువుగానుండదా! గ్రుడ్డినూబల నోము కొఱంతగాక
 కలకండ తీయనివలపుఁ బట్టింపదా! వైత్యగోగుల పాపఫలముగాక
 కోయిలగానంబు హాయిగానుండదా! పిరహుల దుర్గళావిధముగాక
- తే. గీ. మీకవిత్వంబు మీలీల మీదుఘటితి, సరసులకుఁగాద కర్ణరసాయనంబు
 సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరకవీంద్రు, లార శాశ్వతకీర్తినిస్తారులార.
- ఉ. కూరిచినారు మంజురసఘూర్ణితదివ్యకవిత్వతత్త్వ మే
 పార ననేకకావ్యముల నండలుప్రాజ్ఞులు మోడిమంద మీ
 శేరులు సర్వదేశముల విశ్రుతముల్ వివరింపనేల మీ
 ధారణకు న్నమస్కృతిశతంబులు తిర్పతి వేంకటేశ్వరుల్.

ఇట్లు, రాయప్రోలు సుబ్బారావు.

21. బాపట్ల.

- మ. జితనానావిధబోధబోధనమప్రీతిభూతపాకాద్యలం
 కృతిశయ్యామధురీతిగీతిఫణిత్రిమాధురీసాధురీ

త్యతిభాస్వత్కవితామహాభురళికాహంయుప్రతత్యాచితీ
యతుతా తిర్వతి వేంకటేశకవి సింహుల్ ! స్వాగతంబీయదే.

మ. నితరామన్నతిభృత్కుకవ్యధిపనిర్మిద్రప్రతాపార్యజా
లతిరన్మూర్వ దహీనపర్వ ఋతు వేళాలోల నీరంధ్రపూ
రితవాఃపూర భరభగిమభగిమిత నీసృత్సృష్కలానర్తకా
యిత శ్రీతిర్వతి వేంకటేశకవి దంతీ ! స్వాగతం బీయదే.

మ. అతిమాధుర్యరసావళుంధనసమపాగ్గిరంభరంభాఫలా
ప్లుతసుస్వాదురసాయనప్రచురపిప్లుప్తుప్రజాశీవిని
ర్మితసారస్వతమంజుళామ్రవనసమ్మిల్లతాంతాంతవ
ర్ణిత శ్రీతిర్వతి వేంకటేశకవికేకీ ! స్వాగతంబీయదే.

మ. కృతవిస్తారమనోహరప్రచుర నిష్క్రష్టోదధారావిసార
రతశ్శద్ధాశభీవిలసినుషమాప్రాగ్భరగోదావనీ
కృతనవ్యామృతపారజోపమిత నిష్క్రష్టస్థానధారాప్రవా
హతర త్తిర్వతి వేంకటేశ్వరమరాళా ! స్వాగతంబీయదే.

మ. చెఱుకుందోటల బాటనట్టనడుమం జెన్నారి చెల్వారు బం
గరు పూదేనియ యేటిక్రొత్తరగలంగప్రంపుఁ దెంచిప్పలం
బుపై యేఁపగు మావికైత నడిచీవంగూడి యుయ్యాలపే
ళిరహింబొట్టెడు కోయిలల్ కవులు ! హాళిక్ స్వాగతంబీయదే.

20. వేమవరము.

శ్రీ. వీరితో నీర్వ్యచేబోరాడి యోడి కాకవులు పర్విడిరి కాకవులకరణి
వీరిమిత్రత్వంబుఁ దెరసిన బహులభవర్ణులు బహులభవర్ణులైరి
వీరి చెంగటఁ జదివిన సంసదధికవిరాజు లత్యధికవిరాజులైరి
వీరికై సభలుగావించు నుదార విఖ్యాతు లుదారవిఖ్యాతులైరి

శ్రీ. ఎన్న నీతిరుపతివేంకటేశ్వరాఖ్య, కవులయెడఁ దత్తరుద్యమక్రమమునల్లు
వారుతద్రీతుతనయుచో వేఱువీరి, ప్రాథియిట్టియనుచుఁ జెప్పంగవలెనె.

అమరవాచి రామయ్య, బాలేమర్రి.

శ్రీ. రాచరీవిగ నజప్రచుసంపరించుటే తిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు
నెక్కొని యెంచేని రొక్కమార్జించుటే తిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు

నాల్గై నాలుగా లీలఁ జరించుటే తిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు
మూలనుండియునైన మ్రొక్కించుకొనుటయే తిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు

తే. గీ. ఉద్ధతులగర్వవంతయు నూడఁజెడికి, బుట్టగొట్టిగించితిరుమణిఁబూసినదుట
తడికదానల్లగాఁజేసి తఱుముటొకటె, యరయఁదిరుపతివేంకటేశ్వరమతంబు

పంగల చిన్నికృష్ణయ్యకాస్త్రి, చిల్కలూరిపేటపోష్ట.

ఉ. తిక్కన ముద్దుపోకడ సుధీరుఁడు వెంకటకాస్త్రిగారితే
దక్కెను నన్నపార్యమృదుధారయొ తిర్పతికాస్త్రిగారితే
దక్కెను భారతప్రతిభ ధర్మముపట్లను గీరతమ్మతే
దక్కెను డక్కరీఁడు లెగతొలియొనర్చిన సేమిలోటగుణ్.

సీ. పల్కుపల్కుకుఁ దేనెజిల్కి కుక్కెడు భవత్కపితాలతాంగి ముంగగకుగాని
చుట్టుగట్టుల జుట్టుపట్టి యాడించు మీ కీర్త్యబ్జనేత్ర పంకిణికిగాని
పరిపంధివిద్య ద్విపములవాగట్టు మీ సాహితీమహేశ బేసరికిగాని
రాజరాజుల మందిరములఁబేర్చడిన మీ ధారకొత్తరుణి యద్దముకుఁగాని

తే. గీ. గానివారలు కొందఁ తేదేని లేనిపోనికైలాటమెత్తంగఁ బూన నట్టి
సిగ్గిదులనాఁగినాన్మీరు వగ్గదనర ! నరన తిరుపతివేంకటేశకవులార.

రాళ్ళబండి వెంకటసుబ్బకాస్త్రి.

సీ. గళమెత్తి విమలగంగాతరంగంబన్న కంబుకంటకి రంగ్రుకలన సెఱపె
మొకమెత్తి వెన్నెలరకమన్న చంద్రాస్య తొన్నవాలకనుధాదృష్టిసెఱపె
వల్లెత్తి యిది 'చెల్లె! మల్లె'యన్న సుగంధి నెత్తిపైకెక్కి రే శత్రుసాగె
కన్నెత్తి వెలిదమ్మికాడయన్ బద్మాక్షి లీలఁ గట్టోయి నూర్వేలూనర్చె

తే. గీ. నరర కోవిదసంసచ్చతాపధాన విధులఁబ్రధగన్న సెఱబాణవలఁదిమిన్న
మాయశఁకాంత యెట్టియుపాయమరసె నరన తిరుపతివేంకటేశకవులార.

చల్లా పిచ్చయ్యకాస్త్రి.

చ. తిరుపతివేంకటేశ్వర సుధీమణులన్ సుతయించుటన్ననో
పరిపరి భక్ష్యభోజ్యముల పైపయి నట్టిచె పెట్టినట్లయ్యా
నరయఁగఁ బండితోత్తమ సహస్రములొనన విప్రోకోటికై
విరివిగ సత్రముంచుటను వేమవరస్థుల నేస్తుతించెదన్.

కార్యముపూడి రాజమన్నారకవి, శతాపధాని.

శ్లో. సాక్షోరసాతిరేణో, ధారాలంకార సద్గుణాధారా
రీతిశ్చుతార్యగీతి, శ్రీప్రతిపతివేంకటేశకవితాయాః.

శ్లో. పదవాక్యమణినధానం, వధానమేతక్స్మతం సమాధానం
యత్తువిపక్షాధీనం, ననుధీనంద్యంహివాగ్వధాధీనమ్.

శ్లో. స్తుత్యుక్తింపునరుక్తిం, ప్రేక్షుం ప్రాచీనసద్గుణాపేక్షుం
దర్శనముదయాదర్శం, కవయితోఽఞ్చతయోర్విదుఃకపయః.
తాడేపల్లి చెంకటప్పయ్యకాష్ఠి, చందోలు.

శ్లో. పద్యదినమ్ములఁ బాధోధి గంగదుత్తుంగభంగముల నుప్పొంగురీతి
భండనమం దర్జునుండు గాండివము క్షచండకాండము లంపుచుండుభాతి
దిలినుతనుతుండు స్వాతీగతుండై షీతి యతులితాసార సంగతమగుగతి
శితికంతజాటనిర్గతవినిర్మలనుధా రసయుతత్రిభవనిర్జ్వరిణికరణి

తే. గీ. సరససారసుబంధబంధురసువృత్త కలిత మృదుమధురతరాశుకపవనగార
నందజనువిస్మయాధ్యతఃజెండజేయు మీకుసములెవ్వరికమీకుమీరెకాక.
జంధ్యాల చిన్ననుబ్రహ్మణ్యకాష్ఠి.

(21) పినపాడు.

శ్లో. మహితబ్రహ్మగురూక్తమంత్రశుద్ధిని గాంచికాస్త్రవిభూషణసమిదాల్చి
రాక్షేంద్రమకుట విరాజితపాదులై సరిలేని బంగరు దిరుదులొంది
నరులెన్న గజవాహనంబుల మారేగి కవిపరస్తుతిపాతగరిమఁ గాంచి
అకలంకధారణామకుటంబుధరియించి దుష్టశత్రుమదంబుఁదూలఁజేసి

తే. గీ. ప్రాజ్యనిరుపమ సుకవిత్వరాజ్యమందు । భాగ్యలబ్ధ శతవధాన భద్రాపీఠి
పెలయుచుండెడి తిరుపతివేంకటేశ । సుకవిపరచక్రవర్తులఁ జూడఁగలిగె.
ములుకుట్ట చెంకటకృష్ణకాష్ఠి, శతావధాని.

౨౨. గుంటూరు.

కీర్తికాశీ కృష్ణాచార్యుల వారు

శ్లో. పదిమందిలోఁబట్ట పవలైన నిలువెల్లదోచి దోచని పచ్చిదొంగవాడ!
ఏరికైనను దిరుక్షరమ్ము చేయించి పంగనామముఁబెట్టిపంపువాడ!
పడ్డిలోఁగానైన పదలకంతకునంత గుంజి గైకొను రాతిగుండెవాడ!
కడుఁబేదనని మొట్టలిడనెత్తి బొచ్చైనఁబెట్టిపొమ్మని యడ్డుపెట్టువాడ!

తే. గీ. పేరుగొప్పయెఁచాడఁగమారుదిబ్బ । యనెడు న్యాయంబునకులత్వమైనవాడ
సరసతిరుపతివేంకటేశ్వరులతోడ । మమ్ముదయఁజూడుమలమేలుమంగఁజేడ.

చ. వరమృదుశాశుధార రసబంధుర బంధప్రబంధబంధనో
త్రరకవిరక్తమతిశ్రమనిధాన పధానవిధానచాతురిక్
దిరుపతివేళ టేవ్వరులె ధీరులు సూరులు వీరులంచు నే
విరివిగవింటి మున్నిపుడు వీరినిగంటిని గంట నీసంధా.

చ. తలిరుపసిండి పూతనుమదశ్శులఁజిల్కెడు గుల్కులొడిమై
జళుకుపిసాళి గందపుఁ బసందులయందము లొంద నొక్కచో
బలుజిగిగల్లు క్రొంబసిండి నన్నెల కన్నెల చిన్నిపొన్నిచ
న్నులఁగయిఁబట్టి నప్పటివిన్నోదము మోదమునూదునొక్కచో
వలపులసీను కప్రపుటనంటుల మింటికి నంటగంటుతో
య్యలినుమలోదోడక గదియనందిన చందమునందు నొక్కచో
దొలిమగ నేతనాఁడొనఁగు తొయ్యలి గాటపు నెయ్యపుంగవుం
గిథులఁగలట్టియొత్తుడుల క్రిందగునందిము చిందునొక్కచో
దెలుఁగునఁగైతమల్లఁగల దిట్టలు తిగ్గుత వేంకటేశ్వరా
ఖ్యులనుచు గాశికృష్ణకవి యుత్పలచంపకమాలికాపతి
బొలుపుగఁ గూర్చి యెల్లరును మోదమునొందఁ గవిష్వయ్యాగళం
బుల దవిలించె బండితవిధూషితగ ద్దపురీసభాస్థలిక.

[బ॥ శ్రీ॥ శిష్ట నీతారామకాన్యలు.

శ్లో. ఏతత్సూరివరోదితేషు బహుశః పజ్యేషు సర్వేష్యహా
దృశ్యం తేహ్యపమాదయోఽపి సుగుణాఽజప్రసాదాదికాః
సామర్థ్యంస్ఫుటతాగిరాంచ గురుతాభిన్నార్థతా స్వీకృతా
నూనంతిక్తనసోమపాదికవిభిస్తుల్యా ఇమేనూరయః.

శ్లో. శాంత్యాదాంతిగుణేనకీర్తి నిచయైర్యక్తాన్లసోవిద్యయా
శ్రీభిర్వాక్యపదప్రమాణవికరైర్ద్వాద్యాస్సతాంసమ్మతాః
గద్వాలేపి పితాపురేచనగరే చెన్నాహ్వయే సత్కృతాః
పూజ్యంతేస్మ పురేపురే బహువిధం గుంటూరు పుర్యాంయథా.

[బ॥ శ్రీ॥ బలిదేవలి లక్ష్మీకాంతం గారు.

మ. కలముంబట్టి కవిత్వమల్లు బుగలోకంబెల్ల జేనోళ్ళమీ
లలితంపుంగవితన్నుతించి రుచిరాలంకారములో భాషలో
పలిమేల్పల్కులఁగొల్లలాడె నెక నేవర్తింతునేనిక దదు
త్తులనే యేకరుపెట్టఁగావలయుఁబంతులో పానరుక్త్యంబుగక.

కా. పానఃపున్యముగాఁ బురాకృతములకు వల్లించుకంటెక సదా
మానంబూని సుధారసంపుజవులకు బాటించునికైతలకు
వీనుందోయిటిచేతఁద్రావుచును దృష్టింజేంది యద్దాన బ్ర
హ్మనందామృతవార్ధిదేలుటయె మేలంచుకు దలంతుకు మదిక.

బ్ర॥ శ్రీ॥ ములుకుట్ల వెంకటకృష్ణశాస్త్రిలు.

క. అపధానుల కపధానులు కవులకుఁగవులైన యీజగద్విదితులనే
దవిలి ప్రశంసించుటగన రవినద్దమునందు జూపణకుఁజూపుటగుక.

మ. మునువాల్మీకిగ్రహించి రామకథ నీభూలోకముకు నిండజే
సినచాయకు మునుపెవ్వరో యెగుగ వాసింగొన్నయీవిద్యనీ
జనవర్యులొగ్రహించి దేశములపైఁజల్లకు విజృంభించె నిం
పెనయకు దీనికిమార్గదర్శకులు వీరెగాన చర్చింపగ.

మ. నిటలాక్షాంగతలోజ్వలన్నిలయనిర్దిద్రాతిభద్రాయితో
త్కటలావణ్యతనూవిశేష విలసద్దౌరీకృపాసారసం
ఘటితానూనశతావధానకవితా క్రాంతాత్మరావీరికిక
చటుదీర్ఘాయువు శేముషీబలము శ్రీపాశేశ్వరుండిచ్చుతక.

బ్ర॥ శ్రీ॥ పిరాట్ల వెంకటప్పయ్యశాస్త్రి

శీ. జగదాల వాలంబు శాస్త్రపాండిత్యముకు శాతమాకణ్ఠుచేఁజక్కపఱచి
కాకవిమద తృణకాండమెల్లనుగాల్చి ముల్లోకముల గొప్ప యల్లుఁదెట్టి
కవితానదీరసకాండంబుచేఁ బద నిచ్చి యే కవినయ లెనఁగనాత్మ
కీర్తిలతను నాట బూర్తిగా నది యల్లిబిల్లిగ నల్లి రంజిల్లుఁబూచె

తే. గీ. శశివిబుధధునీశేషవ్రసవముల నవి తలనుగళమున ధరియించెదలఁపనీకుఁ
డట్టితిరుపతి వెంకటాఖ్యకవిమణుల! కీర్తిలతనెన్న గాబ్రహ్మకేనిదరమె.

మ. చతురంభోధి పరీతసర్వధరణీచక్రస్థభూపోత్తమాం
గతతానల్పకిరీటకోటిమణి సంఘాతేనమాలానుహ
ద్యుతివిస్మేరపదారవిందులగు కవ్యద్దామగర్వాటవీ
హుతభక్తుల్యుల నీ కవీశ్వరులనెట్లో చూచుటబౌగదా.

బ్ర॥ శ్రీ॥ లంకా సుందరరామశాస్త్రి.

క. శ్రీమత్త్రిపురపతివెంకట, నామకవీశ్వరులనెన్న నలునకుఁదరమా!
పాములక్షేనిక దరమా! కామరికిఁదరమా! తమ్మికంటికిఁదరమా!

కా. మీ భీరత్వము మీగుజాతిశయముకా మీపాండితీ ప్రాధియముకా
మీ ధార్మ్యమును మీప్రబంధరచనలో మీవాగ్ధ్యరీమాధురులో
మీ భీమాతురి మీగభీరమహిమలో మీధారణాశక్తియే
రీ ధాత్రిస్థలిఁ జెందువారు గలనే యెన్నోపుటాలో వేసినకా.

(24) ప్రాహ్లాదకోపనిషత్తు

ఉ. స్వాగతమయ్య ! మీకు విలస్కమనీయ యశస్సుధాగను
శ్రీగురుతావిధూషిత విశేషనభీంతరరమ్యదీధతులో
సాగరకన్యకాఘనకుచస్థలచందనదర్శితప్రభా
భ్యాగమరమ్యదేచులగు నార్యులు తిర్పతి వేంకటేశ్వరులో.

ఉ. స్వాగతమయ్య ! సత్కవిహృదంతగదంతరితప్రభావసం
ధ్యాగమతర్పితాభిలజనాహ్వాచకోరులు దగ్ధరద్యుగో
ధ్యాగతహంకృతిస్ఫురదహంయలు నిస్తుభికోమితక్తిసం
ధాగరిమాప్రధానకృతిదాతలు తిర్పతి వేంకటేశ్వరులో.

ఉ. స్వాగతమయ్య ! మీకు గజనాతిశయాన్వితకాన్య సద్యశో
భాగవిశేషవేష్టితవిభాస్వరలోకులు గౌరవప్రధా
సాగరమజ్జదుత్తమవికాలయశస్కరిపుప్రభాను లం
హోగరిమ ప్రజాశానమహోయత తిర్పతి వేంకటేశ్వరులో.

ఉ॥ రంగారావు, బి. ఎ. డిస్ట్రిక్టుకోర్టుచరీలు,

మ, సకలాంధ్రాననిపాలకోత్తమ సభాస్థానమృతకా సత్కవి
ప్రకరమృతో దలలూచి మెచ్చుగఁ గవిత్యన్యూర్తిస్తకావగా
నక్షళోద్భూతజయేందిరా ప్రథితసన్మానమృతకా గాంచుచుకా
“గుకవీభేంద్రమృగేంద్రులకా యశముఁ గైకొన్నాడు వీరిరువురకా”
శిష్టా హనుమచ్ఛాస్త్రి.

వీ. ప్రతివాదిజన భయప్రదమైన యన్యథుం బంతేవసత్పాలి కమృతమొసఁగు
సభ్యులకడ లిడఁజాలెడుయద్యాణి కబ్బంబులందు సౌఖ్యము ఘటించు
తథ్యాంశమన్న స్వతంత్రించు యధాటి మిథ్యాంశమన్నఁ దామిన్నకుండు
త్రైలోక్యరంగన రక్షయైన యత్కిర్తి విబుధమనోగోష్ఠి నిడువకుండు

వీ. నట్టిరు కవీశితలును శతావధాన, ధారణాధోరణీ చిత్రితప్రముఖులు
నస్మదీయగురూ త్తమలవని నాయు, పునయశంబును గమచుండపావరుఁగాత.

సీ. అంగరేణిశాపస్థితా శీష సూమిభృత్క్రొత్తమణిఃపుణిః సూక్తియాశి
కవితాకృతానైకగణనీయ పూర్వపుణ్యాతిశయంబుల జోత్యంబి
గోదావరీతీరకూలంకమమోఘపాండితీప్రభకు జీవంబు నోసి
కమనీయరచనాప్రకారకారణయశస్వీమంతినీలాస్య శీష మనసి

గీ. సరసరసపుష్టి భివత్కనత్వబంధ, బంధబంధగతత్వకత్వప్రభాస
భివగంగాప్రవాహభివ్యత్తరంగ, రంగకలనయభిండచిత్రంబునోనంగ
సరసతిరుపతి వేంకటేశకవులారా.

సీ అన్యాప్యశంభై న యశమును గర్హించునోష్ణజ్వలదంబుల మాలనాడి
విషమపరీక్షావివేచనాస్రొధులౌ సంస్థానపతుల సంశయము దిద్ది
భిన్నభిన్నరుచిప్రభేదముల్ గల్గు లాకులనెల్ల నొక్కమేకున కిగించి
అష్టావధానశతపథానామరభివృత్త పాండితీబలము నొసంగి

గీ. అఖిలదిక్కులజయనై జయంతికా వి, జృంభణముమీకుముందుగై నీసియంచు
తమపురాకృతపుణ్యంబు దరమె పొగడ, సరస తిరుపతి వేంకటేశ గురువారి!

అష్టావధాన సుబ్రహ్మణ్యం.

సీ. “పట్టమంచొక గీతపద్యమ్ము వాయెరాదా! యేమి నోరు లేదాయెఁగాని
ఆశుధారయటన్న నసలే మాచేతఁగాదా! యేమి ధారలేదాయెఁగాని
అపధానతంత్రంబులందు మాబుద్ధిపోదా! యేమి మేధ లేదాయెఁగాని
వాణిజ్యఖమ్మున మాగు పక్ష్యమించుక సాగదా! యేమి మాటరాదాయెఁగాని

గీ. మాకు” ననుకొనుపండితు ల్మహినినెంద, నోకలరుగాని యామేలుపోక లట్టి
పడఁగ నవధాన మొనరించువారుగలరె, ధరణిఁ దిరుపతివేంకటేశ్వరులుదక్క.

కాశీ కృష్ణాచార్యులు, శతావధాని.

తెలంగాణ పద్యములు.

పేజీ	పంక్తి	తప్పు	విప్పు
2	5	కోరియ	కోరియ
15	13	వాదులు	వాదులు
16	14	పెట్టు	పెట్టు
„	8	ముందంజె	ముందంజె
„	24	మొదడెల్ల	మొదడెల్ల
27	7	సంగ	సంగ
31	1	రచియించి	రచియించు
32	9	దప్పె	దప్పె
38	10	గొందటి	గొందటి
69	13	కీర్త్యం	కీర్త్యం
73	27	హత	హత
109	25	మంతుందటో	మంతుందటో
114	12	దూఱు	దూఱు
115	25	హరికథా	హరిదాస
125	21	asuming	assuming
126	27	మాతృల	మాతృల
133	11	వెంటా	వెంకటా
148	7	సత్క	సత్క
„	27	విడున	విడున
„	29	చుండ	చుంట
149	2	లజ్జిత	లజ్జిత

మఱియుచుంగల అర్థానుస్వారశకటరే సూచి ప్రమాదములు దిద్దికొన నే యెఱుఁగు.